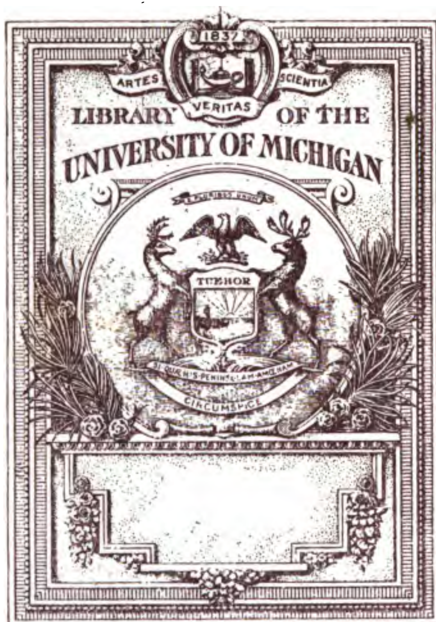

1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

DRIE- EN- TWINTIGSTE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

ZINTS DEN AANVANG DER NOORD-AMERICAANSCHE ONLUSTEN, EN DEN DAAR UIT GEVOLGDEN OORLOG TUSSCHEN ENGELAND EN DEEZEN STAAT, TOT DEN TEGENWOORDIGEN TYD.

Uit de geloofwaardigste Schryvers, en egte Gedenkstukken, zamengesteld.

Met Plaaten.

TEN VERVOLGE VAN WAGENAARS VADERLANDSCHE HISTORIE.

DRIE- EN- TWINTIGSTE DEEL.

TE AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART.

MDCCXCIX.

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

VYF EN ZESTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Overgang tot de Gewestlyke Beschouwing. Uitschryving van de Honderste- en Tweehonderste Penning in Holland. Verzoekschriften van vyf- en- veertig Dorpen om Schavergoeding. Antwoord van Gecommitteerde Raaden. De zaak der Land-Officieren, die zich aan de gehoorzaamheid der Algemeene Staaten onttrokken hadden, afgedaan. De zaak des Advocaat Fiscaals LUYKEN *hangt. Zyn gedrag in deezen. Voorstel ten zynen opzigte door de Ridderschap gedaan.* LUYKEN *vervoegt zich by de Staaten. Van zyn Ampt ontzet; doch met eene gunstige schikking ten opzigte van zyne Jaarwedde.* C. BOONZAYER, *Rector te Gornichem, leevert by de Staaten een Verzoekschrift in, om in de Amnestie begreepen te worden. Daar in begreepen. Veele Delfsche Burgers tot Ballingschap verweezen. Welk lot ook Rotterdamsche en Hoornsche treft. Beschuldigingen te-* LXVI. BOEK.

3463

LXV. BOEK. *gen* JAN HENRI DES VILATTES. *Vonnis over hem uitgesprooken. Vonnis over* LUCAS BUTOT. *Laag Gedrag en Vonnis van* J. G. TEGELAR. *Dordrechts yver om Oranje te doen draagen. Aalsvellen met kogels daar verboden.* DUDAAR, *te Rotterdam, wegens het niet draagen van Oranje, aangevallen, verweert zich en kwetst een zyner Aanvalleren. Gevangen genomen. Afkondiging te dier gelegenheid. Men bidt in de Kerken voor den Gekwetsten. Bekentenis* DUDAAR *afgeperst. Aangemaand om zich by den Stadhouder te vervoegen door hem afgeslaagen. Vonnis over hem. Zyn lot, ondanks eenige verzagting op een Smeekschrift aan den Stadhouder. Nuttige Inrigting voor de Heelkunde te Rotterdam. Kokers-hofje daar gesticht. Ziekenhuis of Nosocomium Clinicum te Leyden. Het Kabinet des Hoogleeraars* ALLEMAN, *aan de Leydsche Hoogeschool geschonken. Te dier Stede sterft de Dichteresse* LUCRETIA WILHELMINA VAN WINTER, *gebooren* VAN MERKEN. *Gedenkteken te Amsterdam haar toegedagt. Inweiding der Gehoorzalen van* FELIX MERITIS *te dier Stede. Maaking des overleden Doopsgezinden Leeraars* PIETER FONTEIN, *aan de Kweekschoole dier Gezindheid te Amsterdam. Byzonderheden van* HARMEN, *den zogenaamden Propheet aan den Overtoom. Eenige Boeken te Amsterdam verboden. Woelingen der Partyschappe aldaar en Strafoefeningen. — Overgang tot Gelderland. Gedenkpenning op de Omwenteling daar uitgedeeld. Vergunningen aan de Jooden aldaar. —— De Ver-*

beurt-

Beurtverklaaringen in het Sticht houden stand. Persoonen in de Stad Utrecht veroordeeld. Klaas Goudriaans *Verantwoording. Veroordeelingen door het Hof. Harde voorwaarden waar onder eenigen bukken. Woelingen der Prinsgezinden ten Plattenlande in het Sticht tegen gegaan. Bepaaling op de Inwooning der Jooden binnen Utrecht. — De eischen der Gilden te Deventer door den Stadhouder gewraakt. Te Zwolle het Departement der Maatschappy* tot Nut van 't Algemeen *verdagt. Verzoekschrift der Bestuurderen. 't Zelve afgeweezen en de Byeenkomsten der Leden verboden. Aanmerking die Maatschappy betreffende. Voorzorgen in Drenthe gedraagen. Eerpenning aan vyf Krygsofficieren geschonken. — Overgang tot Stad en Lande. Verslag op de Regeering der Provincie uitgebragt en omhelsd. Vastsellingen daar by gemaakt. Voorzorgen daar by gedraagen. Aanmerkingen deswegen. Vrylaating van Oproermaakers. Amnestie daar aangekondigd. Geldboetens daar opgelegd. — Overgang tot Friesland. De Kerkleeraar* Bulthius *door den Prins bevorderd. Weering van Patriottische Kerkleeraaren. Afscheidsgroete van* Rengers *op de Synode te Sneek. Bepaalingen wegens het Stemregt der Roomschen. Verandering ten aanziene van de Militaire Jurisdictie daar gemaakt. — Overgang tot Zeeland. Voorstel van den Pensionaris* Johannes Louysen, *wegens een gedreigd Oproer. Diens voorslag tot eene Afkondiging. Daar op gegronde Afkondiging. De Baljuw* Apolonius Jan Cornelis

LXV. BOEK.

Lampsins *kant 'er zich tegen aan. Aantekening van vier Raaden daar tegen.* Lampsins *als Baljuw door den Prins ontslaagen. Vordering van wedergave der Amptgelden, door eenige afgezette Vlissinger Regeeringsleden. Ongunstig Verslag en Besluit hier op.* P. G. Schorer *kant 'er zich tegen aan. Verzoekt de vernietiging van het Besluit. Dit Besluit ingetrokken.* Lambrechtsens *voordragt te zyner verdeediging, by die gelegenheid. Gunstige bejegening* Lambrechtsen *aangedaan.* Lampsins *verzet zich tegen* Schorer. *Wedersprooken door eenige Vlissingsche Raaden. Amptgelden der Provincie te rug gevraagd door de afgezette Regeeringsleden. Gunstige raadslag deswegen uitgebragt. Raadpleegingen hier over, en afwyzing. Dit wedervoer ook* Francois Breekpot *te Zierikzee.* Itel Fredrik Potty Turcq *verzoekt wedergave van Recognitie-gelden. Hoe zyne zaak behandeld wordt. Middelburg spreekt ten zynen voordeele. De Eerste Edele voert een ander woord. Afloop dier zaake.*

1789. Overgang ter meer Gewestlyke beschouwing.

De meer bepaalde Geschiedkundige Beschouwing der byzondere Gewesten, welker algemeene Bondgenootschaplyke verrigtingen, ten deezen Jaare, ons, in het voorgaande Boek, bezig hielden, zal min omslagtig weezen, dan in twee jongst afgeloopene en in 't breede door ons beschreevene Jaaren. Alles hadt een meer gezetten en veel al den ouden plooi gekree-

kreegen. In deeze Gewesten, hielden de overblyfzels van voorige woelingen meer dan in andere stand; in geene voegden 'er zich nieuwe, doch eenigzins van eenen anderen aart, by, schoon veelal uit dezelfde bron opwellende. De meeste zaaken, het Algemeen Gewestlyk Bestuur raakende, stonden in verbintenisse met die van andere Gewesten, thans door een naauwer band aan den anderen verbonden; schoon het Gewestlyk onderscheid, in veele opzigten, met kennelyke trekken, uitstak.

LXV. BOEK. 1789.

Uitschryving van een honderste en tweehonderste Penning in Holland.

Holland, met het geen 'er Gewestlyk en Plaatslyk voorviel, zal ons de meeste schryfstoffe opleveren, en wy met dit Gewest eenen aanvang maaken. By het drukkend bezwaar, der geheeven *Vyf- en- twintigste Penning*, in *Holland*, met welker invordering men inmiddels voortvoer, zorg draagende voor een niets agterhoudenden opbreng (*), en ondanks de klagten door de Staaten van dit Gewest, te dier gelegenheid, uitgeboezemd, over den last, waar onder de Ingezetenen, dieper dan die van andere Gewesten, gedrukt en gekromd gingen, verscheen, van hunnen wege, met den aanvange des Jaars MDCCLXXXIX. eene Uit-

(*) Zie wat wy des aangemerkt hebben in onze *Vaderl. Hist.* XII. D, bl. 313. enz. Men wil dat de opbrengst van gemelde vyf- en- twintigste Penning, tusschen de 50 en 60,000,000 Guldens bedraagen hebbe. BOUWENS, *aan zyne Committenten.* bl. 34. Men vindt daar vervolgens eenige gissingen, over het verantwoorden, en gebruik van die Penningen.

LXV. BOEK. — 1789. Uitschryving, by welke zy verklaarden te ondervinden, dat, tot onderschraaging van de groote en buitengewoone Lasten, waar in de Staat, door de laast geëindigden en voorige Oorlogen, was vervallen, die uit de gewoone Inkomsten van den Lande, niet konden worden gevonden, als mede om goed te maaken, de groote onkosten en zwaare lasten, waar mede de Staat, meer dan te vooren was belast, de Geldmiddelen, op eene buitengewoone wyze moesten worden onderschraagd. —— Met niets meer dan deeze algemeene aanduiding van Geldbehoefte, moesten zich de Ingezetenen getroosten, om ten deezen Jaare, in twee tydperken, bepaald op voor half Bloeimaand en den eersten van Hooimaand, op te brengen een honderste- en- tweehonderste Penning, van alle Obligatien en Losrenten- brieven, loopende ten laste van het Gemeeneland, of van eenige Publieke Kantooren binnen dit Gewest, van eenige Steden, Collegien, Heemraad- of Waterschappen, Dorpen, Societeiten, of eenige andere Gemeenschappen. — Van Rentebrieven, gesprooten uit de Loteryen van den Jaaren MDCCXI. tot MDCCXIII. die slegts twee ten honderd rente gaven, werd een twee honderste en vierhonderste Penning gevorderd —— Van de Lyfrentebrieven, zou men een tweehonderste Penning betaalen. —— Zekere uitzonderingen gingen hier by gepaard, met naame de Obligatien, ten laste van de *Oost-* en *West-Indische* Compagnien deezer Landen,

on-

onder vrywaaring van Staaten van *Holland*, of van de Algemeene Staaten opgenomen, of die nog opgenomen zouden worden; als mede de Obligatien, behoorende tot die Geldligting, tot welker Aflossing, Staaten van *Holland*, by Besluiten in de Jaaren MDCCLXXXV. en MDCCLXXXVI., eene som van 100,000 Guldens 's jaarlyks hadden vastgesteld; als mede van die Schuldbrieven, in welke de Recepissen van Anticipatiepenningen, ten laste van de *Oost-Indische* Maatschappy deezer Landen, onder der Staaten Vrywaaringe, verwisseld waren. —— Voorts zou van alle Huizen een honderste Penning geheeven worden. —— Een honderste en tweehonderste Penning, zou men moeten betaalen van alle Heerlykheden, Tienden, Visscheryen, met zekere bepaalingen; doch van de Landen alleen een tweehonderste Penning. Desgelyks zouden de Bezitters van eenige Ampten, op de Quohiren van de tweehonderste Penning van de Ampten bekend, daar van, onder zekere kortingen, tweehonderste Penningen betaalen. Maatregels ter strikte en stipte Invorderinge, werden by deeze uitschryving bepaald, en voorgeschreeven. (*)

LXV. BOEK. —— 1789.

Niet alleen hadden de *Hollandsche* Steden, by de inrukking der *Pruissische* Benden, in zo verre zy door dezelve bezogt geworden, of in de nabyheid gelegerd geweest waren, en tot derzelver onderhoud moes-

Verzoekschriften van 45 Dorpen om schaavers

(*) *Resol. van Holland.* 17. Jan. 1789.

LXV. BOEK. — 1789.

moesten bydraagen, groote uitgiften uit de Stads Kasfen gedaan; maar ook de Dorpen. Niet minder dan een vyf- en- veertig tal derzelven, vervoegden zich, van tyd tot tyd, met verzoekfchriften, by Gecommitteerde Raaden, om betaaling voor de Leevensmiddelen en verdere Behoeften aan deeze Krygsmagt verftrekt. *Zy* verzogten teffens vergoeding van de fchaden, door verfcheide der Opgezetenen, by het inkomen en 't verblyf diens Krygsvolks geleeden.

goedinge.

Wat daar op geantwoord wordt door Gecommitteerde Raaden.

Gecommitteerde Raaden oordeelden, tusfchen deeze verzoeken onderfcheid te moeten maaken; de uitgiften voor verfchafte Leevensmiddelen, gedaane Wagen en Scheepsvragten, onder aflegging van Eede, weder te mogen betaalen; doch de Verzoeken om verdere Schavergoeding, van de hand te moeten wyzen. (*) Hoe groot deeze ook mogten zyn, en zo wel Oranjegezinden als anders denkenden troffen: want de eerstgemelden waren by lange na altoos niet verfchoond gebleeven van overlast en gewelddaadige fchennis, zou egter de vergoeding, hadt men ze ingewilligd, zich tot allen hebben moeten uitftrekken; en maakte het bezwaarlyke, om in deezen op eenen zekeren voet te gaan, geen geringen grond uit, om in dit verzoek niet te treeden. Desgelyks zou, ondanks het even aangemerkte, wegens de algemeenheid der beroovingen, die Schavergoe-

(*) *Refol. van Gecommitteerde Raaden*, 9. April, 1789.

goeding, meest den Patriotsgezinden, als verre het meest geleden hebbende, in handen gekomen weezen; iets, 't welk met de handelwyze deezer dagen geheel niet strookte.

De zaak der Land-officieren, die zich aan de gehoorzaamheid der Algemeene Staaten onttrokken hadden, afgedaan.

De nog hangende zaak der Land-Officieren, in den Jaare MDCCLXXXVII. afgedankt, of buiten dienst gesteld, waar over reeds zo veel woorden gewisseld, zo veele scherpe aanmerkingen gemaakt waren, die met herhaalde Verzoekschriften, derzelver gehoorzaamheid, aan de byzondere Bevelen der Staaten van *Holland* verdeedigd, en de toegezegde Bescherming, van hun Ed. Groot Mogenden ingeroepen hadden (*), werd in Louwmaand deezes Jaars afgedaan, door een Staatsbesluit hoofdzaaklyk hier op neder komende; dat de Staaten, in aanmerking genomen hebbende, de verschillende Middelen in 't werk gesteld, om deeze Officieren tot die gehoorzaamheid over te haalen, en de ongelukkige omstandigheden, waar in de meesten derzelven, zich daar door gebragt vonden, besloten hadden, Gecommitteerde Raaden te magtigen, om aan de Officieren, welken uit hoofde van het Besluit der Algemeene Staaten, in Slachtmaand des Jaars MDCCLXXXVII. genomen, ter zaake van de gehoorzaamheid aan de toenmaalige Regeering van *Holland*, waren afgezet, de Jaargelden toe te leggen, voor zo

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XX. D. bl. 108—117.

LXV. BOEK. — 1789. zo verre zy ieder deeze Posten daadlyk bekleed hadden; als aan een Collonel *negenhonderd*, aan een Luitenant Collonel *achthonderd*, aan een Major *zevenhonderd*, aan een Ritmeester *zeshonderd*, aan een Captein *vyfhonderd*, aan een Captein-Commandant *vierhonderd*, aan een Luitenant *driehonderd*, aan een Sous-Luitenant-Cornet of Vaandrig, *tweehonderd vyf- en zeventig Guldens*.

Niet zonder veelvuldige bepaalingen geschiedde de gemelde toezegging. In aanmerking genomen zynde, dat sommigen der Verzoekeren alleen waren geschorst, en niet afgedankt, om reden, dat zy by den Raad van Staaten, niet hadden bekend gestaan, als Officieren van die Corpsen, waar by dezelve door hun Ed. Gr. Mogenden waren aangesteld geworden, en by de Omwending van zaaken dienst deeden, begreep men de zodanigen voor afgedankt te agten; met den elfden van Sprokkelmaand, des Jaars MDCCLXXXVIII., in zulker voege, dat derzelver Tractementen, tot dien tyd toe, aan hun zouden worden uitgekeerd; doch, van dien dag af, zouden ophouden.

De voorgemelde Jaargelden, zouden gegeeven worden met dien verstande: dat alle de Pensioenen, zo aan de reeds voorheen afgedankte Officieren, als aan de geenen, die uit kragte van het tegenwoordig Staatsbesluit werden, gedimitteerd, zouden gerekend worden, naar de Rangen, welke zy met de daad bekleed hadden,

op

op den achtsten van Bloeimaand des Jaars MDCCLXXXVII., de tyd wanneer de Besluiten, over de verschillende begrippen van den Eed, zo by de Algemeene Staaten als by *Holland*, eenen aanvang namen. —— Dat alle de gemelde Jaargelden, zouden gerekend worden ingegaan te zyn, met den dag dat de gewoone Bezoldigingen, in de voorheen bekleedde Rangen hadden opgehouden, en volduuren zo lang zy leefden: ten waare zy eenige andere post bekwamen, zo veel of meerder, dan het toegelegd Jaargeld opbrengende: of ten ware zy zich, door wangedrag, deeze gunst van hun Ed. Gr. Mogenden onwaardig maakten.

LXV. BOEK. —— 1789.

De Officieren, uit deezen hoofde op Jaargeld gesteld, zouden verpligt zyn hun vast verblyf te houden, op het Grondgebied van een der zeven Provincien, het Landschap *Drenthe*, of de Generaliteits Landen, en daaruit, zonder verlof, niet mogen vertrekken; hier van zouden zy 's Jaarlyks, by de ontvangst der Jaargelden, blyk moeten geeven. —— Gecommitteerde Raaden kregen Volmagt, om aan deeze Officieren, vier jaaren in eens, by wyze van uitkoop, te mogen betaalen.

Maar alle Officieren, die de uitwerking van het thans genomen Besluit wilden genieten, moesten, ten genoegen van Gecommitteerde Raaden, doen blyken, dat zy, by de Omwenteling van zaaken, door of van wegen hun Ed. Groot Mogenden

ge-

LXV. BOEK. — 1789.

gelast zynde, zich niet te verweeren, tegen de Krygsmagt des Konings van *Pruissen*, daar aan daadlyk hadden voldaan, en zich niet op bevel, van wien zulks ook mogt weezen, tegen dit Krygsvolk, naa dat die bevelen van hun Ed. Gr. Mogenden hun waren bekend geworden, hadden laaten gebruiken — wyders, dat zy op en naa dien tyd binnen *Holland*, of althans binnen het Gebied van den Staat gebleeven waren, of zich daar buiten niet begeeven hadden, zonder daar toe behoorelyk verlof, of hunne demissie, bekomen te hebben. —— Eindelyk zouden zy, onder Eede, moeten verklaaren, niet getreeden te zyn, in den dienst van eenige buitenlandsche Mogenheid, en ook van dezelven geene Pensioenen, Tractementen, Gratificatien, of eenigen Onderstand rechtstreeks of zydelings, genooten te hebben, of nog te genieten.

Over een stuk zo lang in geschil gehangen hebbende, uit hoofde van de verdeeldheid der begrippen, de hoofdzaak zelve, of deeze en geene byzonderheden, betreffende, waren de Staatsleden niet eenstemmig. De Ridderschap, met de Gemagtigden der Steden *Delft*, *Gornichem*, *Brielle*, *Enkhuizen* en *Medemblik*, begeerden niet mede te stemmen, in de verleening dier Jaargelden; doch verklaarden egter tegen het Besluit zich niet te zullen verzetten. De Afgevaardigden van *Amsterdam*, behielden voor hunne Magtigers het regt, om 'er zodanige aantekeningen tegen te mogen

doen,

doen, als deezen, ter eenigen tyde, zouden vermeenen te behoeven. Op welke Aantekeningen, die van *Rotterdam*, ten zelfden ſtonde, zich verklaarden, aan zich het regt van Tegenaantekeningen te behouden. (*)

Zo lang, zo veel werks hadt het in, om nog met huiveringen van eenen en anderen aart, en onder veele bepaalingen, een ſober Jaargeld toe te ſtaan; een Jaargeld geenzins geevenredigd aan de eiſchen, welke zy met regt konden doen, niet alleen gegrond op de gedaane ſterke toezeggingen, maar ook op de handelwyze, hier te Lande, in andere gevallen, waar de aanſpraak zelve zo duchtig niet was, gehouden. (†)

De Advocaat Fiscaal LUYKENS zaak hangt; zyn gedrag in deezen.

Onder de Staatsamptenaaren, wier lot nog onbeſliſcht hing, bevondt zich Mr. JOANNES GERARDUS LUYKEN, met veel moeite in den Jaare MDCCLXXXV. bewoogen, om het *Advocaat Fiscaalſchap* te aanvaarden; en daar toe niet overgegaan, dan op het eenpaarig Staatsbeſluit, om, „ uit byzondere Conſideratien en Redenen, hun Ed. Gr. Mogenden in faveur „ van den Advocaat LUYKEN permoveerende, aan denzelven by voorraad, en „ ter tyd en wyle, dat hy van eene convenabele Post zou voorzien weezen, „ eene

(*) *Verzamel. by* DE CHALMOT, XII. D. bl. 63—66.

(†) Men ſlaa des na de *Verzamel. van Stukken*, raakende de zaak van den Generaal Major VAN RYSSEL, bl. 47—49.

LXV. BOEK. 1789.

„ eene Jaarwedde van zes duizend Gul„ dens toe te leggen. (*)" By een Staatsbesluit, één jaar laater genomen, werd zyne Commissie by Gecommitteerde, Raaden met betrekking tot zaaken, waar in hun Ed. Mog., uit kragte van hun Lastbrieve, by præventie regt doen, altyd duurende gemaakt. De Post van *Advocaat Fiscaal* hadt hy waargenomen, tot den tyd der Omwentelinge, wanneer hy zich blootgesteld vondt, aan allerleie onaangenaamheden, in zulk eene maate, dat hy zich in 't einde genoodzaakt vondt, om ter beveiliging van zyn Persoon, verlof te verzoeken, om met voorkennis *'s Gravenhaage*, voor eenigen tyd, te verlaaten. Een verzoek hem toegestaan, onder voorwaarde, dat hy aan den Secretaris van hun Edel Mogenden, de Plaats van het verblyf, intusschen door hem genomen, zou doen weeten. Eene voorwaarde stipt door hem nageleefd, ook met dat gevolg, dat hy zints zyn vertrek nog eenige nadere hem in zyne kwaliteit toegeschikte Orders hadt kunnen uitvoeren.

Voorstel ten zynen opzigte door de Ridderschap.

Doch, reeds op den vyf- en- twintigsten van Herfstmaand, des Jaars van de Omwentelinge, deedt de Ridderschap, onder andere punten van bezuiniging, ter Staatsvergaderinge, een Voorstel om te onderzoeken, of de Commissie den Heer Luyken opgedraagen, als nog zou moeten

(*) Zie deswegen onze *Vaderl. Hist.* X. D. bl. 66.

ten ſtand grypen. Dit ſtuk werd ter onderzoekinge aanbevolen; doch hadt voor hem het onaangenaam gevolg, dat hangende dit onderzoek naa den dertigſten van Herfstmaand, geene Betaaling altoos inkwam, van de hem toegelegde Jaarwedde, en hy zich dus verſtooken zag, van het genot des Staatsbeſluits, van den Jaare MDCCLXXXV., en dus ſteeds wagtend bleef op den uitſlag des onderzoeks, wegens het volduuren, of niet volduuren, van zyn post als Advocaat Fiscaal.

Luyken vervoegt zich by de Staaten.

Met geduld en zonder de Staaten, met eenige aanmaaningen om ſpoed, lastig te vallen, wagtte Luyken af, wat 'er van zou worden, tot het uitkomen van het Plakaat van de vyf- en- twintigſte Penning, in den voorleden Jaare, wanneer hy zich verlegen vondt, hoe de hem toegelegde Jaarwedde te berekenen, en genoodzaakt, om zich deswegen by Gecommitteerde Raaden te vervoegen, die hem onder anderen aanſchreeven, dat hy zich deswegen by hun Ed. Groot Mogenden behoorde aan te melden. Hy ſloeg den aangeweezen weg in. Een Verzoekſchrift, het geheel beloop van zyn gedrag, ten aanziene van de Staatkundige betrekkingen, waar in hy van wegen de Staaten zelve geſteld was, ontvouwende. Aan den eenen kant gaf hy, daar in, met vollen nadruk, te kennen, zyne gerustheid en volkomen vertrouwen, op het woord van den Souverain, en het Verdrag door de Staaten met hem, onder de bekende bedingen, aangegaan, by de

LXV. BOEK. — 1789. de aanvaarding van een Post, die hy niet gezogt, maar tot welks aanvaarden men hem, door de streelendste vooruitzigten en toezeggingen overgehaald hadt. Aan den anderen kant, verzogt hy de oplettenheid van hun Hoog Mogenden op zynen toestand, daar hy nu reeds langer dan veertien maanden, in het onzekere geweest was, of, en op welk eene wyze, men zou goedvinden, van zyn Persoon gebruik te maaken; dat hy zich al dien tyd ten dienstbetoon hadt gereed gehouden, en zyne Huishouding in *'s Graavenhaage* laaten blyven, zonder, zints den dertigsten van Herfstmaand, des Jaars MDCCLXXXVII., eenig Geld van de hem toegezegde Jaarwedde bekomen te hebben. Hy bevondt zich derhalven nu in dien toestand, over welke hy, vóór de aanvaarding des hem opgedraagen Ampts, zyne bekommernis hadt te kennen gegeeven. Weshalven hy verzogt, dat zyne zaak, zo spoedig mogelyk, aan zodanig een einde zou gebragt worden, als de Staaten uit hoofde van de aangegaane Verbintenisse, naar gronden van regt en billykheid, zouden oordeelen te behooren. — Niet ongunstig werd dit Verzoekschrift opgenomen, en in handen gesteld der Staatsleden, voorheen met die zaak belast. (*)

Van zyn Ampt ontzet; doch met

Veel vyanden telde de Heer LUYKEN, uit hoofde van 't geen hy in zyn Post, ten dienste der Patriotten, by aanhoudenheid,

(*) *Resol. van Holland.* 13. Dec. 1788.

heid, verrigt hadt. Geen twyfel leedt het, om de hem opgedraagene Commisfie te vernietigen; maar men vondt zich, wegens het duidelyk, en met zo veele omftandigheden bekleedde gegeeven woord des Souverains, verleegen. Dit te fchenden, was de openbaare trouwe in 't aangezigt vliegen. Niet weinig overweegings hadt deezen eisch ten gevolge; doch eindigde in Herfstmaand des Jaars MDCCLXXXIX. in de wel voorziene vernietiging der Amptsbediening, terwyl men op de Jaarwedde eene fchikking maakte, die gunftig was voor den van zyn Ampt ontzetten LUYKEN; en de goedkeuring wegdroeg van allen, die belang ftelden in deezen bekwaamen en verdienstlyken Vaderlander.

LXV. BOEK. 1789. eene gunftige fchikking op de hem toegezegde wedde.

Onder weinigen, die van deelgenootfchap aan de Beweegenisfen, ten tyde der Vryheidsworftelingen, befchuldigd, en deswegen in Regten vervolgd, in *Holland* vryfpraake ten deezen Jaare bekwamen, moeten wy tellen CORNELIS BOONZAYER, Rector der *Latynfche* Schoole te *Gornichem*. By een ingediend Verzoekfchrift aan hun Ed. Groot Mogenden, komt hy 'er rustig voor uit, die Party toegedaan geweest te hebben, welke in verfcheide takken van het Landsbeftuur, veele fchadelyke gebreken meende te ontdekken, en teffens oordeelde de gelegenheid daar te zyn, om op derzelver verbetering, met vrugt, te kunnen aanhouden. Een gevoelen, naar zyn inzien, op onderfcheidene, in 't openbaar uitgebragte Voorftellen en Raadflagen van

C. BOONZAYER dient een Verzoekfchrift in om in de Amnestie begreepen te worden.

Staatsleden gegrond, ja op veelvuldige Staatsbesluiten van hun Ed. Gr. Mogenden. —— Hy wilde niet ontveinzen, in het denkbeeld verkeerd te hebben, dat hy, zou hy anderzins een goed Burger, en Liefhebber van zyn Vaderland kunnen genaamd worden, geen stil en leedig aanschouwer van alles, wat omtrent hem gebeurde, blyven mogt; maar dat hy, in naavolging van veelen zyner Regenten, en aanzienlyke Medeburgers, zo veel in zyn vermogen was, ter bevordering van het bovengemelde oogmerk, verpligt was mede te werken. —— Onbewimpeld moest hy erkennen, dat hy, zo voor zich zelven, als in kwaliteit van Secretaris, van het by Drossaart, Burgemeesteren en Vroedschappen der Stad *Gornichem*, gewettigd Wapenhandelend Genootschap, tot verscheide stappen en verrigtingen, welke de omstandigheden dier tyden, binnen *Gornichem* hadden opgeleeverd, en toen als geoorlofd en wettig beschouwd werden, medegewerkt, en zich in de toenmalige Burgertwisten ingelaaten hadt. (*)

Met dit alles, kon hy hun Ed. Gr. Mog. verzekeren, geen één eenige van die daaden gepleegd te hebben, welke hem van de verleende Amnestie uitslooten. — Hoe zeer hy, op dien grond, vermeend hadt

(*) De gesteldheid der *Gornichemsche* Regeering ten dien dage, en het voorgevallene te dier Stede, hebben wy breedspraakig opgegeeven in onze *Vaderl. Hist.* XVII. D. bl. 7—20.

hadt van alle Regterlyke Vervolgingen bevryd te moeten blyven, hadt egter FRANCOIS CORNELIS VAN AERSSEN VAN SOMMELSDYK, Heer van *Sommelsdyk*, als Drossaart der Stad *Gornichem* en *Lande van Arkel*, kunnen goedvinden hem te dagvaarden, om in persoon te verschynen, voor Schepenen der gemelde Stad: zonder in die Dagvaarding eenige daad of daaden door hem verrigt, waar over hy aanspraaklyk zou weezen, byzonder op te noemen. Ten gestelden dage verscheen hy, ten einde, door het ondergaan van een verhoor, de Beschuldiging hem ten laste gelegd, als 't ware uit te vorschen. Hy werd ondervraagd, en vervolgens ontslaagen onder handtasting en belofte, om des gevorderd, nader te zullen verschynen.

Dit verhoor hadt, tot BOONZAYERS verwondering aan den eenen, maar tot zyn groot genoegen aan den anderen kant, alleen betrekking gehad tot zodanige bedryven, die of als onverschillig moesten worden beschouwd, of als van dien aart, dat hy in de verleende vergiffenis betrokken was. 't Geen hem ten vollen overtuigde, dat de Drossaart, geene beschuldigingen tegen hem hadt weten te vinden, welke hem van de verleende Kwytschelding uitslooten.

De Hoofdbeschuldiging, waar over men in het Verhoor hem onderhouden hadt, bestondt daar in, „ dat hy, uit naam van „ de gecombineerde Directie, van het gelegaliseerd Exercitie Genootschap, en

LXV. BOEK. 1789. „ van de Burger-societeit, in de maand „ Juny des Jaars MDCCLXXXVII. getekend „ hadt, eene gedrukte Circulaire Misfive, „ geaddresseerd aan de respective Genoot- „ schappen binnen *Holland*; in welke Mis- „ sive de Staaten van *Gelderland* worden „ voorgedraagen, als de gedeclareerde Vy- „ anden deezer Provincie, en de respec- „ tive Genootschappen geexhorteerd, om „ zich aan hun Ed. Groot Mogenden „ Gecommitteerden van het Defensiewee- „ zen deezer Provincie, en de Stad *Utrecht* „ te *Woerden* aan te bieden; ten einde die „ in staat gesteld mogten worden, de noo- „ dige sterkte te kunnen byzetten, om „ de Stad *Gornichem* tegen alle aanvallen, „ welke door de Geweldenaars mogten „ ondernomen worden, te helpen verdee- „ digen."

Het bloot tekenen van gemelden Brieve, in de kwalteit toen door hem bekleed, beweerde hy geene Misdaad te zyn, welke hem van 't verleende Genabetoon uitsloot. Het scheen ook dat deeze zaak, geene verdere gevolgen naa zich zou sleepen, waarom BOONZAYER, het ook van zyne zyde liet berusten. Dan, naa omtrent een Jaar verloops naa de eerste Dagvaarding, volgde een tweede: welke egter geen daadlyk gevolg hadt: dewyl de Regtsdag toen werd uitgesteld. Deeze hervatting, het verdriet, en het mogelyk nadeel te zyner bevorderinge, bewoog den Rector BOONZAYER, om zich by Staaten van *Holland* te vervoegen met verzoek, om verklaard

te

te worden, in de Amnestie begreepen te zyn, dat mitsdien werkloos gesteld mogten worden, de Regtsvervolgingen tegen hem ondernomen, en dat inmiddels, hangende de raadpleegingen van hun Ed. Gr. Mog. de Regtsvorderingen mogten opgeschort blyven.

LXV. BOEK. — 1789.

Daar in begreepen.

Dit laatste werd toegestaan, en het stuk gesteld in handen van den Voorzitter en Raaden van den Hove; die eenen Raadslag uitbragten, zo zeer strekkende tot verontschuldiging van BOONZAYER, als ter beschaaminge van den Drossaart van AERSEN VAN SOMMELSDYK. Ingevolge hier van, werd de Schoolvoogd in de Vergifnisverleening begreepen, mits betaalende de kosten van de zyde des Drossaards, in dit geval gemaakt. Wegens de stappen, door hem ten aanziene der Regeeringe van *Gornichem* gedaan, was hy in eene Geldboete beslaagen geweest. (*)

Veele *Delftsche* Burgers tot Ballingschap verweezen.

Men voer ten deezen Jaare voort, met Vonnissen van Uitbanning, over een en ander der Land- en- Zee- Krygsbevelhebberen (†). Burgers, die ingedaagd en uitlandig, of althans buiten *Holland* waren, kreegen vonnis, 't welk hun tot Ballingschap uit het gemeld Gewest *Zeeland*, *Friesland* en *Utrecht* verwees. Dit lot trof den

(*) Alle de stukken tot dit geval betrekkelyk, zyn voor handen in de *Verzamel. by* DE CHALMOT, 268—282.

(†) Wegens deezen hebben wy reeds melding gedaan in onze *Vaderl. Hist.* XX. D. bl. 117—120.

LXV. BOEK. 1789.

den derden van Grasmaand de *Delfsche* Burgers, WYBO FYNJE en GERRIT PAAPE; hier moesten met Hooimaand nog elf hunner Medeburgeren in deelen, als JAN HERMAN BRUNIE, NICOLAAS VAN DER VELDEN, HIERONYMUS GRAU, ADAM VAN DEN GOORBERG, JOOST VRYDAG, GERARDUS VERBEEK, ANTHONY VAN DER LINDEN, PAULUS AXMACHER, ANTHONY WYGEL, WILLEM KAHL en PIETER BOER (*). De Apothecar VAN HAAFTEN te dier Stede, was met eenigen der thans gevonnisten medepligtig, aan het vasthouden der Regenten, en hadt een Verzoekſchrift ingediend, om in de ſchuldvergifnis ontvangen te worden. Dit was by den Hove in zo verre toegeſtaan, dat hy, in de openbaare Gehoorkamer, ten overſtaan van Commisſarisſen uit den Hove, en de Regeering der Stad *Delft*, vergiffenis verzogt hebbende, tot eene Ballingſchap voor drie jaaren uit die Stad verweezen wierd, den tyd zyner Gevangenisſe daar onder begreepen. (†)

Welk lot ook *Rotterdamſche* en *Hoornſche* treft.

Een zelfde Banvonnis, werd ten deezen Jaare geſtreken, over HENDRIK ARNOLD KREET, en diens Mede *Rotterdammers* (§), GERRIT VAN DER POT VAN GROENEVELD, Mr. PIETER DE MONCHY, Mr.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789 bl. 477—899.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1789 bl. 52.
(§) *Mede-Rotterdammer*, ſchryven wy, ſchoon hy, ten deezen tyde, zyn woonplaats en Burgerregt te *Amſterd.* hadt. Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XX. D. bl. 467.

Mr. NICOLAAS MARTINUS BOGAART VAN ALBLASSERDAM, DANIEL DE JONG, THOMAS THEODORE CREMER; ABRAHAM VAN RYKEVORSEL en NICOLAAS MONTAUBAN VAN ZWYNDRECHT. — De Stad *Hoorn* in 't Noorderkwartier, leeverde de Bannelingen op, Mr. BERNARD BLOK, (*) WILLEM RIS, PIETER HOUTTUYN, DR. FREDERIK GUILLEMET WELMAN en VOLKERT BROUWER. (†)

LXV. BOEK. 1789.

Beschuldigingen tegen DES VILLATTES.

Mr. JAN HENRI DES VILLATTES, Secretaris der Desolaate Boedelkamer in *Amsterdam*, in den voorleden Jaare, door den Drost van het Hof van *Holland* te *Hillegom* gevat, na *'s Gravenhaage* overgebragt, en aldaar eerst in de Kastelenye, en vervolgens op de Gevangenpoort in hegtenis gezet, viel onder zwaare verdenking, van het bewerken eener Tegenomwentelinge, beraamd met den Waard uit de Herberg de *Dorstige Kuil*, niet verre van *Haarlem*, die desgelyks in hegtenis geraakte. Ten huize des laatstgemelden, werd DES VILATTES gezegd, met zekeren HERMANUS VAN HARTEN, bezig geweest te zyn, in het oprigten van een Huzaaren Corps, tot het bovengemelde einde. Deeze VAN HARTEN, ontkwam de handen zyner vervolgeren; doch de Papieren van DES VILLATTES, en de Antwoorden, door hem gegeeven, gaven stoffe, om hem ten laste

(*) Wegens deezen, hebben wy breedvoerig gehandeld in onze *Vaderl. Hist.* XX. D. bl. 96. enz.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 899—1054.

LXV. BOEK. 1789. te te leggen, „ eene aaneenschakeling van
„ verscheide zaaken, waar in hy zich ge-
„ mengd, of waar aan hy mede gearbeid
„ hadt, strydig met de waare en oude
„ Lands Constitutie, door hem, naar het
„ bekende Formulier, bezwooren; onder
„ andere, het houden van Briefwisseling
„ met de Uitgeweekenen, die zich thans
„ in *Brabant* onthielden; voornaamlyk met
„ het oprigten van een Corps Paarden- en
„ Voetvolk, 't welk dienen zou ter on-
„ dersteuning van vreemd Krygsvolk, om
„ met derzelver behulp, hier te Land
„ eene Revolutie te bewerken, voornaam-
„ lyk in de Steden *Amsterdam*, *Rotter-*
„ *dam* en *Haarlem*, als mede in *'s Gra-*
„ *venhaage*; het aanneemen van Manschap;
„ het koopen van wapenen en andere be-
„ hoeften voor dat Corps, het negociee-
„ ren van Gelden, op naam van Gecom-
„ mitteerden of Gedeputeerden, en voor
„ rekening van de Hoog Mogende Hee-
„ ren Staaten Generaal, resideerende te
„ *Brussel*; voorts waren, onder zyne Pa-
„ pieren, opmerkelyke stukken gevonden,
„ zo met betrekking tot de sterkte van de
„ Krygsbezetting, en Schuttery in *'s Gra-*
„ *venhaage*, als omtrent de Posten en Wag-
„ ten in dezelve. (*)

Het

(*) In deeze Beschuldigingen moet veel waarheids steeken; althans zy worden niet gelochend door R. L. Bouwens, wanneer deeze, van die Gevangenneeming, en dit Vonnis gewaagende, dezelve niet ontkent; maar hem, als een Martelaar voor de

Vry-

Het Vonnis over deezen, den negenden van Wynmaand deezes Jaars uitgesprooken, hieldt in, „ dat hy vervallen verklaard werd van zyn Ampt, als „ Secretaris van de Kamer der Desolate „ Boedels te *Amsterdam*; voorts meineedig, infaam, en inhabil, om ooit „ eenige publieke Post of Ampt in de „ Provincie van *Holland* en *Westfriesland* „ te bedienen; terstond aan stukken te „ scheuren, de Recepissen by de Sententie vermeld, naa dat by den Heer Secretaris het origineel derzelve, waar op „ het *Exhibitum* was gesteld, vooraf gescheurd zou zyn; vervolgens den tyd „ van vyf- en- twintig jaaren te blyven „ geconfineerd op zyn eigen kosten, in „ eene verzekerde plaats binnen deeze „ Provincie, en daar naa ten eeuwigen „ dage uit de Provincie van *Holland* en „ *Westfriesland* gebannen, zonder daar weder in te mogen komen, op pæne van „ zwaarder straffen; zullende hy daarenboven de Regtskosten betaalen (*).

Vonnis over hem uitgesprooken.

Met deezen DES VILLATTES, werd zekere LUKAS BUTOT, die wel eer te *Utrecht* en naderhand omstreeks *Bodegraave* gewoond hadt, gezegd zich ingelaaten, en soortgelyke daaden bedreeven te hebben. Eenigen tyd zat hy op de Voorpoorte van den Hove in gevangenis, en leedt het tot in

Vonnis over L. BUTOT.

Vryheid afmaalt, BOUWENS *aan zyne Comitenten*, bl. 207.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789, bl. 1121. enz.

LXV. BOEK. — 1789. in Bloeimaand des volgenden Jaars, eer hy zyn Vonnis kreeg. By 't zelve werd hy, door Gecommitteerde Raaden, verweezen, om, geduurende zes jaaren in eene verzekerde plaats binnen dit Gewest gevangen te blyven, en vervolgens voor altoos gebannen, uit den Lande van *Holland* en *Westfriesland*. (*)

Laag gedrag en vonnis van J. G. Tegelaar.

Niet min aan de eens omhelsde zaak, dan aan elkander getrouw, vondt men doorgaans de Patriotten, en het is, te deezer oorzaake, dat een enkel ongetrouwe, in deezen te sterker en te leelyker afsteekt, deeze was Jan Gabriel Tegelaar. In Persoon te *Amsterdam* gedagvaard, om dat hy het beleid gehadt hadt, van een der veelvuldige Nieuwspapieren, in de dagen der Beroeringe, onder den Tytel van den *Opregten Nederlandschen Courant*, daar ter Stede, by den Boekverkooper Dirk Schuurman, uitgegeeven, zogt hy zich uit die ongelegenheid te redden, met uit *Parys* aan den Hoofdofficier Backer te schryven, „ dat hy wel niet „ kon ontkennen, dat de Drukkery, waar „ op die Courant gedrukt was, aan hem „ toebehoorde, als mede, dat hy de „ penningen daar toe geschooten, en eeni„ ge Proeven gecorrigeerd hadt." Maar teffens gaf hy te verstaan, dat W. van Irhoven van Dam, het eerste Blad dier Nieuwsmaare geschreeven, en het beheer daar

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790 bl. 479.

daar van op zich genomen hadt; dat dit daar op was overgegaan, in handen van Mr. J. C. Hespe; en laatst in die van J. Nomsz, den laatstgemelden betuigde hy voorheen niet gekend, veel min opgezogt te hebben; maar dit geschied was op aanraden van J. H. Zwildens, (*) die hem deezen Man, als zeer kundig, en als een waaren Vaderlander voorgedraagen en aanbevolen hadt. — Verder bragt hy ter verontschuldiging in, meermaalen eenen wansmaak gevonden te hebben, in 't geen Nomsz, zomtyds in dat Nieuwspapier plaatste, waarom hy dien Schryver deswegen meermaalen onderhouden, en deeze hem ook herhaalde keeren beterschap in dit stuk beloofd, maar ook wel eens ten antwoord gegeeven hadt, „ dat hy (Nomsz), als Schryver en Di„ recteur der Courant, weeten moest wat „ te doen, en dezelve zodanig zou schry„ ven, als hy oordeelde te behooren." — Verder verschoonde Tegelaar met zyne afweezigheid, dat hy, op de Dagvaarding, niet kon verschynen; herhaalde deeze verschooning by eenen anderen Brieve aan Schepenen, en deedt daarenboven zyne Vrouw nog een Verzoekschrift indienen, om uitstel der verschyninge; doch nimmer daagde hy op, ter verantwoordinge van 't geen hy ten laste van anderen geschreven hadt.

De

(*) Ten dien dage Schryver en Directeur van een *Hoogduitsche Courant*, die in 't eerst veel opziens baarde.

LXV. BOEK. 1789.

Tegelaar, verraadde dus het vertrouwen tusſchen hem, en verſcheide andere Perſoonen berustende, en bragt teffens ten minsten drie zyner voorige Mede-arbeideren in gevaar van dergelyke geregtlyke vervolgingen, over die zelfde zaak, van welke hy zich, ten hunnen laste, op eene laage wyze, zogt te ontdoen. Dan alle deeze ſpartelingen, konden hem niets baaten. By vonnis, op den twintigſten van Louwmaand deezes Jaars geſlaagen, werd hy ten eeuwigen dagen uit *Holland* en *Westfriesland* gebannen. Schoon hy, het bewys van de daad hem ten laste gelegd, in zyne Brieven, deels bevestigde, zal niemand hem rangſchikken onder die ſtandvastigen, die den naam van *Vaderlanders* verdienen, en eigen veiligheid, in gevallen van meer aangelegenheids, niet hebben willen koopen, ten koste van laagheden, of het pleegen van ontrouw, ſchoon veelen hunner zulks hadden kunnen doen, zonder anderen in hun ongeluk te betrekken. (*)

Dordrechts yver om Oranje te doen draagen, Aalsyvellen met

De woelingen, over het draagen en niet draagen, of het op deeze en geene wyze aandoen van *Oranje*, hielden ſtand, en gaven aanleiding, tot het herhaalen van de bevelen deswegen, en het verzwaaren der Boetens op de nalaatigen. Dit was onder andere het geval te *Dordrecht*. De nieuwe

(*) Alle ſtukken, betrekkelyk tot deeze zaak, zyn byeen verzameld, voorhanden in de *Verzameling by* de Chalmot, XII. D. bl. 4—13.

we Afkondiging, in Oogstmaand deswegen gegeeven, hieldt eene byzonderheid in van vreemden aart. By dezelve verboodt men het draagen, en gebruiken van *Aalsvellen met Kogels* gevuld: vermids de Man, die aanleiding tot de jongst ontstaane beWeegenisfen hadt gegeeven, van zulk een werktuig gezegd wordt, voorzien geweest en 't zelve gebezigd te hebben. (*) — Dusdanig een afweerend of beledigend wapentuig, was in deeze streeken toen niet zeldzaam; maar veel algemeener dat, om deezen tyd, door de Patriotten van zeker slag, korte, meest knobbelige, stokken gedraagen werden, en de Draagers, zich onderling Leden van het *Knuppelgenootschap* noemden. Wy vermelden deeze kleinigheden: dewyl zy, zo zeer als grootere zaaken, tyden van aanhoudende en woelende Partyschap, op verdeedigen zo niet op beledigen bedagt, kenschetzen.

Kogels aldaar verboden.

Hooger dan in *Dordrecht*, liepen in *Rotterdam* de onlusten, wegens het niet draagen van *Oranje*. Gelegenheid hier toe, gaf, dat een Wynkooper, DUDAAR geheeten, zich des onvoorzien, in die Stad vertoonde. Met anderen hadt deeze Heer gemeen, om geene Oranjeleuze te zullen draagen, ondanks hem des aanrandingen beliepen. Naa een derzelven, hadt hy zich by den Hoofdofficier VAN STAVEREN beklaagd, en geen onderzoek daar

DUDAAR te *Rotterdam* aangevallen verweerd zich, en kwetst een zyner Aanranderen.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 990—992.

LXV. BOEK. — 1789. daar op kunnende verwerven, betuigd, dat hy, uithoofde van weigering van Regt, in volgende gevallen, zichzelven zou verdeedigen. Gelegenheid hier toe kon niet missen. In Oogstmaand deezes Jaars, werd hy onverhoeds overvallen, door een hoop gemeen volk, deeze wiesch aan, en het oogmerk om hem te mishandelen laedt geen twyfel. Hy haalt te zyner verdeediging voor den dag, het evengemelde te *Dordrecht* verbooden verweermiddel, een Aalsvel met Kogels gevuld. De Geregtsdienaars toegeschooten, verzekerden hem, dat hy geene zwaarigheid hadt, indien hy slegts dit Aalsvel overgaf; doch dit hem ontnomen zynde, verdubbelden de tot viermaal herhaalde mishandelingen, dermaate, dat hy in arrenmoede zyn mes trekt, en de aanvallers, snydende en steekende, tragt af te weeren. Onder dit bedryf steekt hy een zyner beledigeren in de borst. De woedende menigte hier over ontzet, deinst voor een oogenblik, en hy bedient zich van 't zelve, met de vlugt te neemen in zyn wynkelder.

Gevangen genomen. Dan de Heer VAN DER HOEVEN, Vroedschap van *Rotterdam*, en thans Baljuw en Dykgraaf van *Schieland*, doet hem met zyne Dienaars van daar haalen, en, ten naauwer noode aan de felste woede des Gemeens ontrukt, op het Stadhuis gevangen zetten. Een bedryf, zonder toestemming der Regeering, die in andere tyden en omstandigheden, over de schennis van Grondgebied zeker zou geklaagd hebben.

Was,

Was, deeze opbrenging geschied, om hem der klauwen des gepeupels te ontrukken, het hadt, in zo verre, lof verdient. —— Maar de Heer VAN STAVEREN, Hoofdofficier der Stad, en de Scheepensbank begreepen het anders. In stede van eenig onderzoek te doen, na de voornaamste belhaamels van den aanval, die dit bloedig gevolg naa zich sleepte, en den aangeranden, die zich van het regt van zelfverdeediging bediend hadt, voor eenigen tyd ter Stad uit te helpen, liet men den gewonden schouwen; diens wonde werd doodlyk verklaard.

LXV. BOEK. —— 1789.

Afkondiging te dier gelegenheid.

Dit voorval hadt ten gevolge eene Afkondiging, hier op neder komende, „ dat „ Schout, Burgemeesters en Schepenen „ vernomen hadden, dat 'er den voorigen ochtend, reeds eene merklyke beweeging in de gemoederen was bespeurd, „ ter oorzaake van de *gevaarlyke kwetzing* „ *van een Burger*; dat 'er vervolgens eenige Attroepementen op straat, met betooning van ongenoegen, hadden plaats „ gehad; dat tegen den avond sommige „ Persoonen mishandeld waren; dat by „ de toeneemende donkerheid, aan verscheide Huizen de glazen ingeslaagen, „ en verdere ongeregeldheden gepleegd „ waren. Dat, alzo zy wyders in agt „ genomen hadden, dat de geen die schuldig gehouden werd, aan de voorzeide „ Kwetzing, ten eersten aan de Justitie „ in handen gevallen, in verzekering gebragt, en de Justitie reeds werklyk be-

„ zig

LXV. BOEK. — 1789.

„ zig was, om tegen denzelven, naar de „ gestrengheid der Wetten, te procedeeren; „ daarom alle byzondere Wraakoefening „ gansch ongepast, en ten hoogsten straf„ baar was: — Dat zy, aangezien deeze ver„ regaande ongeregeldheden oorzaak schee„ nen genomen te hebben, uit de hoofdig„ heid en ongezindheid, die by enkele per„ soonen bespeurd werd, tegen het draagen „ van een Oranje vercierzel, (het geen men, „ niet tegenstaande des verzogt, gewei„ gerd hadt aan te neemen,) elk vermaan„ den, om zich daaromtrent te schikken, „ naar de algemeene genegenheid, zo van „ de Regeering, als van de goede Bur„ gery; en dat zy, die zich daar volgens „ niet zouden gedraagen, deswegen by „ de Justitie konden worden aangeklaagd, „ en alzo gecorrigeerd, als, overeenkom„ stig hunne onvetzettelykheid, geoor„ deeld zou worden te behooren — Voorts lieten zy elk vryheid, om zich op zulk eene wyze, als hem geviel, met een Oranjeteken te dekken; loofden eene Belooning uit, voor den aanbrenger van schennis gepleegd hebbende Persoonen. De Burgery waarschuwende, van zich voor alle ruststoorende balddaadigheden en zamenrottingen te wagten, „ zullende een „ ieder het zich zelven te wyten hebben, „ indien hy *by* of *in* dergelyke balddadig„ heden gekwetst wierd, of in grooter „ ongeluk verviel." (*)

Open-

(*) *Verzam. by* DE CHALMOT XV. D. bl. 308—310.

Openbaare Gebeden voor den Gekwetsten stortten de Predikanten uit, en ontbrak het onder deezen niet aan yveraars, die niet schroomden eenen Onverlaat, die van de hand eens Zelfsverdeedigers, het loon zyns moedwils ontvangen hadt, by den gebede voor te draagen, als een Ongelukkigen, die, door de hand van eén Boosdoener gekwetst, voor den throon van Gods genade, werd nedergelegd. —— Onze Geschiedpen moet zich wederhouden de aanmerkingen, welke 'er gereed uit zouden vloeijen, het papier aan te bevelen. LXV. BOEK. —— 1789. Men bidt in de Kerken voor de Gekwetsten.

Dudaar werd in een onderaardsch gat gezet, waar de vogtigheid en bedorve lugt, hem eene ziekte op den hals joegen; die hem, naar het zeggen van den Arts, zo hy 'er langer bleef, op 't leeven zou te staan komen. Van tyd tot tyd, werd hy verhoord. Hy erkende de daad; doch hieldt steeds staande, dat hy niets ongeoorlofds verrigt hadt, en dus niet strafbaar was; maar in een gewoon Regtsgeding moest ontvangen worden. Elf weeken hieldt hy dit uit. Der gevangenisse moede, verklaarde hy, dat hy, door allerlei mishandelingen gedwongen, alles bekennen wilde wat men goedvondt, en daarom maar erkennen zou, dat hy schuldig was, aan het geen men goed vondt hem voor te leggen. Bekentenis Dudaar afgeperst.

Naa deeze afgeperste bekentenis, verhaalt men, dat hy, 's nagts vóór het bekomen van het Vonnis, uit zyn gevangenis in een andere kamer gebragt, en ge- Aanmaaning om zich tot den Stadhouder

 steld

LXIV. BOEK. 1789

te verwoegen door hem afgeslagen.

steld werd voor den Procureur des Hoofdofficiers, die hem te verstaan gaf, dat zyn Vonnis gereed lag, dat het niet zagt zou weezen; met bygevoegden raad, dat hy best zou doen, met aan den Stadhouder, een Verzoekschrift om vergiffenisse, aan te bieden; en dat, indien hy teffens kon besluiten, om aan den Hoofdofficier twee duizend Guldens, en aan den Gekwetsten zekere som voor pyn, smert, meesterloon, en verzuim, te betaalen, 'er een gunstig antwoord op zyn Verzoekschrift zou te wagten weezen. DUDAAR sloeg deezen raad vol verontwaardigings af.

Vonnis over hem. Wat zyn lot was ondanks eenige verzagting op een Smeekschrift aan den Stadhouder.

Het Vonnis beantwoordde aan de voorloopige bekendmaaking; het verwees hem, 'sanderen daags, acht jaaren lang, in het Stadstugthuis, tot een uitbanning voor zyn geheele leeven, en de kosten des Geregts. —— Het akelig vooruitzigt eener achtjaarige gevangenisse, gepaard met de aanzoeken zyner Egtgenoote en Vrienden, deeden hem, naa verloop van eenige maanden, besluiten tot het doen van den voor heen geweigerden stap by den Stadhouder. Deeze gaf ontslag van de voortduuring zyner Gevangenisse; doch de Uitbanning liet hy blyven. Met dit alles, moest DUDAAR den Hoofdofficier twee duizend Guldens betaalen; waar van hy egter naderhand, als uit edelmoedigheid, zeshonderd Guldens te rug kreeg. Eene gelyke somme, hadt hy moeten uitreiken aan den gekwetsten, die, wel verre van doodlyk gewond te zyn, herstelde, en eene Stadsbediening kreeg.

kreeg. De Banneling, zogt te vergeefsch inwooning in 's *Hertogenbosch*, als mede in *Zwolle. Kampen*, de zo algemeene wykplaats der elders verjaagden, nam hem op in haare herbergzaame muuren. (*)

LXV. BOEK. 1789.

Nuttige inrigting voor de Heelkunde te *Rotterdam*.

Rotterdam is niet alleen opmerkelyk in sterke woelingen. Die Stad steekt tevens uit in roemwaardde Stichtingen. Om van andere daar, van tyd tot tyd, ingevoerde Inrigtingen, ter bevordering van Kunsten en Weetenschappen niet te spreeken, en niet te reppen van de *Bataafsche* Maatschappy, zints jaaren, bloeiende en de *Hollandsche* te *Haarlem*, na de kroon dingende, kunnen wy niet voorby hier met onderscheiding te gewaagen, van de te dier Stede aangewende en voortgezette poogingen, om alzins bekwaame Heelkundigen te vormen, door eene Stichting, met den naam van *Collegium Chirurgico Clinicum*, bestempeld. Een Gesticht ter daadlyke beoefening der *Heelkunde* bestemd, te dier Stede, geschikter en nuttiger dan tot die der *Geneeskunde*; eensdeels om dat het Gasthuis aldaar, over 't algemeen, met een genoegzaam getal Lyderen, met heelkundige gebreken worstelende, was voorzien, en ten anderen, om dat meest alle Geneeskundige Leerlingen, zich, te hunner beoefening na de Academie Steden begaven. —— Volgens den last aan den Genees-

(*) Zie dit alles, met veele byzonderheden, in het *Vaderl. Huisboek*, V. D. bl. 144—149.

LXV. BOEK. — 1789. nees- en- Heelkundigen G. TEN HAAF, in den voorleden Jaare opgedraagen, moest hy, in het Gasthuis der Stad, de daar in, van tyd tot tyd, voorkomende Heelkundige gebreken, voor het Bed der Lyderen, aan den jongen Heelkundigen verklaaren; hun den aart der uitwendige ziekten leeren kennen, alsmede hoe dezelve van andere Gebreken, die 'er veel overeenkomst mede hebben, te onderscheiden zyn; de oorzaaken, die dezelve voortbragten, nafpeuren; de gevolgen, die ze kunnen naa zich sleepen, voorhouden; welke voorzeggingen, omtrent dezelve kunnen gemaakt worden, en wyders den zekersten en kortsten weg ter geneezing dier Gebreken aanwyzen; de allergepaste en beproefste middelen, ter geneezing opgeeven, en eindelyk de noodige en kunstige verbanden, doen zien en leeren aanleggen.

Aanvaarde gemelde Genees- en- Heelmeester, by het afloopen des voorleden Jaars, deeze veel behelzende post, met eene Redenvoering, over het onderling verband der Genees- en- Heelkunde, zyne voorleezingen in den Winter gehouden, beantwoordden zo wel aan het oogmerk, als aan de verwagting, die men met veel gronds hadt opgevat van een voorheen in 's Lands dienst beproefden Heelmeester, door een veeljaarige, zeer uitgebreide beoefening onderweezen, en die zyn roem, door veele Schriften in dit vak verworven, thans een nieuwen luister byzette. Zo greep

greep eene Inrigting stand, die alle rechtschaape *Nederlanders* wenschten, dat in alle groote Steden van ons Gemeenebest, waar Gasthuizen of Hospitaalen gevonden worden, mogt plaats vinden; dewyl men dan, na geene andere Gewesten behoefde uit te zien, ter volmaaking eener Weetenschap, die wy veel geschikter binnen onze eigene grenzen kunnen leeren kennen; ook zou *Nederland*, hier door meer rechtschaape Heelmeesters, over welker gebrek zo algemeen geklaagd werd, voortbrengen. (*)

LXV. BOEK. 1789.

Een toevoegzel van cieraad en nut, ontving *Rotterdam*, ten deezen tyde, door de voltrekking eens Liefdegestichts, onder den naam van *Kokers Hofje* bekend. Onderscheiden was dit Gebouw van verre, de meeste inrigtingen van deezen aart, anders in 't weldaadig *Nederland*, niet zeldzaam, dat, naamlyk de Stichter en Uitdeeler, van de daar bestemde Liefdegaaven, Gerrit de Koker, zulks by zyn leeven verrigtte, en het bestuur van het Hofje, het welk tachtig Vrouwen, op eene zeer voegelyke wyze, huisvest en bezorgt, op zich nam. Een bestuur 't geen de bestendige bezigheid, zyner hooge jaaren uitmaakte, en de plaats bekleedde van zyn voorheen in Koopdrukte besteedde Leeven. (†)

Kokers-hofje daar gebouwd.

Ge-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 776.

(†) Men vindt eene vry naauwkeurige Beschry-ving

LXV. BOEK. — 1789. Ziekenhuis *Nosocomium Clinicum* te *Leyden*.

Gelykmaatig aan de even gemelde Heelkundige Inrigting te *Rotterdam*, was een Ziekenhuis ter *Leydsche* Hoogeschoole, ten deezen tyde, opgerigt en aan den gang, onder den naam van *Nosocomium Clinicum*, in het *Cicilia Gasthuis*, 't welk wy, te deezer gelegenheid, niet onvermeld mogen laaten. Lang reeds hadt men gewenscht, op het voorbeeld van gelyksoortige Inrigtingen, buiten 's Lands, ook te *Leyden*, een Gesticht te zien, waar in de jeugd zich in de Geneeskunde oefenende, de gelegenheid gegeeven werd, om de Lessen der Hoogleeraaren, door daadlyke waarneemingen te versterken, en zich met het Ziekbedde allengs bekend te maaken. Aan deezen wensch werd, in den Jaare MDCCLXXXVI. voldaan, door een Staatsbesluit van hun Ed. Gr. Mogenden, de Bezorgers der *Leydsche* Hoogeschoole volmagtigende, om, ten kosten van den Lande, te dier Stede, te doen aanleggen, een Gast- of- Ziekenhuis van twintig Bedden, en 't zelve te voorzien van twee Hoogleeraaren, in de Geneeskunde als Opperbestuurders, van twee Doctoren en één Heelmeester, nevens de noodige Bedienden ter oppassing. In 't volgend jaar, greep deeze inrigting stand, en kwam thans in volle werking.

Tot het gemelde getal, worden 'er deels Mannen, deels Vrouwen, in opgenomen,

ving van het Gebouw en de Inrigting, in de *Algem. Kunst en Letterbode*, III. D. bl. 166. enz.

by voorkeus Lyders en Lyderessen, aan heete Ziekten, als wier kwaalen, volgens den gewoonen aart, haaren loop, meestal in een bepaald tydsbestek eindigen, en eene leerzaame verscheidenheid van gevallen opleeveren. De Lyders worden, onder het genot eener zorgvuldige oppassinge, dagelyks één of meermaalen, naar gelange der ziekte, bezogt door een der gewoone Artzen, onder het medewerkend toevoorzigt der Hoogleeraaren. Het byzonder vereischte is, dat de Hoogleeraar in zyne bezoeken, doorgaans vergezeld worde, door het meest gevorderde gedeelte zyner Leerlingen, dezelve by het Ziekbedde hunne gedagten en waarneemingen, wegens der Lyderen toestand, afvraage, hun zyne eigene opmerkingen mededeele, en by gemeenschaplyke raadpleeging, de noodige voorschriften, of door hun zelven laate opmaaken, of althans in het vervaardigen derzelven, gemeenschaplyk met hun handele. Dit laatste, was het Hoofdoel deezer nieuwe Inrigtinge, welke den Kweekeling in de Geneeskunde, die om, hoe kundig anderszins, niet onbedreeven voor het Ziekbedde te komen, daar toe voorheen, buiten 's lands gelegenheid moest zoeken. Geen ongunstig uitzigt leverde dit op, voor den vernieuwden bloei van *Leydens* Hoogeschool, in het vak der Geneeskunde, eertyds buitens Lands, daar in meer dan eenige andere beroemd. (*) LXV. BOEK. 1789.

De

(*) By de oprigting, werd het opzigt toever-

 trouwd,

LXV. BOEK. —— 1789. Het Kabinet van ALLEMAN der *Leydsche* Hoogeschool geschonken.

De zeer verdienstlyke Hoogleeraar in de Wysbegeerte, JOHANNES NIKLAAS SEBASTIAAN ALLEMAN, hadt een Kabinet van Natuurlyke Zeldzaamheden, voor zich zelven afzonderlyk verzameld; doch 't zelve reeds, zedert een gerujmen tyd, in eene zaal agter het Gebouw der Academie, en daar aan behoorende, ten gemeenen nutte geplaatst. Een schat van zeldzaamheden, naa 's Mans overlyden, door diens Weduwe, MAGDALENA CROMMELIN, ten deezen Jaare, geheel in eigendom aan de Hoogeschool afgestaan. De Bezorgers derzelve bewaarden de dankbaare naagedagtenisse eener voor dit vak, zo aanzienlyke gifte, voor de Naakomelingschap, door een gepast opschrift, met vergulde letteren in deeze Kabinet-Kamer. (*)

Te dier Stede sterft L. W. VAN MERKEN.

Vereeuwigde deeze Egtgenoote haaren Naam, met dien haar 's Mans, door die, met zo veel erkentenis, aangenomene gifte, wy mogen hier niet onvermeld laaten, den Naam eener Dichteresse, den negentienden van Wynmaand deezes Jaars, te *Leyden*, in het acht- en- zestigste jaar haars ouderdoms overleden, daar zy zich eener Dichtroem verwierf, hooger klinkende, dan

trouwd aan de Hoogleeraaren N. G. OOSTERDYK en N. PARADYS, tot gewoone Geneesheeren benoemden Curatoren DR. R. DE KRUYFF en JACOBUS THIENSIUS VAN DE WYNPERSSE en tot Heelmeester F. B. HAVER, *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 215.

(*) *Algemeene Kunst en Letterbode* I. D. bl. 13.

dan die van eenige Dichteresse hier te Lande, LUCRETIA WILHELMINA VAN WINTER gebooren VAN MERKEN, eene Afstammelinge van den Geschiedschryver GERARD BRAND, en den geleerden Hoogleeraar CASPARUS BARLEUS, te *Amsterdam* gebooren; doch, zints eenige jaaren, te *Leyden* woonagtig, den zomer slytende, op het lustig *Leyderdorp*, ter door haar zo fraay bezongene Buitenplaatze *Bydorp* (*), in het kunstkweekend zamenwoonen, met haaren op *Neerlands* zangberg, met regt vereerden Egtgenoot NICOLAAS SIMON VAN WINTER. Troostvol is haar *Nut der Tegenspoeden*, leerzaam en stigtend zyn haare *Brieven*, grootsch zyn haare *Treurspelen*, onder de Heldendichten, zal haar *David* altoos uitmunten, en de *Germanicus* haaren naam, met breeder lof, doen vermelden: daar dit Heldendicht, de zonderlinge eer genoot, van in 't *Fransch* vertaald te worden. Hoe bezwaarlyk het valle, een stuk van dien aart over te zetten, hoe zeldzaam een *Fransch* Geleerde, het *Nederlandsch* genoegzaam verstaa, om de kragt der uitdrukkinge, voor al in een zo verheeven Heldendicht, volkomen te bevatten, en in zyne taal over te brengen, gaven nogthans de in dit stuk, voor zo verre bevoegde Kunstregters MARMONTEL en FORMEY, hunne verwondering, over-

LXV. BOEK. —— 1789.

(*) *Geluksbedeeling, Brieven* en *naagelaatene Gedichten* &c. bl. 169. Te *Amst.* by P. J. UYLENBROEK, 1792.

LXV. BOEK. — 1789. over dit schoone stuk in nadruklyke Brieven, aan de Dichteresse te verstaan. Haar Zedelyk Character, beantwoordde aan haare Schriften, die ongeveinsde, verlichte en manlyke Godsvrugt ademen. (*)

Het

(*) Hier op doelende bezong de Dichter Ad. Loosjes Pz., haar afsterven met deeze weinige, maar kragtige, regelen:

De bleeke hand des doods, die Koning der verschrikking
Voor 't doolende vernuft, voor 't Godversmaadend hart,
Schenkt voor Lucretia, een rustdrink vol verkwikking;
Zy drinkt — stort in zyn arm — gevoelt het eind der smart, —
Beveelt de vlotte ziel, haar' eeuwigen Behoeder —
Omhelst met dankbaarheid Gods afgezant den Dood.
Die braave sterft; en de Aarde onze algemeene Moeder
Ontvangt haar overschot, weldaadig, in heur schoot —
Haar geest, die edle geest, van 't groove stof ontslaagen,
Met fyner stof bekleed, verbeidt nu 't hachlyk uur,
Wanneer in 't dal des doods Gods heilzon op zal daagen;
Terwyl de nevel scheurt der eindige Natuur. —
Dan, eeuwig zullen dan de Vroomen zamen woonen.
Ach! dat ik ook haar vinde in dien volmaakten staat!
Lucretia! Zing daar, op nog verheev'ner toonen
Wen Hemelzaligheid den maatslag voor u slaat! —
Waar Edens koeltje ruischt, waar nimmer stormen woeden;
Waar 't al in 't middenpunt der Godsmin zamenloopt,

Het

L. W. VAN MERKEN.

Het Taal- en- Dichtlievend Genootschap te *Leyden*, onder de Spreuk *Kunst wordt door arbeid verkreegen*, vergenoegde zich niet, met in het *Pan Poeticon* (*), de Afbeelding deezer Dichteresse te plaatzen, grooter en openbaarder Eerbetooning, dagt het deezer Dichteresse toe: eene Eerbetooning, die, naar gelange van de schaarsheid der Gedenktekenen, voor Geleerden Kunstenaars en Dichters, hier te Lande, te meer doorsteekt. Een voorstel van den Heer LONCQ, om, op kosten der Leden des gemelden Genootschaps, een Gedenkteken in de Oude Kerk te *Amsterdam*, waar haar overschot begraaven was, op te richten, werd met genoegen ontvangen: de nog leevende Egtgenoot der Dichteresse, des gevraagd, gaf zyne toestemming; tot het oprichten des Gedenktekens werd besloten. De *Amsterdamsche* Regeering, naar eisch hier

LXV. BOEK.

1789.

Gedenkteken te *Amsterdam* aan haar toegedagt.

Herhaalen wy uw zang, het *Nut der Tegenspoeden*;
Wyl 't raadzelagtig lot des Proef-staats zich ontknoopt.
Als dan een Hemelling, behouden door uw zangen,
Toen hem de twyfelaary na wanhoops afgrond toog,
U dankend nader treedt, u aan de borst blyft hangen
Met hemeltraanen van erkentenis in 't oog ....
Zo staamlen wy verrukt, van 't diepst gevoel doordrongen,
„ Gy hebt voor de Eeuwigheid gezongen!"

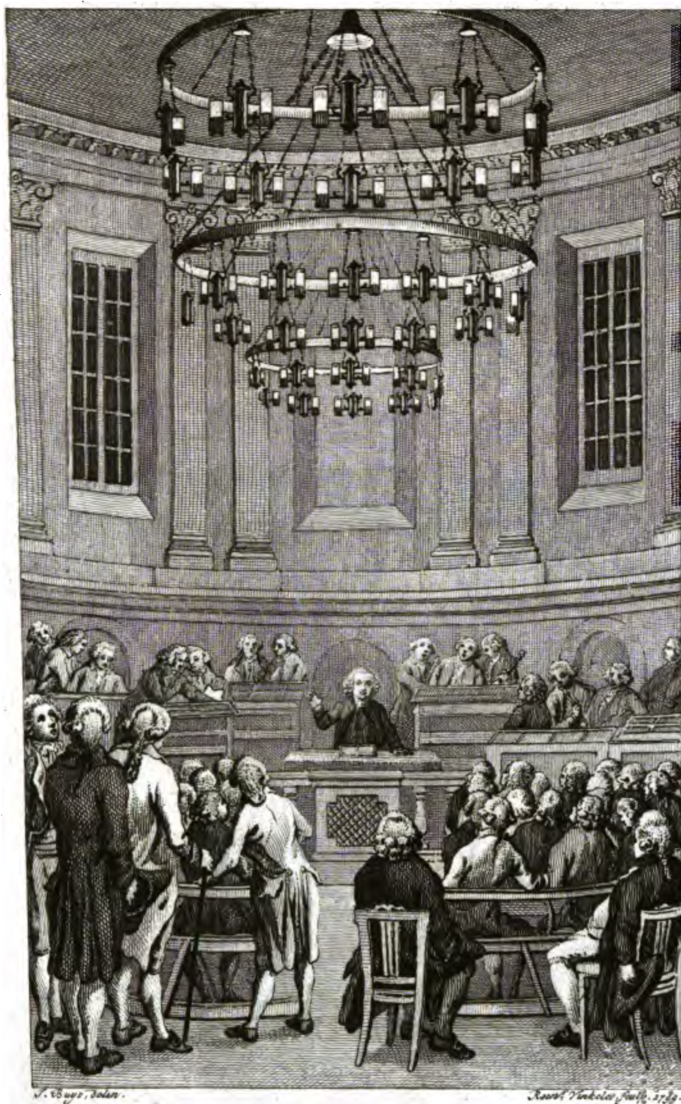
(*) Men zie een zeer leezenswaardig berigt van den aanleg deezer Verzamelinge der Afbeeldzelen van *Nederlandsch* Dichters en Dichteresfen, in de *Algem. Kunst en Letterbode* IV. D. bl 292.

LXV. BOEK. 1789. hier in gekend, gaf wilvaardige toestemming, met aanwyzing van de plaats in gemelde Kerk. De hand van den kunstgraaveerder VINKELES, vervaardigde eene Tekening, van een zo eenvoudig als schoon Gedenkteken, 't welk de kunstryke hand des Beeldhouwers ZIEZENIS, stondt te vervaardigen. Naa berekening der kosten, geschiedde de inschryving. (*) Dan de daadlyke oprichting is, door den dood van zommigen dier Dichtminnaaren, en andere omstandigheden, tot nog, agtergebleeven.

Inwyding der Gehoorzaalen van *Felix Meritis* te *Amsterdam*. Ongevoelig vinden wy ons te *Amsterdam* gebragt, en gelykaartigheid van stoffe, doet ons hier, met een kort woord, gewaagen, van de Inwydingen der byzondere Gehoorzaalen van de grootsche Stichting FELIX MERITIS. (†) Die voor de *Letterkunde*, werd met veel staatlykheids, op den achtsten van Louwmaand ingewyd, door den Hoogleeraar in de Regten, aan 's Stads *Doorlugtige School*, H. C. CRAS. Op den volgenden avond, geschiedde de Inwyding der Gehoorzaale, geschikt voor den *Koophandel*, *Zeevaard*, *Landbouw*, *Fabrieken* en *Trafieken*. De Heer WILLEM WAGTENDORP EEKMAN, voerde hier 't woord. Het leedt tot in Slachtmaand deezes Jaars, dat de Gehoorzaal voor de *Tekenkunde* bestemd, eene dergelyke plegtige opening genoot, als mede die voor de *Na-*

(*) *Algem. Kunst en Letterbode*. V. D. bl. 90.

(†) Men zie te rugge, op 't geen wy deswegen boekten in onzer *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 36.

Inwijding van FELIX MERITIS.

Natuurkunde gesticht. Te dier beide gelegenheden voerde A. BONN, Hoogleeraar in de Ontleed- en Heelkunde, het zeer gepaste woord, voor de aanzienlyke schaare, van steeds vermeerderende Leden, en verder verzogte Toehoorders. Alles geschiedde, by die gelegenheden, met een toestel aan de grootscheid des Gebouws, en het belang der zaake beantwoordende. (*) LXV. BOEK. 1789.

De

(*) Een omstandig berigt van deeze Verrigtingen, gepaard met eene nadere beschryving dier byzondere Gehoorzaalen, slaa de Leezer na, in de *Algem. Kunst en Letterbode* II. D. bl. 19, 20. III. D. bl. 194. 202. De beide Redenvoeringen van den Hoogleeraar BONN, *over de voordeelige zamenwooning en onderlinge betrekking der Tekenkunst, met andere Kunsten en Weetenschappen*; en de ander, *het voortreffelyk nut eener beoeffening der Proefondervindelyke Natuurkunde*, zien het licht, te *Amst.* by J. C. SEPP en A. FOKKE *Simonsz.* — HIERONYMUS DE BOSCH, spande by de Beschouwing van dit Nieuw Gebouw, tot zo veel grootsch en goeds geschikt, de *Latynsche* Dichtsnaaren, op deezen toon:

MINERVAE MUSIS EN MERCURIO.

Qui Felix Meritis veneratur Palladis aras,
Musarumque domum Mercuriique foces,
Laetus in augusto ponat vestigia templo,
Ingenuisque suas artibus addat opes,
Dumque Camoenarum resonant haec atria cantu,
Majugenae exhilaret lingua vigorque lares;
Sic Dea, quae doctos quondam celebravit Athenas,
Hic stabilem Amstelia figet in urbe pedem.

Door P. NIEUWLAND, dus in ondicht verduitscht. „ Wie door Verdiensten Gelukkig, de Altaaren van „ Pallas, de Woonplaats der Zanggodinnen, het „ verblyf van den God des Koophandels eerbie-

„ digt,

LXV. BOEK

1789.

Maaking des Overleeden Doopsgezinden Leeraars P. Fontein.

De Kweekschool der *Doopsgezinden*, by de Kerk *het Lam*, en *de Tooren* te *Amsterdam* gevestigd; welke, van tyd tot tyd, Mannen opleeverde der Vaderlandsche Letterkunde tot eere strekkende, hadt in den Geleerden Pieter Fontein, rustend Leeraar onder die Gezindheid, te deezer Stede, een sterken steunpylaar. Schoon het Hoogleeraarampt niet bekleedende, was hy een Vraagbaak der Letteroefenende Jeugd, en stondt zyn rykvoorziene Boekery, ten haaren dienste open. Naa zyn afsterven, in hoogen ouderdom, wilde hy deeze Jongelingschap nuttig weezen; niet alleen besprak hy verre, het grootste gedeelte, zyner rykvoorziene Boekerye aan dit Kweekschool; doch teffens vierduizend Guldens, om, binnen den tyd van drie of vier jaaren, besteed te worden aan geleerde nog ontbreekende Werken. (*).

Byzonderheden van Harmen

Met zo veel genoegen als wy, door de laatst opgehaalde byzonderheden, ademschepten, den Vaderlande ter eere, Persoonen en

„ digt, zette verheugd zyne schreeden in den luisterryken Tempel, en deele zyne schatten aan de „ edele Kunsten mede; zo moet, terwyl deeze gewelven van de Klanken der Zanggodinnen weergalmen, de welspreekenheid en yver van Mercurius, het Gebouw vercieren; zo vestige de Godin, die wel eer de roem van het geleerd Athenen was, in de Amstelstad haaren bestendigen „ Zetel, *Algem. Kunst en Letterbode*. II. D. bl. 27.

(*) Byzonderder naarigten deswegen, en ook dien Geleerden Grysaart betreffende, vindt men in de *Algem. Kunst en Letterbode*, I. D. bl. 53. en 60. Zyn afsterven viel voor op den 8. Aug. 1788.

en Gebeurtenisfen vermeldende, zo zeer fmert het ons, te deezer Stede, of in den omtrek, weder eene dwaasheid te ontwaaren, niet ongelykaartig aan eene daar onlangs opgemerkt (*). Waren het toen oude verfleetene Letters, of liever was het een louter bedrog van dezelve gevonden te hebben, die den geest des Bygeloofs in beweeging bragt, thans vertoonde zich die geest op eene andere wyze, en verdient, zo tot kennis der tyden, als ter befchaaminge, van die 'er zich door lieten beleezen, eene korte aantekening; terwyl wy 'er, zo ons anders des voorbeelden ontbraaken, uit kunnen leeren, hoe luttel 'er noodig is, om, door een uitgeftrooid gerugt, algemeene nieuwsgierigheid, veeler verwondering, en ook dikwyls geloof, aan de byfterzinnigheden der dwaasheid, te verwekken. — Veelvuldig fprak men van HARMEN, den *Propheet* van den *Overtoom* geheeten; en vermeldde het gerugt, dat hy veele dingen zag en wist, voor anderer gezigt en kennisfe verborgen; dat hy het dekkleed, over toekomende gebeurtenisfen en lotgevallen, byzonder den Vaderlande betreffende, opligtte. Genoeg, om eene fchaare van ligtgeloovigen, een tyd lang, derwaards heen te lokken. Te voet en met rydtuig, kwamen lieden van allerlei ftand, om 's Mans zo genaamde Voorzeggingen te hooren. Eenigen wel is waar, lachten 'er hartlyk mede; doch veelen ging het gelyk den

XXVI BOEK. 1789. de *Propheet* aan de *Overtoom*.

zo-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 58.

LXV. BOEK. 1789. zodanigen, die eene soort van Artzen raadpleegen, in welker wondergeneezingen zy betuigen, niet te gelooven, zeggende het enkel uit nieuwsgierigheid te doen, terwyl op den bodem van 't hart, een vertrouwen in den met den monde gewraakten Arts rust. Niet gering was het aantal der onnozel geloovigen, die hem, van tyd tot tyd, hoorende, nieuw voedzel van verwondering, of stoffe tot hoope of vreeze kreegen, maar gelange de voorspellingen, of liever de praateryen, liepen van deezen HARMEN. Volgens geloofwaardige berigten, was hy een *Duitscher*, die op een Katoendrukkery, aan de *Slooterweg* werkte, een Man van een onnozel uitzigt; onder zyne Medeknegts, veelal van denzelfden stempel, stak hy uit in bemoeijingen met 's Landszaaken, althans, om deswegen, op zyne wyze, ruim te praaten, en gissingen te waagen, van 't geen te gebeuren stondt. Gelukte gissingen deeden het denkbeeld zyner Voorweetenschap, by zyne Medearbeiders gebooren worden: dit won veld, breidde zich langs hoe verder uit, tot hem in 't einde, den naam van den *Overtoomschen Propheet* naaging. — *Zo* verre wy weeten, liet men hem ongemoeid, ook liepen de meeste zyner onnozele voorzeggingen dien weg op, welke met de begrippen der Regeeringen strookte. Men kon hem, ware het anders geweest, zonder Propheet te zyn, een ander lot speelen.

Eenige . Althans de waakzaamheid, der Regeerin-

ringe van *Amsterdam* bleef onverlet toezien, op alles, wat tegen de standhebbende orde van zaaken inliep, of geoordeeld werd, dezelve, schoon zydelings, tegen te werken. — Van hier het verbod eeniger gedrukte Schriften, onder andere van een veel opziensbaarend *Fransch* Werk, in Brieven (*), naar luid des voorberigts, een groot aantal gebeurtenissen vermeldende, geduurende de laatste maanden des Leevens van Fredrik den Grooten, en de eerste tyden der Regeeringe zyns Opvolgers voorgevallen: met eene Schildery der voornaamste Persoonen, thans ten Hove van *Berlyn* van grooten invloed. De Geschiedenis der Omwenteling, werd 'er, op eenen de thans heerschende Party, gansch aanstootelyken trant, in voorgedraagen. — Het *Rapport van den geweezen Commandant van Gorinchem.* Alex. Ph. van der Capellen; als mede de *Bedaarde en Vrymoedige Nederlander*, werden streng verboden (†). Het algemeen en bekende gevolg hier van was een drukker vertier, en sterker leezing

LXV. BOEK.

— 1789.

Boeken te *Amsterdam* verboden.

(*) De Tytel was, *Histoire Secrete de la Cour de Berlin, ou Correspondence d'un Voyageur Francois, depuis 5. Jullet 1786. jusque au 19. Janvier 1787. Ouvrage postume. Deux Toms a Basele en Suisse. Chez,* G. Tomassen, 1789.

(†) Schoon het eerste voorkwam, als te *Parys*, by Francois Marchant, en het laatste als te *Rysel*, by Louis Francois, ten deezen Jaare gedrukt, leedt het geen twyfel, of zy hadden een nader by liggende Persse tot moeder.

LXV. BOEK. 1789. zing van die en dergelyke Schriften, welke de verbittering der Patriotten, in den Lande leevendig hielden, en opwakkerde.

Woelingen der Partyschappen te *Amsterdam*. De voornaamste Hoofden deezer Partye hadden *Amsterdam* verlaaten, veelen waren, gelyk wy vermeld hebben, gebannen. Volkoome rust was hier uit niet gebooren. Woelingen, van een meer en min ernstigen aart, openbaarden zich voornaamlyk des Zondags, wanneer ledigheid en drank, gelegenheid gaven, tot twistende gesprekken, en daar op volgende handdaadigheden. Bovenal deeden zy zich op aan de twee druk bezogte plaatzen, de *Nieuwe Stads Herberg*, en buiten de *Wetering* en *Utrechtsche* Poorten. Het Krygsvolk der Bezettinge moest tusschen beide komen, om der Burgeren onderlinge woelingen, en vyandschappen te stuiten.

Strafoefeningen. Voorbeeldelyke Strafoefeningen des Geregts dienden ten afschrik van allen bestaan, 't welk eenige onvoorzigtigen zich onderwonden, om, op deeze of geene wyze, aan hun haat tegen *Oranje*, en yver voor het Patriottismus lugt te geeven. Een Jongeling, beschuldigd van een Liedje, ter eere van Vader HOOFT, op straat gezongen te hebben, werd tot het zitten in het Stads Werkhuis, voor een aantal jaaren, veroordeeld. — De Knegt van een geweezen Wapengenootschap, hadt een Vers, getyteld *'s Lands Debora*, waar in de

de Prinsesse heftig werd doorgestreeken, rondgebragt of uitgedeeld, ter straffe stondt hy op het Schavot, met een bord voor de borst, waar op men *Rustverstoorder* las, te pronk; een aantal der door hem verspreide Boekjes werd verbrand, en hy, ten slotbedryf, streng gegeesseld. — Veele voorbeelden van dergelyken en ook van eenen anderen aart, wegens aangedaane Strafoefeningen, zouden wy kunnen bybrengen. Voorbeelden, waar in de Partydigheid, tusschen *Plunderaaren*, die, van den *Oranje-*, of den *Patriottischen* Stempel waren, kennelyk doorstraalde, doch wie kent den aart en werking der Partyschappe, in het hevigst van derzelver woelinge, zo min, dat hy iets anders zou verwagten. Zodanige verschynzels zyn gewoon in tyden van Omwenteling; schoon dit wel verre is, van tot verschooning eens aangedaanen ongelyk te kunnen dienen.

LXV. BOEK. — 1789.

Overgang tot *Gelderland*.

De overige Steden en Plaatzen deezes Gewests, leeveren ten deezen Jaare, geene verdere gebeurtenissen op, dan die zeer plaatslyk zyn, en geen verband altoos hebben met 's Lands algemeene Geschiedenis. Schaars is hier in *Gelderland*. Tot in 't afloopen deezes Jaars bleef het pleit eeniger *Geldersche* Edelen, die zich in de zaak der Patriotten zeer hadden laaten zien, hangen; doch wy hebben, door de gelykaartigheid huns gevals, met dat van den Ridder CAPELLEN TOT DE MARSCH, zulks

LXV. BOEK. — 1789. reeds in onze Geschiedenis te boek geslaagen. (*)

Gedenkpenning op de Omwenteling daar uitgedeeld.

Vonden deeze Heeren zich verweezen, werd hun eene zwaare Geldboete opgelegd; thans mogt de over hun zegepraalende Party, zich verlustigen met het aanschouwen en verheugen over het ontvangen, eens zilveren Gedenkpennings, tot welks vervaardiging in den voorleeden Jaare beslooten was, voor alle de stemhebbende Leden van het Provinciaal Hof, de Rekenkamer, en alle derzelver eerste Dienaars. Volgens last der Staaten, deelden de Raads-Secretarissen, op den Landsdag in Oogstmaand gehouden, die Penningen uit. Zeven waren 'er in Goud vervaardigd, en bestemd voor den Prins, de Prinsesse, de Vorstlyke Kinderen, den Koning van PRUISSEN, en den Hertog van BRUNSWYK. (†)

Vergunningen der Jooden aldaar.

Strenge Plakaaten tegen het inwoonen en vernagten der *Jooden* in dit Gewest, ten Platten lande, voorheen, en wel bepaaldlyk in den Jaare MDCCXXVI uitgevaar-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 209.

(†) Op deeze Gedenkpenning, welks stempel verbrooken werd, vertoonden zich drie Vrouwenbeelden, houdende de Wapens der drie Kwartieren *Nymegen*, 't Graafschap *Zutphen* en *Veluwe*. Op het Voetstuk, zag men het Wapen van *Gelderland*, met het Omschrift *ut rupes immota manet*. Aan de Keerzyde leest men, binnen een Lauwerkrans, *Republ. ab. Interitu Servata Ord.* D. G. et C. Z. C. J. 1788.

vaardigd, hadden, in de uitvoering, van tyd tot tyd, veel verslappings geleden; in zo verre zelfs, dat verscheide *Jooden*, met derzelver Huisgezinnen en Familien, aldaar woonden, even of 'er geen Verbod tegen was. De Staaten oordeelden eene nadere Voorzieninge hier in noodzaaklyk, en tevens aan eenige Artykelen, in voorgaande Publikatiën des aangaande, eene andere wyziging te geeven, die op vergunningen, met zeer veele bepaalingen omheind, nederkwamen. (*)

LXV. BOEK. 1789.

De verbeurtverklaaringen houden in het *Sticht* stand.

Op het spoor, in den voorleden Jaare, in het *Sticht* gebaand, (†) ging men voort; inzonderheid met het uitbannen en de Verbeurtverklaaring der Goederen van Lieden aan Hoog Verraad schuldig verklaard. Of dit overblyfzel van woeste tyden, in andere Gewesten des Lands vernietigd, ook in 's *Sticht* als buitenwerking gesteld moest beschouwd worden, trok men in twyfel (§). De Staaten gaven het ter beslissinge over aan den Stadhouder, die, des den Raad des Hofs van *Holland* en *West-Friesland* ingenomen hebbende, by eenen Brieve besliste, „ dat de Verbeurt„ verklaaring, in die Provincie, nog niet „ was afgeschaft." Waar op men ter Staats-

(*) Het Plakaat is voor handen in de *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 548. &c.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. b. 127.

(§) Wy hebben des reeds iets opgetekend, in onze *Vaderl Hist.* ter laatst aangetoogene plaatze, werwaards wy den Leezer te rug wyzen.

LXV. BOEK. —— 1789.

Staatsvergadering vast stelde, den Procureur Generaal aan te schryven; dat de Raadpleegingen, wegens de afschaffing der Confiscatie van Goederen, tot een bekwaamer tyd uitgesteld zynde, hy zich intusschen overeenkomstig de kragthebbende wetten kon gedraagen. (*)

Persoonen in de Stad *Utrecht* veroordeeld.

Naa dat die wensch van de Meerderheid der Staatsleden vervuld was: want eenigen, en inzonderheid de *Edelen*, gaat de lof naa, van dit doordryven der Verbeurtverklaaring tegen gewerkt te hebben, vingen de Verbanningen, met de Verbeurtverklaaringen gepaard, aan. De eerste Slachtoffers velde de Regeering van *Utrecht*, met Mr. PIETER PHILIP JURIAAN ONDAATJE, BOGISLAUS FREDERICUS VON LIEBEHERR, Mr. JOAN VAN LIDT DE JEUDE, op den acht- en- twintigsten van Sprokkelmaand, wegens hun aandeel in de voorledene Onlusten, by vonnis te verklaaren, „ dat zy hadden begaan, het „ *Crimen Læsæ Majestatis*, en mitsdien te „ zyn infaam, en inhabil tot eenig Ampt „ of Officie; voorts gebannen uit de Stad „ *Utrecht* en derzelver Vryheid, mitsga„ ders uit de Hooge Heerlykheid *Vrees„ wyk*, anders genaamd de *Vaart*, hun „ leeven lang geduurende; zynde boven „ dien, ten behoeve van den Lande, ver„ beurd en vervallen verklaard, alle hun„ ne Goederen, welke zullen bevonden

„ wor-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 133.

„ worden over te schieten, boven de kos- LXV.
„ ten en misen van Justitie, alles onver- BOEK.
„ minderd; zodanige verdere lyfstraffe,
„ indien zy in handen der Justitie gera- 1789.
„ ken, als ter oorzaake van het voorz.
„ Crimen zal bevonden worden te behoo-
„ ren." — Eerlang vonden zich in 't zelfde lot ingewikkeld, de geweezene Bevelhebber van *Utrechts* Wapengenootschap, O. D. GORDON, de Procureur A. HOEVENAAR en HERMANUS KRUIS; als mede de nieuw aangestelde Vroedschaps Leden A. C. DE NORMANDIE, F. C. DE IVOY, JOH. VOS VAN ZYL, PH. KUVEL, A DE BUCQUOI, P. MARET en IZAAK GOUDOEVER.

K. GOUDRIAANS veroordeeling.

Zwaare beschuldigingen werden ingebragt tegen KLAAS GOUDRIAAN, Geweeze Dykmeester van den *Lekkendyk boven Dams* aan de *Vaart*, thans voortvlugtig. De Drossaart der Hooge Heerlykheid *Vreeswyk*, lag hem niet alleen ten laste, het bezigen van zeer sterke en onbetaamelyke Uitdrukkingen, omtrent zyn wettigen Souverain, ten tyde der nu gestilde onlusten; maar wel byzonder Daaden, in 't begin van Herfstmaand des Jaars MDCCLXXXVII. gepleegd. Hy zou naamlyk, ten dien tyde, alle de deuren van de Sluis aan de *Vaart* opengezet, en zich niet ontzien hebben, om eene afmeeting en afpassing te doen, op den *Haagestynschen Schoordyk*, en de plaats af te tekenen, waar die Dyk moest worden doorgegraaven. Eene Doorgraaving ook daadlyk geschied, waar door niet alleen een gedeelte van het *Sticht*;

LXV. maar een aanzienlyk gedeelte van *Holland*, BOEK. 't Land van *Vianen*, alsmede de Graafschappen van *Culenburg* en *Leerdam*, by 1789. eene eenigzins wasfende Rivier, zouden overstroomd geworden zyn. Een onheil, alleen door de zeldzaame en ongemeene laagte der Rivieren, in die dagen, voorgekomen. — Wyders hieldt zyne beschuldiging in, dat hy, zonder eenige voorziening, omtrent de Sluizen te doen, by de Omwenteling, toen de *Vaart* door het aldaar liggende Lands en Burger Krygsvolk verlaaten werd, zich onmiddelyk van daar begeeven hadt. —— Onbekwaam, werd hy, by vonnis, verklaard, tot het bekleeden van eenige Post, in het *Sticht*; buiten *Utrecht* en de Heerlykheid *Vreeswyk* gebannen, onverminderd zodanige straffe, wanneer hy, ten eenigen tyde, in handen des Geregts mogt geraaken, als, naar den aart der door hem gepleegde Misdryven, eene goede Justitie over hem zou uitspreeken. Terwyl zy hem, tot de betaaling der gemaakte kosten verwees. (*)

Veroordeelingen door het Hof. Welhaast volgde het Hof van Justitie in het *Sticht* dit voetspoor, met over eenige geweezene, thans uitgeweekene Leden der Regeering, op den elfden van Grasmaand, dit vonnis uit te brengen, „ dat „ J. VAN AMERONGEN, Geëligeerde Raad; „ BENJ. G. VAN BOETZELAAR VAN LAN„ GERACK, beschreeven in de Edelen en „ Rid-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 629.

„ Ridderschap; de zogenaamde regeeren- LXV. BOEK. 1789.
„ de Burgemeesteren der Stad *Utrecht*,
„ ADRIAAN HENDRIK EYCK en PIETER
„ DE RIDDER; (*) benevens de Raaden
„ in de Onwettige Vroedschap, der ge-
„ melde Stad, JOH. FRED. VAN SENDEN,
„ JAN CAREL SMISSAERT en JACOB VAN
„ HAEFTEN, als hebbende de Inkomsten
„ van den Staat vervreemd, zich tot Sou-
„ verainen van de Provincie opgeworpen,
„ en gewapend Volk in dezelve gebragt,
„ ten eeuwigen dage uit de Provincie van
„ *Utrecht*, *Holland* en *Friesland* gebannen,
„ en hunne Goederen, ten voordeele van
„ den Staat, verbeurd verklaard worden,
„ behoudens verdere Straf aan Lyf en Lee-
„ ven, indien zy, ten eenigen tyde, in
„ handen des Geregts geraaken mogten."

Dit eigenste Hof velde, den negentienden van Wintermaand, een zelfde Vonnis, over de in de jongste Onlusten betrokkene Heeren J. H. VOORDA, voorheen Hoogleeraar in het *Romeinsche Regt*, ter

(*) In het Vonnis over Burgemeester DE RIDDER, wordt hem byzonder ten laste gelegd, „ dat „ hy hadt medegewerkt, tot het doen uittrekken „ van gewapende Manschappen, tegen de Militie „ van den Staat, byzonder op den 9 Mey 1787." *Verzamel. by* DE CHALMOT, XXII. D. 273—276. De valschheid deezer beschuldiging, was hy in staat aan te toonen, door het voldingenst bewys, van zyn verblyf in *'s Gravenhaage*, op dien zelfden dag: alwaar hy, uit een Brief hem van *Utrecht* gezonden, het voorgevallene aan de *Vaart* veelen voorlas.

LXV. BOEK. 1789. ter *Stichtsche* Hoogeschoole, vervolgens, door de Gecommitteerden uit den Krygsraad en Burgery, tot Raad in de Vroedschap verkooren; over de Heeren ABELEVEN en MULROOY, op dezelfde wyze tot Raaden aanfteld, en zedert Herfstmaand des Jaars MDCCLXXXVII, ter Stad uitgeweeken; als mede over HENDRIK SCHILGE, voorheen Bode der Stad *Wyk by Duurstede*, in gemelde dagen, tot Raad dier Stad gekoozen. (*)

Harde voorwaarde onder welke 'er eenige buk-ken. Voor eenigen nogthans stondt de deur der genade, by de Staaten des Lands van *Utrecht*, open. Dan sommigen moesten, vóór zy dezelve ingingen, door eene vernederende Verklaaring en belofte, wegens hun gedrag in het toekomende, te tekenen, zich wel diep buigen, en teffens den intred duur betaalen. Dit deeden in den voorleden Jaare eenigen. (†) Thans hadden zy, in dit stuk, tot Naavolgers: de Heeren WILLEM VAN DAM, Heer van *Isselt*; en P. C. BURMAN DE LA BASSECOUR, geweezen Raaden in *Utrechts* Vroedschap. Overeenkomstig met het uitgebragt verslag der in die zaak benoemde Heeren, vondt men goed, de Geldboete te stellen, op duizend Zilveren Dukatons en dui-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 318. 331—629. 1428. 2064. Wy wyzen onze Leezers te rugge, tot onze *Vaderl. Hist.* van de Jaaren MDCCLXXXV. tot MDCCLXXXVII: waar wy de bedryven deezer Heeren vermeld hebben, om de thans over hun gestreeke Vonnissen daar mede te vergelyken.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 131.

duizend Ducaaten. Men wil dat de Stad *Utrecht*, voor haaren raadslag zou uitgebragt hebben, dat de Boete ten minsten, op veertien duizend Guldens, hadt behooren gesteld te worden, boven het Amptgeld, aan de Provincie en de Stad aangebragt. LXV. BOEK. 1789.

De Heer J. DE VISSCHER Iz., was eenigen tyd te *Utrecht* in Gyzeling gehouden; dewyl hy een der tegenstreevers geweest was, in de zaak der Geldboetens, voor zommige Burgers dier Stad, by derzelver opneeming in de Amnestie vastgesteld, en waaromtrent hy zelfs, een Regtsgeding voor den Geregte van *Utrecht*, hadt doen aanvangen. Dan, op het inleeveren eens Verzoekschrifts van Onderwerping ter Staatsvergaderinge, kreeg het Geregt volmagt, om zyne Onderwerping te mogen aanneemen; mits hy, by het tekenen der Verklaaring, voor zyn toekomend goed gedrag, vier duizend Guldens betaalde. (†) —— Anderen kwamen 'er zonder Geldgifte af, als J. F. GORIUS, E. NOTEBOOM en J. STORY, van *Montfoort*; dan de laatstgemelde, moest alle posten door hem bekleed, derven. (§) — Met dit alles waren alle schuldig gehoudene in het *Sticht* niet gevonnist; dan der

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 782.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 415.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 1042.

LXV. BOEK. 1789.

der anderen lot, loopt buiten ons tegenwoordig Tydvak. (*)

Woelingen der Prinsgezinden ten Plattenlande tegengegaan.

Strafoefeningen tegen de Patriotten, zo aanhoudend voortgezet, konden den geest der Oranjegezinden niet voldoen. Zy maakten zich schuldig aan eigen wraakneeming. Hier van trof men nu en dan blyken, aan ten Plattenlande. Inzonderheid, deeden deeze zich op, ten Verjaardage des Stadhouders, aan den *Uithoorn*, *Thamen*, *Mydrecht* en elders, in de Proostdye *St. Johans*, waar, gelyk Gedeputeerde Staaten van de Staaten 's Lands van *Utrecht*, in eene Afkondiging spraaken, „ door de „ groote ongeregeldheden, de Ingezete„ nen genoodzaakt werden, zich te schik„ ken, naar den wil eener zamenschoo„ lende menigte, die, tegen den wil en „ 't verbod van den Geregte, de klokken „ luidden; en zich toegaven, tot het „ pleegen van ongeregeldheden, strekken„ de, om de goede en stille Ingezetenen „ te ontrusten, vreeze aan te jaagen, te „ mishandelen, en alzo alle goede Orde „ en Onderdaanigheid, welke Ingezete„ nen aan den Geregte, of Hooge Over„ heid schuldig zyn, weg te neemen." (†) De gewoone Strafbedreigingen werden herhaald;

(*) By vervroeging, hebben wy reeds voorheen opgetekend, wat den Graave van BOETZELAAR en B. W VISSCHER overkwam. Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 119.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 628.

haald; doch ons is niet gebleeken, dat ze volvoerd zyn aan de reeds Schuldigen.

Zagen wy de Stad *Utrecht*, op de eerste Verjaaring van den Dag, dien zy met den naam, van den *Dag der Verlossinge* bestempelden, in vervoering, druk in vreugdebetooningen, afgewisseld door Kerk dankzeggingen. (*) De Vroedschap wilde dien Dag, ten deezen Jaare, niet ongedagt laaten; maar bestemde het Uur der gewoone Avondpreeke, op Woensdag avond ten Dankstonde, met verbod van allen bedryf, staande dat uur van Afzonderinge. Drie keeren, verwittigde het gebalder van één- en- twintig losbrandingen des Geschuts, en het staag herhaald Klokkenspel, de Burgery aan dien dag der onderscheidinge. (†)

LXV. BOEK. 1789. Dankstonde op den Dag der Verlossinge.

Ten opzigte van der *Jooden* inwooning, binnen de Stad *Utrecht*, betoonden zich de Regeering gereed, om dezelve aan de Verzoekers te verleenen, onder zekere voorwaarden en bepaalingen. Het ontbrak niet aan *Jooden*, die, nevens hunne Huisgezinnen, gebruik maakten van deeze vergunning der Vroedschap, tevens ontheffing verzoekende, en verwervende van twee Artykelen, in de Vergunning begreepen. Dezelve waren met de daad van eenen zeer bezwaarenden inhoud. Het een hieldt in, „ dat de gansche Gemeente, voor ie-„ der

Bepaaling op de inwooning der *Jooden* binnen *Utrecht*.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 228, 245—272.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 1426.

LXV. BOEK. 1789.

„ der Requestrant, of regtverkrygenden „ Joodsch Inwoonder, ten opzigte van diens „ goeds gedrag instondt, en zich ver- „ bondt." — Het ander, „ dat de Hoof- „ den, of Parnasfyns der Joodsche Gemeen- „ te, zich zouden moeten verbinden, tot „ betaalinge en vergoedinge, van alle zo- „ danige schaden en nadeelen, als eenige „ Ingezetenen der Stad, door Dieffstallen, „ of anderzins onverhoopt, by één of „ meerder Leden hunner Gemeente ge- „ pleegd, zouden lyden." (*)

Overysfel. De Eisschen der Gelden te *Deventer* door de Stadhouder gewraakt.

Hoe het in *Overysfel*, naa de Omwentelinge in 't algemeen gesteld was, hoe het in de byzondere Steden toeging, ontvouwde ons Geschiedblad. (†) Het volduurde in dit Gewest op dien voet. Weinig byzonders staat ons, ten deezen Jaare, op te tekenen. Geen Stad in *Overysfel*, waar de woelingen hooger liepen, en de eischen verder gingen dan te *Deventer*. (§) Deeze holden dermaate buiten 't spoor, dat de Oranjeparty, naa veel toegeeflykheids betoond te hebben, zich genoodzaakt vondt, dit ongebreideld paard, een teugel in den bek te wringen. Immers, de steeds lastig gevallene Gecommitteerden des Stadhouders, tot de zaaken van *Deventer*, oordeelden het, ten deezen Jaare, noodig, om de meeste Vorderingen, op naam der Achttien Gildens gedaan, van de hand te wyzen,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 416—426.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* LXI. Boek.
(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 272.

zen, en straffe taal te doen hooren. Althans, op dat wy dit, ten spreekenden bewyze, uit eene Verklaaring, overneemen, zeggen zy daar in, „ dat het Request gesteld was, in bewoordingen en „ aangedrongen met uitdrukkingen, die „ niet wel overeen te brengen waren, met „ die ondergeschiktheid van Gilden, aan „ hunne wettige Overheid, in eene wel- „ geschikte Maatschappy onontbeerelyk „ noodig, en die als bedenkelyk, om- „ trent de openbaare rust der Stad, zou- „ den kunnen worden opgevat, en tevens „ geen ongegronde vermoedens uitleever- „ den, als of aan de meerderheid der „ Achttien Gildens, zaaken waren bekend „ gemaakt, van zodanig een aart, dat „ dezelve buiten de Magistraats Vergade- „ ring, niet hadden behooren geëlimineerd „ te worden.

LXV. BOEK. 1780.

Naa het bybrengen van eenige byzondere gevallen hier toe betrekkelyk gaan zy, meer algemeen spreekende, voort. „ Dat „ het Voorstel tot intrekking van het Con- „ cordaat van October MDCCLXXXVII. was „ gedaan uit volle overtuiging, dat het „ verleenen van zodanig eene magt aan „ Gilden, over hunne Medeleden eene „ gevaarlyke bron kon worden van vexa- „ tie, partyschap, en voortduurende ver- „ wydering der gemoederen. Dat zou de „ jaarlyksche keuze van Schepenen en „ Raaden, aan haare eerste en heilzaame „ instelling beantwoorden, daar by geene „ in Functie zynde Regenten, anders,

„ dan

LXV. BOEK. 1789.

„ dan om wettige en dringende redenen, „ behoorden te worden verlaaten; maar „ dus ook, wanneer zy eens gedaan was, „ en door Aprobatie van zyne Hoog- „ heid, haar vol beslag gekreegen hadt, „ zy dan ook geene tegenkanting of uit- „ stel, verder onderhevig behoorde te „ zyn. —— En dat alzo de gansche han- „ delwyze, der Meerderheid van de Acht- „ tien Gilden, zou kunnen geoordeeld „ worden, niet alleen geheel inconstituti- „ oneel, maar ook beleedigende voor het „ eerste Lid der Regeeringe, en omkee- „ rende een, op hun voorstel, wettig „ gemaakt Concordaat, door Schepenen, „ Raad en gezwoorene Gemeente; alsme- „ de de Amnestie, die op gelyke wyze „ verleend was.

„ Zyne Hoogheid", voeren zy voort, „ hadt al het voorzegde, met onaange- „ naamheid moeten verneemen; doch was „ meer genegen, om zulks te houden, „ voor een uitwerkzel van nog ongenoeg- „ zaame bedaardheid van de gemoederen „ in *Deventer*, en van het gebruik maaken, „ van deeze gesteldheid, door meer woel- „ zieke geesten, dan wel van een opzet- „ telyk voorneemen, om zyne Gecom- „ mitteerden zydelings te taxeeren, en het „ eerste Lid der Regeeringe grovelyk te „ manqueeren.

„ Het zou, over zulks, zyne Hoog- „ heid niet onaangenaam zyn, zo Sche- „ penen en Raad den voorschreeven stap, „ voor deeze reize, wel met hetzelfde

„ oog-

„ oogpunt zouden willen beschouwen; en LXV.
„ het Adres der Meerderheid van Acht- BOEK.
„ tien Gilden, houden als niet gedaan: ———
„ naardemaal hy meende zich te mogen 1789.
„ vleyen, dat de Gezwooren Gemeente
„ van die Verzoeken, wel zou willen af-
„ en inzien, tot welke schroomlyke ge-
„ volgen zy den voet zouden leggen, in
„ gevalle de Beëediging der gekoozene,
„ en geapprobeerde Leden der Magistraat
„ door dezelve wierd geschorst, of opge-
„ houden."

Voorts betuigden zy, „ dat zyne Hoog-
„ heid niet twyfelde, of het onderwerp
„ van de begeeving der Stads Ampten,
„ zou gelaaten worden op den voet, waar
„ op het, zedert de jongste herstelling van
„ het Erfstadhouderschap, was geweest,
„ en alzo aan hem zou worden voorbe-
„ houden, die Invloed op de begeeving,
„ die aan zynen Vader en Moeder nooit
„ betwist was." —— Eindelyk zou de Regeering, met toezending van een Afschrift deezer Verklaaring, de Achttien Gilden aanmaanen, om zich, voor het vervolg, te onthouden van zodanige Adressen. (*)

Zorgvuldig was, in het voorheen Patriottisch *Zwolle*, de Regeering geweest, waar eene Afkondiging, sterker dan elders

Te *Zwolle* het Departe.

(*) Het geheele leezenswaardige Stuk, den 20. April 1789. gedagtekend, waar uit wy dit hebben overgenomen, is voorhanden in de *Verzamel. by* DE CHALMOT, XII. D. bl. 282—290.

LXV. BOEK. —— 1789. ders geschiedde (*), om de Stad, zo veel mogelyk, zuiver te houden van Patriotten, uit andere oorden des Lands, daar wooning zoekende (†); ten deezen Jaare betoonde zy een verregaande schroomvalligheid, ten aanziene der Ingezetenen zelve, en wel van de zodanigen, die in kunde en lettermin, onder hunne Medeburgers uitstaaken. Immers deezen waren het, die deel genomen hadden, in de allengskens door alle Gewesten heen zich uitbreidende Maatschappy, *Tot nut van 't Algemeen*. Zy koesterden de verdenking, dat de Leden van het Departement, te dier Stede opgerigt, onder den schyn van tot dit einde werkzaam te zyn, zich met zaaken van Staat bemoeiden, over die van Land en Stad spraaken, besluiten namen, en de thans vastgestelde Orde tegen werkten. Deeze verdenking was kenbaar, uit de handelwyze, ten aanziene van dit Genootschap gehouden, de opeisching der Papieren en Aantekeningen, tot het zelve behoorende.

ment van de Maatschappy *tot Nut van 't Algemeen* verdagt.

Verzoekschrift der Bestuurderen.

Bestuurders van dit Departement, Lambertus Nolst, B. J. van Hattum, C. J. Zibinder, Jacobus Revius en H. J. van Cleeff, trokken zich deeze verdenking en bedoelde stoorenis ten zeerste aan. Zy leeverden by de Magistraat een Verzoekschrift in, waar in zy, naa 't afweeren van de aantyging dier den Staat ont-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 293.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 294.

ontrustende bedoelingen, bekenden, met de oprigting niets anders beoogd te hebben, dan door jaarlyksch, en boven al geduurende het Winterfäifoen, eenige Byeenkomften te houden, deels om hunne eigene Kundigheden, door het doen voorleezen, van een of ander leerzaam ftuk, over den Godsdienst, Zedekunde, of andere nuttige Weetenfchappen, te vermeerderen; deels, om door eene kleine jaarlykfche toelage, de poogingen van zo veele braaven in den Lande te onderfteunen; ten einde lieden van den Burgerkring in 't zelve, van tyd tot tyd, meer befchaafd en kundiger zouden worden, in zaaken tot hun tydlyk en eeuwig heil ftrekkende. —— Zy voegden 'er by, hunne Perfoonen en Goederen plegtig te willen verbinden, om, by aldien 'er ooit in deeze hunne byeenkomften, een voorftel mogt gedaan worden, 't welk rechtftreeks of zydelings, tot eenig nadeel van de tegenwoordige Conftitutie zou kunnen ftrekken, zulks daadlyk door de ftipte naakoming, van de ftrikfte Wetten, met al hunne magt, te zullen tegengaan. —— Op deeze gronden van de zuiverheid, opregtheid, en onfchuld, hunner bedoelingen, om met hunne Medeburgers, van welken Staat, Rang, of welke Christengezindheid en politieke Sentimenten ook toegedaan, te willen werkzaam zyn, om waar het mogelyk, door de onderfteuning van zo veele belanglooze Menfchenvrienden, Befchaafdheid, Godsdienst, en Deugd onder

LXV. BOEK. — 1789. der onze Landgenooten, en wel inzonderheid, onder die van laager rangen te helpen verspreiden, vertrouwden zy, dat hun Ed. Hoog Agtb. hun in deeze edelaartige poogingen, in naavolginge van zo veele aanzienlyke Steden en Plaatzen in ons Vaderland, waar reeds, zints vier of vyf jaaren, dergelyke Inrigtingen waren gevestigd geweest, wel zouden willen ondersteunen, en hun den onbelemmerden toegang, tot hunne Byeenkomsten toestaan.

't Zelve afgeweezen en de Byeenkomsten verboden. Op dit Verzoekschrift, ter helft van Wynmaand ingediend, ontvingen de Inleeveraars, ééne maand laater, geen gunstig bescheid. Want, de Stadsregeering gaf, naa gedaan onderzoek, op de Persoonen, de Papieren en Aantekeningen van dat Genootschap, te verstaan, dat, schoon zy op de sterke betuigingen der Verzoekeren, immers op die van Dr. Nolst, en den Predikant Revius welvertrouwden, dat zy, met het oprigten van dit Departement, niet zouden bedoeld hebben, om zich in zaaken van Staatkunde te mengen, of iets te willen bestaan, strydig met de thans plaats hebbende Constitutie, of iets te onderneemen, wat tot omkeeringe daar van zou strekken, de ondervinding nogthans geleerd hadt, „ dat, gelyk zy zich woordlyk uitdrukten, „ uit „ verscheide Genootschappen en Byeen„ komsten, insgelyks onder geheel andere „ voorgeevens, en met geheel andere oog„ merken opgerigt, waren voortgesproo„ ten,

„ ten, zodanige handelwyzen, door welke „ de Troubles in het Vaderland, en ook „ in *Zwolle*, waren veroorzaakt en aange- „ zet; dat ook de in de voorige onlus- „ ten, opgehitfte gemoederen, nog niet „ genoegzaam tot bedaaren, en van hun- „ ne dwaalinge, zodanig te rug fcheenen „ gekomen te zyn, dat foortgelyke By- „ eenkomften, zouden kunnen worden „ veroorlofd —— vooral wanneer dezelve, „ zo als het onderhoorige, zyn zamen- „ gefteld uit Leden, van welken zommi- „ gen zich, in de voorige onlusten en „ oproerige beweegingen, als Voorgan- „ gers en Beftuurders, of Raadslieden van „ de misleide menigte hadden opgewor- „ pen, en zich zodanige handelingen ver- „ oorlofd, waar over een geregtlyk on- „ derzoek hadt moeten gefchieden, op 't „ welk nog geene beflisfing gevallen was."— Waarom de Regeering zwaarigheid vondt, in dit verzoek toe te ftemmen, en de Inleeveraars gelasten, het oprigten van dit Genootfchap te ftaaken, en geene Vergaderingen, van de daar toe ingetekend hebbende Leden, meer te houden. (*)

LXV. BOEK. —— 1789.

Schoon men ook elders in den Lande, dit Genootfchap, 't welk onveranderd bleef, by de eerfte inftelling, om, met zorgvuldige vermyding van Godsdienftige of Staatsverfchillen, het welzyn van het Algemeen, en boven al de verbetering van het

Aanmerking die Maatfchappy betreffende.

(*) *Verzam. by* DE CHALMOT XVI. D. bl. 244—248.

LXV. BOEK. — 1789.

het Schoolweezen in ons Gemeenebest, te behartigen, met een ſcheel oog aanzag, en geen duistere blyken zich opdeeden, dat de vernietiging van 't zelve, een wellust zou hebben doen ſmaaken, aan de thans heerſchende Partye, wist de Maatſchappye zich ſtaande te houden, en voor zo verre wy weeten, is de vermelde ſtoorenis, en 't verbod te *Zwolle*, het éénigst van die ſoort in den geheelen Lande. — Men bewaarde ook allerwegen, waar zich Departementen bevonden, eene dubbele omzigtigheid, om gemelden hoofdregel der Maatſchappye vast te houden, en geene gelegenheid te geeven, tot ſtoorenis, welke op veele plaatzen, ligt zou hebben kunnen gebooren worden, de geſteltenis der Leden, by den Staatswisſel, in aanmerking genomen zynde; want, ſchoon de meeste Departementen beſtonden uit de zodanigen, die der Verlichtinge, en het daar mede gepaarde Patriottismus, waren toegedaan, vondt men 'er Leden van eene ſtrydige Staatkundige denkwyze, hier en daar in verſpreid, in welker tegenwoordigheid het hoogst onveilig zou geweest hebben, van den hoofdregel der Maatſchappye af te wyken, en zich tot Staatkundige bemoeijenisſen, eenigzins openlyk te verledigen. Met den tyd droopen dusdanige Leden af, en werd derzelver gemis, ruim vergoed, door Perſoonen van eene andere denkwyze, in zo verre, dat Lid van de Maatſchappy *tot Nut van 't Algemeen* te zyn, bykans tot een vast kenmerk ſtrekte,

te, van in het Staatkundige der heerschende Partye niet toegedaan te weezen. Te deezer oorzaake, hebben wy elders deeze Maatschappye gerangschikt, onder die plaatzen in den Vaderlande, waar men der Vryheid in stilte Offers bragt. (*) LXVI BOEK. 1789.

Aanmerkingen, op dit *Zwolsche* geval, en andere soortgelyke, ten deezen tyde plaats grypende, niet ontoepasselyk, vloeiden, in ouden tyde, uit de pennen van ARISTOTELES en EURIPIDES, als zy schreeven; „ De Dwinglandy kan staande blyven, zo lang de Dwingland, zorgvuldig alle Burgers verplettert, die zich te zeer boven de overigen verheffen; zo lang hy den voortgang der Weetenschappen, welke zyne Onderdaanen kunnen verlichten, en de algemeene Maaltyden en zamenkomsten, die hun zouden vereenigen, weet te keer te gaan; zo lang hy hun, op het voorbeeld der *Syracusische* Vorsten, door verspieders weet in te sluiten, die hun elken oogenblik in ongerustheid en schroom houden. (†)"

Voorzorge in *Drenthe* gedraagen.

Het nabuurig Landschap *Drenthe*, waar men zeer in de zuivering van Patriotten, bezig geweest was (§), week *Overyssel* niet in voorzorgen, tegen alles wat de jongste gestilde beweegenissen, weder zou kunnen doen

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 58.

(†) ARISTOTELES *de Republ.* L. V. C. 11. p. 407; EURIPIDES, V. L. 445.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 322.

XXV. BOEK. 1789. doen gebooren worden. De Landschaps Regeering, door nieuwe onlusten, uit het niet draagen van Oranje vercierselen, gelyk zy betuigden, geboren, gaven daar toe een streng bevel. (*) —— Ook oordeelde men noodig, by eene Afkondiging op den Landdag deezes Jaars, vast te stellen, dat alle Vreemdelingen en nieuwe Inwooners, zints de Omwenteling in dit Landschap hun verblyf genomen hebbende, of die zulks in 't vervolg, zouden willen doen, verpligt zouden weezen, een wettig bewys, van hun voorgaand stil gedrag, van de voorige plaats hunner wooninge, in te brengen, terwyl zy, die om dugtige redenen, hier toe buiten staat mogten weezen, zouden kunnen volstaan, met de aflegging van eenen plegtigen belovenden Eed van hun rustlievend en gehoorzaam gedrag in het toekomende, en van hun aankleeven des tegenwoordig standgrypenden Regeeringsvorms. (†) — Desgelyks kwam, ten voorzorge, in den Landschappe, eene Afkondiging uit, bepaalende, dat zodanige Eigenerfdens, welke Leden der vernietigde Wapenhandelende Genootschappen, of Bestuurders van het gehaate Vaderlandsche Fonds geweest waren, en zich aan de ondertekening, van de jongst vastgestelde Verklaaring onttrokken hadden, niet als Keurnooten, by eenige

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 433.
(†) *Verzamel. by* DE CHALMOT, XII. D. bl. 307.

aenige Geregtlyke Handelingen, zouden kunnen gebruikt worden. (*) LXV. BOEK.

Aan de medewerking des Krygsvolks, hadt de thans bovendryvende Partye, de demping van de aldaar veelvuldige Patriotten, die met de *Overysselsche* en *Groninger* Nabuuren, zo veel gemeenschaps nog onlangs hielden, te danken. Een dienstbetoon, 't welk de toenmaalige Regeering van Oranjemin, zo zeer blaakende, als van haat tegen de Patriotten gloeiende, niet onerkend liet. Vyf Gouden Gedenkpenningen, voor even zo veel Krygsofficieren bestemd, liet het Landschaps bestuur vervaardigen. De Capitein Commandant R. S. VAN KRUISSEN, ontving 'er een van dubbele waarde. Hangende aan een Oranjelind, werden ze allen, uit naam der Landschaps Regeeringe, overgereikt, met bygevoegde verklaaring, dat het zyne Hoogheid aangenaam zou weezen, indien dezelve door de Officieren, voor welken ze bestemd waren, werden gedraagen. (†) — Dit Landschap, speelde volmaakt de rol der Bondgenootschaplyk vereenigde Gewesten, en poogde dezelve, ware het mogelyk, in yver voor het Huis van *Oranje*, op

1789. Eerpenning aan vyf Krygsofficieren geschonken.

(*) *Verzam. by* DE CHALMOT, XII. D. bl. 305.

(†) Deeze Penning, droeg het Borstbeeld des Stadhouders, en hadt ten opschrift *Vigilantiæ Præmium* MDCCLXXXVII en MDCCLXXXVIII. Op de Keerzyde, las men *Munificentia Ordin. Drent.* 1789, *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 801.

LXV. BOEK. op alle mogelyke wyzen, op zyde te blyven, zo niet vooruit te streeven.

1789. Overgang tot *Stad en Lande*, „ De Geest der verdrukking, die wy „ aanvanglyk zagen woelen en woeden, „ in *Stad en Lande* hadt niet ras gedaan; „ doch met de verdere beschryving hier „ van, zouden wy te verre buiten ons „ Tydsbestek treeden" (*); met deeze betuiging, namen wy afscheid van *Stad en Lande*, de Gebeurtenisse naa de Omwenteling, in het daar op volgend Jaar geboekt hebbende. Schoon ten Jaare, welks tooneel wy thans opschuiven, dit bedryf aanhieldt, nam het geen einde, en zullen wy het voornaamste in dit Tydvak vallende, optekenen.

Verslag op de Regeering der Provincie uitgebragt, en omhelsd. De Staats Commissie, van welker aanstelling en eerste verrigtingen wy verslag gaven, hieldt zich, behalven de andere werkzaamheden, welke dezelve, met onvermoeiden vlyt uitoefende (†), onledig met eene groote zaak, die ten grondslage der tegenwoordige Staatsgesteltenisse moest dienen, en een Staatswet, voor het vervolg opleeverde. Zy bragt eerlang een Verslag uit, van 't geen zy met den Stadhouder overlegd hadt, (§) Een Verslag, 't welk omhelsd in een Plakaat veranderd, en, den eersten van Wynmaand deezes Jaars, alomme afgekondigd werd. 't Zelve

(*) Zie onze *Vader Hist.* XXII, D. bl. 115.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 59.
(§) *Verzamel. by* DE CHALMOT, XXXVIII. D. bl. 250. enz.

ve bevat zo veel zonderlings, dat het der moeite waardig is, den voornaamen inhoud aan te ſtippen, en eenige byzonderheden, woordlyk te vermelden.

LXV. BOEK. 1789.

Vastſtelling daar by gemaakt.

Met den aanvange haalen zy op, wat, zints den Jaare MDCCXLVIII., in *Stad en Lande*, met den Huize van *Oranje*, ten aanziene van het Stadhouderſchap over dit Gewest, gebeurd en vastgeſteld was. „ Hier door hadden zy vermeend," op dat wy de eigen woorden ontleenen, „ dat „ de Conſtitutie en Regeeringsvorm van „ *Stad en Lande*, tegen alle onderneemin- „ gen, en inbreuk beveiligd was. Dan, „ daar de ondervinding, in de laatſte Be- „ roerten, wederom hadt geleerd, dat zom- „ mige woelzieke, en na verandering zoe- „ kende Perſoonen, zich niet ontzagen, „ om, onder den ſchoonen naam van Vry- „ heid en Verbetering, eene Verandering „ in de Conſtitutie en Regeeringsvorm, „ van den Lande te bewerken, en in die „ Provincie, eene nieuwe Regeeringsvorm, „ naar hunne politieke begrippen inge- „ rigt, in te voeren, en alzo dezelve, „ met een na Convenientie beſtuurd ge- „ zag, te beheerſchen, zo als in de dagen „ van verwarring, maar al te dikwyls was „ geſchied," waren zy, naa dat de Bondgenooten, het Erfſtadhouderſchap, als een Grondwet van Staat, onderling aan elkander geguarandeerd hadden, te raade geworden, met betrekking, tot de inwendige geſteldheid van *Stad en Lande*, en tot weering van allen inbreuk, tegen die

ge-

LXV. BOEK. gevestigde Constitutie, eenige stukken vast te stellen.

1789. De eerste vaststellingen betroffen de Inwendige gesteldheid der Provincie, en kwamen hoofdzaaklyk hier op neder. Dat niemand van den Eed op het Reglement van Regeering, des Jaars MDCCXLVIII. zou mogen ontslaagen worden: maar 't zelve voor altoos als een Verdrag en Verbintenis, tusschen de Staaten als de wettige Souverain en den Stadhouder, en diens wettige Naakomelingen, zou stand houden. —— Wyders stelden zy vast, „ dat alle Amptenaars, waar onder Professoren en Predikanten van den heerschenden Godsdienst, en andere getolereerde Gezindheden, als mede de Advocaaten, mede begreepen, reeds in functie zynde, of nieuwlings hun Ampt of bediening aanvaardende, verpligt zouden weezen, den Eed tot handhaaving der Constitutie te doen, en wel zodanig, dat, ingevalle zy zich mogten onderstaan, om door hunne Advisen, of het stellen en tekenen van Memorien, Adressen, of Requesten, in de Regeerings Constitutie, en daar omtrent meer gedagt Reglement, eenige Explicatie, Interpretatie, of Verandering te verzoeken, zy terstond, niet alleen van hunne Ampten en Bedieningen zouden weezen vervallen; maar ook, boven dien, als schuldig aan Hoog Verraad, worden „ gestraft." Van het Eedformulier, dit bezweerende, gaven de Staaten een Voorschrift.

Niet

Niet genoeg was deeze Eed. By het afleggen moesten alle Amptenaars eene Verklaaring tekenen, hoofdzaaklyk behelzende, dat zy geen deel gehad hadden, aan de Acte van Verbintenisse, in Oogstmaand des Jaars MDCCLXXXVI. te *Amsterdam* opgerigt; dat, ingevalle zy die getekend mogten hebben, zy door het afleggen van den gedaanen Eed, zich ontslaagen zouden houden, van alle verpligting daar door op hun gelegd; dat zy ook nimmer weder dergelyke Verbintenissen zouden aangaan; of dat zy anderzins, terstond van hunne Ampten en Bedieningen zouden zyn vervallen, en boven dien, als Beroerders van den Staat, anderen ten voorbeelde, worden gestraft.

LXV. BOEK. 1789.

Hier by werd vastgesteld, dat het nieuwe Eedformulier, door alle Regenten, Hooge en laage Magistraatspersoonen, en Amptenaaren, op nieuw zou worden gedaan, en alle jaaren, vóór het doen des Eeds op het Ampt, staande worden afgelegd; zonder zulks zou tot den Eed op het Ampt niemand worden toegelaaten.

Voorts zouden, die weigerden den Eed op de Constitutie te doen; of de voorgemelde Verklaaring te ondertekenen, terstond van hunne Ampten worden vervallen verklaard.

Voorzorgen daar by gedraagen.

By deeze voorzorgen, lieten de Staaten het niet berusten; maar gaven, in de tweede plaats, eenige Artykelen op, die ten bovenschrift droegen: *Tot weeringe van Infractie, tegen de gevestigde Constitutie.* Zy

wa-

LXV. BOEK. 1789. waren negen in getal, en de zonderlingheid der meesten, zal het geheel afschryven wettigen. —— „ I Dat nimmer, „ binnen deeze Provincie, consent zal „ mogen worden gegeven, tot het op„ richten en in stand brengen, van ge„ wapende Exercitie Genootschappen, on„ der wat naam het zou mogen zyn. — „ II. Dat nimmer zal mogen worden toe„ gelaaten, het oprichten van Societeiten „ of beslooten Gezelschappen, waar in „ opzettelyk over zaaken, raakende de „ gevestigde Constitutie, Stads- of Lands „ regeeringe gehandeld wordt. —— III. „ Dat nimmer zullen mogen worden ont„ vangen, veel min gedisponeerd op eeni„ ge Memorien, Adressen, Requesten, „ betreffende Regeerings-zaaken, onder „ wat naam ook. —— IV. Dat, alzo de „ Majesteit en Souverainiteit in deeze Pro„ vincie, by de Heeren Staaten van de „ Stad *Groningen* en *Ommelanden*, als uit„ maakende de Wettige Souverain derzel„ ven, resideert; over zulks de Consti„ tutie eene *Staats Regeering* en geene „ *Volksregeering* is, nimmer eene Oproe„ ping van het Volk, om over zaaken, „ raakende de Regeerings-Constitutie te „ raadpleegen, zal mogen geschieden: maar „ de Verzoekers van dergelyke Nieuwig„ heden, als Verstoorders van de alge„ meene rust, zullen worden gestraft; „ gelyk mede de Regenten, die daar in „ mogten toestemmen, of mede werken. — „ V. Dat de Deliberatien by de *Stad* over

„ 's Land-

„ 's Landdags besoignes, alleen door de „ vier Regeerende Burgemeesters en twaalf „ regeerende Raadsheeren, met overroe- „ ping van den Oud-raad, zullen worden „ gehouden, benevens den Stads Syndicus „ en Secretaris; en by de *Ommelanden*, „ door Jonkheren, Hovelingen, Eige- „ nerfdens en Volmagten, met den Syn- „ dicus en Secretaris. —— VI. Dat de „ Landsdagen van de *Stads* zyde, gelyk „ van oudsher, alleen zullen worden be- „ kleed en waargenomen, door de vier „ Regeerende Burgemeesters, en twaalf „ Raadsheeren, benevens den Syndicus „ en Secretaris; en van de zyde der *Om-* „ *melanden*, door de Heeren Gecommit- „ teerde Raaden, Jonkheren en Hovelin- „ gen, Eigenerfden en Volmagten, de- „ welke geen Generaliteits of Provinciaale „ Commisfie waarneemen, benevens den „ Syndicus en Secretaris. —— VII. Dat „ nimmer door iemand eenig Voorstel zal „ mogen worden gedaan, tot het benoe- „ men van Commisfien, of het neemen „ van Resolutien, waar door de Regee- „ ring de Klem, en wettige Authoriteit „ wordt uit de hand gewrongen, of dat „ dezelve terstond van zyn Ambt en Be- „ diening vervallen zal zyn, en in de „ Vergadering niet langer worden ge- „ duld. —— VIII. Dat het Hof van Ju- „ stitie, noch eenig Gerichte in deeze „ Provincie, eenige oogluiking of clemen- „ tie, omtrent de overtreeding deezer Pun- „ ten, zal mogen gebruiken; maar de Uit-

„ vin-

LXV. BOEK.

1789.

LXV. BOEK. — 1789.

„ vinders Aanleiders, Dryvers, Doorzet-
„ ters, naar de Wetten van den Lande,
„ zullen moeten agtervolgen, en overeen-
„ komstig de Gemanifesteerde Welmeening
„ van den Souverain straffen, of dat zy
„ anders, daadlyk in hunne Functien zul-
„ len worden geschorst, en, als hunne
„ Ampten en Bedieningen onwaardig, daar
„ van zullen worden ontzet en verlaa-
„ ten. —— IX. Dat de Heeren Professo-
„ ren, zonder onderscheid, tot welk eene
„ Faculteit zy behooren, en de Predikan-
„ ten, in deeze Provincie, zorgvuldig
„ zich zullen hebben te wagten, van hun-
„ ne byzondere denkwyze, over en om-
„ trent 's Lands en Regeerings zaaken, en
„ diens Bestuur, 't zy publieke, 't zy
„ privative Collegien, of op den Predik-
„ stoel te brengen, of hunne Discipelen,
„ Toehoorders en Gemeentens in byzon-
„ dere gesprekken, slinksche inboezemin-
„ gen daar omtrent in te prenten; maar
„ veel eer dezelve Eerbied, voor en On-
„ derwerping aan hunne Wettige Regee-
„ ring voor te houden, en als de pligt
„ van braave Burgers en getrouwe Inge-
„ zetenen in te boezemen, en langs dien
„ weg, met de Hooge Regeering, mede
„ te werken, om Vrede, Eendragt en
„ Voorspoed, onder den Godlyken Zegen,
„ in deeze Provincie te doen bloeijen; of
„ dat zy anders, als hunner Bedieningen
„ onwaardig, van hunne Ampten zullen
„ worden verlaaten, en als Opstookers,
„ onbekwaam verklaard, de door hun be-

„ kleed-

„ kleedde Posten, in deeze Provincie „ waar te neemen. (*)"

LXV. BOEK. 1789. Aanmerking deswegen.

Inrigtingen en Voorzorgen, van eenen schrikbaarenden aart, daar zy zo veel ruimte lieten, door de onbepaaldheid der bewoordingen, om de zoodanigen, wier val men beschooren hadt, in den strik te doen komen — Inrigtingen en Voorzorgen, die kenmerken, welke middelen de Dwinglandy schroomde, dat Vryheidsmin, ten eenigen tyde, zou mogen te baat neemen, gelyk zy, in pas voorleden dagen, gedaan hadt. Men kan ze niet nadenken, zonder verontwaardiging te voelen, als men overweegt, de aangeboorene geaartheid der *Groningerlanderen*, wier Vryheidsmin, zo vaak uitblonk. De Stellers en Omhelzers dier beteugel- en dwangmiddelen, toonden zich ontaart van den voorvaderlyken stam. De aankondiging van de vaststelling zodaniger maatregelen, aan welker handhaaving niet te twyfelen viel, moet geweldig hard gevallen hebben, voor dat aantal Ingezetenen in *Stad en Lande*, 't welk met zo veel moeds en geluks, in den beginne als ongelukkigen uitslags, in het einde, aan eene Grondwettige Herstelling gearbeid hadt. (†) Zy vonden zich omringd van voor-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 1439—1446.

(†) Men slaa te rugge, tot het XIII. Deel onzer *Vaderl. Hist.* bl. 199—214. en XIX. D. bl. 198 enz.

LXV. BOEK. voorbeelden der uitvoering van de strenge maatregelen, door de heerschende Party genomen. (*)

1789. Vrylaating van Oproermaakers. Tot vermeerdering van schroom moest strekken, de Vrylaating en Strafkwytschelding, aan de vuigste Oproermaakers, op gunstige voordragt der Staaten, door zyne Hoogheid verleend, aan een twaalftal by Vonnis verweezenen; zo dat zy met buiten vervolgstelling deezer vonnissen, hersteld werden in hun eer en regt, met uitdruklyk verbod, van hun, immer of ooit, des eenig verwyt te mogen doen. (†) Onder dit Twaalftal, leezen wy den naam van HENDRICK OVERBEK HECBET, den berugten Prinsgezinden *Osnabrugschen* Landlooper, die gegeesseld, in het Tugthuis gevangen gezet, en vervolgens voor altoos gebannen was. (§) Zyn snorken, ten dien dage, „ dat hy voor „ de Geregten niet bevreesd was: want „ dat 'er wel zouden opdaagen, om hem „ te verlossen ", werd thans bewaarheid, schoon in eenen anderen zin, dan dien thans vrygestelden Onverlaat toen bedoelde. Men mag vry, uit dit voorbeeld, een gevolg

(*) Wy hebben eenige vermeld in onze *Vaderl. Hist.* XX. D. bl. 67.

(†) *Verzamel. by* DE CHALMOT, XXI. D. bl. 301—302.

(§) Men leeze de vreemde Geschiedenis deezes Mans, in onze *Vaderl. Hist.* XIX. D. bl. 229—231.

volg trekken, tot zyne elf mede vryge-stelden. LXV. BOEK.

Bykans gelyktydig met de bevryding dier om Oranje-voorstand geregtlyk gestraften, verscheen 'er in *Stad en Lande* eene Amnestie. De aanhef behelsde eene afzigtige schildery van de Lieden, die gezegd werden, „ alle hunne kragten aan-„ gewend te hebben, om de gevestigde „ en duurbezwoorene Constitutie, geheel „ omver te werpen, en onder den schoon-„ schynenden naam van Vryheid en „ Vaderlandsliefde, 's Lands waare Vry-„ heid te vertreeden, en, in dier plaats, „ eene onverdraaglyke Overheersching in „ te voeren; die, ter bereiking van die „ heillooze oogmerken, *Gewapende Genoot-„ schappen* in stand gehouden en gebruikt, „ *Societeiten* en andere Byeenkomsten op-„ gerigt, *Memorien*, *Requesten*, *Adressen* „ en *Declaratoires* ingediend, op een zo „ genaamd *Vaderlandsch Fonds* ingetekend, „ en eene Commissie van buitenlandsche „ *Correspondentie* van *private* Persoonen, „ voorzien met een President en Secreta-„ ris, aangesteld hadden. Terwyl zy die „ Volk- en Landbedervende hoofdwoelin-„ gen, en euveldaaden vergezelden, met „ de vuilste smaadredenen, hoon en las-„ ter, omtrent de Stadhouderlyke Regee-„ ring, den dierbaaren Persoon van zyne „ Doorlugtige Hoogheid, en het Door-„ lugtig Huis van *Oranje* en *Nassau*, om „ dezelve tot eene algemeene veragting

1789. Amnestie aangekondigd.

LXV. BOEK. — 1789. „ en haat te ftellen; als ook met die geenen, welke blyken van hunne verknogtheid en aankleeving van Hoogstdeszelfs Perfoon of belangen gaven, te vloeken en te fchelden, dezelve, zonder onderfcheid van rang of ftaat, in hunne eer, goeden naam en faam aan te tasten, als Verraaders van het Vaderland te doen voorkomen, en in hunne Perfoonen en Goederen te beledigen; ten einde alzo de grootfte verwarringen te veroorzaaken, en het zaad van verderflyke Tweedragt en Oproerigheid, ten onherftelbaar verderf van *Stad en Lande* te ftrooijen."

Te doorfteekend waren de euveldaaden, in dit Gewest, door die van de Oranje partye gepleegd, om dezelve met ftilzwygen voor by te gaan, of als ftrafloozen te befchouwen. (*) Doch men hieldt het daar voor, dat zy „ naa ondergaane tergingen, door eene verkeerde drift en onberaaden yver, voor de behoudenis der waare Conftitutie, en belangens van het Vaderland, vervoerd waren geworden, om de Goederen hunner Mede-ingezetenen te vernielen, en hun geweldaadige behandelingen aan te doen." (†) —— Terwyl zy, ten opzig-

(*) Men denke hier te rugge, op den evengemelden *vereerlykten* van die Partye, korten tyd vóór het geeven deezer Amnestie, gefchied; de Amnestie zelve, was gedagtekend 29. Mey 1789.

(†) Zo legt men een zagte kleur op de haatlykfte

zigte van veelen der Schuldigen van de andere Party, zich overtuigd hielden, dat zy zich in de Beroeringen gemengd hadden, „ aangespoord, verleid, bedroogen, „ of gedwongen door Persoonen, die, uit „ hoofde van hun aanzien of veronderstel- „ de kundigheden, van meerder invloeds „ op 't gemeen waren, die den schoonen „ naam van Vryheid en Verbetering mis- „ bruikten, om eene Verandering in de „ Constitutie, en Regeeringsvorm van den „ Lande te bewerken." LXV. BOEK. — 1789.

Allen deezen beschouwden zy, als voorwerpen van hunne goedertierenheid, en kundigden, naa ingenomen Advys des Stadhouders, en diens volkomene goedkeuring, eene Algemeene Amnestie, of Vergiffenis aan alle die geenen, welke aan de „ voorgemelde oproerige beweegingen, en „ ongeregeldheden, deel gehad hadden; „ zonder onderscheid of tegen dezelven, „ wegens voorgewende overtreedinge rechts „ wegen was geprocedeerd, dan niet: zo „ dat de zulken, welken zich, naa dat 'er „ Regterlyke Recherche tegen hun werd „ gedaan, te zoek hebben gemaakt, in- „ gedaagd, of wegens het niet comparee- „ ren, op de gestelde Termynen, buiten „ de Provincie gebannen waren, mede on- „ der

ste wanbedryven, en overstrykt ze met het vernis der leugen: wy verzenden onze Leezers, tot de *Groninger-* en *Ommelander Geschiedenissen*, in onze *Vaderl. Hist.* ten tyde der woelinge in het XIX. Deel. bl. 186. enz.

LXV. BOEK. 1789. „ der de algemeene Amnestie, of Ver-
„ giffenis zouden begreepen weezen."

Uitzonderingen, en geene geringe, bepaalden deeze Kwytscheldíng. „ Men wil-
„ de 'er van uitgezonderd hebben," dus luiden de eigene woorden, „ de Hoofden
„ des Landverdervenden Kabaals, welke
„ als de voornaamste oorzaaken, en be-
„ werkers der Onheilen deeze Provincie
„ overgekomen, moesten worden aange-
„ merkt. —— *Ten tweeden*, die in publie-
„ ke Functien gesteld geweest waren ——
„ En *laastlyk*, alle die geenen, welke in
„ het Rapport van de Heeren Gecommit-
„ teerden van de Hooge Justitie Kamer
„ van *Stad en Lande*, den vyftienden van
„ January MDCCLXXXVIII., als aan de
„ Gewelddaadigheden, in de Maand Sep-
„ tember, in MDCCLXXXVII. in *Appinga-*
„ *dam* gepleegd, schuldig worden gehou-
„ den. (*) Naardien 's Lands welzyn, en
„ de rust, en veiligheid van onze goede
„ Ingezetenen, voorschreeven de uitgezon-
„ derde Persoonen van onze Gratie uit te
„ sluiten, en aan de Justitie over te laa-
„ ten; ten einde daar tegen, naar rigeur
„ van Regten worde geprocedeerd."

Aan Persoonen in Publieke Functien gesteld, hier boven van de Algemeene Kwytschelding uitgesloоten, werd nogthans deeze Gunstaanbieding mede gedaan en hun vergeeving geschonken „, zo zy zich aan geene an-
„ de-

(*) Zie onze *Vaderl, Hist.* XXI. D. bl. 65.

„ dere *Excessen* hadden schuldig gemaakt, „ 't geen zy door het vertekenen van Me„ morien, Requesten, Adressen, Decla„ ratoiren en het contribueeren in het Va„ derlandsche Fonds, tegen de Hooge Over„ heid des Lands, misdreeven hadden."

Naar gewoonte, by dergelyke Vergiffenisverleeningen, werd elk gewaarschuwd, zich, in 't vervolg, voor dusdanige misdryven te wagten, onder verzekering, dat, wie ook zulks zou mogen bestaan, geen de minste oogluiking, of genade, te wagten zou hebben, maar de voorbeeldlykste straf, den verstoorderen der openbaare rustte gedreigd, moest duchten. (*)

Geldboetens daar opgelegd.

In dit Gewest, was men zo ylings voortgeslaagen, met de Patriotten te vervolgen en te veroordeelen, dat 'er, naa het af kondigen deezer lang verwylde Amnestie, slegts eene geringe naaleezing overschoot. Met deeze op te zamelen, vertoefde men tot het volgend Jaar, wanneer, in Lentemaand, een breuke van tweemaal tachtig Daalders, ten voordeele van de Provincie, ter betaaling der geregtskosten, en vyfhonderd Guldens, tot goedmaaking der schaden en verdere kosten, by het overweldigen van *Appingadam*, verweezen werden, Dr. A. Tibbens en B. Krypinga, Bouwmeester van *Appingadam*; als medepligtigen aan de overweldigiging dier Stede, in den Jaare MDCCLXXXVII. Tot eene

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 795—798.

LXV. BOEK. — 1789. eene gelyke Boete, en eene Schadevergoeding van die zelfde, of eene mindere somme, werden kort daar op veroordeeld, Jacob Thomas, Olderman van het Stapelregt, H. W. van Sysen, Remge Jans de Wedman, Hero Meinardi, Geert Reinders. Hermanus Mulder kwam 'er van af, met dertig Daalders Breuke, en de kosten des Regtsgedings, welke zy allen moesten betaalen. Geldboetens en Vergoedingen, naar luid van het Vonnis, hun opgelegd, wegens het gewapend trekken in verschillende Grondgebieden in de *Ommelanden*, zonder toestemming der Territoriaale Geregten; het op- en gevangen houden van Persoonen op openbaare wegen, het geweldig inrukken in *Appingadam*, het bezet houden dier Plaatze, het zich bemoeijen met Regeeringszaaken, geduurende dien tyd, als mede het tekenen van Adresfen, in de dagen der Beroeringe. (*)

Overgang tot *Friesland.* Het verband der voorvallen in *Friesland*, heeft ons reeds eene en andere gebeurtenis, byzonder de Vervolgingen en Strafoefeningen, ingevolge der Bedryven in den Jaare MDCCLXXXVII., doen vermelden; schoon zy in deezen Jaare, de tyd orde alleen in 't ooge gehouden zynde, zouden behooren plaats te vinden; wy moeten derhalven, ten deezen aanziene, thans derwaards te rug wyzen. (†)

On-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 344.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 22.

Onder de in *Friesland* thans vervolgden en veroordeelden, troffen wy ook Kerkleeraaren aan. (*) Voorheen, hadt het Hof van *Friesland* reden gevonden, om den *Sneekschen* Leeraar der Hervormden, JOANNES BULTHUIS, wegens de sterke uitdrukkingen van zyne gevoelens, de verkleefdheid aan den Huize van *Oranje* te kennen geevende, in eene Geldboete te beslaan. (†) Of hy, door volgende bedryven van dien aart, zich aan zwaarder en bedreigde straffe onderhevig gemaakt, en, in gevolge daar van, *Friesland* geruimd hebbe, is ons onbekend; wy treffen hem zedert aan, als Predikant te *Ryssum* in *Oostfriesland*; doch, ten deezen Jaare, werd hy, als 't ware verlost uit de ballingschap, schoon in *Friesland* niet ter wooning wederkeerende. De Stadhouder, zyns gedagtig, gaf hem de Collatie van de *Klundert*. (§)

LXV. BOEK. —— 1789. De Kerkleeraar BULTHUIS door den Prins bevorderd.

Geen Hofs of Staatsbesluit, zou BULTHUIS, thans uit *Friesland* geweerd, maar veel eer hem den weg ter wederkomste gebaand hebben, als waar, ten deezen tyde, op voordragt van den Procureur Generaal, een Besluit van gansch anderen aart, by de Staaten genomen werd. Beducht, dat Leeraars, elders in nabuurige Gewesten, wegens hun gehouden gedrag in

Weering van Patriottische Leeraaren.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* als bov. bl. 19.
(†) Zie deswegen eenige byzonderheden in onze *Vaderl. Hist.* XIII. D. bl. 133—135.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 1795.

LXV. BOEK. —— 1789. in de beweegenissen, afgezet, of by Politieke Resolutie, van hun post ontslaagen, in *Friesland* zouden kunnen beroepen worden, dagt hy zich verpligt, zulks den Gedeputeerden Staaten onder 't oog te moeten brengen, „ oordeelende het, wegens „ den bekenden invloed der Predikanten „ op hunne Gemeenten, ten hoogsten „ gevaarlyk, zodanige Leeraars, die voor „ deezen, hunnen pligt vergeetende, op „ eene strafwaardige wyze, tegen de Hooge Overheid hadden geyverd, en anderen tot Oproerigheden aangespoord, „ wederom in deeze Provincie te beroepen, waar door de rust der goede Gemeente, op nieuw zou kunnen worden „ gestoord." Uit deezen hoofde, nam hy de vryheid de Gedeputeerde Staaten te verzoeken, om aan de Classen aan te schryven, om geen Beroepen van zodanige Leeraars, met hunne goedkeuring te vereeren; of anders, ten dien opzigte, zodanig een besluit te neemen, als zy tot behoud der ruste en welzyn, van Stad, Land en Kerk, dienstig zouden oordeelen. —— Een Besluit, daar mede overeenkomstig, werd onverwyld genomen. (*)

Afscheidsgroete van Rengers op de Synode te *Sneek*. Langs deezen weg mogten zy zich belooven, de Kerk in *Friesland* behoed te zien voor het weder ontstaan van Gebeurtenissen, welke een der Commissarissen Politiek, op het ten deezen Jaare te *Sneek* gehouden Synode, Jr. E. S. G. J. VAN

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 636.

J. VAN BURMANNIA RENGERS, in deezer voege beschreef; „ Wy herinneren „ ons, dat onlangs, in deezen zelfden Tem„ pel, eene verdwaalde, en door vreem„ de Zendelingen, en buitenlandsche For„ tuinzoekers misleide menigte, haaren „ wettigen Souverain verlochenende, aan „ Oproermaakers trouwe zwoer, en zich „ dus tegen den grooten GOD, die een „ GOD van Orde en geenzins van verwar„ ringe is, grootlyks misgreep; ja zelfs, „ dat onder de geheiligde Priesterschaar, „ in deeze Provincie, eenige ontaarten ge„ vonden zyn geworden, die niet alleen „ leugen op leugen, tegen der Staaten „ Bestuur en *Oranjes* handel (*), in de „ ooren der smalle Gemeente blaasden; „ maar ook het Priestergewaad, met den „ Malien kolder verwisselden, en met den Ver-

LXV. BOEK. 1789.

(*) „ Veelen", schryft DE CHALMOT dit Stuk, aanroerende in zyn *Tydrekenkundig Register*, V. St. bl. 288. „ verwonderden zich zodanige uitdrukking van dien Commissaris Politiek te hooren, door dien het overbekend was, dat zyn Ed. een der grootste Antagonisten van WILLEM DEN V. is geweest, en altoos zeer werkzaam, om deszelfs gezag paal en perk te stellen; doch het is waar, dat zulks niet langer heeft geduurd, dan ten tyd toe, dat hy, vreezende door eene Grondwettige Herstelling, zelve in zyne Heerschzugt beteugeld te worden, benevens andere *Friesche* Aristocraten, *Oranje* in den arm nam, om dus gezamender hand, hun aan 't waggelen geraakt gezag te ondersteunen, en zo veel te zekerder, die geenen, welken hun daar in te keer wilden gaan, naamlyk de Patriotten, te onder te brengen."

LXV. BOEK. — 1789.

„ Verderver optrokken. —— Dan daar het „ *Nederlands God*, genadiglyk heeft behaagd, toen het kwaad ten toppunte was „ gekkommen, uitkomst te geeven, der „ Achitophellen raadslagen te verydelen, „ hun te doen vlugten, schoon 'er in „ die, voor hun bange oogenblikken, „ geen Vervolger was, en hunne gewapende Bende te verstrooijen, als het „ zand in de woestynen. —— Daar, vervolgens, door de gunstige beschikkinge, „ van dien zelfden Goedertierenen God, „ het gezag van den Souverain, benevens „ de wettige en noodzaaklyke invloed van „ zyne Hoogheid, den Heere Prins Erfstadhouder, en het Bestuur der algemeene zaaken van de Republiek hersteld, en de oude gezegende Constitutie, door een nieuw Verbond gevestigd „ is geworden; zo verkiezen wy, het „ gordyn voor het akelig tafereel, van „ gebeurde zaaken te laaten vallen, en „ liever aan het grootste en beste gedeelte „ van *Frieslands* Euangeliedienaaren, den „ welverdienden lof toe te zwaaijen, dat „ zy, geduurende de jongste Beroertens, „ naar het voorbeeld hunner waardige „ Amptgenooten in *Frieslands* Hoofdstad, „ en in het door Muitelingen overheerscht „ *Franeker*, steeds hebben betoond, agtervolgens, de les van onzen geheiligden Zaligmaaker, *den Keizer te geeven*, „ *wat des Keizers en Gode dat Godes is:* „ en gelyk wy aan den eenen kant niet „ twyfelen, of zy zullen altoos in het

„ be-

„ betragten hunner pligten volharden, zo „ kunnen wy hun ook, aan den anderen „ kant verzekeren, dat zy, zulks doen- „ de, op de efficacieuse bescherminge van „ den Souverain, ten allen tyde, kunnen „ staat maaken. (*)”

LXV. BOEK. —— 1789.

By het herhaalen van het uitsluiten der *Roomschgezinde* Burgeren, in het stemmen ten Landsdage, in den voorleden Jaare, op den voet van voorige eeuwe gedaan (†), werden, in de uitschryving voor den Landsdag deezes Jaars, van het stemmen, of het verleenen van stemmen uitgeslooten, „ allen die van den *Paapschen Godsdienst* „ waren, of van zodanig eene andere „ Religie, waar van de vrye oefening „ in *Friesland*, niet was toegelaaten. —— „ Desgelyks zouden tot stemmen niet ge- „ regtigd weezen, de Voogden van Pu- „ pillen, van den *Roomschen Godsdienst*, „ wegens de Goederen hunner Pupillen, „ schoon de Voogden van den Gerefor- „ meerden, of gepermitteerden Godsdienst „ mogten weezen; noch *Paapsche* Voog- „ den mogen stemmen, wegens de Goe- „ deren hunner Pupillen, van den Gere- „ formeerden, of toegelaaten Godsdienst. — „ Men zou niet lyden, dat zo wel in de „ algemeene als byzondere stemminge, „ zouden mogen stemmen, rechtstreeks „ of zydelings, middelyk of onmiddelyk, „ eenige *Papisten.*” —— Thans bepaalde men;

Bepaaling wegens het Stemregt der *Roomschen.*

(*) *Verzamel. by* DE CHALMOT, XV. D. bl. 275.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 9.

LXV. BOEK. — 1789.

men, ten aanziene der byzondere ſtemminge, „ dat iemand *Paapſche* ſtemmen „ hebbende gebruikt, daar door niet vervallen zou, van de meerderheid der „ ſtemminge; maar zo hy bevonden werd, „ buiten die de meerderheid te hebben, zou „ hy ook tot het Volmagtſchap geadmitteerd worden; doch voor ieder *Paapſche* Stem, waar voor op deszelfs order „ geſtemd was, zou hy verbeuren honderd Caroli Guldens, ten voordeele van „ de Diakonie Armen, ter plaatze waar „ de Stemminge geſchied zou weezen; „ welke Penningen, by parate Executie „ zouden worden geint. (*)"

Verandering ten aanziene der Militaire Jurisdictie daar gemaakt.

Veel, zeer veel, was 'er in *Friesland*, tot geen gering misnoegen des Stadhouders, ten opzigte van de *Militaire Jurisdictie* voorgevallen en vastgeſteld, in den Jaare MDCCLXXXIII., wanneer dit ſtuk, een hoofdonderwerp der Staatshandelingen, zo van dit, als van andere Gewesten uitmaakte. (†) Eene herroeping hier van was, derhalven te wagten. Deeze bleef niet agter. Eene Afkondiging der Staaten van *Friesland*, dit ſtuk betreffende, in Bloei-

(*) Dit maakt een gedeelte uit, van de Uitſchryving des Landdags deezes Jaars, die ook in andere opzigten aanmerkelyk is, en te vinden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 138—145.

(†) Wy hebben onze Leezers wegens die Staatsgebeurtenis, een breedſpraakig Verſlag gegeeven, in onze *Vaderl. Hiſt.* VII. D. bl 1. &c. Wat 'er ten opzigte van *Friesland* bepaaldlyk gebeurde, daar vermeld van bl. 15—21.

Bloeimaand deezes Jaars, deedt het geen des in den Jaare MDCCLXXXIV. vastgesteld was, te niet. Men kwam goeddeels weder te rugge, tot het gewraakte, wegens den Militairen Regter, in den Jaare MDCCLIII. (*) Het nu gemaakte Reglement (†) zou stand houden, tot zo lange, met gemeene bewilliginge, van alle de Hooge Bondgenooten, de *Militaire Jurisdictie*, in alle de zeven Gewesten, op een gelyken voet zou zyn gebragt. —— Aan zo veel wisselloots vondt zich een stuk van dat aanbelang en dien invloed, op de Burgerlyke Vryheid blootgesteld; zo keerde en draayde het naar gelange van het boven dryven der eene of andere Party in den Lande.

LXV. BOEK. 1789.

Wenden wy het oog, na het door Oproeren deerlyk geschokte *Zeeland*, wy vinden het nog onrustig. In dit deerlyk lot deelde *Vlissingen*, 't geen onder zo veele mishandelde *Zeeuwsche* Steden, in geteisterdheid uitstak, bovenal ten deezen Jaare. Wy zullen, dit vermeldende, eene schoone gelegenheid aantreffen, om de waarheid te bekragtigen, van eene aanmerking, door ons voorheen gemaakt, „ dat eenigen, der in de Regeering weder her- „ stel-

Overgang tot *Zeeland*.

(*) Het dewegen voorgevallene, met de Vrouwe Gouvernante, verdient naageslagen te worden, in onze *Vaderl. Hist.* ten *onmiddelyken vervolge van* WAGENAAR, XXII. D. bl. 71—84.

(†) Dit is voor handen in de *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 641—644.

LXV. BOEK. 1789.

„ ſtelde Patriotten, te dier Stede, in hun „ volgend gedrag, betoonden, dat zy „ hunner voorige Burger- en Geregtigheid „ lievende gevoelens indagtig waren, en „ behouden hadden (*)."

Voorſtel van den Penſionaris LOUYSSEN te *Vlisſingen* wegens gedreigd Oproer.

Een en ander zal ons, op de onbedrieglykſte wyze, kennelyk worden, uit een Voorſtel, door den Heer JOANNES LOUYSSEN, Penſionaris Honorair van *Vlisſingen*, op den negen- en twintigſten van Herfstmaand, by de Regeering gedaan, en de gevolgen, welke dit voorſtel hadt. „ Met een hart „ vol aandoening," dus ving hy aan, „ ben ik te deezer Vergadering verſcheenen, beſchouwende de jammerlyke geſteldheid, van deeze eertyds vermaarde „ Stad, tegen welker naauw herſtelde rust, „ een nieuwe aanſlag, heden veertien dagen geleden, ſcheen te zullen uitbarsten. Daarenboven vind ik my belast „ met iets, dat my ten deezen opzigte, „ geheel ontmoedigt!"

Hier op verhaalde de Penſionaris, dat de Heer J. C. BERT, thans te *Leyden* woonagtig, voorneemens geweest was, zich te *Vlisſingen* neder te zetten, waar hy reeds een aanzienlyk Huis gekogt hadt, en ter betrekkinge liet gereed maaken; met bygevoegde vermelding, van hoe veel belangs, uit verſcheiden hoofde, zulk een Inwooner voor de Stad zou weezen. — Doch deeze in 't vooruitzigt der Stede zo nut-

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXII. D. bl. 142.

nuttige Burger; hadt hem gelast, den arbeid aan het gekogte Huis te doen ſtaaken en 't zelve te ſluiten, verklaarende na *Vlisſingen* niet te zullen komen, zonder ſtellige verzekering ontvangen hebben, dat hy volkomen, op de zekere en veilige Inwooning, onder de beſcherming der Wetten, en der Juſtitie, konde ſtaat maaken. —— Te meer verlangde die Heer, zodanig eene verzekering te erlangen; daar hy wenschte, zich van eene gelegenheid te bedienen, dat 'er een Schip na *Demerary* zeilree lag, om derwaards tyding, van de omſtandigheden der Stad *Vlisſingen* te zenden: ten einde allen, waar op hy betrekking hadt, te waarſchuwen van zich te wagten, met op die Stad één enkele Baal of Vat af te ſchepen: naardien men niet zeker zou kunnen weezen, dat men zyn Goed, het eene half uur aangekomen, het andere half uur nog zou bezitten.

Naa voordragt van dit ter zaak aanleidend geval, waar op hy betuigde, zich buiten ſtaat gevonden te hebben, om aan 't gedaane verzoek te voldoen, en dus oordeelde, het ter kennis te moeten brengen van de Regeering, vervolgt hy woordlyk: „ Maar Ed. Agtb. Heeren! is het „ niet hoonende, niet vernederende voor „ elk, die eenig gevoel van Eer heeft, „ 't zy Regent, 't zy Burger, dat Vreem„ delingen, die geneigd zyn, om zich „ met 'er woon hier te plaatzen, in de „ noodzaak gebragt worden, om voor af „ zekerheid te vraagen, tot eene veilige

LXV. BOEK. 1789. „ Inwooning? — Hoe vernederend voor „ een Lid van Staat, het publiek credit „ zo verre te missen, dat het zich, aan „ dergelyke buitengewoone, maar nood- „ zaaklyke vraagen, ziet blootgesteld. — „ Hoe beledigend voor den Souverain, „ de Heeren Staaten van *Zeeland*, die by „ Hoogstderzelver nadruklyke waarschu- „ wing van één July MDCCLXXXVII., en „ opgevolgd Plakaat van dertien Augustus „ deszelfden Jaars, zo ernstig allen Op- „ roer en Geweld verboden hebben, met „ aanschryving aan alle Magistraaten en „ Officieren, om daar aan stiptlyk de „ hand te houden! —— Hoe beledigend „ inzonderheid voor zyne Doorlugtige „ Hoogheid, den Erfheer deezer Stad, „ die, by Hoogstdeszelfs Publicatie van „ den twintigsten Maart MDCCLXXXVIII., „ en den derden April daar aan volgende, „ de Heer Baljuw deezer Stad, mitsga- „ ders Burgemeesters en Regeerders van „ dezelve, wel ernstig heeft aanbevolen, „ alles aan te wenden, en in 't werk te „ stellen, wat zou kunnen dienen, tot „ vermeerdering en bevestiging van de „ Rust, Bloei en Welvaart van deeze „ Stad, en ter bevordering van de Admi- „ nistratie eener onpartydige Justitie!"

Sterk klinkende vraagen, of liever scherp verwytende betuigingen, ongewoon in deezen tyd; doch by dezelve, liet de Pensionaris LOUYSSEN, het niet berusten. Gloeiende yver legt hem verder in den monde. „ Toont men niet veel eer, door

„ zo-

„ zodanige onrustige beweegingen aan te LXV.
„ ftooken of uit te voeren, in plaats van BOEK.
„ Vrienden van het Doorlugtig Huis van ——
„ *Oranje* te weezen, en deszelfs belangen 1789.
„ te behartigen, in tegendeel, fteeds ge-
„ zwooren Vyanden daar van te willen
„ zyn? —— Dan helaas! de Ondervin-
„ ding heeft geleerd, en leert nog dage-
„ lyks maar al te veel, dat, wanneer het
„ met de byzondere belangens niet ftrookt,
„ men zich weinig aan zyne Doorlugtige
„ Hoogheid, of Hoogstdeszelfs Bevelen,
„ laat gelegen leggen. Veelen trekken
„ het masker van *Oranje* aan, om daar
„ onder, zo zy meenen, alle Godloos-
„ heid, ongeftraft te kunnen uitvoeren. —
„ Terwyl, in tegendeel, wanneer men
„ als waare Vrienden van dat Doorlugtig
„ Huis wil handelen, men alles behoorde aan
„ te wenden, om de Publikatie van zyne
„ Doorlugtige Hoogheid te gehoorzaamen.
„ Dan zou men eerst zien, ingevolge van
„ het verlangen van dien Vorst, dat Vrede
„ en Eendragt herleefden, en elkanders
„ belangen behartigd wierden; waar door
„ het deeze Stad zou wel gaan, en waar
„ door insgelyks de Eer en Grootheid,
„ van zyne Doorlugtige Hoogheid zou toe-
„ neemen."

Veel gezegd, in de daad, dan nog meer, rechtftreeks ter zaake, hadt de Penfionaris voor te draagen, immers hy vervolgt; „ Maar Ed. Agtb. Heeren! ik
„ vraag, (en daar heb ik regt toe,) zyn
„ 'er Wetten? Zo ja, waarom worden die

 „ niet

LXV. BOEK. 1789. „ niet sterker gehandhaafd? —— Om te „ bewyzen dat dit niet geschiedt, heb ik niets „ anders noodig, dan my op de weetenschap van U Ed. Agtb. zelfs te beroepen. —— Deeze durf ik daar op gerust „ reclameeren. —— Heeft men, tot op „ dit oogenblik, eenige legale kennis, wie „ deeze onrustige beweegingen hebben „ doen gebooren worden? of waar aan „ zy hunnen oorsprong verschuldigd zyn? „ Is 'er reeds onderzoek na de schuldigen „ gedaan? of weet men het? heeft men „ dan daaromtrent reeds maatregelen genomen, om straf te oefenen? — Het „ kan geen onderzoek genaamd worden, „ wanneer men op den vollen middag, „ met gesloten oogen wandelt; of dat „ men ter slinker hand zou gaan, wanneer het te rechter brandt. —— Ik mag „ niet zwygen Ed. Agtb. Heeren! ook „ vrees ik geen geweld, al was het zelfs, „ dat men my laagen in de duisternis leide: naardien ik volkomen vertrouw, „ dat zodanig leed niet ongewrooken blyven zal."

Louyssen, zich dus rondlyk verklaard, en 'er zich als voor opgezet hebbende, vaart voort; „ verre het meerendeel der „ Ingezetenen van deeze Stad, zullen door „ het derven van alles wat voorspoed kan „ opleveren, en waar uit zy hun bestaan „ kunnen hebben, tegen U Ed. Agtb. „ moeten getuigen, wanneer de oorzaken, van het hun nadeel doende kwaad „ niet worden opgespoord, ontdekt, en

„ daad-

„ daadlyk gestraft. Trouwens, dit is „ volstrekt noodzaaklyk, wil men blyken „ geeven, dat men waaragtig gezind is, „ tot welzyn van deeze Stadt en Burgery „ werkzaam te weezen. —— Ik verzeker „ U Ed. Agtb., dat, indien alle zaaken, „ zodanig als die thans gebeuren, haar „ gang moeten blyven gaan, het volstrekt „ onmogelyk wordt, dat lieden van Eer „ in de Stad blyven. Want af te hangen, „ van misschien vyf of zes Oproerkraai- „ jende Burgers en Ingezetenen, eeuwig „ in onzekerheid van zyne bezittingen te „ woonen, kan alleen behoorelyk zyn, „ voor zulken, die rust in onrust zoe- „ ken."

LXV. BOEK. —— 1789.

Nog meer, nog dringender vraagen, boezemt de Pensionaris uit; „ Mag ik „ vraagen, welke zyn toch de redenen, „ om welke die Woelgeesten zo in be- „ weeging zyn? — Moet ik het beschou- „ wen voort te spruiten uit Hebzugt, om „ zich, in het Oproer, door de goederen „ hunner Medeburgeren, te verryken? —— „ Of moet ik in aanmerking neemen, den „ gedelabreerden toestand van zodanigen, „ die misschien gaarne wenschten in zulk „ een onheil te deelen; ten einde door „ dit middel, als met een penneveeg, alle „ hunne Schulden voor betaald te hou- „ den? —— Of moet ik het eindelyk aan- „ merken als een Geesfel, waar mede men „ zo lang wil kastyden, tot dat men zyn „ bedoelde twistzoekende oogmerken heeft „ bereikt, en zyn zin geniet. —— Ver-

LXV. BOEK. — 1789.

„ foeilyke beginzels, welke verdienden, „ indien men daar van iets in 't zekere „ kon ontdekken, dat aan al de wereld „ wierden bekend gemaakt; ten einde men „ kon zien, en kennen de Gedrochten, „ door welke een Volk kan misleid wor- „ den!"

Diens Voorslag tot eene Afkondiging.

Hier op sloeg de Pensionaris, het doen eener sterke en beredeneerde Afkondiging voor, tot herstel en behoudenis der algemeene Rust. Ten aandrange van dit voorstel, in den eigen geest, van het voorgaande zyner Aanspraake, dit slot 'er by voegende. „ Dan, indien onverhoopt „ U Ed. Agtb. kunnen besluiten, van „ deeze of soortgelyke middelen, tot be- „ houd van *Vlissingen*, volstrekt noodzaak- „ lyk, geen gebruik te maaken, zal ik „ my voor myne Medeburgers, des ge- „ vraagd wordende, verantwoordelyk hou- „ den; en altoos kunnen verklaaren, dat „ ik myn geweeten heb voldaan, dat ik „ voor de belangens van Stad en Burgery, „ tot het uiterste toe, heb gewaakt; maar „ dat myne, zo ik meen, rechtmaatige „ yver niet is mogen bekroond worden, „ en diensvolgens, dat wy in aanmerking „ neemende, onze Commercieele belan- „ gen en verpligtingen, ons gedrongen „ vonden, deeze Stad te verlaaten, de- „ zelve gaarn ter bewooninge afstaande „ aan de zulken, die hunne Medeburgers „ tot

(*) *Verzamel. by* DE CHALMOT, XXV. D. bl. 262. enz.

„ tot Slagtoffers hunner woelzieke oogmer-
„ ken willen maaken."

LXV. BOEK. 1789.

Dit nadruklyk Vertoog, zaaken aanroerende, waar over men het in die dagen, onveilig mogt oordeelen te spreeken; en aanduidingen behelzende, van een zeer bedenklyken aart, hadt op de Regeeringsleden van *Vlissingen* die uitwerking, dat zy aan den raad van den Pensionaris Louyssen gehoor, en weinig dagen laater eene Afkondiging gaven (*), in welker aanhef, het gedreigde Oproer, door den Pensionaris aangeduid erkend, en in deeze woorden omschreeven wordt; met toestemming van de schroomlyke en nadeelige gevolgen, uit zulk een bestaan te wagten.

Afkondiging daar op gegrond.

„ Wy hebben, niet zonder de grootste
„ aandoening en verontwaardiging, ver-
„ nomen, de bedreigende Gerugten, die
„ zommige woelzieke en onrustige Per-
„ soonen, op Saturdag den vyftienden der
„ afgeloopen maand Augustus, en eenige
„ dagen bevoorens, hebben bestaan, door
„ deeze Stad te verspreiden, en welke zo-
„ danige Beroeringen en Sensatie hebben
„ gemaakt, dat niet alleen verscheide Bur-
„ gers en Ingezetenen, byzondere precau-
„ tien, voor de beveiliging hunner goe-
„ deren hebben gemeend te moeten nee-
„ men; maar dat wy zelfs ons verpligt
„ geoordeeld hebben, serieuse orders te
„ gee-

(*) De Pensionaris Louyssen, deedt zyn voorstel op den 29. van Augustus, en de Publikatie geschiedde den 5. van September 1789.

LXV. BOEK. 1789.

„ geeven, aan de Militie binnen deeze „ Stad in Garnisoen liggende, mitsgaders „ aan den Burger Krygsraad, en verder „ tot zodanige maatregelen te besluiten, „ als wy vermeenden toereikend te zyn, „ om de kwaadaartige oogmerken te ver- „ ydelen. — En hoe zeer wy de ver- „ spreide Gerugten, Eischen, en Bedrei- „ gingen, wel aan de eene zyde met ver- „ agting beschouwd hebben, hebben wy „ egter, aan de andere zyde, tot ons „ leedweezen, bespeurd, hoe door dit „ middel de rust, ten naauwer noode „ hersteld, weder beroerd is, en de herin- „ nering van voorige Gebeurtenissen we- „ der verleevendigd: terwyl wy vertrou- „ wen, dat een ieder reeds uit zich zel- „ ven zal hebben opgemaakt de gevolgen, „ die uit eene dergelyke gisting der ge- „ moederen, ten nadeele van den Koop- „ handel, Handwerken en Neeringen, „ noodzaaklyk moeten voortspruiten; daar, „ niemand op eene secure Inwooning kun- „ nende staat maaken, de gegoede Inge- „ zetenen deeze Stad zullen moeten ver- „ laaten, en Vreemdelingen afgeschrikt, „ om zich daar in neder te zetten."

Naa de Burgery, tot aflegging van alle partyschap, wantrouwen, nyd en kwaad- spreekenheid, en het betragten van daar tegenoverstaande Burgerdeugden aange- maand te hebben, verzekeren zy, „ dat, „ daar zy de bewuste rustftoorende Ge- „ rugten, alleen toeschreeven aan de sinis- „ tre oogmerken, van eenige weinige

„ woel-

„ woelzieke of kwaalyk onderrigte menschen, wilden zy alle hunne overige Burgers vermaand hebben, om zich deswegen voortaan niet te bekommeren: terwyl een ieder, overeenkomstig de Wetten zich gedraagende, staat kon maaken, op hunne kragtdaadige bescherming." Ten deezen einde hadden zy de Krygsbezetting, en den Burgerkrygsraad op nieuw bevel gegeeven, om tegen alle zamenrottingen, geweld en plundering te waaken, met volmagt om geweld met geweld te keeren: en ook den Baljuw verzogt, naauwkeurig onderzoek te doen, na de aanleggers en bestuurders der jongste Beweegingen, doende dezelve, en die, welke naderhand zich tot dergelyke Bedryven mogten verstouten, straffen, naar de gestrengheid der Wetten. Zy herinneren de Burgery aan de strafdreigende Plakaaten, des Jaars MDCCLXXXVII. aan de waarschouwing des Stadhouders, in den Jaare MDCCLXXXVIII. gegeeven. Daarenboven, beloofden zy eene Belooning, van honderd *Zeeuwsche* Ryksdaalers uit 's Stads kas, aan den geenen, die den Verspreider, of Uitvinder van dusdanige schrikbaarende gerugten, zou bekend maaken, met belofte van Strafloosheid, zo hy daar aan zelve medepligtig mogt weezen. (*)

LXV. BOEK. 1789.

De zegepraal van LOUYSSEN, in het verwerven van het doen deezer Afkondiginge, was een scherpe doorn in den voet van

LAMBSINS kant zich tegen LOUYSSEN aan.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 1410—1413.

LXV. BOEK. —— 1789. van den Baljuw APPOLLONIUS JAN CORNELIS LAMPSINS. (*) Hy vroeg een Afschrift van het Vertoog, 't geen LOUYSSEN verzogt hadt, dat in de Stads Papieren mogt geplaatst worden, met voorneemen, gelyk hy betuigde, „ om zyn „ Ampt, 't geen hy de eer hadt, uit „ naam van zyne Doorlugtige Hoogheid, „ uit te oefenen, vry te spreeken van de „ aantygingen, daar in ter neder gesteld."

Naar zyne Verklaaring, „ was zyne aan„ doening over de droevige gesteldheid „ van *Vlissingen*, niet minder, dan die „ van den Pensionaris LOUYSSEN; dezel„ ve vermeerderde dagelyks, wanneer hy „ zag, welke machinatien 'er in 't werk „ gesteld werden, om Tweedragt te ver„ wekken, en het vertrouwen te vermin„ deren. —— Machinatien berokkend, by „ wien het ook zyn moge, waren in zyn „ oog verfoeylyk!"

Voorts vroeg de Heer LAMPSINS, of de gedreigde, en in het Voorstel van LOUYSSEN, opgegeevene Beroertens in *Vlissingen*, daadlyk plaats gehad hadden, dan niet? met bygevoegde betuiging, „ dat de bewustheid en kennis, van de „ Leden der Regeering genoeg was, tot „ ant-

(*) By de Regeeringsverandering te *Amsterdam*, op zyn verzoek ontslaagen. Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 7; in Wynmaand des Jaars 1787. door zyne Hoogheid, tot Baljuw van *Vlissingen* aangesteld. *Verzamel. by* DE CHALMOT, XXXVI. D. bl. 229.

„ antwoord op die vraage." Dan, laaten wy zyne eigene woorden hem in den mond leggen; hy zegt. „ Neen Ed. Agtb. Hee- „ ren! al wat men van een plunderziek „ Gemeen heeft willen uitstrooijen; alle „ Opruijingen, waar mede men de goede „ Ingezetenen deezer Stad heeft willen be- „ tichten, zyn in rook verdweenen: en „ zo 'er al eens werklyk kwalyk gezin- „ den genoeg gevonden waren, die be- „ zield met laage en verfoeylyke oogmer- „ ken, hunne losbandigheden den teugel „ wilden vieren, zyn dezelve niet door „ de wyze voorzorg, van de twee Hee- „ ren regeerende Burgemeesteren, door „ de Resolutien van deezen Raad gesterkt, „ te leur gesteld?"

LXV. BOEK. — 1789.

Dit gordyn voor de beweegenissen des Oproers geschooven hebbende, is de Baljuw Lampsins, 'er op uit, om anderen zwart te maaken. „ 'Er zyn, „ vervolgt „ hy", „ geen andere Oproerkraayers dan „ de zulken, die geen vertrouwen in de „ tegenwoordige Regeeringsvorm hebben- „ de, de Wetten, de Justitie, en de gee- „ nen, die dezelve moeten uitvoeren, in „ verdenking zoeken te brengen, als of „ zy hunnen pligt vergeten, en dus als „ onwaardige Regenten te doen voorko- „ men. —— Zulke Oproerkraaijers, zyn „ te zoeken, onder die geenen, die ge- „ stuit in hun boos voorneemen, het her- „ stel der wettige Regeering benyden, en „ hunne wraak oefenen, door dezelve „ gehaat of haatlyk te maaken.

„ Eene

LXV. BOEK. — 1789.

„ Eene onpartydige Justitie kan alleen „ dezelve in behoorelyke paalen houden; „ maar wat kan de Regter doen zonder „ bescheiden? Die geenen, die zulke gru„ welen brouwen, wagten zich zorgvul„ dig, op dat men hunne euveldaaden „ niet bewyzen zou. — Het vertrouwen „ alleen, is thans genoeg, om die wel„ denkenden in rust en vrede te houden, „ als men waakt voor hunne regten, als „ men zorg draagt voor hun welzyn, dan „ wordt liefde en agting voor Regenten „ aangekweekt.

„ Geheel anders Ed. Agtb. Heeren! „ was het vóór de gelukkige Omwenteling „ gesteld. Een verfoeylyke Kabaal strem„ de de Justitie, vervolgde de Yveraars „ van de Constitutie, en plunderde, als „ 't ware, den Stadhouder van zyne Voor„ regten. Regenten, Burgers, Ingezete„ nen, 't Gemeen zelfs, was beschimpt „ en onderdrukt; dus getergd, verschaf„ ten zy zich Regt. —— En heeft men „ niet gezien, dat in dien tyd, alle wyze „ voorzorgen, ja zelfs buitengewoone „ Precautien, van geen vrugt geweest „ zyn, en een dol onbezonnen, en mis„ leid Gemeen, hunne wraaklust, aan de „ Goederen van hunne Medeburgers zog„ ten te koelen.

„ Thans Ed. Agtb. Heeren! zyn ordi„ naire en welberaamde middelen genoeg„ zaam. Twee keeren hebben wy 'er de „ spreekendste bewyzen van in deze Stad; „ ik bedoel het gebeurde den zeven en

„ twin-

„ twintigsten van October MDCCLXXXVII. LXV.
„ en op den vyftienden Augustus laast- BOEK.
„ leden. 1789.

„ Zien de Burgers niet met zo veel „ gedulds, als bedaardheids aan, hoe wei- „ nig men de voorkeur geeft aan de wel- „ denkenden? Zyn 'er niet reeds *naa* de „ Omwenteling Bedieningen gegeeven, „ zo in het Kerklyke, als in het Burger- „ lyke, aan Persoonen, die wel *tegen*; „ maar niet *voor* de Constitutie, en het „ Gezag der Stadhouderen geyverd heb- „ ben? Zyn 'er U Ed. Agtb. eenige klag- „ ten over gedaan? Hebben U Ed. Agtb. „ eenige, anderzins zo billyke Verzoek- „ schriften daaromtrent gezien? Staat men „ niet openlyk voor die geenen, die men „ *Martelaars van het Patriotisme* noemt, „ en die in de daad niet anders zyn ge- „ weest, dan Uitvoerders van de snood- „ ste raadslagen?

„ Dit is genoeg gezegd Ed. Agtb. Hee- „ ren! om voor U Ed. Agtb., en voor „ de Posteriteit aan te toonen, dat *Vlis-* „ *sings* Burgery, wiens welvaard wy niet „ minder, dan een van U Ed. Agtb. ter „ harte neemen, vreedzaam en welden- „ kend is; dat het Officie waakt voor die „ booze aanslagen, dat Heeren Burge- „ meesteren hun pligt gedaan, en dat U „ Ed. Agtb. die voorzorge gebillykt en „ ondersteund hebben.

„ Wat vreest men dan voor geweld, „ als alles in Rust is? Wat vreest men „ voor brand, als de Brandstichters ge-

„ weerd

LXV. BOEK. 1789.

„ weerd worden? —— Ik vertrouw Ed. „ Agtb. Heeren, dat gy dit, tot myne „ persooneele decharge, en dat van het „ Ambt, 't geen ik de eer heb te bekleeden, wel in de Notulen zullen willen „ plaatzen. (*)"

Aantekening van vier Raaden daar tegen.

Dit slot verzoek, gehegt aan een Voordragt, zo vol onwaarheden, als doorzuld met bitterheid, (†) wenschten vier Raaden der Stad *Vlissingen*, P. G. Schorer, A. van Doorn, A. Sandra en A Louyssen, uit de Stads aantekeningen gehouden, of gezuiverd te hebben van zodanige uitdrukkingen, die, wilde de Raad niet gevoelloos zyn, geenzins onbeantwoord konden gelaaten worden. Sterken en herhaalden aandrang, hadden zy hier toe vrugtloos gedaan: en oordeelden zy zich verpligt, het doen eener Tegenaantekening aan zich te houden. In de daad, de Geschiedkundige Waarheid, mag gezegd worden verpligting te hebben, aan deeze ongeneigdheid des Baljuws, om na dit verzoek te luisteren. Gemelde Raaden kwamen hier door in de noodzaaklykheid, om zaaken te ontdekken, en der penne aan te bevelen, die veelligt anders verhoolen zouden gebleeven zyn, en van aanbe-

lang

(*) *Verzamel. by* de Chalmot, XXV. D. bl. 268. enz. en *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 1410—1427.

(†) Wy verzoeken onze Leezers met deze Voordragt te vergelyken, wat wy, wegens het Oproer in *Vlissingen*, aantekenden in onze *Vaderl. Hist.* XVIII. D. bl. 376. en byzonder 382. enz.

lang moeten gerekend worden, om veele Gevallen op te helderen, en eenige Persoonen te ontmaskeren. Het zal ons over zulks niet verdrieten het voornaamste, uit deeze Tegenaantekening, mede te deelen.

LXV. BOEK. —— 1789.

Naa opgemerkt te hebben, dat de Heer Lampsins, ten tyde der bedoelde beweegingen, zich in *'sGravenhaage* ophieldt; en voorby stappende, het redensbeleid van hem gehouden, daar is niet geplunderd; derhalven was 'er geen oogmerk om te plunderen, en dus waren ook alle buitengewoone voorzorgen noodloos, oordeelden zy, dat, in het door hem overgeleeverde Stuk, zulke veel gewaagde stellingen voorkwamen, dat zy meenden ze niet onbeantwoord te moeten laaten, bovenal daar zy voortvloeyden uit de pen van iemand, die een Voorstander behoorde te zyn, eener onpartydige Justitie, een Kenner en Handhaaver der plaats hebbende Wetten.

„ Te vergeefsch", dus vervolgen zy woordlyk, „ tragt de Heer Baljuw de „ Bedreigingen van Geweld en Plunde„ ring, op rekening te stellen van die „ geenen, die hy beschryft als de zul„ ken, *die niet vergenoegd met de tegen„ woordige Regeeringsvorm, en gestuit in hum „ booze voorneemen, het herstel der Wettige „ Regeering benyden, en hunne wraak oefe„ nen, door dezelve gehaat of haatlyk te „ maaken.*" —— Te vergeefsch, tragt hy de Aanleggers en Verspreiders der Beweegingen, die hy de eer aan doet van *Tyk*

raars

LXV. BOEK. 1789.

taats voor de Constitutie te noemen, te exculpeeren.

„ De aart der gedaane Eischen en Be-„ dreigingen, de woelingen der bekende „ Roervinken, bewyzen genoegzaam, on-„ der welke Classis van Lieden men het „ kwaad zoeken moet. — 't Zyn dezelf-„ den, die wy onder den dekmantel van „ te yveren voor de oude Constitutie, ten „ Jaare MDCCLXXXVII., de Huizen en „ Goederen hunner weerlooze Medebur-„ geren hebben zien verwoesten, plunde-„ ren en berooven; die wy hunne Wet-„ tige Regeering, hebben zien van 't „ kussen jaagen! — 't Zyn dezelfde, die „ wy meermaalen den naam van de *Goede* „ *Burgery*, van *weldenkende Burgeren* hoor-„ den geeven, wanneer men, door de „ verdeediging, of verschooning van der-„ zelver gedrag, zyne oogmerken meen-„ de te kunnen bevorderen! — Maar, „ zo lang 'er onderscheid zal zyn tusschen „ licht en duisternis, zal de onbevoor-„ oordeelde Naakomelingschap, de bete-„ kenis deezer Klanken onderscheiden! „ En allen, die aankleevers van Deugd „ en Godsdienst, zo wel als van de Con-„ stitutie zyn, zullen zich bedroeven over „ de Huichelaars, die hun op zy stree-„ ven?"

By dit algemeene laaten die Heeren het niet berusten. Met den vinger wyzen zy aan, de gelegenheid by welke, door wien en hoe de ter zyde geschoovene Onlusten veroorzaakt waren. „ Om klaarder

„ te

„ te spreeken”, gaan die Heeren voort, LXV.
„ wanneer men te rug denkt, op de ver- BOEK.
„ vulling der opengevallene Raadsplaatze, —
„ in stede van den Heer J. A. Schorer, 1789.
„ en de directie, door den Heer Baljuw
„ daar in gehouden, kan men dan in
„ twyfel staan, omtrent de source der be-
„ doelde Beweegingen? — De Vroed-
„ schap formeert, by meerderheid van
„ stemmen, (zo als altoos) eene Nomi-
„ natie van twee Persoonen, agtervolgens
„ de Privilegien deezer Stad, en het Regt
„ haar toekomende, zonder dat daar te-
„ gen, door den Heer Baljuw, eenige be-
„ denkingen worden geopperd. (*) De
„ Nominatie wordt, agtervolgens het Be-
„ sluit van den Raad, met concurrentie
„ der Baljuw genomen, door een Stads
„ bode aan zyne Hoogheid gezonden; ten
„ einde, één persoon daar uit, tot Raads-
„ man te kiezen.

„ De Baljuw, schoon verpligt zich te
„ laaten welgevallen, het besluit der Meer-
„ derheid; doch misnoegd, over het mis-
„ lukken van zyn oogmerk (†), begeeft
„ zich

(*) Op den vierden July 1789., werden genomineerd de Heeren Daniel Jacobus Matthyssen en Johan Cornelis Kroeff, en is eerstgemelde Heer, in 't laatst van October daar aan volgende geëligeerd door zyne Hoogheid.

(†) De Baljuw, hadt den 15. April 1789. den Griffier ter Thesaurie Hermanus Pruist, uit naam van zyne Hoogheid gerecommandeerd. — Deeze en de laast voorgaande Aantekening zyn van de Stellers der Tegenverklaaring.

HEDENDAAGSCHE (margin partially visible: "...W. BOEK." / "1789.")

„ zich na 's Haage, verzoekt zyne Hoog„ heid de Verkiezing op te houden, for„ meert zwarigheden tegen de Nomina„ tie, dreigt Heeren Burgemeesteren, by „ eenen Brieve, in 's Raads Notulen nog „ voor handen, met een verzoek, 't geen „ hy aan zyne Hoogheid zou doen, om „ casu quo de Nominatie te seponeeren, en „ op dezelve geen reguard te slaan; be„ schuldigt den Raad, van tegen de Pu„ blicatie van zyne Hoogheid aangegaan „ te hebben; ja zendt, boven dien, den „ Stadsbode te rug.

„ Zodanig eene willekeurige handel„ wyze, zo hoonend voor de agtbaarheid „ der Regeeringe, en die niet onbekend „ kon blyven, moest natuurlyker wyze „ opspraak maaken, een Object worden „ der beoordeeling van 't Publiek, en naar „ maate der verschillende denkwyze en „ neigingen, worden uitgelegd. —— Hier „ by kwamen Murmuratien, over voorige „ mislukte bedoelingen; en daar men voor„ maals de gelukkige uitwerking van Ge„ weld, en Bedreigingen, ondervonden „ hadt, was het niet vreemd het zelfde „ middel te baat te neemen; misschien al„ leen om vrees aan te jaagen, en dus „ het voorgenomen oogmerk te bereiken."

In deezer voegen de aanleidende oorzaaken der jongst in *Vlissingen* gereezene onlusten klaarder ontdekt hebbende dan Lampsins, en diens Aanhang wenschten, gaaren zy 'er nevens. „ Gedankt zy de „ Hemel! dat die Troubles gestuit zyn, „ het

„ het zy dan door de wyze maatregelen LXV.
„ der Regeering; het zy door de ge- BOEK.
„ dreigde Oppositie der meeste Burgeren, ——
„ die afkeerig van geweld, en den in- 1789.
„ vloed daar van, op hun bestaan gevoe-
„ lende, geen bloote aanschouwers van
„ zulke snoode ontwerpen verklaarden te
„ willen zyn! Mogt zulks verhoeden, dat
„ men niet wederom dien geesfel ophieve,
„ en de vermaaningen by U Ed Agtb.
„ jongste Publicatie, van gewenschte vrugt
„ waren!"

Hoe veel die Heeren dus gezegd hadden, konden zy niet na laaten, op het uitboezemen van dien wensch te laaten volgen; „ Maar zal men dit verwagten, „ dan moet men geen haatlyk onderscheid „ maaken, tusschen Burgers en Burgers. „ Dan moet men niet verheffen, het *Geduld* „ en de *Bedaardheid*, van zogenaamde „ *Weldenkenden*, *daar zy zonder beklag heb-* „ *ben aangezien*, het geeven van Bedieningen, *zo in 't Kerklyke als Burgerlyke*, „ *aan Persoonen*, *die* (volgens het zeggen „ van de Heer Baljuw) *tegen de Constitu-* „ *tie*, *en het Gezag der Stadhouderen gehou-* „ *den geyverd hebben*. —— Dan moet men „ deugdzaame Burgers niet beschryven, „ met dezelfde ademhaaling, als *Marte-* „ *laars van het Patriottisme*, *Uitvoerders* „ *van de snoodste raadslagen*. —— Dan moet „ men niet raazen, met toepassing op „ deeze Stad, (want anders kan men in „ 't bewys, geen goeden zin vinden.) op „ eene *verfoeilyke Kabaal*, *die de Justitie*

 „ *strem*

LXV. BOEK. 1789.

„ *ſtremde, de Yveraars van de Conſtitutie* „ *vervolgde, en den Stadhouder, als het* „ *ware, plunderde van zyne Voorregten.* — „ Het zyn geleende klanken, enkele groot- „ ſpraak, van alle mogelykheid van bewys „ ontbloot. Wanneer heeft men ooit *in* „ *deeze* Stad eenig Regt, hoe genaamd, „ den Heer Erfſtadhouder ontnomen? „ Wanneer heeft men *hier* ooit, *in dien* „ *tyd*, de Juſtitie geſtremd? Wie zyn de „ Yveraars der Conſtitutie, die men *hier* „ vervolgd heeft? Waar in beſtaan de be- „ ſchimpingen en onderdrukkingen, die „ eenige Regenten, Burgers en Ingezete- „ nen, *hier* hebben moeten lyden?

„ Indien 'er immer alhier eenige Re- „ genten tot zulk een verfoeilyke Ka- „ baal behoorden, (des geenzins) zyn zy „ uit het Beſtuur geremoveerd, of zy zyn „ 'er in gebleeven. —— Maar, waarom „ heeft, in het eerſte geval, de Juſtitie „ dezelve niet vervolgd? en waarom doet „ zy het nog niet? En hoe zou zodanige „ gehazardeerde Aantyging aanloopen, te- „ gen de Publikatie van zyn Doorlugtige „ Hoogheid, van den twintigſten Maart „ MDCCLXXXVIII., by welke, (naa een „ voorafgaand onderzoek, door eene pleg- „ tige Commisſie, daar toe uitdruklyk „ beſtemd, en die aan een iegelyk gele- „ genheid hadt gegeeven, hunne bezwaa- „ ren in te brengen,) alle en een iegelyk „ wel ſtrikt wordt verboden, de ontſlaa- „ gene Regenten, Raaden en Ministers „ te betichten, van zich in de Regeering

„ van

„ van Land of Stad, niet naar behooren LXV.
„ gedraagen te hebben. — En, indien BOEK.
„ 'er nog Regenten, tot die verfoeilyke
„ Kabaal, door den Heer Baljuw be- 1789.
„ schreeven, behooren, dan gelieve zyn
„ Wel Edele, (zo hy durft,) dezelven
„ op te noemen, en het is zyn pligt, de
„ daar tegen vastgestelde Wetten te hand-
„ haaven."

Gingen deeze Heeren dus, van stap tot stap, tegen wat LAMPSINS, in algemeene bewoordingen, hadt aangeduid, nog schoot hun, die niets voorbygingen: dewyl alles zo veel vats voor tegenspraak en wederlegging opleeverde, eene daadzaak over, in het beschuldigend Vertoog, vermeld. „ Wie, vraagen de Tegenaantekenaars," „ wie bedoelt zyn Wel Ed. Gestrenge, door „ *de Yveraars tegen de Constitutie*, *aan* „ *wien men Kerklyke*, *of Burgerlyke*, *Amp-* „ *ten gegeeven heeft*, *naa de Omwenteling*, „ anders dan den Boekverkoper THOMAS „ CORBELYN en den Wynkooper GILLIS „ *Baart*? — De eerste is, op zyne beurt, „ Ouderling der *Nederduitsche* Gerefor- „ meerde Gemeente geworden, met con- „ currentie van de Heeren Gedeputeerden, „ (een enkele Lastpost); en de ander „ kreeg het geringe Amptje van Ontvan- „ ger, van de *Nederduitsche* Armen, by „ Besluit van deeze Vroedschap. — Waar „ mede hebben deeze Burgers zulks ver- „ beurd? Is het dan genoeg geplunderd „ te zyn, om verstooken te weezen, van „ de voorregten der Maatschappy? Of

 „ geeft

LXV. BOEK. 1789 „ geeft het veel eer aanspraak, op het „ Christlyk mededoogen zyner Medemen- „ schen, helaas! tegenwoordig te weinig „ gekend! wanneer, en in welke gevallen, „ (want het is ons onbekend,) hebben „ meer gemelde Burgers, geyverd tegen „ de Constitutie? Van welke snoode aan- „ slagen zyn zy de Uitvoerders geweest? „ Het zou den Heer Baljuw, (des hou- „ den wy ons verzekerd,) moeilyk val- „ len, om, des geroepen, iets deezer „ Beschuldigingen te bewyzen. Zy zyn, „ met veelen hunner Medeburgeren, door „ een *dol*, *onbezonnen* en *misleid Gemeen*, „ (te regt door den Heer Baljuw dus „ beschreeven,) met veragting van 'sLands „ Wetten, en der serieuse Straffen, by het „ Plakaat van Amnestie, van den dertien- „ den Augustus MDCCLXXXVII, zo kort „ te vooren bedreigd, geplunderd, be- „ roofd van hunne Goederen, 't is waar, „ ondanks de wyze voorzorgen der Re- „ geering; maar op wien daalt de schan- „ de en verantwoording hier van neêr? „ Wie verydelde deeze wyze voorzorgen?

„ Hier was Ed. Agtb. Heeren! een „ ruim veld om uit te weiden; maar „ schuiven wy liefst een gordyn, voor „ dit tooneel van Ongeregtigheid, (*) „ terwyl wy zo wel de *Instrumenten*, als „ de *Slachtoffers* der wraak beklaagen. En „ wy

(*) Wy hebben het opengeschoven, in het XVIII. Deel onzer *Vaderl. Hist.* bl. 382. enz.

„ wy zouden dergelyke gevoelens, in den „ Heere LAMPSINS, hebben durven wag- „ ten, indien hy vóór de Omwenteling, „ in deeze Stad verkeerd hadt, en ge- „ tuige der zaak geweest ware.

„ Maar," en met deeze veel beduidende aanmerkingen, besluiten zy hunne Voordragt, „ indien alle Regenten, Burgers „ en Ingezetenen deezer Stad, ingevolge „ der ernstige aanmaaning van zyne Door- „ lugtige Hoogheid, *alle* tot hier toe „ plaats gehad hebbende Partyschappen, „ en Animositeiten, moeten laaten vaaren, „ het voorgevallene wederzyds *vergeeven* „ en *vergeeten*, en, gelyk het goede Bur- „ gers en Ingezetenen betaamt, voortaan „ in goede harmonie zamen leeven; in- „ dien het betragten of naalaaten van dien „ Pligt, van de zyde der geenen, *die* „ *Profesfie maaken Aankleevers te zyn van* „ *de belangen van het Huis van Oranje*, „ moet worden aangemerkt, als de toet- „ steen, van de Opregtheid van derzel- „ ver gevoelens en bedoelingen; waar toe „ opgehaald niet alleen; maar geëtablis- „ seerd zelf, het haatlyk onderscheid, tus- „ schen Burgers en Burgers? Waar toe „ uitgevaaren tegen eene Kabaale, wier „ voorgaande bestaan, binnen deeze Stad, „ zelf onbewysbaar is? Waar toe Burgers „ tegen Burgers aangehitst, ter zaake van „ gepretendeerde voorkeur, in de uitdee- „ ling van zekere Ampten, hier vooren „ gemeld? Waar toe de Begunstigden ge-

LXV. BOEK. „ haat gemaakt, in de oogen hunner Medeburgeren? (*)

1789. Lampsins als Baljuw door den Prins ontslaagen. Op dit Stuk, zo vol ontdekkings, met zo veel *Zeeuwsche* rondheid gesteld, en ingerigt, om den aanvaller tot schaamte en zwygen te brengen, vinden wy niet dat hy geantwoord heeft. Tusschen de Stadsregeering, waar onder zich Mannen bevonden, die dagten en schreeven, gelyk wy onmiddelyk gezien hebben, en den Baljuw LAMPSINS, moest een wortel van onaangenaamheid schieten, die wrange vrugten droeg. Deeze, waar van wy terstond eene proeve zullen zien, schynen den Heer LAMPSINS zo weinig gesmaakt te hebben, dat hy, in 't volgende Jaar, van zyne Hoogheid ontslag verzogt, van eene post, hem door dien Prins, in Wynmaand des Jaars der Omwentelinge, met zo veel vertrouwen opgedraagen, om de plaats te vervangen, van ANTONY PIETER LAMBRECHTSEN, die des vrywillig afstand deedt. (†) Op gedaanen aanzoek, verleende zyne Hoogheid LAMPSINS ontslag, met behoud van den Rang, Voorregten en Vrydommen, aan voorige Oudbaljuwen verleend. (§)

Vordering van weder- De byzonderheid, na welke wy zo even een wenk gaven, was van eene zeer ernsti-

(*) *Verzamel. by* DE CHALMOT, XXV. D. bl. 262—271.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. b. 141.

(§) *Verzamel. by* DE CHALMOT, XXXVI. D. bl. 227.

ſtigen aart, en verdient ter rechte kenniſ- LXV.
ſe van het beloop der dingen, ten deezen BOEK.
dage, gekend te worden. De in *Vlisſingen* ——
van hunne Posten ontzette Regeeringsle- 1789.
den, L. C. VAN SONSBEEK, N. C. LAMBRECHTSEN, C. VERSLUIS, F. A. VAN ROSEVELT CATEAU en J. W. BOUWENS, drongen, by eenen Brieve, in Bloeimaand aan, op de Vergoeding der Recognitien, in hunne onderſcheidene Stedelyke Posten betaald, op den grond, dat zy hun Ontſlag, by die Regeeringsverandering, verkreegen hadden, „ met behoud van zoda„ nige voorregten, als oude Regenten en „ Ministers gewoon waren te genieten"; en dat zyne Hoogheid, hun door dit bedryf, niet in hun goeden Naam gekwetst, of in hun Perſoonen of Goederen benadeeld wilde hebben; maar hun in zyne byzondere beſcherming nam. Zy ſpraaken teffens, over de billykheid van hun verzoek, en de onregtmaatigheid, welke 'er in zou gelegen zyn, indien de Geldmiddelen van eenige openbaare *Corpora* bevoordeeld werden, ten nadeele van hun, „ die", gelyk zy openlyk met zo veele woorden verklaarden, „ voor het meerendeel, „ althans eene zo aanmerkelyke ſchade was „ toegebragt, door de plundering en roof „ hunner goederen." Te meer oordeelden zy, die wedergave te mogen eiſchen, daar door hunne Opvolgers, de gewoone Recognitien, aan de Stads Kas, en de arme Zeemans- en Viſchers-beurs betaald, waren. Gelden, die niet ingekomen zouden

Wedergave der Amptgelden door eenige Afgezette *Vlisſinge* Regeeringsleden.

LXV. BOEK. — 1789. weezen, indien zy in hunne posten gebleeven waren. Dit ging vergezeld, met de opgave der sommen, die elk hunner, op dien grond meende te vorderen te hebben. (*)

Ongunstig Verslag en Besluit hier op. Wel hadt de Regeering van *Vlissingen*, gelyk zy zich uitdrukte, „ gewenscht een „ gunstiger verslag op dit verzoek te kunnen „ uitbrengen, dan dezelve deedt, met te „ verklaaren, dat in dit Verzoek niet kon „ getreeden worden; ten zy die Heeren „ afstand deeden, van alle Prerogativen, „ Honeurs, Emolumenten en Ampten, „ waar van zy thans genot hadden." Verscheide redenen, die zy onvermeld lieten, waren hun hinderlyk geweest, in het uitbrengen van een gunstiger Besluit; als geen der minste bragten zy in 't midden, „ de deswegen gemanifesteerde Intentie „ van zyne Doorlugtige Hoogheid." — Met betrekking tot den Heer N. C. LAMBRECHTSEN, als geweezen Pensionaris aangemerkt, maakte men geene zwarigheid, om hem, in die hoedanigheid, de bepaalde Recognitie weder te geeven; doch onder de voorgemelde bepaalingen. (†)

P. G. SCHORER kant 'er zich te gen aan. Ten tyde van het neemen deezes Stadsbesluits, was de Heer P. G. SCHORER, Raad en Secretaris van *Vlissingen*, uit hoofde van ongesteldheid, buiten staat geweest, om zyne gedagten te uiten, by de herleezing behieldt hy aan zich zyne Aan-

(*) *Verzamel. by* DE CHALMOT, XXV. D. bl. 190.
(†) *Verzamel. by* DE CHALMOT, XXV. D. bl. 193.

Aantekening tegen dit Besluit, door hem met bynaamen van *onbillyk* en *onbestaanbaar* bestempeld. LXV. BOEK. 1789.

Andere oogpunten, uit welken, dit stuk zou kunnen beschouwd worden, als de onwettigheid der Remotien zelve, en de gesteldheid der Staatsvergaderinge, by welke dit Stuk tot een Besluit kwam, maar even aanstippende, bepaalt de Heer SCHORER zich, om alleen zodanige gronden aan te voeren, „ waar op elk Regent, en „ dus ook mede de ontslaagen Regenten „ en Ministers, hun volmaakt regt, tot „ het behoud hunner Amptsbedieningen „ konden gronden; om vervolgens daar „ uit te doen blyken, met hoe weinig „ schyn van regt, aan de ontslaagene Re„ genten, de door hun betaale Recogni„ tien, konden geweigerd worden, of de „ teruggaave daar van verbonden aan „ nieuwe Opofferingen."

Dit doet hy breedspraakig, en met klem van bewyzen, uit den aart der zaake, uit vroegere gevallen van deeze soort, en zelfs uit laatere, uit tegenwoordige gevallen, die met het onderwerp, door hem verhandeld, in een onmiddelyk verband stonden, ontleend, niet zonder overwyzingen en aanduidingen, van veel gewigts.

Verzoekt de vernietiging deezes Besluits.

Op de gelegde gronden oordeelde die Voorstander der Burgerlyke Vryheid en Regten, bevoegd te weezen, om nader zich te verklaaren, tegen het genomene Stads besluit; maar verkoos liever, zyne gevoelens aan den dag te leggen, door dit twee-

LXV. BOEK. — 1789. tweevoudig voorstel. —— Dat hun Ed. Agtb. by nadere raadpleeging, geliefden te veranderen, of in te trekken, het door hem betwiste Besluit, en aan de ontslaagene Regenten en Ministers, zonder onderscheid, te doen wedergeeven, de Penningen door hun, tot het verkrygen der hun ontnomene Bedieningen, bepaald. — Ten anderen, dat hun Ed. Agtb. de Afgevaardigden der Stad *Vlissingen*, ter Staatsvergaderinge geliefden te volmagtigen, om de Verzoeken reeds gedaan, ter wedergave van Provinciaale Recognitien, alzins te onderfteunen.

SCHORER besloot zyn Voordragt, met de daar op zeer toepasselyke woorden, van den beroemden Schryver der *Satisfactie van Goes*, de Heer P. L. VAN DER SPIEGEL. „ In ons gezegend Land, is de minste „ Arbeider zo volstrekt Heer van het „ zyne, als de doorlugtigste Edelman; de „ Wetten van het Land zyn bekend, en „ in ieders handen; en zo lang hy geen „ daad begaat, door die Wetten veroor„ deeld, kan niemand hem deezen, of „ iets beneemen. —— De nieuwe Wetten, „ die gemaakt moeten worden, verbinden „ hem voor het toekomende; maar be„ oordeelen zyne voorleden verrigtingen „ niet. —— De belastingen, die hy be„ taalt, draagt hy in evenredigheid met „ andere ingezetenen, niemand is 'er vry „ van. —— Maar wanneer de Burgerlyke „ Overheden zich en hunne Geslachten „ beginnen aan te zien, als een byzondere

„ Clas-

„ Clasſe van Menſchen, afgeſcheiden van „ het gemeen Lichaam der Ingezetenen, „ als Zelf-eigenaars der Wetgeevende Magt, „ wanneer zy uit inzigten van eigenbe„ lang, uit angst of traagheid, zich laa„ ten overhaalen in de begrippen van an„ deren, die het welzyn van den Staat „ niet nuttig zyn; dan heeft men te vree„ zen, voor den aanſtaanden ondergang „ der openbaare Vryheid, en der byzon„ dere Vryheid, welke daar in gevestigd „ is!" (*)

't Zelve ingetrokken.

Zo veel ingangs vondt het gezegde, en het voorſtel van den Raad SCHORER, dat de *Vlisſingſche* Magiſtraat, het voorheen genomen Beſluit introk, en de Stads Theſauriers gelastte, ten minsten bezwaar voor 's Stads Kasſe, daar toe een middel te beraamen. Zy gaven hier toe een middel aan de hand, 't welk de goedkeuring van den Raad weg droeg. (†)

LAMBRECHTSEN's Voordragt te zyner verdeediging te dier gelegenheid.

In deeze ſchikking, namen die Heeren genoegen, en was het te dier gelegenheid, dat de Heer LAMBRECHTSEN, aan de Regeering van *Vlisſingen* de Papieren overreikte, betrekking hebbende tot zyne Commisſie, aangaande de verſchillen tusſchen die Stad, en den Domeinraad van zyne Hoogheid, welke hy deels het geluk gehad

(*) Het geheele zeer leezenswaardige ſtuk is voor handen, in de *Verzamel. by* DE CHALMOT, XXV. D. bl. 194. enz.

(†) *Verzamel. by* DE CHALMOT, XXV. D. bl. 208. 209.

LXV. BOEK. 1789. had hadt, uit de vernieling zyner Goederen, by het Plundergeweld, te redden. By het vermelden hier van, voegt hy in zynen Brieve dit vrymoedig woord (*); „ Ik zou thans Ed. Agtb. Heeren! geene „ ongepaste gelegenheid hebben, om te „ treeden, in eene Ontvouwing der fa„ taale omstandigheden van den Jaare „ MDCCLXXXVII., en speciaal, de vrees„ lyke Revolutie binnen *Vlissingen*, met „ zo veel woede als stoutheid aangerigt; „ om de mishandeling ons aangedaan, te „ vergelyken met het geen, geduurende „ den geheelen loop der binnenlandsche „ Troubles, alhier gebeurd is, en 't geen „ wy billykerwyze, agtervolgens de Wet„ ten en de Constitutie van ons Vader„ land, zo dikwerf bezwooren, hadden „ mogen verwagten. Ik zou, nopens het „ gedrag van den Burger Krygsraad, en „ van het Guarnisoen, beiden by speci„ aalen Eede, aan de stipte naakoming „ der Orders van den Raad deezer Stad „ verbonden; nopens de buitengewoone „ Regeeringsverandering, en de daar toe „ ingerichte Staatsresolutie, op den twee„ den

(*) Het is uit deezen Brieve, dat wy reeds het een en ander hebben aangestipt, de Plundering te *Vlissingen* in 1787. betreffende. Zie onze *Vaderl. Hist.* XVIII. D. bl. 383—385. Dan wy konden ons niet wederhouden, de volgende gedeeltens ook over te neemen, als niet alleen geschikt, om ons dien waardigen Vaderlander van nader by te doen kennen; maar ook een bykomend licht te verspreiden, over vroeger verhaalde gebeurtenissen.

„ den van Wynmaand des gemelden Jaars, „ mitsgaders menigvuldige andere zaaken „ daar toe betrekkelyk, my kunnen uit- „ laaten. — Maar, wanneer ik alles ge- „ zegd hadt, 't geen ik zeker weet en „ bewyzen kan, zou ik nog altoos te „ weinig gezegd hebben, tot myn oog- „ merk, en welligt te veel naar het oog- „ merk van anderen. De Waarheid ook, „ hoe zeer miskend en ontveinsd, heerscht „ altyd onzigtbaar; en de Ondeugd doet „ haar niet minder hulde dan de Deugd.

„ Rampzalig *Vlissingen!* Gy die de eer- „ ste der *Nederlandsche* Steden uwe poor- „ ten voor de Dwinglandy geslooten, en „ der Vryheid hebt opengedaan! Gy, die „ zo veel toegebragt hebt, tot opbouw „ en luister van het Vaderland! liet dan „ de nyd op uwe rust en welvaart niet „ toe, dat gy gespaard bleeft, van het „ lot uwer Nabuuren! Moest een deel „ uwer eigene Burgeren verblind genoeg „ zyn, om zich, of daar toe te laaten „ aanvoeren, of zich aan uwe verdeedi- „ ging te onttrekken! Gelukkig zy, die „ zeggen kunnen. *Ik althans heb' er geen* „ *deel aan!* Dit is myn voorregt!"

Naa vermeld te hebben, hoe die Plundergeest hadt kunnen gestuit worden (*), vaart de Heer LAMBRECHTSEN voort. „ Hoe 't zy, Ed. Agtb. Heeren! myn „ taak is alhier afgedaan! Gaarn had ik

„ de-

(*) Dit is, te boven aangehaalde plaatze, in onze *Vaderl. Hist.* te vinden.

LXV. BOEK. 1789.

„ dezelve op eene voegzaamer wyze ge„ ëindigd. En niemand kon minder dan „ ik verlangen daar in te volharden, zon„ der de goedkeuring van U Ed. Agtb. „ en het vertrouwen der goede Burgery. „ Deeze trouwens, waren myne grootste „ aanmoediging, en verhinderden my meer„ maalen, eene post neder te leggen, „ welke te zwaar was, voor myne lic„ haams kragten, en welke ik tegen voor„ deeliger, en aanzienlyker Eerampten „ hadt kunnen verwisselen. Ik heb zo „ veele blyken genooten, van de Vriend„ schap en het Vertrouwen van U Ed. „ Agtb., dat ik daar aan niet, dan met „ de hartlykste erkentenisse, gedenke. Nim„ mer ook, (zo veel my voorstaat,) heb „ ik met iemand van U Ed. Agtb. zedert „ myne eerste toelaating, tot derzelver „ Raadpleegingen, eenig personeel ver„ schil gehad, of van U Ed. Agtb. eenig „ verwyt geleden, wegens het waarnee„ men myner Functien.

„ En wat de goede Burgery van *Vlis-* „ *singen* aangaat, ik heb voor allen, zon„ der onderscheid van rang of denkwyze, „ my toegelegd, met de hartlykste belang„ neeming, met opoffering van myne jeugd, „ en ten kosten dikwerf van myne gezond„ heid. Niemand heb ik immer opzette„ lyk beledigd, en nog vleije ik my met „ de erkentenis, agting en vriendschap, „ der meeste en notabelste Burgeren, zelf „ van veelen, die van my en in het be„ grip, nopens de publieke zaken, ge-

„ oor-

„ oordeeld worden te verschillen. — Ook LXV.
„ erken ik openlyk de hartlykheid, waar BOEK.
„ mede sommigen hunner, by de Heeren ——
„ Gecommitteerden van zyne Doorlugtige 1789.
„ Hoogheid, op de herstelling van my,
„ in myne Functien, hebben aangedrongen. (*) De toegenegenheid deezer
„ braave Burgeren, zou alleen in staat
„ zyn, om my de ondankbaarheid van
„ anderen te doen vergeeten.

„ Geenzins, egter, ontveins ik, zo
„ wel als eenigen myner Medereegenten,
„ gedeeld te hebben, in den haat van
„ sommigen anders geschikte Burgers.
„ Dit kon ook niet anders zyn; het is
„ de gewoone belooning van zulken, aan
„ wien de zorg van het algemeen belang
„ is aanbevolen, en die getrouw aan hunnen pligt, de geheime of openlyke machinatien van onkunde, dwaaling, of
„ eigenbaat durven tegengaan.

„ De woede van het Gemeen heb ik
„ aan myn Huis, en Goederen, mede ondervonden. Maar deeze onkundige en
„ misleide Lieden, handelden als werktuigen, ingevolge van hun voorschrift:
„ 't Vooruitzigt op roof, verdoofde alle
„ andere gewaarwordingen. Men weet
„ ook, hoe ligt het gemeen te verleiden
„ is, en ieder Menschenvriend, zal de
„ ligt-

(*) Wy hebben des een spreekend voorbeeld bygebragt, in onze *Vaderl. Hist.* XVIII D. bl. 391. Men vergelyke hier mede ook ons gezegde, in het XXI. D. bl. 139.

LXV. BOEK. 1789.

„ ligtzinnigheid en verbystering, nu „ zelve by veelen reeds, schoon te laat, „ bespeurd, en in de gevolgen ondervonden, beklaagen."

Lambrechtsen, beschryft voorts zyn Afzetten, met aanduiding van zyne regtsbehouding, om zich, voor de schending van zyn Eer, daar en wanneer hy zulks te raade zou vinden, behoorelyke voldoening te verschaffen. Hy wenscht de herstelde Raaden geluk, met die uitkomst, en dat de verdubbelde liefde der Burgery, deeze waardige Mannen, het ongelyk hun aangedaan vergoede, en den last op hunne schouderen thans weder gelegd, verligtte. Zich zelven geluk gewenscht hebbende, met de rust hem thans vergund, vaart hy voort; „ Ondertusschen „ wil ik niet nalaaten, myne vuurigste „ wenschen, voor het welzyn van myne „ Geboorte-Stad, hoe zeer ik daar in, „ by zommigen miskend en mishandeld „ ben, uit te storten; terwyl ik, wegens „ menschlyke feilen en zwakheden, zo „ wel als iemand anders, aanspraak meen te „ mogen maaken, op de toegeevenheid „ myner Medemenschen. —— In Burgergeschillen van die hoedanigheid van „ dien aart, als wy beleefd hebben, altoos het juiste midden te houden, nimmer door overyling van driften, door „ misvatting of verkeerde berigten, van het „ spoor af te wyken, is voor Menschen, „ die de onvolmaaktheid hunner natuur, „ niet afleggen kunnen, onmogelyk. Het

„ kan

„ kan ook niet anders zyn, of een Minis- LXV.
„ ter, die by het vertrouwen zyner Com- BOEK.
„ mittenten, moed heeft, om voor de
„ Regten van zyn Vaderland of Stad, 1789.
„ volgens zyn last, of naar zyn inzien,
„ met gepasten yver, te waaken, moet
„ zich vyanden op den hals haalen. Maar,
„ hoe veel meer is een Minister, aan
„ heimlyke of openbaare vyanden bloot-
„ gesteld, wanneer hy, behalven zyn Mi-
„ nisterie, nog verscheide Commissien
„ heeft waar te neemen; hoe vermenig-
„ vuldigen hier door zyne zorgen; maar
„ ook de gelegenheden, om zyne daaden
„ te bedillen of af te keuren. Hier van
„ meen ik in eigen persoon, een leeven-
„ dig voorbeeld te weezen.

Dit toont de Heer LAMBRECHTSEN, door den loop, zyner omtrent dertien jaarigen Stads- en Staats- dienst af te schetzen, zich op de Registers, van Stad en Staat, en op de bewustheid zyner Medere-genten te beroepen, met byvoeging, „ ook „ zou ik niet verlegen zyn, om van myn „ gedrag rekenschap te geeven; en ik „ vlei my, dat ik in staat zyn zou, alle „ onzydige beoordeelaars te overtuigen, „ dat ik eene betere behandeling verdiend „ had. Indien ik my nogthans, door eigen- „ liefde hier in vergrypen mogt, indien „ U Ed. Agtbaaren, of de Burger Krygs- „ raad, of iemand anders, eenige beschul- „ diging ter zaake myner Officien, mogt „ oordeelen te kunnen sustineeren, wei-

 „ gere

LXV. BOEK. 1789. „ gere ik geenzins, voor myne competente „ te Regters, my te verantwoorden.

Ongevergd komt de Heer LAMBRECHTSEN nader uit, als hy 'er by voegt. „ Tot bevrediging der Burgergeschillen, „ byzonder ook zo ver de Regten van „ den Heer Erfstadhouder, of het Huis „ van *Oranje* daar in betrokken waren, „ heb ik, in een tyd, toen veelen daar „ toe de moed ontbrak, openlyk meer „ gedaan dan veele anderen, die zich „ kwanswys daar van Vrienden noemden; „ waar van het overschot myner Papieren, „ zo wel als voornaame Mannen, nog „ in 't bestuur, getuigenis zouden kunnen „ geeven.

„ Dit zeg ik niet Edele Agtb. Heeren! „ om myn Patriottisme te ontveinzen. „ Het zy verre! Van myne eerste jeugd „ af sloeg myn hart voor myn Vaderland. „ Myn geheele leeven, heb ik besteed, „ aan het onderzoek van deszelfs „ Regten en Belangens. Maar ik meen, „ dat myn Patriottisme bestaanbaar was, „ en nog is, met de Constitutie, zo wel „ als de Regeeringsvorm van ons Gemeenebest, „ en ik ben bereid het af te leggen, „ of te veranderen, zo dra men „ my beter onderrigt. Niemand heb ik „ myne begrippen opgedrongen, of gehaat, „ om dat de myne mishaagden.

„ Maar ik heb genoeg gezegd Ed. Agtb. „ Heeren! Mogten slegts zo veele Slagtoffers, „ welke de voorgewende yver,

„ voor

„ voor de oude Constitutie, en de goede „ zaak, in deeze Stad heeft aangerigt, „ niet vrugtloos verspild zyn! Mogt *Vlissingen* eenmaal, het lang beloofde heil „ zien daagen! en gunstig verschoond „ blyven, van de rampzalige gevolgen, „ welke uit dergelyke onderneemingen, „ volgens de orde der dingen, pleegen „ voort te komen!"

Naa zo veel van zich zelven, en te zyner verontschuldiging, gezegd te hebben, voegt hy 'er eindelyk nevens; „ Gelieft „ dit niet te houden, voor eene uitwer„ king van misnoegdheid, wegens de my „ aangedaane verongelyking, of voor eene „ pooging, om myn eigen daaden te roe„ men; maar schryf het alleen toe aan „ den yver voor myne Eer, die ik gaar„ ne buiten verdenking hieldt, en aan de „ smart, die ik gevoel over de mishande„ lingen myner Medeburgeren en Geboor„ te Stad. Ik heb niet zonder aandoe„ ning, (dit kan ik niet ontveinzen,) ge„ zien, hoe ik, benevens negen myner „ Mederegenten, in de Brieven, door de „ overgebleeven en presente Leden, van „ U Ed. Agtb. Vergadering van den der„ tigsten September en den derden Octo„ ber des Jaars MDCCLXXXVII., aan zy„ ne Doorlugtige Hoogheid geschreeven, „ en naderhand met den druk gemeen ge„ maakt, ben afgetekend als iemand, die „ eene Verandering in de Constitutie be„ doeld hadt, en het vertrouwen der Bur„ gery verlooren; en van ter zyde, heb

LXV. BOEK. — 1789.

„ ik met geen minder leedweezen verno„ men, dat men, van tyd tot tyd, die „ denkbeelden leevendig houdt, ja zelfs „ releveert in stukken, die, schoon zy „ minder notoriteit hebben, nogthans by „ zommigen, eenen nadeeligen indruk zou„ den kunnen maaken, strydig met het „ openlyk verklaarde oogmerk, van den „ Heer Erfstadhouder."

Gunstige bejegening LAMBRECHTSEN aangedaan.

De Schryver der *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken*, deezen Brief plaatzende, noemt denzelven *Schoon*, met byvoeging, „ dat „ 'er de Leezer, met de grootste aandoe„ ning, zal ontwaaren, welke godlooze „ Plunderingen en Geweld, aan eerlyke „ Regenten en Staatsdienaaren zyn aange„ daan." Hoe veel 'er ook, in deezen langen geheel dubbel leezenswaardigen Brieve mogt voorkomen, 't welk een gedeelte der toenmaalige *Vlissingsche* Regeering niet kon smaaken, en zelfs by hun de onaangenaamste aandoeningen moest verwekken, besloot dezelve terstond, den Oud-Pensionaris LAMBRECHTSEN, te bedanken voor zyne genomene moeite, omtrent het sluiten van eene Overeenkomst, met den Heer ARPESH, over de nog openstaande Differenten, tusschen *Vlissingen*, en de Domeinraad van zyne Hoogheid; zyn gedrag in deezen gehouden goedkeurende, waar van hy terstond de weete kreeg.

Als een blyk, dat de toenmaalige Stadsregeering, niet ongunstig over dien Oud-Pensionaris dagt, strekt dat dezelve, in 't laatst van Wintermaand, des

des Jaars MDCCLXXXVIII., het gebruik der Stads Bibliotheek aan hem vergunde. Dit erkent hy met dank, in 't slot des Briefs. Der Regeeringe teffens een Boekenlyst overleeverende, van die aanzienlyke Boekverzameling — eene lyst door hem, met behulp van eenige andere Heeren vervaardigd; met bygevoegden wensch, vloeijende, uit zyn kundigheidlievend harte. „ Mogt het „ U Ed. Agtb. behaagen, om eenmaal, „ volgens de uitdruklyke begeerte van my- „ nen overledenen Bloedverwant, den Bur- „ gemeester W. B. LAMBRECHTSEN, zy- „ ne aan de Stad geschonken Bibliotheek, „ ten algemeenen nutte te doen die- „ nen (*)!"

LXVI. BOEK. 1789.

LAMPSINS verzet zich tegen SCHORER.

Inmiddels hadt de Baljuw LAMPSINS, niet stil gezeten; maar een Tegenverklaaring, op het Stuk van den Heer SCHORER ingediend, en verzogt, dat deeze, zo wel als die van laatstgemelden, in de Stadspapieren, mogt ingelyfd worden, „ daar „ hy zich durfde vleijen, dat de Naako- „ melingschap, onzydiger en regtmaatiger „ over dit stuk zou oordeelen, dan dat „ gedeelte der *Vlissingsche* Regeering, 't „ welk, ten dien opzigte, in het zelfde „ gevoelen, met de Geremoveerde Raa- „ den stondt." —— Wel scherp 'er by voegende. „ Altoos gewoon my zelven „ ge-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 142—159. Dit Stuk is ook voor handen, in de *Verzamel. by* DE CHALMOT, XXV. D. bl. 230.

LXVI BOEK. — 1789.

„ gelyk te zyn, en myn fysthema, niet
„ van omstandigheden te laaten afhangen,
„ roep ik uit, met de aangehaalde woor-
„ den, van de Raadpensionaris van *Hol-*
„ *land* (*), zo moet ik die alleszins bil-
„ lyke, regtaardige en wettig genomene
„ Resolutie reclameeren; laatende het groot
„ nadeel, dat de Stads Financien, daar
„ by zullen komen te lyden, voor reke-
„ ning en verantwoording van die Leden,
„ die tot het intrekken dier heilzaame
„ Resolutie, zullen hebben medegewerkt;
„ en zo onverhoopt, de meerderheid van
„ U Ed. Agtb. daar toe mogt overgaan,
„ wel expresselyk protesteerende van Irre-
„ gulariteit, als strydig, en onbestaanbaar
„ tegen de Orde van Regeering, en wel
„ herbragte Usantien, hier ter Stede vigee-
„ rende; my, ten allen tyde reserveeren-
„ de, zodanige middelen van Redres,
„ waar en ter plaatze ik, tot het vernie-
„ tigen van voornoemde Resolutie, zal
„ vermeenen te behooren. (†)"

Wedersprooken door eenige *Vlissinger* Raaden.

Dit breedspraakig Stuk ging niet onwedersprooken door. De *Vlissingsche* Raaden A. VAN DOORN, N. J. VAN HOORN VAN DER BURCH, A. SANDRA, B. CATTOU *Junior*, met welken P. G. SCHORER instemde, leverden een niet min uitvoerig stuk, ter wederlegging in, van den Baljuw. — „ Indien wy", dus vangen zy aan, „ de

(*) Hier herhaalt hy de woorden van VAN DE SPIEGEL, door SCHORER boven door ons bygebragt.
(†) *Verzamel. by* DE CHALMOT, XXV. D. bl. 219.

„ de breede Schriftuur en Aanteke„ning, van den Baljuw LAMPSINS, met „ stilzwygen hadden voorby gegaan, zou„den wy zeker dien Heer niet hebben „ gestoord, in de vleijende verwagting, „ waarmede zyn Wel Ed. Gestr. de goed„keuring van de Posteriteit, op zyn af„geweeven taak vooruitziet. De verge„lyking der Propositie, van den Heer P. „ G. SCHORER, met het daar aan geop„poseerd Advys van den Heer LAMP„SINS, indien de eenvoudige gronden, „ der gezonde Redeneerkunde, by vol„gende Omwentelingen, gelukkig gespaard „ blyven, zou zeker voor de Posteriteit „ genoeg zyn, om een onzydig en recht„maatig oordeel te vellen, en wy zouden „ met een enkel *Persistit*, het vonnis eer„biedig kunnen afwagten. Dan, daar wy „ mede geenzins onverschillig zyn, aan„gaande het Oordeel der Posteriteit, en „ ook gaarne, het tegenwoordig Geslacht „ willen overtuigen, dat wy onderscheid „ kennen, tusschen Magtspreuken en Be„wyzen, zullen wy, met welneemen van „ den Heer Baljuw, de voornaamste gron„den en assertien, van zyn Ed. Advys „ tragten te *refuteeren*. —— Indien wy „ ons hier in *modelleerden*, naar het voor„beeld van den Heer LAMPSINS, die in „ den aanvang van zyn Advys, de *Refu„tatie*, belooft van het, (zo zyn Ed. zegt) „ erroneus begrip van den Heer SCHO„RER, en ondertusschen geen een enke„len grond daar van heeft bestreeden,

LXV. BOEK. 1789.

„ zouden wy zeer kort kunnen zyn; wy „ zouden de Aandagt van U Ed. Agtb. „ weinig vergen; maar ook weinig overtuigen. —— Dan daar *refuteeren* betekent, een ander van dwaaling overtuigen, de gronden van zyn Party wederleggen, door de onbestaanbaarheid, en „ ongerymdheid daar van aan te toonen, „ met goede bewyzen en redenen, zullen, wy genoodzaakt zyn, onzes ondanks, meer in detail te treeden."

Zy doen zulks, van stap tot stap, het aangevoerde door LAMPSINS, wederleggend naagaande; en daar hy, gelyk zy spreeken, „ goed gevonden hadt, in weerwil zyner belofte, en den grooten voorraad van bewyzen, uit de voornaamste „ Regtsgeleerden, het Voorstel van den „ Heer SCHORER, *niet* te wederleggen, „ maar zich enkel bezig hadt gehouden, „ met de wettigheid, en bestaanbaarheid „ des Besluits van vier Juny MDCCLXXXVIII, „ *op zyne wyze* te adstrueeren, zullen wy „ de gronden deezer adstructie ter toets „ moeten brengen; en, wanneer deeze „ te ligt gevonden worden, zullen wy „ vermeenen, dat de Schriftuur van zyn „ Wel Ed. Gestr. niets afdoet, en dat „ daar en tegen, die van den Heer SCHORER, voor voldingend moet gehouden „ worden."

De toon, welke in deezen aanhef heerscht, duidt genoegzaam aan, in welk een ligt zy hun Party beschouwden. En schoon, daar zy voet by 't stuk zetten, een meer ern-

ernstige gehoord wordt, wyst de geheele lange Aantekening uit, dat zy oordeelden met eenen Man te doen te hebben, dien zy, hoe zeer de Gunsteling des Stadhouders, met een oog van minagting beschouwden. Wy kunnen ons tot eene opgaave van dit uitvoerig Stuk geenzins in- doch niet nalaaten, uit veele byzonderheden, het voorgevallene te *Vlissingen*, in de dagen der Regeeringsafzetting, en by de Plundering betreffende, eene byzonderheid over te neemen, welke, schoon door eenigen op de lyst der vergrootingen, van de Patriottische zyde aangeschreeven hier voorgedraagen, en met de ondertekening deezer Regenten, gestaafd wordt. Wederspraak heeft, ook in dit geval gediend, om, als een vuurslag, de vonken der geschiedkundige waarheid, te doen te voorschyn komen. LXV. BOEK. 1789.

Een der gronden, op welken LAMPSINS bouwde, was, dat de afgezette Heeren, het vertrouwen der goede Burgery verlooren hadden; *de Burger Krygsraad heeft het zelf gezegd.* — „ Wy kunnen," merken de Aantekenaars omtrent dit stuk op; „ dit bewys gaarne aan den Heer LAMPSINS toe geeven: daar zyn Ed. Gestr. „ geen oog getuige geweest is, van de „ maneuvre der *Goede Burgerye van Vlissingen (si Diis placet!)*, en van de con„ duite van die van den Burger Krygs„ raad, die als getuigen stonden, en wor„ den ingeroepen. — Zyn Wel Ed. Gestr. „ het ongeluk gehad hebbende, in eigen

„ Per-

LXV. BOEK. — 1789. „ Persoon te *Amsterdam* te ondervinden, „ wat het te zeggen zy, het vertrouwen „ der goede Burgery verlooren te hebben, „ en door de voornaamste, bezadigste, „ beredeneerdste, met één woord, door „ de Bloem der Burgery van *Hollands* „ magtigste Koopstad, langs zagte en be- „ daarde wegen, als Raad, geremoveerd „ te worden, (wy laaten daar *jure an in-* „ *juria*,) met authoriteit van den Burger „ Krygsraad, heeft waarschynlyk deeze „ denkbeelden onder een verward; maar „ wy, die in zo verre wy de zaaken by- „ gewoond hebben, durven zyn Wel Ed. „ Gestr. verzekeren, dat de *Goede Burge-* „ *ry*, die in *Vlissingen* het werk der Re- „ motie verrigt, en gederigeerd heeft, „ bestaan hebbe, uit een hoop plunderen- „ de Scheepstimmerlieden, (speciaal *Kat-* „ *tenburgers*, eenigen tyd bevoorens hier „ aangekomen, en, naa het voltooide „ werk, wederom afgezakt,) Sjouwers, „ Vischwyven, Straatjongens, Boeren, „ Verlofgangers en dergelyke elendelin- „ gen, door den drank verhit, door leu- „ gens en beloften opgehitst, en door roof- „ zugt aangespoord; schoon wy niet ont- „ veinzen, dat zich onder hun, hier en „ daar, een wel gekleed Burger, die al „ het uiterlyke, van een eerlyk Man hadt, „ tot bestuuring van de zaak, vertoond „ hebbe: hier van, zouden wy nog he- „ den voldingende getuigenissen kunnen „ by brengen.

„ Maar de Burger Krygsraad, evenwel

„ heeft,

„ heeft, uit naam der *Goede Burgery* ge- LXV.
„ sprooken; de overblyvende Raaden, BOEK.
„ hebben zich, in Brieven aan zyne Hoog- ——
„ heid, daar op beroepen. Wat die Brie- 1789.
„ ven aangaat, men weet dat dezelve ge-
„ steld zyn, door den overleden Advocaat
„ J. BRASSER, die zyn eigen voordeel
„ zogt in de Omwenteling, en speciaal
„ zyn oog hadt op de Secretary, gelyk
„ met bewyzen van zyne eigene hand kan
„ gestaafd worden. — De Vroedschap
„ bestondt uit zeven of acht Raaden, wel-
„ ke de verwarring naauwlyks toeliet de
„ extensie der Brieven aan te hooren, veel
„ min te overweegen, om van het gewigt
„ dier Brieven niet meer te zeggen. Maar
„ wat den Burger Krygsraad aangaat, in-
„ dien wy de waardy van hun getuigenis
„ onderzoeken wilden, waar zouden wy
„ beginnen, waar eindigen? Vooral wan-
„ neer wy de fraaije Oproeping der Bur-
„ gery, op den derden van Slachtmaand,
„ des Jaars MDCCLXXXVII., om de ge-
„ daane Remotie te wettigen, buiten ken-
„ nis der Regeering; doch met voorwee-
„ ten van den Baljuw LAMPSINS, (zo
„ wy ons niet bedriegen) aangelegd, en
„ de daar by gehoudene Directie, in aan-
„ merking neemen! (*)"

Het

(*) Het hier vermelde kan ter opheldering en staaving dienen van 't geen wy, wegens de *Vlissingsche* Plundering, en Regeeringsverandering gezegd, en ten aanziene van J. BRASSER, aangemerkt hebben. Zie onze *Vaderl. Hist.* XVIII. D. bl. 386—392.

LXV. BOEK. 1789. Het gedrag des Burger Krygsraads van *Vlissingen*, door deeze Heeren, „ het ge„ liefkoosd en onfeilbaar Orakel van den „ Heer LAMPSINS", genoemd, dus ten toone gesteld en vermeld hebbende, het voorgevallene omtrent die Afzetting, door de Afgevaardigden ter Regeeringsverandering (*), komen zy tot de door de Burgery afgezette, en naderhand door zyn Hoogheid ontslaagene Regenten. „ In de „ beweegredenen des Stadhouders, kon„ den en mogten zy niet treeden", gelyk zy zich uitdrukten, „ met eerbiedig „ stilzwygen, wenschten zy dat Hoogst„ deszelfs oogmerk, voor de rust en dienst „ van *Vlissingen*, mogt bereikt worden:" maar, voegen zy 'er scherp by; „ Wy „ voor ons zelven begeeren, even wei„ nig als de geremoveerde Heeren te dee„ len, in het vertrouwen van dat soort „ van Menschen, waar aan de Heer LAMP„ SINS, zo ydelyk, den waardigen naam „ van *Goede Burgery*, en *Bloem der Bur„ gery*, toezwaait; maar dit verzekeren wy „ met alle fiducie, dat wy, immers van „ den Heere LAMPSINS, meer yver voor „ de *goede zaak*, zo als die Heer het „ noemt, verwagt hadden, dat zyn Wel „ Ed. Gestr. zich zou herinnerd hebben, „ het uitdruklyk verbod van zyne Hoog„ heid, aan een iedter, en dus ook aan „ zyn Wel Ed. Gestr. wel striktlyk ge„ daan,

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 135.

„ daan, van de ontslaagene Regenten of
„ Ministers te verdenken, veel min te
„ betichten, van zich in de Regeering
„ van Land of Stad, niet naar *behooren*
„ gedraagen te hebben; woorden, welke
„ althans ons, en een ieder Burger vry-
„ heid geeven, om de oogen voor de
„ waarheid te openen, en dezelve hulde
„ te doen, waar het te pas komt. (*)

Provinciale Amptgelden te rug gevraagd door de Afgezette Regeeringsleden.

In *Middelburg* en *Zierikzee*, waren voor lange reeds, zonder eenige bedenking of tegenspraak de Recognitien, welker wedergave te *Vlissingen* zo veel voeten in de aarde hadden, en aanleiding tot de opgemelde stukken gaaven, den afgezette Raaden ter hand gesteld (†). Behalven van de Stedelyke Amptgelden, hadden de afgezette Regeerings Persoonen in *Zeeland*, ook wedergaave verzogt, van de Gelden aan de Provincie, by hunne Amptsaanvaarding, opgeschooten. Dit was het geval van Mr. DAVID VAN VISVLIET, Oud Raad en Burgemeester van *Middelburg*, Mr. BONIFACIUS MATTHIAS POUS, Oud Raad dier zelfde Stad; Mr. LEONARD CONSTANTYN VAN SONSBEEK, Mr. CORNELIS VERSLUIS, Oudraaden van *Vlissingen*; Mr. NICOLAAS LAMBRECHTSEN, Oud Raad en Pensionaris dier Stad; als mede van de Oud Raaden, FRANCOIS ADRI-

(*) Men vindt dit geheele leezenswaardige Stuk, in de *Verzamel. by* DE CHALMOT, XXV. D. bl. 217.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 2050.

LXV. BOEK. 1789.

ADRIAAN VAN ROSEVELT CATAU en JACOB WOUTER BOUWENS.

Gunstige Raadslag daar over uitgebragt.

De Staatsleden, benoemde om die Verzoekschriften te onderzoeken, hadden bevonden, dat verscheide voorbeelden, in vroegeren tyde, hoewel niet in allen deele gelyk aan het tegenwoordige geval, voor die Wedergaave spraaken; en schoon dus liefst de beslissing daar op, aan de Staaten overlaatende, moesten zy, uit aanmerking van de wyze des Ontslags, door den Stadhouder, een gunstig verslag, wegens die Wedergaave, uitbrengen; te meer daar de Provincie, door de aanstelling van nieuwe, in stede van de ontslaagenen, geen schade zou lyden, en het bedenklyk kon voorkomen, dat dezelve zich, ten koste van byzondere Persoonen, zou verryken.

Raadpleegingen hier over, en afwyzing.

Geen onmiddelyke instemming volgde. De eerste Edele VAN LYNDEN, en de Afgevaardigden der Steden, namen dit stuk te nader beraadslaaging over. Schoon ter volgende gelegenheid, *Zierikzee* en *Tholen*, zich genegen en gereed betoonden, om gunstig voor de Verzoekers te besluiten, waren andere Steden ongelast. Zo bleeven eenige een geruimen tyd, terwyl *Goes* eenen ongunstigen, en *Vlissingen* een gunstigen Raadslag in bragt, daar in eerlang, door *Middelburg* gevolgd. *Veere* sloeg het verzoek af. Schoon de Raadpensionaris, van wegen den Eersten Edelen, niet ten vollen over het stuk zou spreeken, „ vondt „ hy zich ", om zyne eigene woorden te gebruiken, „ uit aanmerking, dat dit punt

„ nu

„ nu moest afgedaan worden, (*) verpligt, om, als Minister van de Provincie, het Besluit op te maaken, strekkende, om het verzoek van de hand te wyzen; naardien maar *vier* Leden zich gunstig hadden uitgedrukt, en volgens het Reglement, op de Vergadering, eene volkomene eenpaarigheid der stemmen, van alle de Staatsleden vereischt werd, tot uitgave van 's Lands Penningen, in die hoeveelheid, (†) als de Restitutie, van die betaalde Recognitien zamen genomen, zouden bedraagen." Overeenkomstig met deezen voordragt viel het afwyzend Besluit. (§)

Dit wedervoer ook F. Breekpot.

Een zelfde lot, ten aanzien van het Provinciaale, wedervoer Mr. Francois Breekpot, van zyn Post, als Pensionaris en Secretaris der Stad *Zierikzee*, by de Omwenteling, ontslaagen. Van het geen hy der Stad, by zyne Amptsaanvaarding, betaald hadt, was hem, zonder eenige korting, wedergaave bezorgd. Hadt de Raad

(*) Dit was op den 26. April, 1790: want zo lang marde dit Stuk.

(†) Ieder hunner, hadt aan de Provincie 50 Ponden Vlaams betaald, als Raaden en Vroedschappen, by hun aanstelling. N. C. Lambrechtsen, daar en boven 200 Ponden Vlaamsch, als Pensionaris van *Vlissingen*, en B. M. Pous, 50 dergelyke Ponden, wegens zyne Aanstelling als Staat van *Walcheren*, wegens de Stad *Middelburg*. *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 1772.

(§) Zie de Staatshandelingen en Besluiten, tot dit geval betrekkelyk, by een, in de *Verzame*. by de Chalmot, XXV. D. bl. 250—260.

LXV. BOEK — 1789

Raadpensionaris het gevoelen van den Eersten Edelen niet ten vollen, in het voorige geval, kunnen uitbrengen, dat deeze, in diens geest gesprooken, hadt bleek nu: dewyl hy, thans tegenwoordig, de andere Staatsleden voorging met eene afwyzende stem te geeven; waar in hy Medestanders vondt (*): weshalven BREEKPOT zich, nevens zyne Lotgenooten, die onthouding moest getroosten.

POTTY TURCQ verzoekt wedergave van Recognitie gelden.

ITEL FREDRIK POTTY TURCQ, Raadsheer in den Hogen Raade van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, dien wy met andere voorstanderen der Volkszaake, by de Omwenteling, het land zagen ruimen, wiens Lastbrief, als Raadsheer der Staaten van *Zeeland*, in Bloeimaand des Jaars MDCCLXXXVIII., werd ingetrokken (†), verzogt, by eenen Brieve, Staaten van *Zeeland*, om de wedergave van de door hem betaalde Recognitien, en verdere uitschotten, tot die post behoorende. Dit Verzoekschrift, werd in handen gesteld van dezelfde Heeren, die op de even gemelde een gunstig verslag uitbragten. Zy zwygen des geheel; alleen vinden wy, in den gunstigen Raadslag, door de Regeering van *Middelburg*, ten opzigte van de wedergave van meergemelde afgezette Regenten uitgebragt, „ dat huns oor„ deels, onder die gunstige schikking, „ de

(*) *Not. van Zeeland*, 26. July 1790.

(†) *Verzamel. by* DE CHALMOT, XXXVI. D. bl. 25.

„ de Heer POTTY TURCQ, mede behoor- „ de begreepen te worden." In de boven bygebragte Afwyzing van Regenten en Pensionaris, wordt zyn naam niet vermeld. Het schynt dus, dat de Staaten van *Zeeland* diens zaak als van eene andere natuur beschouwden.

LXV. BOEK. 1789.

Hoe zyne zaak behandeld wordt.

De toedragt van de zaak diens Raadsheers, zal hier licht kunnen geeven. Wanneer 'er, naar aanleiding eens Briefs der Staaten van *Holland*, het ontslag van den Heer VAN SPAAN, als Raadsheer van den Hoogen Raad, meldende, als mede op een nader schryven van den zelfden Raad, by Staaten van *Zeeland* geraadpleegd werd, over een Verslag door derzelver Commissarissen, over die twee Brieven uitgebragt, waren de Staatsleden verre van eenstemmig. Het verslag bragt mede, „ dat aan „ het verzoek der Staaten van *Holland*, „ tot Intrekking der Commissie van den „ Raadsheer VAN SPAAN, behoorde vol- „ daan te worden, en dat 'er, ten aan- „ ziene van den Raadsheer POTTY TURCQ, „ geene mindere redenen waren, om diens „ Commissie in te trekken, zo uit hoof- „ de van de volduurende verlaating van „ zyn Post, als ook inzonderheid, van „ wegen deszelfs bekende handelwyze te „ *Brussel*, betrekkelyk de Persoonen, die, „ uit de Republiek derwaards gevlugt, „ zich na *Frankryk* begaaven, welk aan- „ gaande door den Minister HOP, wet- „ tige bescheiden aan hun Hoog Mogen-

LXV. BOEK. 1789. „ den waren ingezonden." (*) Deeze betroffen het gedrag der Uitgeweekenen te *Brussel* in 't algemeen, en POTTY TURCQ in 't byzonder, die nevens eenige andere Heeren, van wegen het *Fransche* Hof, belast was met de zorge, om de uitgeweekene en vervolgde *Nederlanders* te *Brussel* te ontvangen, de behoeftigen van het noodige Reisgeld te voorzien, en na *St. Omer* op te zenden. —— By het voorgaande voegde de Raadslag; „ Alles on„ der deeze bepaaling, dat, indien de „ Heeren VAN SPAAN en POTTY TURCQ, „ zich by deeze Beschikking bezwaard mog„ ten oordeelen, aan hun werd overge„ laaten, om zich van zodanige middelen „ in Regten te kunnen bedienen, als ie„ der hunner te raade zou werden; ter„ wyl aan den Fiscaal van het Hof zou „ kunnen worden overgelaaten, om, ten „ aanziene van den Heer POTTY TURCQ, „ uit hoofde van diens alzins bedenklyk „ gedrag te *Brussel*, zodanig te ageeren, „ als hy Fiscaal zou bevinden te behoo„ ren."

Middelburg spreekt ten zyne voordeele. Billykheid en Regtvaardigheid spraaken uit den mond der Stad *Middelburg*, als deeze verklaarde, „ zich hier mede niet „ te kunnen vereenigen, begrypende, dat „ eene soortgelyke Dispositie, van veele „ gevaarlyke gevolgen, voor de Vryheid „ der

(*) Men zie te rugge in onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 211.

„ der Ingezetenen, kon zyn; en daarom „ nimmer te kunnen medewerken, tot het „ invoeren van een Systhema, waar door „ iemand, onder het voorgeeven van re- „ denen, die nimmer van beide zyden „ waren onderzogt, zonder form van Pro- „ ces, van zyn Bedieningen zou worden „ ontzet, het welk rechtstreeks strydig „ was, met de Grondwetten der Consti- „ tutie van een Vry Land, waar in nie- „ mand, wie hy waare, in zyn Persoon, „ Goederen of Eer, mogt worden lastig „ gevallen, zonder door den bevoegden „ Regter, daar toe veroordeeld te zyn." — De Stad *Thoolen* was van oordeel, „ dat „ deeze zaak, aan een Regterlyk onderzoek „ moest worden aanbevolen."

De Eerste Edele voert een ander woord.

Stemmen, die niet ter bekragtiging dienden, van een Verslag zo vol hardheids, waren wanluidend in 't oor der Partyschappe. Althans de Eerste Edele bragt, uit naam des Stadhouders, in 't midden; „ dat, daar de Staaten zyne Hoogheid „ hadden gequalificeerd, om eenige ver- „ andering in de Regeering te maaken, „ hun Ed. Mog., in deeze omstandighe- „ den van tyden, moesten geoordeeld „ worden, dat Regt zelfs te kunnen uit- „ oefenen, het geen zy aan eenen ande- „ ren hadden opgedraagen, en dat hy dus „ den Raadpensionaris verzogt, om het „ Besluit te neemen, volgens het Ver- „ slag." — Wanneer de Raadpensionaris hier op in bedenking gaf, of hy, in dit geval met de Meerderheid kon besluiten,

LXV. BOEK. — 1789. ten, tegen 't geen *Middelburg* en *Tholen*, hadden in 't midden gebragt; dewyl by het XVI. *Artykel van het Reglement op de Vergadering*, „ verboden werd, geene „ *Schorsfing* van den loop der Juftitie, by „ Meerderheid te befluiten, en des te min- „ der eene ftremming der Juftitie, zelve „ door eene Politieke Difpofitie," mogt zulks niets baaten (*). Het Reglement kortlings, met zo veel moeite, in *Zeelands* Raad, doorgedrongen en vastgefteld (†), moest een krak lyden. —— „ Waar over", vroegen zommigen met zeker Schryver, (in een ander, geval van voorige Eeuwen,) „ waar over, „ moeten wy ons hier het meest verwon- „ deren, over de vermetele fchennis, „ van een bezwooren voorregt door den „ Vorst, of over het gehengen van zulk „ eene fchennis in de Onderzaaten? Geen „ van beiden, verdient onze verwonde- „ ring, als wy bedenken, dat dier ge- „ zwooren Eeden, ten nadeele van 'sLands „ geheiligde Regten in den wind te flaan, „ niet meer fchandelyk fcheen voor den „ Vorst, wiens Voorzaaten, het zelfde „ dikwyls gedaan, met eigen bekentenis, „ gedaan hadden: dit veelvuldig krenken „ der Handvesten, maakte ze min agt-

„ baar,

(*) *Verzamel. by* DE CHALMOT, XXXVI. D. bl. 19—34.

(†) Breedvoerig, hebben wy des een Verflag gegeeven, in onze *Vaderl. Hift.* XVIII. D. bl. 298—308.

„ baar, in het oog der zodanigen, die „ Deugd en Ondeugd, niet naar 't rigt- „ snoer van Regt en Rede; doch veel „ eer naar gebruik beoordeelen; en zeer „ toegeeflyk zyn, als Laaghartigheid Vorst- „ lyke gunst bedoelt. (*) LXV. BOEK. —— 1789.

Daar wy *Middelburg*, in 't geval der verzogte Gelds-wedergave, alleen ten voordeele van den afgezetten hoorden spreeken (†), zal 't ons, naa deeze ontvouwing, van 't geen ter Staatsvergadering over POTTYTURCQ voorviel, niet bevreemden, dat het eerlang, naa veel omhaals, niet gunstig afliep. (§) Afloop der zaake.

(*) Het aangehaalde betreft de aanstelling van JOOST VAN LELAING, door MAXIMILIAAN, tot Stadhouder van *Holland*, strydig met het bedongen voorregt, om hooge Ampten aan geen Vreemdeling te zullen geeven, *Characterkunde der Vaderlandsche Geschiedenis*. Te *Haarlem by* ADR. LOOSJES Pz. II. D. bl. 180.

(†) Zie hier boven bl. 149

(§) *Verzamel. by* DE CHALMOT, XXV. D. bl. 954—958. 960.

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZES EN ZESTIGSTE BOEK.

INHOUD.

LXVI. BOEK. *Stoffe van dit Boek. Voorgestelde vermindering van de, Admiraliteiten. Wat daar op werd in 't midden gebragt. Berekening der kosten van het Zeeweezen, en voorstel nopens 's Lands Zeemagt.* PIETER NIEUWLAND, *tot Leeraar in de Zeevaardkunde te Amsterdam bevorderd. Oorlogschepen in Zee. Waarschuwing tegen eenige Russen in de Middellandsche Zee. By zommigen gevreesde gevolgen van de Overwinningen der Rusen. Gerustftellingen der Noordsche Mogenheden. Het geval van een en ander in Zweeden opgebragt Koopvaardy Schip. Toedragt deezer zaake. Edelmoedigheid des Konings van Zweeden. De Zee-capitein* VAN WINTER, *sneuvelt in Russischen dienst. Het verzoek om eenen Consul te Londen vindt geen ingang. De Afgezant van* NAGEL, *tot Opperconsul aangesteld. Bezending na de West-Indische Volkplantingen benoemd. Verzoek*

zoek der Jooden ter gelegenheid dier Bezendinge. Plakaat tot aanmoediging van den Negerhandel. Klagten der Planteren in Essequebo en Demerary over gebrek aan Slaaven. Hoe men in Frankryk op het stuk des Slaavenhandels dagt. Gedreigde Opstand der Slaaven op Demerary. De weggeloope Negers in Suriname beteugeld. Letter en Landbouw bevorderende inrigting in Suriname. Geldheffingen in Zeeland, ter onderschraaginge van de Oost-Indische Maatschappy. Algemeene schaarschheid van Geld in den Lande. Oorzaaken hier van opgenoemd: Schaarsheid aan Graanen. Hooge Prys der Graanen. Waar aan dezelve werdt toegeschreeven. Hoe Staaten van Holland over deeze duurte der Graanen spraaken. Byzondere schikking daar op te Amsterdam. De Graanhandel zommiger Regenten gewraakt. Schikkingen te Rotterdam. Bepaalingen te Utrecht op den Graanhandel. Zorgen in Zeeland gedraagen. Hoe de Staaten over het Verbod van Uitvoer dagten; en hoe over het Opkoopen. Schikkingen daar in gemaakt. Maastricht voor gebrek aan Graanen beschut. Bepaalingen omtrent den Uitvoer van Aardappelen. Belasting in Friesland op den Uitvoer van Aardappelen gesteld. Strengheid des Winters. Beloop van denzelven, met eenige Byzonderheden. Milddaadige giften te Haarlem en te Amsterdam. Hoe men in 's Gravenhaage der armoede te hulp kwam. Weldaadigheid, te Utrecht en in 's Hertogenbosch. Watersnood. Ysgang in de Waal. Beveiliging der Schepen te Arnhem voor den Ysgang.

 gang.

LXVI. BOEK. *gang. Hooge Rivieren in den Zomer. Andere Waterschadens.*

1789. Stoffe van dit Boek.

Hoe veel wy ook van 's Lands algemeene gebeurtenisſen, en die der byzondere Gewesten, in de twee laatst voorgaande Boeken, vermeld hebben, ſchiet ons egter nog eene herziening over, welke zich bepaalt tot de Zeezaaken, den Koophandel, de buitenlandſche Werkzaamheden ten dien opzigte, den Staat der *Oost-* en *West-Indiſche Maatſchappyen.* Terwyl ook dit Jaar zich kenmerkte, door een ſtrengen Winter; door Watervloeden; door Duurte aan de noodwendigſte Leevensbehoeftens. Onderwerpen, welke wy, in dit Boek, voor hebben te verhandelen, om de Geſchiedkundige ſchets van dit Jaarvak te voltooijen.

Voorgeſtelde vermindering aan de Admiraliteiten. Wat daar op ingebragt wordt.

Het ontbrak in den Lande, hoe zeer ook als eene Zeemogenheid, om welbekende en door ons voorheen aangeſtipte oorzaaken, agterwaards gaande (*), niet aan voorſtellen tot in ſtandhouding, of verbetering, van het Zeeweezen. De Bezuiniging van 's Lands Penningen, elders, naar veeler oordeel, op verre na niet te raade gehouden, gelyk het behoort, wilde men, in dit vak zoeken; deels door de vermindering van de kosten der Uit-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 214.

Uitrusting, van veertig tot zevenendertig Guldens, naar de Manschap 's Maands gerekend, te brengen; deels door ten aanziene van zommige Petitien, tot den Aanbouw der Schepen, twintig ten honderd te korten. — De Admiraliteit op de *Maaze*, beantwoordde deezen voorslag met eene voordragt van de onmogelykheid, om die tweevoudige bezuiniging in 't werk te stellen. (*) De Zeeraad aan den *Amstel*, bleef niet in gebreke, om met de stukken te toonen, dat dusdanig eene vermindering, een onaanneemelyk voorstel was. (†)

LXVI. BOEK. — 1789.

By eene Berekening, vóór het einde deezes Jaars ingediend, wegens de Jaarlyksche kosten, tot het in stand brengen van het Zeeweezen op eenen vasten voet, bleek dat de Inkomsten der Admiraliteits Collegien, ter goedmaaking dier kosten, 's Jaarlyks te kort kwamen 1159654 Guldens. (§) Eene te kortkoming, welke op den

Berekening der kosten van het Zeweezen, en Voorstel nopens 's Lands Zeemagt.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 375—379.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1789 bl. 740—758.
(§) De berekening, wordt in deezer voege opgegeeven:

Voor den Aanbouw.	f	545248
— Reparatie van Schepen.	f	319000
— Jaarlyksche Equipages.	f	1200000
— Vaste Tractementen.	f	1000000
— Huishouding.	f	500000
	f	3564248

Tegen deeze Kosten, stonden aan Jaarlyksche Inkomsten over,

By

LXVI. BOEK. —— 1789.

den staat van Oorlog, voor de zaaken ter Zee moest gebragt, en door de gezamenlyke Bondgenooten gedraagen worden; doch waar van even weinig kwam, als van de beantwoording aan de voorstellen, der Vice-Admiraalen REYNST en ZOUTMAN, die, onder andere, ten zelfden dage, als hun gevoelen inleverden, dat 's Lands Zeemagt, in tyd van Vrede, zou behooren te bestaan, uit *één- en vyftig* Linie Schepen van 74, 64, en 54 Stukken; doch welke laatste gebouwd zouden moeten worden, ter lengte van honderd en zestig voeten, om 60 Stukken te kunnen voeren; uit *twee- en veertig* Fregatten, *twaalf* van 40, vyftien van 36, en vyftien van 24 Stukken, mitsgaders eenige Advies Jachten. (*)

Bleef

By het Collegie van de *Maaze*.	*f*	448321
———————— *Amsterdam*.	*f*	1425613
———————— *Zeeland*.	*f*	165364
———————— *Westfriesland* en 't *Noorder Quartier*. .	*f*	84811
———————— *Friesland*	*f*	71479
	f	2195588
Verbetering van het Admiraliteits Zegel.	*f*	10000
Verbetering op de heffing van de Middelen te water. . . .	*f*	200000
	f	2405588
en dus 's Jaarlyks te kort. . .	*f*	1159654

(*) BOUWENS *aan zyne Committenten*. bl. 353–354.

LXVI. BOEK. 1789.

P. NIEUWLAND te *Amsterdam* tot Leeraar in de Zeevaardkunde bevorderd.

Bleef iets in stand, tot de Zee en 't Zeeweezen betrekking hebbende, 't was de Kweekschool te *Amsterdam*; van welke wy 't genoegen hebben, steeds met lof te spreeken. Hadt *Amsterdam* den kundigen PYBO STEENSTRA, door den dood verlooren, het vondt die schade geboet, in den verdienstlyken PIETER NIEUWLAND, dien wy reeds in het vak der Zeevaard bezig vonden (*), aan te stellen, tot Leeraar in de Wis- Sterre en Zeevaardkunde. Een Post, die ter belooning strekte, van zyne reeds betoonde kunde en werkzaamheid; een Post door hem aanvaard, met eene Redenvoering, welke hem en der Stoffe, door hem behandeld eere aandeedt (†). Terwyl hy, door zyne openbaare Lessen, zodanig ingericht, dat zy een volledig en aaneengeschakeld onderwys uitmaakten, 't welk met de eerste beginzelen der Reken- en Meetkunst aanving, de voornaamste Stukken der Zeevaard-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 215. 's Jongelings uitsteekende bekwaamheden moeten, 't geen men van zyne Staatkundige gevoelens dagt of wist, hebben kunnen opweegen. Hoe hy, ter dier oorzaake, tot het Hoogleeraarschap te *Utrecht*, niet werd toegelaaten te bekleeden, is door ons vermeld in onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 166.

(†) De Stoffe door hem behandeld liep, *over het Nut, dat de Uitbreiding der Zeevaart aan de Menschlyke Maatschappy, in het algemeen, heeft toegebragt, en in 't vervolg nog doet verwagten.* Deeze Redenvoering, zag, nevens de Aanspraak, by het aanvaarden zyner Lessen, het licht. Te *Amst.* by P. H. DRONSBERG.

LXVI. BOEK. — 1789. vaardkunde bevatte, en inzonderheid de wyze voordroeg om door de Maansafstanden de Lengte op Zee te bepaalen. (*)

Oorlogschepen in Zee; waarschouwing, ten aanzien van eenige *Russen* in de *Middelandsche Zee.*

Weinig tyds, naa het bezoek door den Admiraal Generaal, aan de Oorlogschepen in *Texel* (†), zeilde er een Vlootdeel uit drie Schepen bestaande, van die reede. Eenige Oorlogschepen, bevonden 'er zich nog in de *Middellandsche Zee.* — Directeuren van den *Levantschen Handel*, en de Scheepvaart op gemelde Zee, maakten bekend, dat honderd vyftig man, van twee *Russische* Schepen weggeloopen, met twee groote Visschers-barken, en eenige kleindere Vaartuigen, daar omzwierven, die veelligt, door vertooning van de *Russische* Vlag, de Scheepvaart zouden ontrusten. By deeze waarschuwing, gaven zy de verzekering, dat door den Zee-capitein BLOIS VAN TRESLONG, over 's Lands Schepen in den *Archipel* bevel voerende, reeds de noodige maatregels waren genomen, ter beveiliginge onzer Vaart: met toezegging van verdere thans genomene maatregelen, der Admiraliteit aan den *Amstel*, om de beschermende hand te leenen, aan onzen Handel in deeze Zee.

By sommige gevreesde gevolgen

Schitterend was de ongelooflyke stoutmoedigheid, waar mede, in Wintermaand des verstreeken Jaars, de *Russen*, onder het

(*) *Algem. Kunst en Letterbode*, II. D. 163. III. D. 58. en 179.

(†) Wy hebben des een verslag gedaan, in onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 357.

het Opperbevel van Prins GREGORY ALEXANDROWITS POTEMKIN TAWRITSCHESKOY, de *Turksche* Vesting *Okzakow*, stormenderhand hadden ingenomen. (*) Eene overwinning, hoogst gewigtig voor het *Russische* Ryk; doch hoogst bedenkelyk, voor de meeste *Europische* Zeemogenheden: naardemaal het overwonnen *Okzakow*, aangemerkt mogt worden, als de Sleutel van het *Turksche* Gebied aan de *Zwarte Zee*; en het bezit daar van, aan de overmeesterende *Russen*, veelligt aanleiding zou kunnen geeven, om eene opening te verlangen voor de Scheepvaart, door de *Zwarte Zee*, en den *Archipel* na de *Middelandsche Zee*; waar door de gevestigde Vaart en Handel van *Engeland*, *Frankryk*, *Holland* en andere Mogenheden, op *Smirna*, zeer veranderd en benadeeld zou kunnen worden. Doch dit bleef by duchten voor een schrikbeeld, 't geen zich, in een zeer verwykend verschiet, voor het ligt bevreesde oog vertoonde.

LXVI. BOEK. 1789. van de Overwinning. der *Russen*.

Van nader by was de onrust, welke 's Lands Scheepvaard in 't *Noorden* dreigde. Hoe zeer onze Staat mede werkte, om *Deenemarken* het deelneemen in den Kryg, tusschen *Zweeden* en *Rusland* te ontraaden, en welk eene bemoedigende ver-

Gerustftellingen der *Noordsche Mogenheden*.

(*) Deeze Overwinning der *Russen* werd met eene grootsche Gedenkpenning, door den Heer HOLTZHEY vervaardigd, in aandenken gehouden. Men vindt die beschreeven in de *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 1374.

LXVI. BOEK. — 1789.

verzekering, de Staaten deswegen van het *Deensche* Hof ontvingen, hebben wy vermeld, en tevens opgetekend, de gerustſtellingen door de *Rusſiſche* Keiſerin, en den Koning van *Zweeden*, aan de onzydige Mogenheden gegeeven (*)

'tGeval van een en ander in *Zweeden* opgebragt Koopvaardyſchip.

De gerustſtellingen dier beide Oorlog voerende Mogenheden, ſteunden, gelyk het Staat en Volken regt mede brengt, op het niet voeren van verboodene Waren en Goederen, in de gemaakte Verdragen uitgezonderd. Een en ander *Hollandsch* Schip, werd door een *Zweedſche* Kaper genomen, en te *Karelskroon* opgebragt, eerst verdagt, en vervolgens beſchuldigd van de Wet, ten aanziene van vrye en verbodene Goederen geſchonden te hebben. De Agent zyner *Zweedſche* Majeſteit, te *Amſterdam*, C. A. Hasselgreen, maakte, daar dit geval veel opziens en onrusts baarde, eerlang bekend, dat het den Koning van *Zweeden* behaagd hadt kragtdaadige orders te geeven, tot ontſlag dier Vaartuigen, als mede dat de kosten en ſchaden, door dit ophouden veroorzaakt, aan de Schippers en Eigenaars, zouden moeten vergoed worden. Eene bekendmaaking, welke ſtrekte, tot het verwyderen van alle onvoordeelige indrukken, welke de oogenbliklyke ophouding, gevoegd by verkeerde en voorloopige berigten, zouden hebben kunnen inboezemen.

De

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 290.

De toedragt deezer zaake was dusdanig: de Algemeene Staaten hadden, wegens het opbrengen dier Schepen, zich door hunnen Afgezant, den Baron VAN DER BORCH, by zyne *Zweedsche* Majesteit vervoegd. De Koning hadt, op de eerste ontvangst der tyding van het neemen dier Vaartuigen, last gegeeven, om dezelve, naardemaal de Laadingen, hem als onschuldig waren opgegeeven, te ontslaan. Dan de afstand, op welken zich de Koning van *Karelskroon* bevondt, was oorzaak geweest, dat het Admiraliteits Hof aldaar reeds, uit kragt van eenen algemeenen last, met het onderzoek dier Scheepslaadingen een begin gemaakt, en dit onderzoek ontdekt hadt, dat de benaaming van *kwaade Pryzen*, op alle niet even toepaslyk was; en, te deezer oorzaake hadt, het Gerechtshof der Admiraliteit reden gevonden, om ze voor Contrabande Goederen te verklaaren, en deswegen nieuwe bevelen van den Koning te vraagen. Zyne Majesteit, zag, aan de eene zyde, dat de Vonnissen door het Admiraliteits Geregtshof gestreeken, op de daar by aangehaalde Artykels der Tractaaten gegrond waren; doch werd, aan de andere zyde, door zyne billyke denkwyze wederhouden, van de volvoering dier Vonnissen; dewyl dezelve de verwagting, welke de Eigenaars dier Schepen, door het eerste bevel, des Konings verkregen hadden, te eenemaal den bodem zouden inslaan. Uit kragt hier van beval de Koning, dat niet alleen de Zwe-

LXVI. BOEK.

1789.

Toedragt deezer zaake.

LXVI. BOEK. —— 1789.

vel, maar ook de twaalfduizend Ryksdaalers, aangegeeven als al het Geld aan boord gevonden, zou worden ontslaagen, gelyk ook de Zeemunitien, en het onschuldige gedeelte der Laadingen.

Het Geld, aan boord gevonden, naar den inhoud eens Tractaats, tot de Contrabande Goederen behoorende, zou daar uit hebben moeten volgen, dat de Eigenaars der Schepen, aan welker boord het gevonden was van alle vergoeding, hoe genaamd, verstooken zouden geweest hebben, als welke, naar luid der overeenkomste, alleen toekwam aan die schade leeden buiten hunne schuld, en dus regt hadden, om zodanig eene vergoeding te vorderen; dan de billyke en edelmoedige gevoelens des Konings, spoorden hem aan om het Geld, waar over hier geschil viel, alleen te beschouwen, als den byzonderen eigendom der Schippers, geschikt ter betaalinge van de inkomende Regten, in de haavens hunner bestemminge.

Edelmoedigheid des Konings van *Zweeden.*

Zo werd niet alleen, ten voordeele van de Ingezetenen der *Vereenigde Nederlanden*, de strengheid van het Regt verzagt; maar ook wilde zyne Majesteit, dat de schavergoeding zich niet bepaalde tot den tyd alleen, dat die twee Schepen in de Haven van *Karelskroon* waren opgehouden geweest! doch zich uitstrekte, tot dien van het neemen. Eene schavergoeding, welke de Koning ook vergunde aan een derde opgebragt Schip, schoon de Schipper, door eigen verkeerd gedrag, zich

die

die onaangenaamheden te wyten hadt. — Hier by liet de Koning het niet berusten. De Officier, die twee deezer, op zulk eene edelmoedige wyze vrygegeeven Schepen genomen hadt, werd beschuldigd van schandlyke wreedheden tegen de Schippers en het Scheepsvolk gepleegd te hebben; de bewyzen daar voor by gebragt waren duchtig. Hy werd van zyne post afgezet, en overgeleeverd, in handen des Geregts, om, volgens de strengheid der Wetten, veroordeeld te worden. (*)

LXVI. BOEK. 1789.

De krygsmoed, die het slagveld te land, en den scheepstryd ter zee doet opzoeken, hadt den dapperen VAN WINTER, Zeecapitein in dienst van onzen Staat, opgewekt, om deel te neemen in den *Noordschen* Zeekryg, en hy zich, met verlof, in dienst der Keizerinne van *Rusland* begeeven. Hy deelde deezen zomer in een hardnekkigen en bloedigen Zeeslag, tusschen de *Russische* en *Zweedsche* Vlooten, voor *Frederikshàm*. Zeer dapper kweet hy zich, veel roems ging hem des naa, de Keizerin gaf hem een geschenk, van twee duizend Roebels, en eene buitengewoone Jaarwedde van zeshonderd Roebels, dien Held tevens tot Brigadier benoemende. Dan, noch de Geld- noch de Eerbelooning, baatte den dapperen VAN WINTER. By het betoon zyner dapperheid was, door een Kanonskogel, zyne slin-

De Zeecapitein VAN WINTER sneuvelt in Russischen dienst.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 1010.

LXVI. BOEK. — 1789. flinkerhand afgeschooten, en hy overleedt wel haast aan die bekomene wonde.

't Verzoek om eenen Consul te *Londen* vondt geen ingang. Van Nagel tot Opperconsul aangesteld.

Veelvuldige en sterke Handel op *Londen* bewoog een aantal Kooplieden en Scheepsreeders, tot het inleeveren eens Verzoekschrifts by de Algemeene Staaten, om, ook te dier Stede, eenen Consul aan te stellen. Dat verzoek vondt geenen ingang; doch baarde een Staatsbesluit, 't welk den Heer van Nagel, der Staaten Afgezant en Minister Plenipotentiaris, ten Hove van *Londen*, tot Opperconsul verhief. Immers werden alle Consuls, Commissarissen en Agenten, in het Ryk van *Groot Brittanje*, aangeschreeven en gelast, om van alles, 't geen van eenige aangelegenheid, in of by de Plaatzen, waar zy zich onthielden, voorviel, eenigzins betrekking hebbende op den Koophandel, of Zeevaard van den Staat, dien Staatsdienaar kennis te geeven; als mede, om in zaaken van gewigt, die uitstel konde lyden, niets te verrigten, zonder den raadslag diens Heeren te hebben ingenomen. —— Van dit Staatsbesluit, kreeg de Heer Nagel kennis, met een bygevoegde lyst van alle de Consuls, Commissarissen en Agenten van den Staat, in het Ryk van *Groot Brittanje*, met nevensgaanden last, om op derzelver gedrag een waakend oog te houden, en, wanneer deswegen redenen van klagten mogten voorkomen, dezelve aan hun Hoog Mogenden op te geeven. —— Ten zelfden tyde besflooten hun Hoog Mog., om dien Staatsdie-

LXVI. BOEK.

1789.

dienaar kundschap te doen toekomen, van de Orders aan die Consuls, Commissarissen en Agenten te geeven; met aanschryving van Hoogstderzelver verwagting, dat de Heer NAGEL, niet zou nalaaten, de belangens der Ingezetenen van de Republiek, zo veel in hem was, met alle bereidvaardigheid te behartigen, en ten dien einde aan deeze, dus onder hem gestelde Zaakbezorgers, zodanige bedenkingen te doen toekomen, als hy voor den Handel en Zeevaard in 't algemeen, of in byzonder voorvallende omstandigheden, noodig zou oordeelen, als mede om ten Hove van zyne *Groot Brittannische* Majesteit, zodanige Vertoogen te doen, als de omstandigheden der voorvallende zaaken zouden vorderen. (*) Een Superintendentschap, 't welk zeer strekte, om het Inkomen van deezen Gezant te vemeerderen. (†)

Bezending tot de *West Indische*

Om het bestel op de Regeeringen, in de *West-Indische* Volkplantingen, van den Staat aan zyne Hoogheid, by eenen zeer wyd-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 719.

(†) Wy vinden aangetekend, dat hun Ed. Gr. Mog. op den 2 Sept. 1789, toegestaan hebben, om aan den Envoye NAGEL, in *Engeland* *f* 3000 's Jaarlyks toe te leggen, boven den extra Byslag van *f* 5000 's Jaarlyks, om denzelven uit de Kas per Defroyementen te betaalen, voor zyne moeite van het Superintendentschap over alle de Commissarissen en Agenten in het Ryk van *Groot Brittanje* R. L. BOUWENS, *aan zyne Committenten*, bl. 254.

LXVI. BOEK. —— 1789. Volkplantingen benoemd.

wydstrekkenden Lastbrieve, in Oogstmaand des voorleeden Jaars, opgedraagen (*), te doen stand grypen, gaf de Stadhouder, als Opperbewindhebber en Gouverneur Generaal der *West-Indische* Compagnie, met den aanvange deezes Jaars, kennis, dat hy tot Commisfarisfen, na de *West-Indische* Eilanden, en de Volkplantingen *Esfequebo* en *Demerary*, benoemd hadt Jr. WILLEM AUGUST SIXTEMA THOE GROVESTEINS, Afgevaardigden wegens *Friesland*, ter Vergadering van hun Hoog Mogenden, WILLEM CORNELIS BOBY, Schepen en Raad der Stad *Haarlem*, en tot Secretaris ROCHUS VAN SUCHTELEN, Auditeur Militair der Krygsbezettinge in *'sGravenhaage*, met byvoeging, dat de goedkeuring deezer Gelastigden, en der verdere gemaakte schikkingen deswegen, hem aangenaam zou weezen. —— Onverwyld volgde de goedkeuring, en het besluit, om de Gouverneurs en Raaden in de Volkplantingen *Esfequebo* en *Demerary*, *Curaçao*, *St. Eustatius* en onderhoorige Eilanden, aan te schryven en te gelasten, om deeze Heeren in die hoedanigheid te erkennen, den inhoud van den Lastbrief hun gegeeven, op te volgen, en in alles behulpzaam te zyn. (†)

By

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 337.

(†) Deeze Commisfie van 13. Aug. 1789. tot 5. Mey 1790. werkzaam koste den Lande *f* 25280. De beide Heeren Commisfarisfen GROVERSTINS en BOBY, trokken ieder een Daggeld van veertig Guldens,

LXVI. BOEK. 1789.

By gelegenheid van het aanstellen deezer Bezendinge, vervoegden zich de Parnasfyns der *Portugeesche Jooden*, zo te *Amsterdam* als in *'s Gravenhaage*, by 'sLands Staaten, met verzoek, om aan zyne Hoogheid voor te stellen, dat de Heeren na de *West Indien* benoemd mogten gevolmagtigd, en met den noodigen last voorzien worden, om in de *West-Indien* onderzoek te doen, over de al of niet Admisfibiliteit, van die der *Joodsche* Natie, op de Rivieren *Esfequebo en Demerary*, en deswegen zyne Hoogheid verslag te geeven; op dat, ingevalle die toelaating zou kunnen geschieden, door hun Hoog Mogenden zodanige orders zouden kunnen gesteld en schikkingen beraamd worden, als tot het aan die van hunne Gemeente, in die Volkplantingen te accordeeren, Genot des Staatsbesluits, van den Jaare MDCLVII. zouden bevonden worden te behooren. (*)

Verzoek der *Jooden* by deeze gelegenheid.

Hoe noodig, hun Hoog Mogenden den Slaavenhandel, ten dienste der Volkplantingen, keurden, bleef, in den voorleeden Jaare, uit hoofde van Gewestlyke geschillen een volstrekt besluit, op dat stuk, steeken. (†) Eer het tegenwoordige ten einde liep, vaardigden zy een Plakaat uit, ter aanmoediging van den Negerhandel.

Plakaat ter aanmoediging van den *Negerhandel*.

Met

dens, en de Amanuensis VAN SUCHTELEN, vyftien Guldens daags, R. L. BOUWENS, *aan zyne Committenten*, bl. 362.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 86–210.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 239.

LXVI. BOEK. — 1789. Met den aanvange betuigende, „ dat, daar „ de Handel op de *West-Indien*, een der „ aanzienlykste takken uitleverde van „ het bestaan der Ingezetenen deezer „ Landen, en het zeker was, dat zo lang „ 'er geen nieuwe middelen waren uitge- „ dagt, om de Volkplantingen in de *West-* „ *Indien*, van de noodige handen te voor- „ zien, tot het verrigten van den arbeid, „ de Negerhandel behoorde aangemerkt te „ worden, als onafscheidelyk van den „ bloei en voorspoed der Volkplantingen, „ en van den geheelen Handel. (*)"

De

(*) *Resol. Gen.* 24. Nov. 1789. *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 1418. Lang voor deezen; doch ten deezen tyde meer byzonder, werd over den Slaavenhandel en het gebruik der Slaaven, in de Volkplantingen getwist, en veele Geschriften tot voor- en wederspraak in 't licht gegeeven. Wy zullen ze noch optellen, noch beoordeelen; dan kunnen niet nalaaten, daar dit werk onder het schryven van dit blad, ons in handen viel, aan te pryzen, Bryan Edwards, *Burgerlyke en handel-kundige Geschiedenis van de Engelsche Volkplantingen in de West-Indien*; waar in dit Stuk breedvoerig behandeld wordt, door dien Mensch-handel- en Volkplanting kundigen Schryver; en wiens schryven, te meer de opmerkzaame aandagt der onderzoekeren, van dit belangryk onderwerp verdient; daar hy betuigt, op dat wy dit weinige afschryven. Ik beken, dat ik, de middelen in overweeging neemende, waar door zeer gewoonlyk, de Slaaven in *Africa* verkreegen worden, en de verwoesting, die voortyds de wyze van overvoering na de *West Indien* vergezelde, eenmaal van gevoelen was, dat het deeze groote en vermaarde Natie (de *Engelschen*) voegde, in plaats van haar gezag, door andere Volken te laaten regelen, hun een lofwaar-

dig

De Planters in *Essequebo* en *Demerary*, hadden, door het verbod van vreemde Slaavenschepen, alle de uitwerkzels eener weezenlyke Afschaffing des Slaavenhandels ondervonden, en deswegen aan de Algemeene Staaten in deezen zin geschreeven. „Het is onmogelyk u Hoog Mogenden, „de jaarlyksche vermindering onzer Slaa„ven te berigten; maar zy wordt gemeen„lyk berekend op vyf ten honderd, of „een twintigste gedeelte. Dit wordt het „eerste jaar weinig gevoeld, de *negentien* „overgebleeven Negers bemerken naauw„lyks, dat zy het werk doen, 't geen, „in het voorgaande jaar, door *twintig* „verrigt werd. Maar het tweede jaar, „komt het zelfde werk voor *achttien* op, „en zo 'er nog een jaar, zonder ver„meer-

LXVI. BOEK. 1789. Klagten der Planters over gebrek aan Slaaven.

dig voorbeeld te geeven, door eene onmiddelyke en bepaalde afschaffing van deezen schandlyken Handel; en ik zou nog dezelfde gevoelens staande houden en voeden, was ik niet, by volkomener onderzoek, en betere onderrigting, opgeleid, om te vermoeden, *dat de voorgestelde middelen 'er niet aan voldoen zouden.* Ik vrees dat eene onmiddelyke en plotslyke afschaffing, door ééne Natie alleen, niet aan de oogmerken der menschlykheid, in *Africa* zal beantwoorden, en ik ben volkomen overtuigd, dat zodanig een maatregel strekken zou, om, in eene groote maate de elende van verre de meerderheid der Negers, die reeds in de *West-Indien* zyn, te verzwaaren; welker afneeming in getal onvermydelyk is; en die daarom, niet versterkt uit *Africa*, hunnen arbeid zodanig vermeerderd zouden vinden, als hun getal afnam." Zie het vyfde Deel deezes Werks, in 1798. by A. LOOSJES Pz. te *Haarlem* uitgegeeven.

LXVI. BOEK. 1789.

„ meerdering door aankoop by komt, moe- „ ten *zeventien* het werk doen, waar toe „ eerst *twintig* bestemd waren. Dit moet „ ongenoegen, verloop en opstand ten ge- „ volge hebben; of, zo de Negers deeze „ overlaading van werk, al geduldig op „ zich neemen, dan is ziekte, en een „ vroegtydiger dood, voor hun het ge- „ volg. Of eindelyk, zo de Planters alle „ deeze nadeelige gevolgen zoeken te ver- „ myden, moeten zy trapswyze hunne „ Plantadien inkorten, en ook by gevolge „ verminderen hunne voortbrengzels."

Hoe men in *Frankryk* op het stuk des Slaavenhandels dagt.

Anders over dit stuk dagt men in *Frankryk*, waar, ten deezen Jaare, in *Parys* de *Menschlievende Maatschappy tot afschaffinge van den Slaavenhandel* (*), tot stand kwam: de beroemde CONDORCET, was 'er Voorzitter, en de Heer BRISSOT DE WARVELLE, een der eerste Oprichteren, stak na *America* over, om den toestand der *Negeren*, aldaar van nader by te leeren kennen. (†)

Gedreigde Opstand der Slaaven in *Demerary*.

Wat 'er ook zyn mogte van de behandeling, door onze Volkplanters, den Slaaven aangedaan, waar over zeer verschillend gesprooken wordt, en wier lot zeker zeer onderscheiden zal weezen, naar de Hee-

(*) Zy droeg den naam van *La Societe des Amis des Noires*. *Algem. Konst en Letterbode*, II. D. bl. 142.

(†) Men heeft eene *Nederduitsche* zeer leezenswaardige Vertaaling van BRISSOTS *Reize*, derwaards te *Amst.* by M. DE BRUYN, in III. Deelen.

Heeren zyn, welke zy als lyfeigenen dienen, van tyd tot tyd, gewaagen de berigten herwaards overgebragt, van Opstanden door hun aangerigt. Zo vernam men, dat ten deezen Jaare, op drie Plantadien in *Demerary*, de *Negers* zamenschoolden. Niets minder ging hun na, dan de toeleg, om alle de Blanken aan de *Westkust* dood te slaan; doch een klein aantal Soldaaten, met eenige gewapende Manschap van een Oorlogschip, daar ter reede liggende, beschutte eene der Plantadien, op welke het voornaamlyk gemunt scheen. Door de *Indiaanen* van de Rivier *Essequebo*, binnen weinig dagen, ondersteund, geraakten de meeste Muitelingen gevangen, en werden te regt gesteld; terwyl men de in de bosschen omzwervende opzogt, om ze den Regter, nevens de anderen, over te leeveren, of af te maaken; waar mede de vrees voor dien Opstand verdween. (*)

LXVI. BOEK. 1789.

De weggeloope Negers te *Suriname* beteugeld.

In *Suriname*, waar men steeds op de hoede is, en kryg voert tegen de weggeloopene *Negers*, en eene Linie van verdeediging heeft, met welke het meest bewoonde gedeelte dier Volkplantinge tegen de aanvallen van die geduchte en zwervende hoop gedekt wordt, hadt dezelve, in een streek, zeer hoog de Rivier op, en verre boven de gezegde Linie gelegen, drie Houtgronden afgeloopen, eenige Blanken vermoord, en Slaaven van daar mede gevoerd. Een gedeelte der Krygsbe-

zet-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 38.

LXVI. BOEK. — 1789. zetting, schikte zich onverwyld derwaards, om die Ontrusters, in de bosschen, hunne wykplaatzen, te vervolgen. Dit voorkwam allen verderen aanval, en een Krygspost aangelegd over de plaats, waar die Bende zich meest onthieldt, om dezelve in teugel te houden, verdeedigde dit gedeelte der Volkplantinge dermaate, dat zy, by eenen vrugtloozen aanval, met veel verlies moesten aftrekken. (*)

Letter en Landbouw bevorderende Inrigting in *Suriname*. Uit gemelde oorden berigten van dusdanige opstanden aan te treffen is in geenen deele vreemd, vreemder van daar te verneemen, en uit dien hoofde in onze Geschiedenis meldenswaardig, dat 'er de hand geslaagen wordt aan Weetenschappen en het stichten van nuttige Inrichtingen. Dit greep thans in *Suriname* plaats. Eén enkel Mensch kan veel toebrengen om het licht van kennis te doen opgaan. De Arts J. VOEGEN VAN ENGELEN, die zich hier te lande door de vrugten van zijne pen bekend en beroemd gemaakt hadt, na *Suriname* vertrokken en daar gevestigd, zette zyn Geneeskundig schryven voort, ten dienste zyner nieuwe Landgenooten. Aan 't hoofd eener *Letterkundige Maatschappy* te *Paramaribo* gesteld, deelde hij een plan mede om een nieuw Departement aan dezelve toe te voegen, onder den naam van *Surinaamsche Maatschappy van den Landbouw*, ingerigt om in dit vak ten meeste nutte van de

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 39—1069.

de Volkplanting werkzaam te weezen (*). LXVI. BOEK.

Om in den veel gelds behoevenden staat der *Oost-Indische Maatschappye* te voorzien hadt men by *Holland*, in den voorleeden Jaare, kragtige maatregelen genomen (†). *Zeeland* spande ook thans de kragten in om die behoefte aan te vullen. Eerst schreeven de Staaten van dat Gewest eene Geldleening uit van negen Millioenen Guldens, tegen de rente van drie ten honderd, vrydom van Belasting van het Collateraal voor den tyd van dertig jaaren. Deeze Gelden zouden, ten minsten voor de helft, moeten opgebragt worden in gereed Geld, gewerkt Goud en Zilver; voor de andere helft zou men Schuldbrieven ten laste van *Zeeland* aanneemen. — By het uitschryven deezer Geldligtinge vreesden de Staaten reeds, dat dezelve geenen genoegzaamen opgang zou neemen in een Gewest, zo zeer behoeftig en zo zeer bezwaard: weshalven zy den Ingezetenen tevens bekend maakten, dat, wanneer in deeze Geldopneminge geen genoegzaame som mogt ingetekend worden, zy besluiten zouden tot eene andere Geldligtinge, waar toe ieder Ingezeten van *Zeeland* vier ten honderd van alle zyne Bezittingen, tegen de rente van drie ten honderd, zou moeten opbrengen.

1789. Geldheffingen in *Zeeland* ter ondersteuning van de *O. I. Maatschappy*.

De eerst voorgestelde Geldopneeming, in den aanvange van Oogstmaand, hadt „ ondanks veelen der Ingezetenen," ge-„ lyk

(*) Men vindt het in de *Algemeene Kunst en Letterbode*, II. D. bl. 59.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 223.

LXVI. BOEK. 1789. „ lyk de Staaten spreeken", ryklyk „ het hunne toegebragt hadden, te „ weinig bygedraagen, om het oog- „ merk te bevorderen." Weshalven zy, in slachtmaand, van de vrywillige Geld-heffing tot de andere overgingen, en 's geen de Staaten, zo weinig tyds te vooren „ ten gevalle hunner Ingezetenen uit- „ stelden" nu werkstellig maakten; en dus goedvonden „ overeenkomstig met het hoog wys Advys van zyne Hoogheid," te bewilligen in de Geldheffing by de eerst voorgestelde van verre aangeduid; maar thans onder het gezigt gebragt der Ingezetenen, die nu genoodzaakt werden, dat geen doen, 't welk de meesten wel voorzien hadden, dat by de eerst voorgestelde Geldleening, het gewis gevolg zou weezen. (*)

Algemeene schaarsheid aan Geld. Geldgebrek uit het vergelegen *Oost* hadt, zints lange, de klaagstem tot hier te lande toe, doen klinken, met een hollen wedergalm; men geraakte 'er aan gewoon, men bragt ter vervullinge aan, en vry en op een meer gedwongen voet; doch daar niet alleen hadt geldgebrek plaats. Schoon des te klaagen een vry algemeene klagt is, was ten deezen Jaare dezelve sterker dan gewoonlyk. Het ryzen der Descontes tot de ongemeene hoogte van meer dan vyf ten honderd, duidde, op dien Thermometer van overvloed of schaarsheid van Geld, dit laatste, op eene ontzettende wyze, aan.

Men

(*) *Verzamel. by* DE CHALMOT, XV. D. bl. 297—308. XVI. D. bl. 288—307.

Oorzaaken hier van opgeteld.

Men bleef niet in gebreke om verscheide oorzaaken van deeze kwaale, met regt een gebrek aan bloed, of omloop van 't zelve, in het lichaam van Staat geheeten, op te geeven. Zonder ons in de beoordeeling in te laaten, wegens de gegrond- of ongegrondheid, het meerder of minder daadlyk aanweezen, dier tot gebrek aanleidende of reeds werkende oorsprongen, willen wy de opgave der voornaamste, naar aanwyzing van Handel kundigen, met een enkel woord, hier plaats geeven. *Zy* spraaken van den minderen Invoer van Goud en Zilver, zints eenigen tyd, uit de Mynen van *America* na *Europa*. By deezen minderen Invoer kwam, ter verdubbelinge, eene grootere Verzending dier koostbaare Metaalen uit *Europa* na *Asia*. De Oorlog des *Duitschen* Keizers en van de Keizerin aller *Russen* tegen de *Porte* bragt men mede by: dewyl het eene door de ondervinding gestaafde waarheid is, dat veel Gelds getrokken wordt na oorden, daar men Kryg voert, magtige Legers teveld houdt, en in veelvuldige Behoeften van allerleien en zeer wydstrekkenden aart, door middel van gereed Geld, grootendeels moet voorzien worden. — Tusschen *Rusland* en *Groot Brittanje* was het verdrag van Koophandel ten einde geloopen en niet vernieuwd: ingevolge hiervan moesten de *Engelsche* Kooplieden, op dat Ryk sterken handel dryvende, even als die van andere Volken, de Tollen, en andere daar gevorderde Regten, in Ryksdaalders voldoen: 't welk gelegenheid gaf dat

de

LXVI. BOEK. de *Engelsche* Kooplieden, die Munte uit *Holland* ontbooden. —— Veel meer egter dan de laatstgemelde oorzaak bragt eene andere, naar veeler begrip, toe om ons Land van gereede Penningen te ontblooten; de menigvuldige Geldligtingen, met aanbod van hooge Renten, die de buitenlandsche en boven al de Oorlogvoerende Mogenheden, by herhaalinge, hier te Lande deeden, met eenen uitslag, welke zeer afstak by de traagheid, in het doen van Inschryvingen by Geldheffingen ten behoeve van het Vaderland gedaan. —— Men voerde eindelyk, als eene rede aan, den hoogen Wisfel van *Engeland* op *Holland*, waar door veele Ingezetenen hier te Lande, byzonder de *Jooden* zich lieten verlokken om Geld, en bovenal Goud, van hier na *Engeland* te zenden; ten einde daar voor Wisfels te bekomen, en het voordeel van den hoogen Wisfel te trekken. De gestaadige vervoering van veel Gouds na *Engeland* leedt geen twyfel, daar het openlyk, langs den gewoonen weg, menigvuldig geschiedde, en men alle rede hadt om groote overmaakingen, langs andere wegen, bykans even zeker te stellen. Schatten werden 'er op die wyze verhandeld, en schoon byzondere Persoonen hier door veel gelds wonnen, diende dit ten middel om by zeer veele anderen den voorraad en omloop des gereden Gelds te verminderen, en te doen vertraagen.

—— 1789.

Schaarsheid aan Graanen. Schaarsheid van Geld in den Omloop mogt veelen drukken, terwyl eenigen hier in

in het middel vonden om schatten te verzaamelen: eene andere schaarsheid deedt zich dreigend en drukkend op, ten aanzien van eene der Levensnoodwendigheden, welke ons Land, by lange na niet, in eene genoegzaame hoeveelheid, voortbrengt tot voedzel der Ingezetenen noodig; terwyl het egter, zints lange, de Koornschuur van *Europa* genaamd, en geweest is, door den sterken Handel daar in Graanen gedreeven: een Handel, die te meermaalen den afgunst wekte, en den nyd met een scheel oog op ons Land deedt nederzien.

LXVI. BOEK. 1789.

Hooge prys der Graanen.

Verbaazend was, ten deezen Jaare, de steigering van den Prys der Graanen, in bykans alle Landen van *Europa*, zo waar dezelve in den grootsten overvloed vallen, en van waar zy verzonden worden, als waar men de Stapelplaatzen en groote Markten van dezelve aantreft. De toevoer van Graanen uit *America*, in welk Werelddeel een nieuwe Koornschuur, als 't waare werd opengezet, droeg wel iets by; doch kon de ongelegenheid op verre na niet weeren. De lysten van de Pryzen der Graanen getuigen van deeze Marktsteigeringen (*). Ten voor-

(*) In de Maand July deezes Jaars werd, uit *Frankryk* gemeld, dat de Onderstand, in de thans plaats hebbende schaarsheid van Graanen in *Frankryk*, op orde des Konings, buiten 's Lands, opgekogt, en ten grooten deele reeds in dat Ryk ingevoerd, blykens eene egte opgave van den Heer NECKER aan de Nationaale Vergadering gedaan, niet minder bedroeg dan 404 duizend 463 Quintalen,

LXVI. BOEK. — 1789. voorbeelde ftrekte, dat de Tarwe, die in 't laatst des voorgaanden jaars, *Honderd en Tagtig* Goud-Guldens goldt, thans voor *Driehonderd en Zeventig* verkogt werd: een ongehoord verfchil in zo kort een tyds beftek. Het klimmen der Pryzen maakte de Voorraad fchuuren, waar men de Graanen uit de eerfte hand heeft, ledig en hieldt men dezelve elders op; in de verwagting dat die pryzen, hoe hoog, nog hooger zouden loopen.

Waar aan dezelve wordt toegefchreven. Geen algemeen misgewas in de Landen, waar voor *Europa* deeze Leevensnoodwendigheden doorgaans in de grootfte ruimte vallen; was hier van de oorzaak; maar wordt zulks, voor geen gering gedeelte, toegefchreeven, aan een plan om *Frankryk* in de deerlykfte verlegenheid te ftorten, door gebrek aan die behoefte des Leevens, 't welk zich in dat Ryk reeds, onder eene fchrikbaarende gedaante veeler wegen deedt zien. — Lieden kundig in den Graanhandel hebben ons, te meermaalen verzekerd, dat geen daadlyk gebrek oorzaak gaf tot die ontzettende Marktpryzen.

Hoe Staaten van *Holland* over deeze Duurte fpraaken. In de Aankondigingen van wegen de Staaten in een en ander Gewest onzes Lands ge-

taalen, zo van Tarwe en Rogge als van Gerst en Ryst, die de Koninglyke Schatkist meer dan 25 *Mill. Livres.* ftonden te kosten. Door deeze maatregelen, en de meer en meer aangroeienden toevoer van buiten, byzonder in de Havens van Normandyen, begon men hoop te fcheppen op eene fpoedige genoegzaame vervulling van dit gebrek. *Algem. Konst en Letter-Bode* III. D. bl. 3:.

gedaan, ontmoeten wy geene andere dan algemeene en duistere aanduidingen, wegens de Duurte van het Graan, en zonderlinge schikkingen op den prys van 't Brood. Immers Staaten van *Holland* lieten zich, in Hooimaand, op dit Stuk, in deezer voegen hooren; Alzo wy in ervaaringe gekomen zyn, dat, *door eene zamenloop van omstandigheden*, eene algemeene schaarsheid van de hoogstnoodzaaklyke Graanen van Tarw en Rogge, genoegzaam door geheel *Europa*, plaats heeft, dat mitsdien deeze Staat, den toevoer, welke zo ryklyk over Zee en langs de Rivieren, in gewoone tyden, wordt aangebragt, met andere Landen moetende deelen, daar uit gebooren is zodanige steigering der Pryzen, dat daar van, in veele jaaren, geen voorbeeld is geweest, hebben wy deeze omstandigheden in ernstige overweeginge genomen, en daar by aangemerkt; dat indien de Zetting van het Brood moest geregeld worden in evenredigheid van de voorgemelde hooge Pryzen van Tarwe en Rogge, en, by aanhoudenheid, naar maate van derzelver verdere steigeringe, verhoogd, zulks tot een zeer groot Bezwaar voor het algemeen, en tot een ondraaglyken last voor de mingegoeden en arme Ingezetenen zou worden, en wy, zo veel in ons vermogen is, tegen de gevolgen van deeze onmaatige Duurte, tegen de vreeze van Gebrek, in deeze Provincie, willende voorzien,

LXVI. BOEK. — 1789.

„ hebben wy, onverminderd de maatregelen,
„ welke de Regeeringen der ſtemmende Ste-
„ den, goedgevonden heben, ten aanzien
„ van hunne Burgers en Ingezetenen te nee-
„ men, of nog zouden mogen neemen, goed-
„ gevonden vast te ſtellen: dat van nu
„ af aan, tot den eerſten October aanſtaan-
„ de, tegen welken tyd men hoop heeft,
„ op de vervulling van den nieuwen
„ Oogst, de Zetting van het Brood, ten
„ Plattenlande alom binnen deeze Pro-
„ vincie, niet zal worden verhoogd. —
„ Dat, ten einde de Bakkers mogen in
„ ſtaat geſteld worden om het Koorn te
„ bekomen, dat zy het naar de voorge-
„ melde Zetting kunnen verbakken; en
„ om dezelve eenigzins te gemoet te ko-
„ men, in de reeds geledene Duurte, wy
„ by deezen vryheid geeven aan alle Bak-
„ kers ten Plattenlande, welke onder Eede
„ zullen kunnen verklaaren, geen Voor-
„ raad van Tarwe of Rogge te hebben
„ gehad, en dezelve niet te hebben kun-
„ nen bekomen tot een Prys, die naby
„ geëventredigd is, of geweest is aan de
„ Zettingsprys van het Brood, dat zy
„ zich, tot den eerſten October aanſtaan-
„ de, kunnen vervoegen aan de Schou-
„ ten en Geregten, waar onder zy be-
„ hooren, en aldaar onder Eede als voo-
„ ren, opgeeven de kwantiteit van Tarw
„ en Rogge, welke zy ieder Maand, te
„ rekenen van den achtſten *July* tot den
„ achtſten *Augustus*, voorts van den acht-
„ ſten *Augustus* tot den achtſten *Septem-*

„ *ber*,

„ *ber*, en geduurende de laatste drie wee-
„ ken van den achtsten *September* tot den
„ eersten *October* deezes Jaars, in hunne
„ Bakkeryen zullen hebben verbakken,
„ mitsgaders tot welke Pryzen zy dezelve
„ Graanen zullen hebben ingekogt, en
„ dat deeze te doene opgaven, door de-
„ zelve Schouten en Geregten, aan onze
„ Gecommitteerde Raaden, by het einde
„ der gestelde Termynen, zullen worden
„ toegezonden; ten einde door dezelven,
„ uit 's Lands Kas, aan gemelde Bak-
„ kers worde goedgedaan, het geen zy,
„ tot het bekomen van voorschreeven
„ Graanen, genoodzaakt zyn geweest
„ te moeten besteeden boven den Prys,
„ naar welke de Zetting van het Brood
„ gereguleerd is, tot de gemiddelde Pry-
„ zen der Markten van *Amsterdam*, *Rot-*
„ *terdam* en *Dordrecht* op de tyden,
„ wanneer de voorzegde Graanen door de
„ Bakkers zyn ingekogt."

De Staaten voegden, tot voorkoming van bedrog, hier nevens; „ vermids deeze on-
„ ze voorzorg, door welke het Koorn,
„ op eene zo voordeelige wyze, verkryg-
„ baar gemaakt word, alleenlyk ten oog-
„ merk heeft het gerief en de verligting
„ der Ingezetenen, bevelen wy en stel-
„ len by deezen vast, dat, wanneer een
„ Bakker van het alzo door hem opge-
„ geeven Koorn eenig ander gebruik
„ maakte, dan om hetzelve in zyn Bak-
„ kery te verbakken, hy eene boete zal

LXVI. „ moeten betaalen van twee duizend Gul-
BOEK. „ dens." (*)

1789. Ten aanzien der schikkingen in byzondere Steden van welke, in deeze Afkondiging, gewaagd wordt, stak *Amsterdam* boven anderen uit. Om de duurte op die algemeene Benoodigdheid, voor de smalle gemeente, tot geen ondraaglyk bezwaar te maaken, bepaalden Burgemeesters de Zetting van het Brood tegen *twee honderd en veertig* Goudguldens de Last Tarwe, en vonden goed alles, wat de Tarwe meer goldt dan *twee honderd en zestig* Goudguldens, aan de Bakkers in de Stad goed te doen. Terwyl zy op het Roggenbrood eene schikking maakten, die den Prys van dit allerbenoodigst voedzel voor geringe Lieden, draaglyk deedt worden; met schadeloos stelling voor de Bakkers.

Byzondere schikkingen te *Amsterdam*.

De invloed deezer Koopstad hadt alle Voorstellen, wegens een verbod van Uitvoer uit *Holland*, met de duchtigste redenen, van Handel en Algemeen belang ontleend, weeten te keeren, en verdienden de Afgevaardigden des wegen allen lof. Burgemeesteren worden by zommigen ook gepreezen, dat zy, by tyds, eenen grooten voorraad van Koorn opkogten. Een opkoop, die den prys tot de gemelde ongewoone hoogte deedt klimmen. Door deezen voorraad, zeggen eenigen, was de Regeering instaat, de Baatzugt

Die Stad deswegen gepreezen.

van

(*) *Resol. van Holland*, 28. July 1789.

van zommige byzondere Kooplieden voortekomen, en den Prys te dwingen; rees dezelve te hoog, dan verkogt de Stad, en deedt daar door den Prys oogenblikkelyk daalen; was de Prys hier door weder laag, dan kogt de Stad wederom in. Zy willen dat de Stadsregeering, door dit Handelbedryf, den al te hoogen en drukkenden Prys deezer allernoodigste behoefte heeft voorgekomen, en een overgroot nut aan het algemeen toegebragt; zy voegen 'er by., dat men door dit beleid eene aanzienlyke somme gelds voor de Stad gewonnen en overgehouden heeft. (*)

Dan, om geene aanmerking te maaken over de bevoegd of onbevoegdheid eener Stadsregeeringe, om dus de rol van Koopman te speelen, waar voor en tegen niet weinig zou te zeggen vallen, en de omstandigheden voor of tegen kunnen beslissen, vinden wy, wegens den opkoop daar ter Stede, ten aanzien van zommige Staatsleden opgetekend „ dat zy", wy schryven, niets beslissende, de eigen woorden af, „ om in *Frankryk* een Hon„ gersnood te helpen favoriseeren, de „ noodige orders gegeeven hebben aan „ het huis van ROQUETTE en VAN DE „ POL te *Amsterdam*, om eene zekere „ kwantiteit Graanen op te koopen, en wel „ ten beloope van 2800000 Guldens, „ welke men naderhand weder, uit be„ noodigdheid van Penningen, heeft moe„ ten

De Graanhandel van zommige Staatsleden gewraakt

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 764.

LXVI. BOEK. 1789.

„ ten verkoopen, en waar uit eene aan-
„ merkelyke schade voor den Lande voort-
„ gevloeid is: dewyl 'er niet minder dan
„ 1350000 verlies op viel." (*)

Schikkingen te *Rotterdam.*

In *Rotterdam* nam de Regeering, even als te *Amsterdam*, dergelyke voorzorgen om aan de Bakkers eene vergoeding te geeven, 't welk den armen te staade kwam; want, daar volgens de Marktprys der Graanen in Hooimaand, het Tarwenbrood van drie Pond door de Ingezetenen zou moeten worden betaald tegen *zeven en een halven* stuiver, werd het, volgens de laatste Zetting, verkogt voor *zes stuivers en een half*: terwyl het Roggenbrood van vier Pond bleef op *vier stuivers en zes duiten*, 't geen anderzins, naar den toenmaaligen Marktprys, tegen *vyf stuivers en vier duiten* zou gekomen zyn. (†)

Bepaalingen in *Utrecht* op den Graanhandel.

Elk Gewest droeg, ten aanzien van dit belangryk stuk, zyne byzondere voorzorgen. De Staaten van den Lande van Ut-

(*) BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 355, vergeleeken met bl. 598. Hy voegt 'er nevens, „ hier van byna met zekerheid te kunnen zeggen, dat de Ridder BENTINCK daar mede de directie in gehad heeft, zo als blyken kan uit verscheide Brieven by hem ten dien opzigte gevonden, door DAVID WENDORP en deszelfs Broeder geschreeven; waar uit men tevens zien kan welke lieden men daar toe gebruikt heeft buiten 's Lands; zynde de Brief van P. S. WENDORP, welke over de Graanen handelt, den 1 July 1789 uit *Amsterdam* aan RHOON geschreeven.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 928.

Utrecht, vernomen hebbende, dat, niettegenstaande het Verbod by verscheide Publikatien en Waarschouwingen daar tegen, veele Persoonen ten Plattenlande zich vervoegden om allerlei soorten van Graan vóór of op te koopen, waar door aan de openbaare Markten, in de beslootene Steden, niet alleen groot nadeel werd toegebragt; maar ook de goede Opgezetenen en Huisluiden konden worden misleid en benadeeld in den Prys derzelven, en oorzaak gegeeven tot eene verregaande steigeringe van den Prys, wanneer dezelve als uit de handen van de Vóór of Opkoopers zou moeten gebrooken worden, tot bezwaar van alle In- en Opgezetenen des Gewests, byzonder in de tegenwoordige Duurte der Graanen — vonden goed een algemeen verbod te laaten uitgaan. By 't zelve werd een iegelyk verboden eenige Graanen, of ook Meel van dezelve, ten Plattenlande gevonden wordende in Huizen, Bergen, Schuuren, Schuiten, Wagens, of waar ook, het zy gedorscht of ongedorscht, te gaan vóór- of opkoopen, om daar mede Handel te dryven, of ook aan zodanige Vóór- of Opkoopers te verkoopen, of ook wel dezelve by Monsteren te veilen, om naderhand te leeveren, of ook op tyd te verkoopen. — Zy bevelen dat alle Opgezetenen zouden gehouden weezen hunne Graanen te brengen in de beslootene Steden van het *Sticht* om aldaar te verkoopen, of te markten. — Het bleef nogthans aan de Opge-

LXVI. BOEK.

1789.

LXVI. BOEK. 1789. gezetenen ten Plattenlande geoorlofd onder den anderen te koopen of te verkoopen, zo veel zy ten onderstand van hunne Huisgezinnen, of weder bezaaijen van hun Land, en zo verre Bakkers of Brouwers ten Plattenlande betrof, dezelve tot voortzetting van hunne Neeringen noodig hadden. Alles op verbeurte van het Graan of Meel, dat tegen den inhoud dier Publikatie zou worden verkogt, of, ingevalle die niet mogten zyn agterhaald, de waarde van dien, boven eene boete van drie honderd Guldens door Koopers en Verkoopers beiden te verbeuren. — En dewyl het zou kunnen zyn, dat reeds Contracten van Vóór- of Opkoop, of Aflevering op tyd, tegen dit verbod, waren gemaakt en geslooten, verklaarden zy die alle, in zo verre dezelve binnen zes Maanden vóór die Afkondiging hadden plaats gegreepen, te niete te doen, niet willende dat daar uit eenige Actie of Regt zou worden gebooren of vervolgd. (*)

De sterke uitvoer van Graanen en daar uit onvermydelyk ontstaande Duurte ook van andere Leevensnoodwendigheden, deedt de Stads Regeering van *Utrecht*, in den Zomer deezes Jaars, een verbod uitgeeven, tegen het voor- en opkoopen van Graanen en Eetwaaren, als mede het veilen en verkoopen dier Levensbehoeften langs de Huizen, geduurende den Markttyd. (†) In

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl 532.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 784.

In *Zeeland*, het rykste der Bondgenootschaplyke Gewesten in het opleveren van Graanen, droeg men byzondere voorzorgen tegen Gebrek. De Staaten betuigden, in Wynmaand, dat zy, niets meer ter harte neemende dan het belang hunner Ingezetenen te bevorderen, 't geen onder andere gelegen was, dat een ieder, naar zynen staat, de meest noodzaaklyke Levensmiddelen, tot eenen redelyken Prys, bekomen kon, met veel kommers aangedaan geweest waren, wegens den weinigen voorraad van Graanen, en de bovenmaatige Duurte, welke daar door, zints eenige Maanden, hadt plaats gegreepen. Wel hadden zy reden om de Voorzienigheid te danken voor een ryken en milden Oogst, die de vreeze voor schaarsheid deedt ophouden, en de kommerlyke uitzigten, die 'er met reden, wegens den harden Winter waren, deedt veranderen in eene geruste verzekering, dat zy, mits gepaste maatregelen neemende, voor Gebrek waren bewaard gebleeven.

LXVI. BOEK. 1789. Zorgen in *Zeeland* gedraagen.

Ondanks dit alles vernamen de Staaten van *Zeeland*, dat de Pryzen der Graanen wederom reezen, en 'er groote verzendingen plaats hadden. Dit bewoog hun om zorg te draagen, dat de goede In- en Opgezetenen, zo verre menschlyke vermogens en maatregels zulks toelieten, bewaard bleeven voor gebrek aan Brood, en dat te gelyk een vryen loop gelaaten wierde aan den In- en Uitvoer, ten voordeele van den

Koop-

LXVI. BOEK. — 1789. Hoe zy over het Verbod van Uitvoer dagten.

Koopman, Winkelier, Landman en min-vermogenden Arbeidsman.

Onder de Middelen, tot voorkoming van gebrek, was den Staaten wel voorgekomen *een Verbod van Uitvoer*, of een *Opkoop van Graanen*. Over deeze laaten zy zich byzonder en in deezer voege uit, dat zy, ten opzigte van het *Verbod van Uitvoer*, „ het belang inziende van alle hunne Ingezetenen, in bedenking hadden genomen, dat aan dit Middel, niet dan in den uiterften nood, kan noch mogt gedagt worden: dewyl het eenen allernadeeligften invloed hebben zou op den Koophandel; daar Verbod van Uitvoer een ftilzwygend Verbod van Invoer infloot, dat de anders van buiten inkomende Graanen van de Markten in de Provincie zouden worden afgewend; dit zou den Koopman in zyne Speculatien bepaalen, den Commisfionaris van zyne Provifien berooven, den Winkelier het vertier zyner waaren doen verminderen; den Sleeper en Arbeider een gedeelte van zyn loon doen derven; terwyl dit allerfchadelykst zou weezen voor den Landman, en de Pryzen der Graanen in *Zeeland* tot zulk eene laagte brengen, dat deezen reden zouden hebben om zich te beklaagen van geen aandeel te hebben in de voordeelen, die andere Landgenooten te beurt vielen."

Hoe over het

Ten aanziene van eenen *Opkoop der Graanen*, fpraaken zy in deezer voege

„ dat

„ dat hun gewigtige reden waren „ voorgekomen, waarom zy een Mid- „ del, het geen in het algemeen, het „ eenvoudigste en gemaklykste is, in dit „ Tydstip niet raadzaam vonden; gemerkt, „ zo die Opkoop de gewenschte uitwer- „ king zou hebben, 'er gezorgd behoor- „ de te worden, dat zulks in tyds ge- „ schiedde; en schoon hier aan kon vol- „ daan worden, dit geen invloed behoor- „ de te hebben op het steigeren der Pry- „ zen, waar van zy met reden het tegen- „ deel vreesden; behalven dat noch de „ Provinciaale, noch de Stedelyke Finan- „ tien het toelieten dat de schade, die „ hier door kon veroorzaakt worden, en „ het geen reeds zo merkelyk ondervon- „ den was, by voortduuring, ten laste „ van dezelve, kon gebragt worden."

LXVII BOEK. 1789. Opkoopen.

Zorgende tegen gebrek, en in 't oog houdende het wederkeerig belang der Ingezetenen, oordeelden zy het redelyk en billyk, dat allen dezelve voor hun gebruik eenen meer dan gemeenen Prys besteeden voor het Brood, en dat ook de Landlieden, die zo ryklyk deelden in de Zegeningen, die de Voorzienigheid schonk, zo zigtbaar doorstraalende in het opwassen, ryp worden en inzamelen van den jongsten Oogst, door het afstaan van een gedeelte hunner Graanen tegen eenen redelyken Prys, ook het hunne zouden toebrengen ten nutte hunner Mede-Ingezetenen.

Schikkingen daar gemaakt.

Uit hoofde van dit alles stelden de Staaten vast, dat ieder Landman, in de gehee-

LXVI. BOEK. — 1789. heele Provincie, ten gebruike der Ingezetenen zou houden en leveren *vyf zakken Tarwe van ieder Gemet*, tegen een hier bepaalden Prys (*). Op straffe dat hy, daar aan niet voldoende, maar een gedeelte van die bepaalde hoeveelheid, anders dan tot gebruik verkogt, hy van elke dus verkogte zak twee *Ponden Vlaamsch* boete zou moeten betaalen.

Men oordeelde, dat het beloop van dusdanig eene Leevering de Inwoonders van *Zeeland*, op honderd duizend begroot, zou kunnen voeden. Eene berekening hier op gemaakt zal eenigermaate ten blyke kunnen strekken van de Tarweteelt in dit vrugtbaar Gewest. Volgens eene begrooting worden in *Zeeland* van de honderd gemeeten schotbaar land, twintig met Tarwe bezaaid, en dat, naardien *Zeeland* omtrent twee honderd duizend gemeeten schotbaar land bevat, derhalven veertig duizend ten Tarwenteelt bezaayd zyn, en 'er dus vyf zakken van ieder Gemet, dit is twee honderd duizend zakken voor acht en twintig Schellingen moesten geleeverd worden. Een Gemet leevert van tien tot twaalf Zak op; en dus mogt men, in dit vrugtbaar Jaar, met grond veronderstellen, dat 'er ten minsten twaalf Zakken van ieder Gemet waren gekomen; dat dus de Landman ten minsten zeven Zakken tot Verzending zou kunnen verkoopen, en dus

(*) Te weete: 1:8:0 *Pond Vlaamsch* de *Goesche Zak*.

dus nog twee honderd en tachtig duizend Zakken uit *Zeeland* kunnen uitgevoerd worden (*).

LXVI. BOEK.

1789.

Maastricht voor gebrek beschut.

Bepaalingen van Uitvoer door de Algemeene Staaten daargesteld, by een Plakaat in Sprokkelmaand deezes Jaars, ingevolge van 't welke de Uitvoer van Graanen, uit den *Lande van Overmaaze*, tot onzen Staat behoorende, uit den *Vroenhove*, mitsgaders uit de verdere Bannen, en Districten onder hun Gebied, by en omstreeks *Maastricht* gelegen, was verboden, hadden daaromtrent verkeerde handelingen plaats gegreepen; die ten gevolge naa zich sleepten, dat uit die Landen geen toevoer na *Maastricht* geschiedde; 't welk groote duurte en schaarsheid in die Stad, en den omtrek van dezelve zou kunnen doen ontstaan, in gevalle 'er geen kragtdaadige middelen ter voorzieninge werden aangewend. Dit deeden de Staaten by een Plakaat in Wynmaand (†).

Bepaalingen omtrent den Uitvoer van Aardappelen.

Geen Spys in den Lande algemeener voedzel voor de Ingezetenen, naast Brood, opleverende, dan het gezegende Grondgewas, de Aardappelen, werden de Algemeene Staaten, in Slachtmaand, te raade om, ter oorzaake van de steeds aanhoudende en de min vermogenden zo zeer bezwaarende Duurte der Graanen en andere Leevensmiddelen, welke niet te voorzien

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 1396 en 1762. enz.

(†) *Resol. Gen.* 2. *Oct.* 1789.

LXVI. BOEK. 1789. zien was dat binnen korten tyd zou kunnen worden weggenomen, den uitvoer van Aardappelelen, tot den eersten van Zomermaand des volgenden Jaars, te verbieden; ten einde dit nuttig voedzel voor een gematigden Prys verkrygbaar te doen blyven. De straffe op den Uitvoer gesteld was de verbeurte der Aardappelen, die men zou hebben tragten uit te voeren, als mede van de Schepen, Schuiten, Wagens, of Karren, ten dien einde gebruikt; boven en behalven de dubbelde waarde der Aardappelen, welke men zou hebben tragten uit te voeren. Alleen met uitzonderinge van de kleine hoeveelheid, ten dienste van het Scheepsvolk op reis (*).

Belasting in *Friesland* op den uitvoer gesteld.

Friesland, onder alle de Gewesten geenzins het minste in het uitleeveren van dien Leevensvoorraad, hadt des wel veel; doch de Staaten, lettende op den steeds toeneemenden Uitvoer, niet alleen buiten die Provincie, maar zelfs buiten de Republiek, vonden in Slachtmaand goed, eene belasting van twaalf stuivers te leggen, op ieder Ton Aardappelen, ter voorkominge, dat de prys dier vrugt tot eene buitengewoone hoogte loopende, de minvermoogende Ingezetenen geen gebrek aan dit voedzel zouden lyden (†).

Zo veel nasleeps hadt eene Duurte, die sommigen vermoedden den oorsprong genomen te hebben uit Staatkundige bedoe-

(*) *Resol. Gen.* 30. Nov. 1789.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 1788.

voelingen; zo strekt het lydend Menschdom ten voorwerp van veelvuldige folteringen, die op eenen grooten afstand werken. LXVI. BOEK 1789.

Niet alleen kenmerkte dit Jaar zich, by onderscheiding, door de Duurte der Graanen, waarom wy 'er het voornaamste van optekenden; maar ook door de strengheid des Winters, welke verschynzelen opleverde, in 's Lands geschiedenisse meldenswaardig, en edelmoedige bedryven deedt gebooren worden, wier ophaalen eenigzins kan dienen tot vergoeding van den weedom, welke het edel hart gevoelt, by het bedenken van het leed, 't geen den Inwoonder treft. Strengheid des Winters.

De koude van deezen aanmerkelyken Winter, en de vorst daar aan geëvenredigd, mogen gezegd worden, in 't laatst van Slachtmaand des voorigen Jaars, eenen aanvang genomen, met het begin van Wintermaand herhaald, te midden van dezelve zich met meer heftigheid betoond, en tot den veertienden van Louwmaand, by tusschenpoozen, sterk gekneld, en dus vyftig dagen aangehouden te hebben (*). — Een en ander welgestaafd voorval, uit dee- Loop deezes Winters, met eenige byzonderheden.

(*) In de *Algem. Konst en Letterbode* vindt men de Waarneemingen deswegen gedaan, inzonderheid te *Harderwyk*, *Haarlem* en *Rotterdam*: werwaards wy den des weetgierigen Leezer wyzen, om den Thermometer stand, en de dikte van het gemaakte Ys te verneemen; met veele daar by gepaarde Waar-

LXVI. BOEK. —— 1789. deeze vorst gebooren, zal eene korte vermelding verdienen. Een Stalhouders knegt te *Rotterdam* reedt, op den achtsten van Louwmaand, met een sleede met twee Paarden en vyf Mannen over het Ys van het

*Waarneemingen. I D. bl. 202. II Deel. bl. 6—24. en 34 en 37. De Thermometer daalde, blykens dezelve, een en andermaal tot 2 4. en volgens eenige tot 7° onder o. Uit de daar by gebragte waarneemingen blykt, dat de koude, die van alle voorige hardewinters, zo niet overtroffen, gelyk zulks op veele plaatsen het geval was, ten minste geëvenaard hebbe; terwyl haar het begin en de langduurige gestrengheid deezen Winter, in 't algemeen van alle bekende strenge onderscheidt In den jaare 1740 is de Thermometer hier te Lande niet laager dan 2° onder o, en in 1776 niet laager dan 4° onder o waargenomen. In het eerstgemelde Jaar was de vorst wel langduurig; doch slegts, geduurende weinige dagen tot eenen aanmerkelyken trap van strengheid geklommen; die van het laatstgemelde Jaar hieldt vier en twintig dagen aan — naamlyk van 9 Jan. tot 2 Feb. daar de vorst van den tegenwoordigen Winter reeds den 24 Nov. begon, en onder eenige korte verpoozingen, van slegts weinig dagen, tot den 14 Jan. heeft aangehouden. De zwaarte van den Dampkring was deezen Winter zeer opmerkelyk. De Barometer klom tot eene byna onvoorbeeldlyke hoogte, en bleef 'er op staan. Immers stondt hy niet alleen van den 21 Dec. tot den 8 Jan., alleen Nieuwjaarsdag uitgezonderd, bestendig boven 30 Eng. Duimen, maar ook meesttyds veele lynen daar boven, voor al de drie koudste dagen, ja den 5 Jan. op een halve lyn na, op 31 Duimen, het uiterste der Baromeeter schaale. — Opmerkelyk deedt deeze Winter zich ook elders, op Breedtens, waar men dezelve niet gewoon was, gevoelen. Wie lust heeft dit na te gaan, raadpleege de *Algem. Konst en Letterbode*. II D. bl. 28. en 35. en 43.

het *Hollandsch Diep*, van de *Hooge Zwaluwe* tot aan *Drimmelen*. Veele Menschen gingen te voet de Rivier de *Schelde* over van *Vianen* tot *Stavenisse*, als mede van *Zype* tot *St. Anneland*. Het eerste gebeurde zelfs niet in de hier te lande by uitstek bekende Winters van MDCCIX. en MDCCXL. terwyl stokouden verhaalen, dat het laatste ook in MDCCXVI plaats gehad hebbe. De *Zuiderzee* was zo vast bevrooren, dat men van *Medemblik* en *Enkhuizen*, over deeze binnen Zee, na *Staveren* ging. De *Noordzee* aan onze Sranden lag, tot eene aanmerkelyke uitgestrektheid, te eenemaal digt, zulks men van *Zandvoort*, tot op drie uuren verre over Ys kon gaan (*). De dikte van het Ys haalde op veele plaatzen by de zeventien duimen.

LXVI. BOEK. — 1789.

Milddaadige Gifte te *Haarlem*

Getuigden voorige strenge Winters van de hulpryke Milddaadigheid den *Nederlanderen* aangebooren, en altoos uitgeoefend als de stem der behoefte en des noods zich liet hooren; deeze sprak niet of hulp-vaar-

(*) De Vaart van *Calais* op *Douvres* was geheel gestremd. Het *Kanaal* lag, tot op eene tusschenwydte van twee uuren na, geheel digt. In het Noorden was de vorst zo sterk, dat men zints den 2 Dec. de *Groote Beld* kon beryden; den 18 ging men van *Calmar* tot *Oeland* over 't ys, als mede over den Zeeboezem tusschen *Zweeden* en *Finland*. — Vreemder nog was het, dat alle *Fransche* Havens ook die der meest Zuidelyke deelen van het Ryk, gelyk die van *Marseille*, als mede de Rivier *Rhone* sterk bevrooren geweest zyn. *Algem. Konst- en Letterb.* II D. 36.

LXVI. BOEK. 1789. vaardige handen tastten allerwegen wel diep in de beurze om de schreiende armoede te hulp te komen. Een en ander voorbeeld moeten wy, ter eere van den Landaart, vermelden. *Haarlem* ging hier andere Steden voor, en toonde, by het bekendmaken van het inzamelen deezer buitengewoone Liefdegift, in derzelver uitdeeling, meerder de stem der Menschlykheid, dan die van Gezindheidsyver, te willen hooren: immers gaven Burgemeesters te kennen, dat alle de Penningen, welke, op de door hun op voorgeschrevene wyze, zouden worden ingezameld, onder de Behoeftigen van allerlei Gezindheden zouden worden verdeeld, gerekend naar het getal der Persoonen en Huisgezinnen, by ieder hunner bedeeld of die buitengewoone hulp en voorzorg verzogten; met bepaaling, dat de Liefdegaven, te deezer gelegenheid uitgereikt, by geene der Armbezorgeren, tot eenige andere eindens mogten worden besteed, dan om de noodlydende Ingezetenen, geduurende deeze strenge koude en felle Wintertyd, geëvenredigt aan den nood, waar in zy zich bevonden, te gemoet te komen, en hun van eenig dekzel, voedzel, brandstoffe, als anderzins, te voorzien. De Inzameling bragt 4157. Guldens op (*). Noch de *Doopsgezinden*, noch de *Remonstranten* daar ter Stede verkoozen in de verdeeling dier ingezamelde Penningen iets ten baate hunner behoeftige Le-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 26 en 27.

Leden te ontvangen; deezen uit eigen Fonds, ryklyk van het noodige verzorgende. LXVI. BOEK.

In *Amsterdam* betradt men 't eigenste liefdespoor als te *Haarlem*, met dezelfde uitgestrektheid tot alle Christengezindheden en werd 'er de aanzienlyke som van 36385. Guldens ingezameld. — Vonden de *Jooden* zich hier van uitgeslooten de Parnassyns der *Portugeesche Jooden* daar ter Stede, de armoede en bedroefde omstandigheden in welke zich hunne Armen, door den fellen Winter, bevonden, kondigden in hunne Synagoge aan, dat zy eenige dagen, op gezette uuren, in de Vergaderkamer zouden zitten, tot het ontvangen van Liefdegiften; waar eene beslooten bosse geplaatst was, in dewelke de gegoeden onder de Gemeente, naar ieders vermogen en wil, konden bydraagen, 't geen hy zou goedvinden; zonder gehouden te zyn des rekenschap aan de Parnassyns te geeven; doch stondt het elk vry zyne gifte, des begeerende, te laaten optekenen (*). Aan het loflyk oogmerk der Parnassyns werd beäntwoord; en weeten wy van goeder hand, dat *Christenen* daar ter Steede ook in deezen gaven toebragten om de schreiende armoede onder de talryke *Joodsche* Natie, door handen der Parnassyns te vertroosten.

1789.

Te *Amsterdam*.

'*s Gravenhaage* stak mede in Mildaadigheid uit, schoon op eenen anderen voet in-

Hoe men in 's *Haage* der Ar-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 109.

LXVI. BOEK. — 1789. ingerigt. Men ontwierp een Plan van Toelaagen tot menschlievende giften, waar in Lieden van aanzienlyken, en ook uit den Burgerstand deel namen: de uitreikingen bestonden in Brood, Kaas en Bier aan Armen en Behoeftigen. Voorts werden 'er verscheide aanzienlyke Liefdegiften geöfferd tot den aankoop van Kleederen en andere Eetwaaren. Hoe men in die uitdeelingen, ten aanziene van de verschillende Gezindheden, te werk ging is ons niet gebleeken: wel dat Armbestuurders van de *Roomsche* Armen in deeze Hofplaatze, op bekomen verlof van den Hove van *Holland* en de Magistraat van *'s Gravenhaage*, verlof kreegen om eene algemeene Inzameling voor hunne Armen te doen, die de aanzienlyke som van 3225 Guldens in handen der Armbezorgeren stelde. —— Men vermeldt ook dat de Stadhouder, een en ander Koetshuis liet opruimen, met genoegzaame Kachels voorzien, en dagelyks stooken, werwaards zich veele Armen vervoegden, die teffens een overvloed van verwarmende Spyze ontvingen (*).

Armoede te hulp kwam.

Weldaadigheid te *Utrecht*.

Utrecht mogt op de ruime weldaadigheid der Ingezetenen roemen. De aanzienlyke som van 8968 Guldens, welke de grootste van voorige tyden, in dergelyke omstandigheden gedaan, meer dan een vyfde gedeelte te boven ging, wordt met lof in gedagtenisse gehouden: terwyl de

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 82.

de verdeeling onder de Armen der onderscheide Gezindheden daar ter Stede, in deezer voege was ingerigt. In drie gelyke deelen zouden de ingezamelde Penningen gedeeld worden — één voor de Nederduitsche Gereformeerde Diaconie — één voor de Aalmoesenierskamer — één voor de andere Gezindheden, welk laatste gedeelte wederom zou gesplitst worden, in twee derde deelen voor de *Roomschen*, en een derde voor de overige Gezindheden (*). Eene verdeeling, die, zo zeer naar 't aantal geëvenredigd, eene algemeene goedkeuring wegdroeg.

LXVI. BOEK. 1789.

In 's Hertogenbosch

Schepenen der Stad *'s Hertogenbosch* deeden desgelyks eene algemeene Geldinzameling, in den gemeenen nood, ten behoeve van alle door den nypenden Winter noodlydenden; hier ook nam men het onderscheid van Godsdienstbelydenisse, daar het de Menschlykheid goldt, niet in agt; maar kreeg de som van 1195 Guldens om aan de Behoeftigen algemeen uit te reiken.

Elders in den Lande bleef men niet in gebreke om die hulpvaardigheid jegens de elendigen te betoonen. Wy voerden alleen de meest uitsteekende en de ons bekende gevallen, ten voorbeelde aan: iets 't geen ten aanziene van het Naageslacht meer af doet, dan de algemeene vermelding: 's Lands Ingezetenen, betoonden hunne gewoone Weldaadigheid.

Waternood.

De strenge Winter hadt het algemeen ge-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 134.

LXVI. BOEK. 1789. gevreesde gevolg van dreigenden Waters-nood. Het los gaan van het Ys, in de diep bevroorene Rivieren (*), dreigde Dyken en Dammen van ons Vaderland, door zo veel kunsts en arbeids, voor 't overzwalpend nat beschut, doch welke beschutzels te meermaalen voor het geweld der kruiende Ysschotsen op de hoogte des opgestopten waters, bukken; te doen beswyken; met dreigend leevensgevaar en gewis goedverlies der Bewoonderen, wier streek voor het geweld des inbreekenden vloeds blootstaat, en daar door overstroomd wordt.

Byzonder de Ysgang in de *Waal*. Het leedt niet lang na den Dooy of 'er liepen zeer ontrustende tydingen in. Een berigt uit *Cuilenburg* vermeldde, dat het Dyk-collegie aldaar, den twee en twintigsten van Louwmaand, zitting hadt genomen, en vervolgens door uitgezondene en wederkeerende Booden, nu eens ontrustende, dan gerustsstellende berigten ontving (†). Ontzettendst waren de tydingen uit *Thiel*. In de daad de Ysgang in de *Waal* was allerzonderlingst; en gaf stof tot duchten. De voornaamste omstandigheden van dit dreigend waterwee, in dien oord, waar men slegts weinig jaaren geleeden des

(*) Ten deezen Jaare werd het Ys in den *Rhyn* by *Mulheim* 18 *Rhynlandsche* Duimen dik gemeeten, en haalde het in de *Maas* tusschen de 18 en 19 van die Duimen; en dus twee Duimen meer dan men het, in de laatstgemelde Rivier, in den Jaare, 1776 gemeeten heeft. *Algem. Konst en Letterbode*. II D. bl. 37.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 17.

LXXVI. BOEK. —— 1789.

des eene zo deerlyke ondervinding hadt, waren deeze (*): Op den vier en twintigsten van Louwmaand kreeg men te *Thiel* in den morgenstond tyding, dat, in den voorgaanden nagt, de Rivier de *Waal*, by *Dodewaart*, een Dorp geen uur boven die Stad gelegen, losgeraakt en aldaar, by de Kerk, met zeer veel gewelds, op den Dyk geschooven was; als mede dat de Rivier by het Dorp *Ochten*, één en een half uur beneden *Dodewaart* gelegen, in beweeging was, dat men de Dyk, tegen welke de stroom geweldige Ysschotzen aanvoerde, in gevaar oordeelde. Eene tyding die het hart der *Thielenaaren*, en nabuurige Landlieden deedt krimpen. De vrees voor het ergste vermeerderde: dewyl de Rivier, die voor en boven *Nymegen* dryvende geweest was, zich weder, even beneden gemelde Stad, vast gezet hadt, en het water aldaar, binnen het kort verloop van één etmaal, honderd en achttien duimen opgeloopen was, en van daar tot even boven *Dodewaart* nog met vakken vast zat. —— Weinig naa den middag geraakte de Rivier voor *Thiel* in beweeging en hieldt omtrent een vierde van een uur daar mede aan; doch beneden de Stad nog zittende, schoof dezelve wederom toe. Dan 't leedt slegts een half uur of de Rivier ging te *Dodewaart* en *Ochten* (waar dezel-ve

(*) In onze *Vaderl. Hist.* IX. D. bl. 158–176. kan men van dien in 1784 voorgevallen deerlyken Watersnood een breed verslag leezen.

LXVI. BOEK. 1789. ve 's morgens zich weder vastgezet hadt,) met zeer veel gewelds los, en voerde de ſtroom het Ys, met zo veel kragts tegen den Dyk aan, even boven het laatstgemelde Dorp, ſlegts weinige roeden neffens de plaats waar een der ſchroomlykſte en ſchadelykſte Doorbraaken, in den Jaare MDCCLXXXIV geweest was, dat het zelve meer dan vyftig voeten hoog, van den voet des Dyks gerekend, op een ſtapelde, den geheelen kruin van den Dyk, ter uitgeſtrektheid van eenige roeden bedekte. Dit leeverde een der verbaazendſte en ontzettendſte vertooningen op, immer in deeze ſtreeken gezien; een gezigt 't welk een alle gedagten te bovengaande werking van het door den ſtroom voortgeſtuwde en opeengeſchooven Ys vertoonde, en een Ysberg in de Rivier deedt gebooren worden. De geheele kruin des Dyks was, door dien geweldigen aanval en aandrang, byna afgeſtooken, en de Dyk in het uiterſte gevaar van oogenbliklyk door te breeken. De zorg, werkzaamheid en het beleid van den Heer S. W. Graave VAN RANDWYK, Amtman, Regter en Dykgraaf des Ampts *Nederbetuwe*, die als Dykgraaf zyn post te *Ochten* waarnam, voorzag hier in, met alle wakkerheid, ſtelde meer dan zeventig man te werk om een Berm tegen den Dyk op te werpen; deeze werd ras tot de hoogte des Dyks gebragt, verſterkte en verzekerde denzelven.

Voor *Thiel* bleef het Water, op dien zo veel Waterwee dreigenden dag, langzaam

mam wasfen. Met het vallen van den avond begon de Rivier weder te bewegen; doch dit duurde weinig tyds. Het Ys, zich op nieuw vastzettende, deedt het Water zo geweldig wasfen, dat het, in den nagt, tot de hoogte van twee en twintig voeten en drie duimen aangroeide, en dus eene hoogte beklom flegts weinige duimen minder dan in den toen met fellen fchrik herdagten morgenftond van den eerften van Lentemaand des Jaars MDCCLXXXIV. Dit deedt de angst in de beklemde harten ten top fteigen; elk oogenblik vernieuwde de vrees, dat de Dyken, zo zeer geprangd, bezwyken zouden, en dit dezelfde fchriktooneelen, van veelvuldidige vernieling en onnoemlyke fchade gevolgd, zou opleeveren.

Dan, toen de nood ten hoogften toppunte geklommen was en alle middelen van menfchen vinding en kragt fcheenen te kort te zullen fchieten, om de Dyken voor bezwyken te bewaaren, geraakte de Rivier los, dreef door, 't welk een magtigen val in 't Water veroorzaakte, en al het Ys, voor eenige uuren boven *Thiel* gezeten hebbende, wegvoerde. —— Zeer zwaar Ys dreef den volgenden dag voorby die Stad. De hoop, op bevryding van het Waterwee, hier uit gefchept, verdween, daar het water weder geweldig begon aan te groeijen. Een aanwas veroorzaakt doordien de Rivier by het Dorp *Varik*, in de *Thielewaard* gelegen, nog vast zat. Deeze daar ook los gaande viel

LXVI BOEK. 1789. viel het water voor *Thiel* tot op vyftien voeten. Hier door was men het gevaar geheel te boven, en de vrees, die met alle reden veeler harten bekleed hadt, verwisselde in eene vreugde daar aan geëvenredigd. Stad- en Landvolk stortte traanen van blydschap, wegens het ontkomen eens zo dreigenden gevaars (*). Het veelvuldig kwelwater, door den hoogen stand der Rivieren veroorzaakt, mogt den Landman lastig vallen; doch dit leedt nam eerlang mede een einde.

Beveiliging der Schepen te *Arnhem* voor den Ysgang.

By *Arnhem* hadden zich, door de schielyk opkomende en aanhoudende Vorst deezes Winters, een veel meer dan gewoon aantal Schippers moeten ophouden. Het laage water maakte het, voor verre de meesten, onmogelyk in de Haven te liggen, en zy vonden zich gevolglyk aan het gevaar van Ysgang, by het losraaken der Riviere, blootgesteld. Men vreesde het ergste. Om de Laadingen te behouden viel het besluit de Schepen te lossen en de Goederen in Pakhuizen op te slaan; dan de Vaartuigen bleeven aan 't gevaar blootgesteld. Gelukkig viel men op het denkbeeld, dat 'er mogelykheid was, om door het Ys eenen doortocht te maaken, het Ys uit de Haven daar door heen te stuuren, en, by verhooging des waters, de Schepen in de Haven te brengen en voor

(*) Wy volgden in deeze beschryving eene opgave des gedaan, te vinden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1789. bl. 187—190.

voor het anders onvermydelyk gevaar, te beschutten. Met veel vlyt betoons werd hier aan eenigen tyd gearbeid, en met dit gewenscht gevolg, dat de Schepen, voor de Stad in het dreigendst gevaar liggende, alle zich, den twee en twintigsten van Louwmaand, in de Stads-Haven borgen. Zeker ten rechten tyde: dewyl drie dagen daar naa de Rivier los geraakte met een geweldig sterken Ysgang, die, naar alle waarschynlykheid, deeze Schepen, tot groote schade, zo geen geheel verderf, zou mede gevoerd hebben. Wy tekenen dit aan, tot lof der *Arnhemmeren*, en om tot een wenk te dienen, die vervolgens, daar en elders, in soortgelyke gevallen, van groot nut kan weezen ter voorkominge van anders onvermydelyke nadeelen. —— Zo borst, den vyf en twintigsten van gemelde maand, de Zee voor *Harderwyk*, met groot gerugt los, zwaare Ysschotzen kruiden aan, en stapelden zich tot huizen hoogte op een, aan en over de Zeebrug, of het in Zee noord- en oostwaard uitloopend hoofd, 't welk een Schip, aan die Brug liggende, bykans in een drong.

Hooge Rivieren in den Zomer.

Gelderland rekende zich gelukkig een zo groot gevaar ontkomen te weezen; en dagt luttel, in den Zomer, op nieuw des te duchten, en eene onaangenaame ondervinding te hebben. Dan in Zomermaand klommen de *Waal* en den *Rhyn*, op het onverwagtsste, tot eene buitengewoone hoogte. In *Nymwegen* stondt het aan de

LXVI. BOEK. —— 1789. Paal op achttien voeten. Duizenden morgens heerlyk Weid- en Hooiland ftonden blank van 't water; en de fchoonfte Polders ondergeftroomd. Het Vee, uit de weiden en uiterwaarden opgehaald, leedt gebrek aan voeder. Onverwagt en zeer aanmerkelyk was de fchade hier door veroorzaakt. — Deeze zo buitengewoone oploop des Waters in den Zomer fchreef men, met hooge waarfchynlykheid, toe, aan de aanhoudende en meer dan gewoone onweersbuyen, vergezeld van fterke ftortregens, het geheele Voorjaar in *Duitschland* gevallen.

Andere Water-fchadens. By het hoog water in den Winter was alles in den Lande, naar gelange van het dreigend gevaar, vry gelukkig afgeloopen, alleen te *Maasbommel* eene fluis, door kragt van het aandringend water, weggedreeven; 't welk eenige Dorpen tusfchen *Maas* en *Waal* met waterleed bezogt. — In Herfstmaand brak tusfchen *Overfchie* en het *Zwed*, digt by de Langebrug, eene Kaade door 't welk de overftrooming van de *Oostpolder* ten gevolge hadt, en den Bewoonderen op geene geringe fchade te ftaan kwam: doch dreigde deeze fchade veel grooter te worden, door het onderloopen van geheel *Delfland*; 't geen het gevolg zou geweest hebben, indien men, daags naa de doorbraake, het gat niet met zeer veel moeite en arbeids hadt weeten toe te dammen.

VADERLANDSCHE
HISTORIE.

ZEVEN-EN-ZESTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Vrede in het Noorden, en gerustſtelling wegens de Toscaanſche Havens. Een gedreigde Oorlog tusſchen Spanje en Groot-Brittannie ontſtak niet. Kennisgeeving deswegen aan onzen Staat, Antwoord van hun Hoog Mogenden. Aanmerking hier over. Een Vlootdeel na Engeland gezonden. Men arbeidt aan een Handelverdrag met Engeland. Volduuring des Vredes met den Keizer van Marocco. Zonderling geval met den Dey van Algiers. Keizer JOSEPHUS DE II *ſterft.* LEOPOLD DE II *volgt hem op. Voorſtel van wegen het Hof van Londen van Berlyn en van onzen Staat tot een Stilſtand van Wapenen in Brabant.* LEOPOLD *kende de bemoeijingen van hier ten opzigte van Brabant. Diens antwoord Toedragt der zaaken in Brabant Bemiddeling van deeze Volkstwist. Hoe aangevangen, en welk deel onze Staat 'er in nam. Aandrang op onder-* LXVII. BOEK.

LXVII. BOEK. *derwerping by de Belgische Afgevaardigden: 's Keizers Manifest. Voorslagen van de zyde der Belgischen afgeweezen. Getroffen Overeenkomst en verslag des wegen. Inhoud des Verdrags. De Raadpensionaris* VAN DE SPIEGEL *krygt volmagt van Hun Hoog Mog. tot het regelen der Brabantsche zaaken. Verdagtheid van de handelingen hier te Lande, omtrent de Brabantsche Onlusten. Wat men deswegen aanvoerde. Er komt te Brussel een Stuk in 't licht, eenige Persoonen in deeze Gewesten bezwaarende. De Stadhouder levert deswegen een Vertoog in by de Algemeene Staaten. Schryven der Staaten aan den Heer* HOP *hier over. Antwoord aan* HOP *door het Brusselsche Gouvernement gegeeven. Hoe de Raadpensionaris* VAN DE SPIEGEL *by Hun Hoog Mogenden zich over die betichtingen beklaagt. De Heer* HOP *vervoegt zich anderwerf by het Gouvernement Generaal. Antwoord hem gegeeven. Wat deswegen ter Vergadering van Hun Hoog Mogenden voorviel. Aldaar, en op welk eene wyze, wygesprooken. Bekendmaaking van* G. W. MOTMAN, *eene beschuldiging ten zynen laste betreffende. Een nader ontwikkelend verslag door het Brusselsche Gouvernement gegeeven. Aanmerkingen hier over. Iets over de vryheid der Drukpersse hier te Lande. Beklag en vertoog des Hoofdschouts te Leyden* VAN HEUSDEN *over eenige Werkjes. Zyn voorstel deswegen. Een tegen Oranje gerigt Werkje te Haarlem uitgegeeven, door Beuls handen verbrand. Gedenkpenning ter Gedagtenisse van de Omwenteling. De Erf-*

prins

prins wordt Gouverneur van Breda en trekt derwaards. Voorstel om den Erfprins Zitting in den Raad van Staaten te verleenen. Voordragt door de Staaten van Holland om deezen Prins tot Generaal te doen aanstellen. Dit door de Bondgenooten goedgekeurd, en inzonderheid door Zeeland. Raadslag over de wyze van Inleiding by den Raad van Staaten. De Stadhouder neemt genoegen in de Voorstellen. Deeze verschynt ter Algemeene Staatsvergadering om zyne voldoening deswegen te betuigen. De Erfprins in beide die betrekkingen in den Eed genomen. Staatlyke Gelukwenschingen deswegen. Hoe ontvangen. Voorbidding voor dien Prins in Holland en Zeeland veranderd. De Erfprins van Brunswyk komt ter voltrekkinge zyns Huwelyks met de Prinsesse, Frederica Louisa Wilhelmina *in 's Gravenhaage. Verwelkomingen. Gelukwenschingen en overgifte van het Juweelgeschenk. Staatlykheid der Trouwplegtigheid. Gelukwensching van Hun Ed. Groot Mogenden. Muzyk in de Luthersche Kerk en Illuminatien. Verslag van de Commissie over de Quotas. Aanhef van 't zelve. Inhoud van dit Verslag. Wat 'er in gezegd wordt van de Quotas, en van de Generaliteits Kas; Wat van de Middelen ter Bespaaring. Hoe zy over den Saat van Oorlog spreeken. Over het voorstel van Zeeland, wegens Geldopneemingen. Aanmerkingen op dit Plan. Wegens den voorslag om de vyf Admiraliteiten tot één te brengen. Inhoud van dien voorslag, en vordering der Staaten van Holland om het*

LXVII. BOEK. *het gevoelen der Admiraliteiten te weeten. Wat de Zeeraad en het Noorderkwartier deswegen zegt. Berigt der Admiraliteit op de Maaze. Berigt van Amstels Zeeraad. Geldleening der Algemeene Staaten. Laagte van het Bankgeld. Bekendmaaking der Amsterdamsche Regeering daaromtrent. Aanhoudende laagheid des Bankgelds.*

1790. Vrede in 't Noorden en gerustftelling wegens de Onzydigheid der *Toskaansche* Havens.

De bekommerende ongerustheid, wegens den Oorlog in het Noorden, die eenigen tyd 's Lands Regeering, ten nutte des Handelbelangs, bekroop, en, in den voorleden Jaare, ftoffe tot bemoeijingen deswegen gaf, gevolgd van gerustftellende Antwoorden, en gepaard met daaden, daarmede overeenkomftig (*), werd geheel weggenomen, daar de Vrede tusfchen de Keizerin aller *Rusfen* en den Koning van *Zweeden* in die door fellen Kryg ontruste Noordfche Ryken, met Oogstmaand van het Jaar MDCCLXC. welks Gefchiedenis wy thans aanvangen, tot ftand kwam (†). —— Vóór dien tyd hadt onze Staat, van wegen den Groot Hertog van *Toskaanen*, Ongerustftelling ontvangen, wegens de Onzydigheid der Haven van *Livorno*, als mede

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII D. bl. 9—11. en hier boven bl. 159.

(†) Men vindt dit Vredesverdrag in de *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 2165.

de van alle Havens des Groot Hertogdoms *Toskaanen* (*).

1790. Een gedreigde Oorlog tuschen *Spanje* en *Engeland* ontstaat niet.

Een Oorlog tusschen *Groot-Brittanje* en de *Spaansche* Kroon dreigde uit te breeken; daar eerstgemelde Mogenheid zich beklaagde, wegens het neemen van Schepen, aan *Engelsche* Onderdaanen toebehoorende, in de Baay van *Nootka*, op de Noord-Oost kust van *Amerika*. Een beklag deswegen gedaan vondt ingang. De Koning van *Spanje* deedt verklaaren genegen te zyn en zich te verbinden tot de volkomene teruggave van de genomene Schepen en schadeloosstelling der Deelhebberen, zo ras het beloop daar van behoorlyk zou zyn opgemaakt; met dien verstande, dat deeze Verklaaring geenzins kon uitsluiten noch nadeelig weezen aan het verder onderzoek der Regten, welke zyne Majesteit zou kunnen meenen te hebben tot het daarstellen van eene uitsluitende Bezitting in de Baay van *Nootka*.

Het Hof van *Groot-Brittanje* nam voldoening in deeze verklaaring, wegens het herstel des aangedaanen ongelyks, onder wederkeerig beding, dat die aanvaarding geene uitsluiting of nadeel zou toebrengen aan de Regten, welke zyne Majesteit zou meenen te hebben op eenige Bezitting, welke zyn Onderdaanen reeds zouden kunnen gemaakt hebben, of willen maaken, in de gemelde Baay.

Van

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790 bl. 213.

LXVII. BOEK. 1790. Kennisgeeving deswegen aan onzen Staat.

Van deeze Overeenkomst en derzelv Bekragtiging gaf de *Engelsche* Afgezai Mylord AUCKLAND, die ten deezen Jaare Opvolger van den Heer FITZHERBER geworden was (*), aan hun Hoog Mo genden verslag, onder de volgende be tuiging. „ Het is myn pligt, om U, „ myne Heeren! deeze tyding mede te „ deelen, en aan u te herhaalen de ver- „ zekeringen van het genoegen, waar me- „ de de Koning de geneigdheid en het „ gedrag van de Republiek, geduurende den „ geheelen loop van dit Geschil, beschouwd „ heeft. Niets heeft meer toegebragt aan „ de rust van *Europa*, dan het Systema „ van Billykheid en Gematigdheid, 't „ welk zyne Majesteit zich hadt voorge- „ schreeven, dan getoond te hebben, „ gelyk men in de daad gedaan heeft, „ dat, ingeval zyne Majesteit in de nood- „ zaaklykheid hadt geweest van zyne „ Bondgenooten ter hulp te moeten roe- „ pen, hy niet zou hebben kunnen twy- „ felen, noch aan hunne oogmerken; noch „ aan hunne vermogens, om vaardig en „ kragtdaadig aan de Verbindtenissen der „ Alliantie te voldoen."

Antwoord van Hun Hoog Mogenden.

Eene Verklaaring Hun Hoog Mogenden hoogst welkom, by de dankzegging aan AUCKLAND gaven zy hun opregt genoegen te kennen, „ over zulk eene, voor het „ welzyn van het Menschdom, en de „ rust van *Europa*, zo wenschlyke Ge- „ beu-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 193.

„ beurtenisse; met byvoeging, dat zy, „ zo veel te meer reden hadden, om de „ wysheid en gemaatigdheid van beide „ de Monarchen te pryzen, naar gelange „ zy, van het begin der verschillen af, het „ hooggaande leedweezen hadden te kennen „ gegeeven, het welk hun zou getroffen „ hebben, indien ongelukkig de onvoor- „ ziene loop der Gebeurtenissen hun in „ de verpligting bragt om te voldoen aan „ de bedingen der Alliantie, door het „ verleenen van bystand tegen eene Mo- „ genheid, welker vriendschap zy, zedert „ een lange reeks van Jaaren, hadden „ aangekweekt. Niettemin getrouw aan „ hunne Verbintenissen; maar niet min- „ der verknogt aan hunne vreedzaame „ denkwyze, hadden hunne Hoog Mo- „ genden zich in de noodzaaklykheid ge- „ vonden van toebereidzels te moeten „ maaken; doch zy agten zig thans gelukkig, „ dat de bevestiging van den Vrede en „ de zekerheid van hunnen Bondgenoot, „ het geval hadt voorgekomen, waar door „ zy onvermydelyk genoodzaakt zouden „ geweest zyn, de genomene maatregelen „ verder door te zetten (*)."

1790.

Aanmerking deswegen.

Deeze genomen maatregelen bestonden in een Vlootdeel, daar toe in dienst gesteld, en na *Engeland* te zenden, om het met de *Engelsche* gereed liggende Vloot, te doen vereenigen, in den Oorlog tegen *Spanje*, om de gemelde oorzaake gevreesd.

(*) *Resol. Gen.* 16 Dec. 1790.

LXVII. BOEK. — 1790

vreesd. Men was in hoop, zo sommigen willen, dat *Frankryk*, met zyne eigene zaaken benard, *Spanje* geen hulp zou bieden. Doch, daar *Engeland* zich ontwapende, toen *Frankryk* verklaarde, dat het *Spanje* zou bystaan, werd daar door de eerste Oorlog voorgekomen, waar in ons Land, naa de Omwenteling en het Verbond met *Engeland* deel zou gehad hebben: of, naar eeniger oordeel, meer aan de gelegenheid van dat Verbond dan aan het Verbond zelve: dewyl de Oorlog, (doch dit blyft bykans altoos een kyfaas,) van de zyde van *Engeland* aanvallender wyze zou gevoerd geweest zyn.

Een Vlootdeel naar *Engeland* gezonden.

Het Vlootdeel van hier na *Engeland* gestevend, waarop de *Engelsche* Afgezant, in bovengemelde Bekendmaking doelde, bestondt uit dertien Oorlogschepen, onder bevel van de Vice-Admiraal VAN KINSBERGEN. Het zeilde, te midden van Zomermaand, in Zee, en steevende na *Portsmouth*. In die Zeehaven kwam eerlang Lord HOWE, en de Vice-Admiraal GOWER aan. Te deezer gelegenheid greep 'er een Zeestaatelykheid plaats, zints veertig jaaren, op geen *Engelsche* Vloot vertoond. Hier in bestaande, dat zyne Lordschap aan boord van zyn Schip de *Unions Vlag* ophees (*). By de aankomst van

(*) Dit is eene Roode Vlag, die een opschrift voerde van deeze betekenis *Voor den Protestantschen Godsdienst, en de Vryheid van Engeland.* Het byzonder voorregt aan deeze Vlag verknogt is,

van zyne Lordschap begroette hem ons Esquader met zeventien Schoten, door een gelyk getal beantwoord. Aan boord des Vice-Admiraals VAN KINSBERGEN bevondt zich de Ridder BENTINCK, Heer van *Rhoon* en *Pendrecht*, met wien hy een keer naar *London* deedt, om nevens hem, den Koning voorgesteld te worden. —— Zo veel staatlykheids en eene Zeetoerusting, uit bovengemelden oorsprong gebooren, kwam den Lande, op geen geringe schat te staan, schoon dit Vlootdeel in 't laatst van Oogstmaand reeds weder *Texel* binnen zeilde (†).

LXVII. BOEK. —— 1790.

Zints de komst des nieuwen *Engelschen* Afgezants Lord AUCKLAND, werd de sleepende Onderhandeling des Verdrags van Koophandel met *Groot-Brittanje* (§), met meer yvers aangevangen, om tot een naauwer band tusschen onzen Staat en dat Ryk te strekken. —— By een Verslag ter Algemeene Staatsvergadering ingebragt, werd voorgesteld aan de Heere JAN VAN DE POLL, JAN GRAAFLAND *Pietersz.*, NICOLAAS VAN STEENGRAGT VAN OOSTERLAND, en DUCO VAN HAAREN, door hun Hoog Mogenden benoemd om met de

Men werkt aan het Handelverdrag met *Engeland*.

is, dat de Admiraal, die dezelve voert, zyne Commissie niet krygt van de Admiraliteit; maar van den Koning zelven, en dat die, getekend zynde door een der Secretarissen van Staat, den Admiraal door zyne Majesteit in den Raad wordt ter hand gesteld.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 1647 en 1993.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XX. D. bl. 25.

LXVII. BOEK. — 1790. de *Engelschen* Afgezant over het aangaan eens Handels-verdrags te handelen, en de zaaken in de *Oost* te regelen, vyftien Guldens daags toe te leggen, buiten de kosten van Scheeps en Wagen vragten, en voor hunnen Amanuensis vier Guldens daags (*).

Volduuring des Vredes met *Marocco*.

De Keizer van *Marocco*, van wiens vreemde voorstellen onze Geschiedenis te meermaalen gewaagde (†), gestorven zynde, werd door zyn Zoon opgevolgd. Der Staaten Consul generaal WEBSTER BLOUNT, ging, volgens verzoek, zyne opwagting by den nieuwen Keizer maaken, om hem met de onlangs aanvaarde waardigheid geluk te wenschen, de volduuring van den Vreede te verzoeken, overeenkomstig met het oude verdrag, en op denzelfden voet als met diens overleden Vader. Op de vreemd klinkende, doch, in de daad, niet vreemde vraage van zyne Majesteit; „ Hoe veel men gewoon was te betaa„ len?" gaf hy ten antwoord: „ dat „ zyne Natie nooit een Verdrag hadt „ aangegaan om eenige bepaalde Geschen„ ken te geeven; dat hy alleen zyne Ma„ jesteit verzogt om eenen Brieve aan hun Hoog

(*) Daar deeze Commisfie vyftien Maanden geduurd heeft vinden wy de berekening gemaakt, dat dezelve den Lande, buiten de Scheeps en wagen vragten, gekost heeft 29,716 Guldens. R. L. BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 255.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XIV. D. bl. 60. en XXII D. bl 250.

„ Hoog Mogenden ter bevestiging van „ den Vrede, op den ouden voet, gelyk „ zulks aan de Consuls van andere Mo- „ genheden was toegestaan." Gunstig was hier op het antwoord, en een Brief hem ter hand gesteld, verzeekerde den Staat aan de voldunring des Vredes (*). Eerlang kwamen 'er berigten in, dat de Keizer van *Marocco*, aan de Ingezetenen van deezen Staat, de uitsluitende Vaart op *St. Cruz* hadt toegestaan (†).

LXVII. BOEK. 1790.

Zonderling geval met den Dey van Algiers.

Hoewel de Staat met den Dey van *Algiers* in Vrede leefde, greep 'er een netelig geval plaats, 't welk eenigen tyd aanhieldt, en zich vreemd toedroeg, alschoon het tot geen vredebreuk kwam. Een *Algerynsche* Kruisser hadt een *Hollandsche* Koopvaarder aangedaan, om zyn Pas te zien, en hem gedwongen die uit zyne handen te geeven. De *Algeryn* gaf, by de wedergaave, te kennen dat dezelve niet sloot; doch dat de Schipper gerust kon vertrekken. Naa weinig tydverloops roeiden die van den Kruisser weder aan Boord des gerustgestelden Schippers, men vroeg hem de Pas andermaal af, nam ze in bewaaring, stelde *Algereinen* op het Koopvaardyschip om het na *Algiers* te voeren. Weinig dagen naa de aankomst nam men den Schipper Geld en Lyfcieraadien af. De tusschenkomst van den Con-

(*) *N. Nederl Jaarb.* 1790. bl. 2279—2281.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl 5554. en voor 1791. bl. 19.

LXVII. BOEK. 1790. Consul FRAISINET by den Dey, dien hy juist een Geschenk van hun Hoog Mogenden hadt aan te bieden, zogt de vrygave der Lading te bewerken: daar hy reeds Schip en Volk van Prysverklaaring en Slaverny bevryd hadt (*); doch hier toe wilde de Dey geen oor leenen; hy moest zich wel te vrede houden met het reeds verkreegene: dewyl de Dey uit veelen gehoord hadt, dat de Scheeplingen *Hamburgers* waren. — Op de volstrekte verzekering van het tegendeel door den Consul volgde de wedergave van het Geld en de Cieraden den Schipper ontnomen; voor de gevraagde Vragtpenningen wilde de Dey hem slegts zekere Som, en de Pas geheel niet te rug geeven. De *Vikil-Hadgi*, of Opperhoofd der Zeemagt, ontboodt alle Schippers, met hunne Passen, en bevonden hebbende dat die des *Amsterdamschen* Schippers niet sloot; 't geen de Schippers eenpaarig erkenden, bevestigde de Heer FRAISINET, „ zulks ook wel „ te weeten; doch dat het 'er op aankwam, „ wie zulks afgesneeden hadt!' Dit zeggen

(*) De Reeders en Assuradeurs van dit vreemd behandeld Schip, hadden de tusschenkomst van hun Hoog Mogenden verzogt, om eene spoedige en kostlooze Vrygeeving der zo onregtvaardig genomene Laading, of de Betaaling der Waarde met de Kosten en Intressen; of wel dat hun Hoog Mogenden zodanige maatregels zouden neemen, als tot eer van de Vlag van deezen Staat, beveiliging van de Zeevaart en handhaaving van den Handel, huns oordeels, zou behooren.

gen ontstak het misnoegen des *Vikil-Hadgis*, die hem te gemoet voerde, „ of de „ Consul dan meende, dat de *Reis* aan „ boord des Kruisfers zulks gedaan hadt?" Hier mede brak het onderhoud brusk af. LXVII. BOEK. 1790.

Te vergeefsch hadt der Staaten Consul de Laading van dit Schip te rug geëischt. Hy zondt nogmaals zynen Tolk aan den Dey, om, in een voorzogt gehoor, dit verzoek nogmaals te herhaalen. Hy werd afgeweezen met de boodschap, „ dat de „ Dey onpasselyk was, en dat hy, iets „ byzonders te berigten hebbende, zich „ by den *Vikil-Hadgi* kon vervoegen, „ als willende hy zich niet meer bemoei- „ met de zaaken der *Christenen*; maar „ zulks overlaaten aan den *Vikil Hadgi*, „ zullende alles goedkeuren, wat deeze „ daar in doen zou." De Consul wilde dit Opperhoofd der Zeemagt des onderhouden; doch kon deezen op hem verbitterden Man, even min als den Dey, te spreeken krygen. Hy liet daar op de boodschap door den Tolk doen, deeze bragt het onheusch bescheid, „ dat geen „ de minste vergoeding of wedergave, „ van de Laading kon gegeeven worden, „ zynde dezelve voor goeden Prys ver- „ klaard, om dat het Paspoort niet goed „ was bevonden, en dat, als de Kaapers „ nog duizend zulke Schepen, met zo- „ danige Paspoorten opbragten, hy dezelve „ altoos goeden Prys zou maaken."

Met een genomen *Fransch* Schip en het tot Slaaven gemaakte Volk, liep het by dien

LXVII. BOEK. — 1790. dien *Vikil-Hadgi* nog flegter af; naa veelvuldige aangewende poogingen des *Franschen* Consuls DE KERCY om den Schipper en diens Volk ontflaagen te krygen luidde het onverstand en bitterheid ademend antwoord, „ dat het Volk van het „ genomene Schip *Russen* en geen *Franschen* waren, en dat schoon alle de „ Fregatten en Gezanten van den Koning „ of van den Grooten Heer kwamen, „ men dezelve nooit te rug zou geeven; „ dat de Regeering Slaaven hoog noodig „ hadt om haar werk te doen; en dat „ als men alle de terugeischen der Con- „ suls gehoor wilde geeven, 'er nooit een „ goeden Prys zou gemaakt worden; „ want dat alle de gezegdens der Con- „ suls maar Leugens waren." (*)

Een Vlootdeel in de *Middelandsche Zee* beveiligde 's Lands Scheepvaard, ten deezen tyde, voor verdere onaangenaamheden en schadens, met zo veel onbescheids als onregts der Koopvaardye toegebragt. —— In Bloeimaand zeilde Capitein J L. BOSCH van *Livorno* na *Algiers* om de Geschenken van wegen onzen Staat aan den Dey en diens Staatsdienaaren te brengen (†).

JOSEPHUS DEN II sterft, LEOPOLD DEN II volgt hem op.

De woelingen in *Brabant* hielden aan en werd onze Staat in dezelve nader betrokken. De dood van Keizer JOSEPHUS DEN II, voorgevallen den twintigsten van Sprokkelmaand, naa eene Regering van ruim

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 1614.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 1648.

ruim negen Jaaren, bragt hier in geene kleine verandering te wege, onder het Bewind zyns Oudsten Broeders LEOPOLD DEN II, die hem, daar hy geene Afstammelingen naaliet, opvolgde (*). LXVII. BOEK. 1790.

De

(*) Een Gedenkpenning, op dien Keizer, als hier te Lande vervaardigd, door den Heer J. G. HOLTZHEY verdient, om derzelver byzonderheid, melding. Op de voorzyde vertoont zich het Borstbeeld des overledenen Keizers, in een *Romeinsch* gewaad en gelauwerd, met het Omschrift JOSEPH II. D. G. ROMANORUM IMPERATOR SEMPER AUGUSTUS. JOSEPH DE II. *D. G. Genade Keizer der Romeinen, altoos Vermeerderaar des Ryks.* — Op de Keerzyde beschouwt men eene Graftombe, gedekt met eene Keizerlyke Kroon, omslingerd met Cypressen loof, waar by Scepter, Zwaard en Ryksappel liggen, onder een Starrekroon aan het Firmament geplaatst. In deeze Tombe is uitgehouwen P. X. tusschen twee Olyftakken het kenteken der algemeene Verdraagzaamheid, het welk zyne Apostolische Majesteit in alle zyne Erflanden bedoelde, hebbende zyn Afkomst van CONSTANTYN DE GROOTEN, die dit teken in zyne Krygsbanier voerde betekende *Pax Cruce*, dat is: *Vrede door het Kruis*, willende de rampen en moeilykheden der *Christenen* doen eindigen, en de Kerk van Vervolgingen verlossen. — Hier op ziet men een Bedelmonnik staroogende, in eene verlegene gedaante ter aarde liggen, rukkende met zyn 's linkerhand een Momaangezigt van voor zyn gezigt weg: rustende op zyn Regterhand, waar in hy een Zwaard houdt, met den voet tegen het Voetstuk schoppende. Aan het hoofdeinde deezer Tombe is uitgehouwen een Menschenhart, met een vuurvlam daaruitkomende, in een Krans van Doornen, tusschen twee Lauriertakken. Een *Turksche Bassa* ligt in eene wanhoopende gedaante alhier als overwonnen ter aarde, zyne oogen nederwaard keerende, om-

stuwd

De Drie verbondene Mogenheden, *Groot-Brittanje*, *Pruisſen* en onzen Staat, meenden, ten opzigte der onlusten in *Oostenryks Brabant* tot de hoogte eener vol-

ſtuwd met Ottomaniſche Wapenen, als Vaandel; Standaart, Paardenſtaart en een Speer met een daar aan geſtooken Hoofd eens verſlaagen *Turks*. Wyders drie Schilden aaneengeſchakeld, waar op de Naamen van de in deezen laatſten Veldtocht genoegzaam geheel overmeesterde Provincien, *Wallachyen* en *Moldavien*, benevens de kort daar op volgende Overgaaf van *Belgrado*. Dit alles heeft het Omſchrift PER VARIOS CASUS, PER TOT DISCRIMINA RERUM, Dat is: *Door verſcheidenerlei Lotgevallen* en *zo veele bachlyke omſtandigheden.* — Onder in de Afſneede leest men NATUS 13 MAART 1741. REX ROMANORUM CORONATUS 3 APRIL 1764. IMP. ROM. SUCCESSIT 1765. TOLERANTIAM INTRODUXIT 1782. MUHAMEDANIS BELLUM INDIXIT, 1788. OBIIT 20 FEB. 1790. Dat is: *Gebooren den* 13 *Maart* 1741 *Roomſche Koning gekroond* 3 *April* 1764. *als Keizer opgevolgd* 1765. *de Verdraagzaamheid ingevoerd* 1782. *den Oorlog aan de Turken verklaard.* 1788. *Overleden* 20 *Feb.* 1790.

Met dit alles, op het klein beſtek eens Gedenkpennings, wilde de Vervaardiger afbeelden, de *Vuurige Begeerte*, welke de overleden Monarch in zyn hart gevoelde, om naar zyne Zielsvermogens en alle zyne Lichaamskragten, werkzaam te zyn tot nut en ten besten zyner Onderdaanen; hun ten eerſten, willende ontheffen van het ondraaglyk Juk der *Hierarchie*, die in het Christendom (naa dat CONSTANTYN DE GROOT 't zelve van de Vervolging der Heidenen verlost hadt,) van tyd tot tyd was ingeſloopen en aangegroeid door *Dweepzugt*, *Bygeloof* en afdwaalingen van de eenvoudige Waarheden der Christelyke Leer; oorzaaken van zo veele verwyderingen en verwoestingen, in de Christen Kerk, ſchaffende ten dien einde af zo veele

volstrekte afscheuring gereezen (*), niet te moeten stilzitten. Jonker VAN HAEFTEN. der Staaten Afgezant, ten Hove van *Weenen*, kreeg last om, van hunnen wege, Koning LEOPOLD de opregtste Gelukwenschingen te doen, over de hoop, welke zyne *Hungaarsche* Majesteit hadt, om eerlang de *Noordsche* en *Levantsche* zaaken, door eene gelukkige Bevrediging van de Hoven van *Stokholm*, *Petersburg* en *Constantinopolen* te zien besluiten. — Teffens moest hy dien Monarch betuigen, „ dat hun Hoog Mogenden" gelyk zy zich lieten hooren, „ten allen tyde, eene „ innige droefheid gevoeld hadden, over „ de Onlusten der *Nederlanden*, dat zy „ van derzelver begin alle de gevolgen „ hadden voorzien; maar dat zy, gelyk „ ook

LXVII. BOEK.

1790.

Voorstel aan dien Vorst van een Wapenstilstand in *Brabant* van wegen deezen Staat.

le *onnutte Kloosters*, die zo veele Natuurgenooten als leevendig begroeven, en onnut voor de *Zamenleeving* deeden zyn, verscheurende die banden des geweetens, waar door die Gestichten, zo onnoemlyk veel schatten tot zich hebben weeten te trekken, ten koste van de algemeene welvaart der Burgeren en onthouding der regtmaatige Inkomsten van 's Lands Regten. Dan, gelyk meermaalen de heilzaamste oogmerken veeltyds verkeerd uitgelegd worden, zo heeft dit ook omtrent de handelingen des Overleeden Keizers plaats gehad, en aanleiding tot veele Beroerten gegeeven, het geen zyne Majesteit, in 't laatste zyns leevens zeer heeft getroffen, gelyk ook de moeilykheid en de wisselvalligheden van den *Turkschen* Oorlog, welke by de Laurieren zulke scherpe Doornen gevoegd hebben, waar door de Leevensdraad van deeze Monarch te vroegtydig is afgesneeden.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 293.

LXVII. BOEK. 1790. „ ook hunne Bondgenooten, het zich tot „ een wet gesteld hadden, daar in niet te „ treeden, of zy moesten daar toe verzogt worden door den wettigen Souverain der *Nederlanden*, of in gevalle hun „ eigen rust daar door mogt bedreigd „ worden. Dat hunne grondbeginzelen, „ ten dien opzigte, nog steeds dezelfde „ waren, en het met hartzeer was, dat „ zy de hoop op eene Bevrediging van „ zich meer en meer zagen verwyderen. Dat „ zy, in verlangen tot het voorkomen „ der rampspoeden, welke gereed stonden die schoone Provincien te overvallen, vermeenden aan den Koning van „ *Hongaryen*, het Voorstel te moeten doen, „ dat zyne Majesteit, by bewilliging van „ eenen Wapenstilstand tusschen de Oorlogende Mogenheden, de schorsing der „ Vyandelykheden tot de *Nederlanden* geliefde uit te strekken, en den Marsch „ des Krygsvolks, 't welk zyne Majesteit „ na de *Nederlanden* afzondt, te staaken; „ mits de *Brabanders* ook van hunne zyde „ niets tegen de *Oostenrykſche* Troepen „ ondernamen, dat, in gevalle zyne Majesteit dit voorstel aannam, hun Hoog „ Mogenden gereed waren om hunne „ goede diensten aan te wenden, om „ hooggemelden Vorst die verzekering te „ bezorgen.

LEOPOLD kende de bemoeijingen van hier. Niet onbekend waren aan LEOPOLD, de althans zydelingsche bemoeijingen, in deezen Lande met de *Brabantsche* zaaken, die agterdenken moesten baaren. Slegts wei-

weinig tyds geleden hadt zyn *Zaakbezorger* de Baron DE BUOL DE SCHAUENSTEIN eene klagte ingediend, dat zyne Majesteit, van zeer goeder hand, berigt bekomen hadt, dat met een schip onmiddelyk van *Rotterdam* vyf duizend Snaphaanen moesten afgezonden, en dat, binnen veertien dagen, met een ander Schip een dergelyke vragt zou vervoerd worden. De Schippers werden, ten blyke van goede kundschap, van beide deeze Vaartuigen genoemd. Hy gewaagde van een derde, dat misschien een dergelyk getal Snaphaanen zou laaden, geschikt om de Boeren omstreeks *Brussel* te wapenen. Ongenoemd bleef de Afzender; doch werd aangeduid als een *Duitscher*, en ten diens opzigte 'er by gevoegd, dat hy eenen onbepaalden last hadt voor kooppartyen van denzelfden aart.

LXVII. BOEK.

1790.

ten opzigte van *Brabant*.

De Baron oordeelde zich verpligt den Griffier FAGEL te verzoeken, om van deeze bedenkelyke verzendingen onverwyld kennis te geven aan hun Hoog Mogenden. „ Het zou," met deeze woorden besloot hy dit berigt, „ ongetwyfeld eene „ verkorting zyn van het regt verschul„ digd aan hunne Hoog Mogenden vriend„ schappelyke geneigdheden voor zyne „ Majesteit, als mede aan de gevoelens, „ welke de aart van het geval hun zou „ inboezemen, waar van de gevolgen de „ menschlievenheid slegts oneindig zouden „ kunnen bedroeven, zo men niet met „ vertrouwen hoopte, dat 'er kragtdaadige

LXVII. BOEK. 1790. „ maatregelen zouden genomen worden, „ om te beletten, dat die Wapenen derzelver noodlottige bestemming bereikten."

Leopolds Antwoord. Leopolds antwoord op der Staaten gemelde voorstel, draagt de duidelykste kenmerken, dat hy van deeze aangeboden tusschenkomst geen gebruik verkoos te maaken. Immers, wanneer de Baron van Haeften, aan den Prins van Kaunitz Rietberg dezelve hadt medegedeeld, gaf zyne Apostolische Majesteit, door meergemelden Baron, het volgende, op 't een en ander, te verstaan. — Wel zeer gevoelig was hy geweest over het vriendlyk belang, 't welk de Algemeene Staaten der Vereenigde Gewesten hem hadden laaten betuigen over de gunstige keer, welke de Onderhandelingen scheenen te neemen, die aangevangen waren tot herstel en handhaaving der Rust. Teffens wilde hy hun verzekeren, dat zyne Majesteit gewisselyk tot derzelver goeden uitslag zou medewerken, door alle Inschikkelykheden, die bestaanbaar waren met de waardigheid van zyne Kroon, en zyne eigene Veiligheid, zo als hun Hoog Mogenden en geheel *Europa*, zich by het vervolg daar van zouden kunnen overtuigen, hoedanig de uitkomst daar van ook zyn mogt.

Zyne Apostolische Majesteit verzekerde, wyders, overeenkomstig met Hoogstderzelver Bondgenoote, de Keizerin van *Rusland*, zonder zwaarigheid, de hand te zullen leenen tot eenen Stilstand van Wape-

pe-

benen met de *Turken*, zo dra dezelve zouden verklaard hebben, dat zy bewilligden in en als Vredesvoorwaarden toestonden, de Bedingen van de grootste gemaatigdheid, welke hun zouden worden voorgesteld, en men, door die mits, grond zou hebben, om redelykerwyze het spoedig en vast herstel des Vredes te hoopen.

Zo gerustftellend en bemoedigend deeze aanvang luidde, zo min gunstig was Koning Leopolds antwoord op de groote zaak, waaromtrent de Staaten zyne gevoelens wenschten te weeten. Hy gaf, op dat wy hier de eigene woorden in het Berigtschrift zyns Zaakbezorgers bezigen, met toespeeling op het hoopgeevende in 't eerste gedeelte zyns antwoords, te verstaan. „ Maar het is, by wisseling, al„ leronmogelykst, dat zyne Majesteit op „ den zelfden voet zou kunnen handelen „ ten opzigte zyner *Belgische* Onderdaa„ nen. —— *Voor eerst*, om dat een Sou„ verain rechtstreeks of zydelings met re„ belleerende Onderdaanen niet kan han„ delen als van Mogenheid tot Mogen„ heid. — *Ten tweeden*, om dat, naa zon„ der eenige vrugt alle bedenkelyke mid„ delen, van goedheid en toegeeflykheid „ uitgeput te hebben, aan zyne Maje„ steit, tot zyn groot leedwezen, niets „ anders dan de weg van Wapenen over„ bleef om hun onder de gehoorzaamheid „ van hunnen Wettigen Souverain te rug „ te doen keeren. —— *Ten derden*, om

 „ dat

LXVII. BOEK. — 1790.

„ dat het voorgeſtelde Middel, wel verre
„ van dat begeerlyk oogenblik te vervroe-
„ gen, alleen geſchikt zou zyn om het
„ nog meer te verwylen — en einde-
„ lyk, *ten vierden*, om dat rebelleerende
„ Onderdaanen, welke van het eene oogen-
„ blik tot het andere, zich zelve den
„ Vrede kunnen geeven, en hunne vol-
„ maakte Rust voor het toekomende kon-
„ den verzekeren, door het aanvaarden en
„ herſtellen hunner oude Staatsgeſteldheid
„ onder Vrywaaring der Zeemogenheden en
„ volkomene vergiffenis van het gebeurde,
„ geenen Wapenſtilſtand noodig hadden."

Behalven deeze redenen om der Staaten voorſlag geheel van de hand te wyzen kwam het zyne Apoſtoliſche Majeſteit voor, „dat de tegenwoordige ſtaat van „ zaaken, in de *Nederlanden* niet als meer- „ der dringende kon beſchouwd worden „ dan dezelve was toen de wederſpannige „ Onderdaanen in die Gewesten zich ſtraf- „ loos de grootſte buitenſpoorigheden van „ allerleien aart, omtrent hunnen Souve- „ rain, hadden kunnen veroorloven; en „ dat, indien zy toen de veiligheid en de „ rust der *Vereenigde Nederlanden* niet „ ſcheenen bedreigd te hebben, dezelve „ het niet meerder moesten ſchynen te „ doen, op dit oogenblik, het welk den „ Koning, tot herſtel der Orde en Rust „ in de *Nederlanden*, of om te behouden, „ het geen hem nog daar van was over- „ gebleeven, niets anders overliet dan de

„ Mid-

„ Middelen, welke de blinde halstarrigheid zyner Onderdaanen hem gedwongen hadt te gebruiken. LXVII. BOEK. 1790.

„ Daarenboven meende zyne Majesteit te moeten onderstellen, dat het van hunner Hoog Mogenden Staatkundig belang, overeenkomstig met de grondbegindzelen van goede Nabuurschap, en de zaak der Souveraine Mogenheden was, dat de *Belgische* Provincien, eerder vroeger dan laater, te rug keerden onder de Heerschappy van haaren Wettigen Souverain. En vleide zich zyne Majesteit, ten ware Hoogstdezelve zich daaromtrent in dooling mogt bevinden, dat hun Hoog Mogenden, wel verre van die middelen, de voorkeur te geven, welke enkel geschikt zouden zyn om de herstelling der Rust te verwylen, in plaats van te vervroegen, omtrent zyne rebelleerende Onderdaanen, die taal zouden gebruiken, om deezen tot zich zelven te doen komen, en om door eene spoedige en volkomene Onderwerping, op de bovengemelde Voorwaarden, de rampen te doen ophouden, aan welke zy zich blootstelden, door de voortduuring hunner strafwaardige handeling tegen hunnen Wettigen Souverain."

Ten slot van deeze weigerende Beantwoording, waar in, met zeer veel omzigtigheids, wenken gegeeven worden op de gedraagingen hier te Lande, ten opzigte van de *Brabantsche* Onlusten gehouden, be-

LXVII. BOEK — 1790. betuigde zyne Majesteit, „ de Algemee- „ ne Staaten der *Vereenigde Nederlanden* „ 'er zeer verpligt voor te zullen zyn, „ hun wel hartlyk verzekerende, dat het „ Hoogstdenzelven zeer aangenaam zou „ weezen, daar door op nieuw te zien „ aanknoopen en bevestigen de banden „ der opregte Vriendschap en goede ver- „ standhouding, welke zyne Majesteit „ verlangde, in het toekomende, met hun „ Hoog Mogenden aan te kweeken (*).”

Strekt het geen wy oordeelden van de *Brabantsche* Onlusten en Oproerigheden te moeten vermelden, tot den tyd van de Oprigting der *Unie* in Sprokkelmaand deezes Jaars MDCCXC. (†) om dit Antwoord door LEOPOLD op der Staaten Voorslag, gegeeven, toe te lichten, 't zelve zal nog meer lichts ontvangen, wanneer wy, eenige oogenblikken besteeden om den toedragt der zaaken in die nabuurige Gewesten, te beschouwen, en wat 'er van den kant deezer Landen in gedaan werd na te gaan.

Toedragt der zaaken in *Brabant*. De Aanbiedingen, van LEOPOLD hadden, wel is waar, de Party der *Konings-gezinden* versterkt; doch de Geestelykheid de groote Volkshoop geleerd, den naam van LEOPOLD nimmer dan met afgryzen te noemen, en aan denzelven het wel zeer duister en verward, maar tevens zeer vreeslyk denkbeeld van Kettery, of liever van

(*) *Resol. Gen.* 29 Juny en 9 July 1790.
(†) Zie ouze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 308.

van Ongeloof als aan dien van JOSEPHUS, te verbinden. Men ftondt hem niet alleen tegen; doch zy die den naam van *Patriotten* droegen, vonden zich in twee Partyen verdeeld, welke op elkanders verderf, langs veelerlei wegen, bedagt waren. Partynaamen onderfcheidden deezen; *Vonkisten* was de naam der Volksparty, die den beroemden Generaal VAN DER MEERSCH aan 't hoofd hadden, *Ariftocraaten* werden zy getyteld die het oor leenden aan den berugten VAN DER NOOT. De *Vlaamingers* fchaarden zich meest onder de eerstgemelde; de *Brabanders* onder de laatstgenoemde Party. Dan, hoe ftrydig ook onderling, waren zy het zo zeer eens om de Keizerlyke Party, die den naam van *Vygen* droeg, te vervolgen, als zy zich beyverden om elkander te vernielen, en de zaak der Vryheid, welke ieder in den mond hadt, daar aan op te offeren. Die verfchillende inzigten en ftrydige belangen, bronnen van verbittering en haat tusfchen de Partyen, werkten zamen om de Ingezetenen van alle de zich voorgeftelde vrugten te berooven, en zelf de fchaduw weg te neemen eener Onafhangelykheid, waar van zy zeker het weezen niet bezaten. Verwydering en tweedragt ftonden het *Oostenrykfche* Hof den weg te baanen ter herovering der *Nederlanden*, en de zo zeer gebreklyke *Unie*, door de Volksgezinde Party gewraakt, en tegengewerkt, geheel overhoop te werpen. Onderlinge twist moest hun verzwakken; terwyl de

LXVII. BOEK.

1790.

 tus-

LXVII. BOEK. — 1790. tusschenkomende werkzaamheden van buiten, om de Heerschappy in handen te krygen hier toe mede wrogten. Men beweerde, men sprak tegen, dat men een buitenlandschen Erfstadhouder of eenen onafhangelyken Hertog, uit het midden des *Nederlandschen* Adels, het Catholyke *Nederland* wilde opdraagen (*).

Een slegt Advocaat, VAN DER NOOT, spande met eenen veragtelyken Geestelyken VAN EUPEN zamen, om de Volksgezinden in de zeer wel beraamde plans tegen te werken, en ten val te brengen. Deezen beschuldigden den eerstgemelden, dat diens doel was de Opperheerschappy der *Oostenryksche Nederlanden* zich toe te eigenen, en de teugels der Regeeringe, LEOPOLD ontrukt, in handen te neemen. Diens Aanhang scholdt de *Vonkisten* voor Landverraaders, die, onder den mom van Volksgezindheid, het Land weder onder het oude Juk wilden doen bukken. Hoe men het Volk tegen hun ophitste door den invloed der Geestelykheid, blykt uit een staal van zeker Priester, die gezegd wordt te *Brussel* op den Predikstoel deeze taal te hebben laaten hooren; eene taal, welke ons eenige eeuwen, als 't ware, te rug zet. „ Kleine *Vygen* komt tot ons, wy hoopen „ u nog te bekeeren; maar lieve Vader„ landers! slaat de groote *Vygen* dood, „ verbrand ze en strooit het stof in den „ wind, op dat de besmettelyke pest te

„ eene-

(*) *Reizen van* GEORGE FORSTER. III D. bl. 88.

„ eenemaal verdwyne. Doch wat verders „ de *Vygen* belangt, ik hoop niet dat die „ verdoemd zullen weezen; maar het is „ buiten twyfel, en ik kan 'er u voor in „ ſtaan, dat de *Vonkisten* en alle Aanhan- „ gers van VAN DER MEERSCH het ze- „ ker zyn!"

De Geestelyken, die genoegzaam allen op de zyde van VAN DER NOOT waren, en het Volk door dergelyke Aanſpraaken tegen de *Vonkisten* ophitsten, deeden het hun te kwaad krygen, en door op een volgende treeken van list en bedrog met geweld gepaard, het onderſpit delven. Hun moedig Opperhoofd en Aanvoerder de Generaal VAN DER MEERSCH, werd, door het Congres te *Brusſel* van pligtverzuim beſchuldigd zynde, op het Kaſteel van *Antwerpen* gevangen gezet; de Staaten van *Vlaanderen*, hoe zeer deezen Volksvriend genegen, hoe veel poogingen aanwendende om hen te redden, konden zulks niet beletten.

Om dus een lot te ontgaan, weeken de voornaamſte van diens Aanhangers ten Lande uit (*). De Hooge Raad van *Bra-* bant

(*) Onder deezen bevondt zich EDUARD WALKIERS, die in den aanhang der *Vonkisten* eene hoofdrol ſpeelde. Hy was een Burger en Bankier te *Brusſel*, wiens vermogen wy op dertig Millioenen Guldens geſchat vinden, en van wien gezegd wordt, dat hy, ter bewerking der Omwentelinge in Wintermaand des voorleden Jaars, en ter ontwapening des Krygsvolks van D'ALTON, aan omkooping omtrent een half Millioen zou beſteed heb-

LXVII. BOEK. 1790. *bant* kondigde een Besluit af, waar by het Patriottische Genootschap, zo lang gehaat en belaagd, werd opgeheeven. De aanzienlykste Leden namen de vlugt. „ En „ 't allereerste oogenblik," gelyk FORSTER schryft, „ waar op die Vergadering zich „ vry gevoelde van alle mededingers be„ steede zy, om, door middel van ge„ welddaadige maatregelen, de mogelyk„ heid eener nieuwe Republikeinsche Om„ wenteling te verhinderen. De Vryheid „ der Drukpers, dat heiligst pand van „ vrye Volkeren, werd onherroepelyk af„ geschaft. Eene gestrenge keuze over „ de Boeken waakte zorgvuldig voor de „ instandhouding van staatkundige en geest„ lyke duisternis, en het verbod van alle „ buitenlandsche Nieuwspapieren, welke „ de Democratische Grondstellingen be„ gunstigden, bekroonde deeze de Acht„ tiende Eeuw zo zeer onteerende ver„ ordeningen. De sluier van geheimhou„ ding bedekte alle de raadslagen der Wet„ geevende Magt; en bittere haat ver„ volgde de nog overig zynde Leden des „ Vaderlandminnenden Genootschaps, uit „ vrees voor gestrenge berisping werden „ de Naamen van VONK, WALKIERS, „ URSEL en LA MARCK, op openbaare

„ plaat-

hebben. FORSTERS *Reizen.* III D. bl. 128. In dit deel deezer Reizen, treffen wy veele byzonderheden aan tot dit tydvak der *Brabantsche* Onlusten behoorende. Zie bl. 88—108.

„ plaatzen niet meer genoemd (*)." LXVII. BOEK. 1790.

Van der Noot kreeg de handen ruimer en in dezelve bykans allen gezag. Het verblinde Volk bewees hem eene bykans afgodische Eere, althans men verhaalt dat hetzelve, in de krankhoofdigheid van deszelfs yver voor deezen Man, diens Beeldtenis naast het Beeld van Maria op het Altaar plaatste. Dit hieldt de geestdrift op eene vreemde wyze gaande, en werd dezelve door een stroom van Blaauwboekjes allerwegen aangezet.

Onder het voorgevallene, in dien kryg, bestonden eenige *Brabanders*, te midden van den Zomer, op het Grondgebied van onzen Staat, niet verre van *Breda* den trommel te doen roeren, en in 't geweer te komen, om zich in den Wapenhandel te oefenen. De Drost dier plaatze zogt dit, door zyn gezag, te vergeefsch te beletten. Hy gaf des kennis aan de Regeering der Stad *Breda*, met verzoek om bystand. Eenige manschap van het Regiment van Pallardy, daar in krygsbezetting liggende, benevens eenige *Zwitzers* en Dragonders, derwaards gezonden, en van het noodige om zich daar te legeren voorzien, staakten dit bedryf en deedt de *Brabanders* het Grondgebied der Staaten verlaaten.

Op eigen Grondgebied begon het, behalven de schokken door de Partyschappen toegebragt, 'er langs hoe duisterder uit te zien. Het *Oostenryks* Krygsvolk be-

(*) G. Forster als boven bl. 107—108.

LXVII. BOEK. 1790. behaalde, van tyd tot tyd overwinningen op de volhoudende *Brabanders*, schoon eenigen, door bekommerdheid en vreeze voor den ongelukkigen uitslag tot eene verzoening met LEOPOLD neigden, en onder de hand daar aan werkten, of liever lieten werken, hieldt de Afgod des misleiden Volks vol. Hy vaardigde zynen Medestander VAN EUPEN, Geheimschryver van het Congres, na *'s Gravenhaage* en na *Rotterdam*, om te verneemen of 'er geen spoedige en kragtdaadige hulp tegen de dreigende overmagt der *Oostenrykeren* te bekomen was. Hoe zeer hy, in zyn oogmerk faalde, poogde die Party het volk te paayen, met den bystand der *Pruisfische*, *Hollandsche* en *Hessische* Hulpbenden, die, gelyk men liet verluiden, gereed stonden, om, op den eersten wenk, *Brabant* in te rukken, met oogmerk om de *Oostenrykers* te verdelgen, of alom uit de *Nederlanden* te verdryven. —— Tot meerder aanmoediging liet het Congres der *Belgische Staaten* de maare loopen, dat de *Doorlugtige Verdeediger van het Vaderland*, (met deezen tytel werd een veragtelyken VAN DER NOOT bestempeld,) zich welhaast in persoon na het Leger der Vrye Burgeren zou begeeven, en aan hun hoofd overwinnend optrekken. —— Intusschen hadden de Staaten van *Brabant*, ten nadrukkelyken betoon van hunne Souverainiteit, goedgevonden eene geheele verandering in de Munten te maaken, en Geld te

te slaan met het Opschrift *Nieuwe Munt der Vereenigde Belgische Provincien.*

1790. Ondanks alle de toezeggingen van hulp, welke enkel in woordenklank bestonden, volgde de eene tegenspoed der *Belgische Wapenen* de andere op; de Zegepraalen der *Oostenrykeren* vermenigvuldigden. Veelen begonnen duidelyk te begrypen, dat het, in 't einde, op eene Onderwerping zou nederkomen. Zy verwonderden zich niet, dat de misleide *Brabanders* en *Vlaamingers*, die alleen voor de Omwenteling geweest waren en daar aan de hand geleend hadden, in het denkbeeld, dat men de waare Volksvryheid ten doele hadt, liever tot hun voorigen Souverain zouden wederkeeren, dan zich langer laaten overheerschen, door Eigengrootheidzoekers, als een VAN DER NOOT, een VAN EUPEN en zo veele anderen, die werktuigen waren van deeze hoofden, die door Geestelyken opgestookt, en met dezelve zamenspannende de beste en waare Patriotten aan allerlei mishandelingen blootstelden: deezen waren, zints eenigen tyd, de bedoelde slachtoffers geweest van de woede en euvelmoed dier gewaande Patriotten.

Behalven de heimlyke werkzaamheden om tot daadiging te komen, vondt men te *Roermond* en elders Briefjes gestrooid, die eene bedreiging inhielden van het plunderen der huizen van allen, die niet riepen *Vivat* LEOPOLD! Onder dit alles daalde het gezag en de invloed van VAN DER NOOT, binnen korten tyd, tot eene

zo

LXVII. BOEK. — 1790. zo bedwelmende hoogte geklommen, met dien zelfden spoed als dezelve gereezen ware. „De schrikbeelden welke de Geest- „lykheid, ondersteund door de *Aristo-* „*cratie*, van LEOPOLD elders ophing- „mogten," gelyk de meermaals aangetoogde FORSTER, die by het tooneel deezer beroertens tegenwoordig was, schryft, „genoegzaam weezen om de Staaten van „de gehoorzaamheid der *Brabanders* te „verzekeren; maar zullen dezelve hun „moeds en kragts genoeg geeven om LEO- „POLDS Krygslieden te wederstaan? In „de daad het gerugt der vrywilligers, „welken wy dagelyks zien optrekken, „en alles wat wy van den toestand der „Krygstugt en Vestingbouw der Armée „kunnen verneemen, laat niet toe iets „dergelyks te vermoeden. De eenige „hoop der Staaten van *Brabant*, en der „overige Provincien, op de bewaaring „hunner Onafhangelykheid [van den Kei- „zer] is alleen gelegen in de Jaloersheid „der *Europeesche* Mogenheden tegen „het huis van *Oostenryk*" (*)

Bemiddeling van deeze Volkstwist. Hoe veel men dus sprak en elkander de ooren volblies, dit bleek welhaast een vertrouwen te zyn op niets meer dan eene ydele inbeelding gegrond. Dan LEOPOLD mogt zich vertoond hebben, als, ten opzigte van dien Volkstwist, geene Bemiddeling raadzaam of aanneemelyk te keuren (†), de-

(*) G. FORSTERS *Reizen.* III. D. bl. 121.
(†) Zie boven bl. 322.

dezelve greep eerlang ſtand, en maakte 'er een einde aan. Het deel 't welk onze Staat daar in nam, zal, daar wy zo veel van deeze nabuurige Onlusten vermeld hebben, het billyken, dat wy den aanleg, het voortzetten, en den afloop daar van, boeken; te meer nog, daar dit gebeurde op onze Grenzen aanleiding gaf tot verdenkingen Perſoonen van het hoogſte aanzien in het Vaderland raakende.

Hoe aangevangen en welk deel 'er de Staat in nam.

De *Groot-Brittanniſche* Afgezant Mylord AUCKLAND, als mede de *Pruisſiſche* de Graaf VAN KELLER hielden zich, met de Staatsdienaaren van dit Gemeenebest, van tyd tot tyd, onledig, om de zaaken der *Oostenrykſche Nederlanden* met Keizer LEOPOLD den II te ſchikken. Meer bepaald benoemden hun Hoog Mogenden, eerlang den Raadpenſionaris VAN DE SPIEGEL om met de bovengemelde Gezanten deeze gewigtige zaak te behandelen. De Graaf de MERCY D'ARGENTEAU, *Oostenryks* Gezant te *Parys*, kwam herwaards over om in die onderhandelingen deel te neemen. Ook verſcheenen 'er in *'s Gravenhaage* vier Afgevaardigden van het *Belgiſche* Congres, de Ridder DE BOUZIER, uit *Bergen* en *Henegouwen*; de Graaf DE BAILLOT, uit *Antwerpen*; de Heer PETIT JEAN, uit *Namen*; en de Heer DE GRAAF uit *Gent*; laatstgemelde was voorheen Afgevaardigde van het Congres aan het Hof van *Berlyn* geweest.

Aandrang op Onder-

Meermaalen drongen de Staatsdienaars der drie zamenverbondene Mogenheden

by

LXVII. BOEK. 1790.

by de Afgevaardigden van het Congre aan om, door een volledig Bestand, de Vyandlykheden tegen de *Oostenrykſche* Krygsmagt, met zo ongelyk een kans gevoerd, te ſtaaken. Telkens werd zulks, door de laatstgemelden, onder veelvuldige voorwendzelen, van de hand geweezen. Dit marren moede, lieten de Handelaars der drie Hoven, hun, voor de derde en laatſte maal, het veel behelzend voorſtel doen; „ dat het alleen van de *Belgiſche Natie* „ afhing haare wettige Conſtitutie, zo „ als dezelve, vóór het begin der laatſte „ Regeering, in dezelver grootſte zuiver„ heid beſtondt, gelyk ook alle Kerklyke „ en Burgerlyke Privilegien, met eene vol„ komene Vergeeving en Vergeeting van „ alles, wat gedurende de Onlusten mogt „ voorgevallen zyn, herſteld te zien." Ten aandrange 'er nevens voegende, dat deeze de voorneemens des Keizers, ten opzigte van de *Belgiſche* Natie waren, en dat diens Gevolmagtigde, de Graaf DE MERCY D'ARGENTEAU, dezelve, uit naam van dien Vorst, door een Manifest bevestigen zou. Dit voorſtel kreeg te meer klems door de bygevoegde drangreden, dat zy hun niet meer dan den tyd van één en twintig dagen, naa de dagtekening van 't zelve, konden vergunnen om dit Voorſtel aan te neemen; doch dat, indien zy deezen tyd vrugtloos lieten voorby loopen, of in dien tusſchentyd nieuwe vyandlykheden pleegden, hunne Souverainen het Lot der *Belgiſche* Natie niet langer konden

werping by de *Belgiſche* Afgevaardigden.

den vrywaaren; maar dat zy, die door hunne hardnekkigheid, de oorzaak dier rampen waren, zelve daar voor verantwoordelyk zouden wezen.

LXVII. BOEK. 1790

Het Keizerlyk Manifest kwam te voorschyn en behelsde hoofdzaaklyk, overeenkomstig met het voorgeslagene, eene plegtige Verbindtenis van den Monarch, op den Eed, welken Hoogstdezelve stondt te doen, wanneer hy de Regeering der *Belgische* Provincien zou aanvaarden, en wel onder vrywaaring van *Pruissen*, *Engeland* en de Algemeene Staaten der *Vereenigde Nederlanden*, om ieder der gemelde Provincien, byaldien dezelve goedschiks onder zyne Heerschappy te rug keerden, te zullen regeeren naar inhoud van derzelver Staatsgesteldheid, Charters en Voorregten, zo als dezelve, geduurende de Regeering van 's Keizers Moeder, Maria Theresia, van kragt geweest waren. — Wyders werd aan de zulken der *Belgische* Ingezetenen, die vóór den één en twintigsten van Slachtmaand naastkomenden de Wapenen zouden nederleggen, eene volkomene Vergiffenis aangeboden van alles wat 'er geduurende de Onlusten gebeurd was; met uitzondering nogthans van de zodanigen, die mogten bewerken, dat deeze Verklaaring niet ter kennisse van alle de *Belgische* Onderdaanen kwame. — Ten slotte vermaande zyne Keizerlyke Majesteit, uit ieder Provincie, eenige Persoonen na *'s Gravenhaage* af te zenden, om met den Graaf de

's Keizers Manifest

LXVII. BOEK. —— 1790. MERCY D'ARGENTEAU, als daar toe met volledige volmagt voorzien, het noodige te beraamen; ten einde tot de vereischte Onderhoorigheid weder te keeren, beloovende, op het Keizerlyk en Koninglyk woord, alles wat in die Onderhandeling mogt worden vastgesteld, te zullen aanneemen en bekragtigen.

De gemelde *Belgische* Afgevaardigden hadden zich wel ter onderhandeling vervoegt ten huize van den Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL, als mede by de *Pruissische*, en *Engelsche* Gezanten, en by de Heer VAN LEEMPOEL, ook waren zy met de Gezanten van de Hoven van *Berlyn* en *Londen*, by den Heer CAILLARD, Zaakbezorger des *Franschen* Hofs, in gesprek geweest. Maar men hadt niet vernomen, dat zy eenig onderhoud gehad hadden by den Graaf de MERCY D'ARGENTEAU, noch by den Baron DE BUOL DE SCHAUWENSTYN, *Oostenrykische* Legations Secretaris.

Voorslagen van de zyde der *Belgische* Afgeweezen. Onkundig van het verhandelde dier *Belgische* Afgezanten, bleef 's Keizers Gevolmagtigde niet; en wil men dat zy de drie volgende Voorslagen, van hunne zyde, zouden gedaan hebben. — *Voor eerst*, het in stand blyven van het *Belgische Congres*. —— *Ten tweeden*. het in dienst houden des *Belgischen* Krygsvolks. —— *Ten derden*, verzogten zy nog veertien dagen uitstel van tyd. —— Vermids deeze voorslagen geen ingang altoos vonden, maar volstrekt van de hand werden geweezen,

vertrokken zy, onverrigter zaake, met allen spoed na huis.

Gesloten overeenkomst en verslag deswegen.

Met hun vertrek was de zaak niet afgedaan. Meergemelde Staatsdienaars zetten het bewerken der Bemiddelinge onderling, en met den Graave DE MERCY D'ARGENTEAU, voort, troffen met hem, den tienden van Wintermaand, betrekkelyk de zaaken der *Nederlanden*, eene Overeenkomst. —— In den aanhef lieten zy zich hoofdzakelyk in deezer voege hooren. Het was bekend, dat by de Conventien te *Reichenbach*, den zeven en twintigsten van Hooimaand deezes Jaars getekend, beslooten en vastgesteld was, dat de Rust en goede Orde in de *Belgische* Provincien spoedig zouden hersteld worden, en dat de drie verbondene Mogenheden zouden mede werken tot herstelling der Heerschappy van zyne Apostolische Majesteit in die Provincien, mits verzekering van derzelver oude Staatsgesteldheid, nevens eene volkomene vergiffenis en vergetelheid van het gebeurde, geduurende de Onlusten. Alles onder Vrywaaring der gemelde drie Mogenheden.

Zints dien tyd hadden de Staatsdienaars der verbondene Hoven, in *'s Gravenhaage* vergaderd, ingevolge van de stellige lastgevingen van hunne Souverainen, eenstemmig met den Keizerlyken Gevolmagtigden, niet opgehouden alle hunne poogingen aan te wenden, ten einde de *Belgische Provincien* tot eene volkomene Onderwerping te beweegen, onder bepaalde voorwaarden.

LXVII. BOEK. —— 1790. Welke Onderwerping egter niet was geschied, dan naa dat het Keizerlyke Krygsvolk werd gebruikt om 'er zich van te verzekeren.

Dit heilzaam werk, wat den uitslag betrof, volbragt zynde, overeenkomstig het verlangen en den wensch der bemiddelende Mogenheden, bleef 'er niets over tot bevestiging van het wettig Souverain Gezag der *Belgische Provincien* zelve, voor het gemeen belang dier Mogenheden, als mede voor het meer en meer sluiten der banden van Vriendschap en goede Nabuurschap, dan het vaststellen eeniger Artykelen, volgens welke hunne Ministers, uit kragt hunner volmagten, met volle eenstemmigheid waren overeengekomen.

Inhoud des Verdrags. „ Zyne Keizerlyke Majesteit zou ," naar luid van het *Eerste* Artykel, op de gewoone wyze, de Hulde der *Belgische* Provincien ontvangende, aan dezelve allen, en ieder in 't byzonder de wettige Constitutien, Privilegien en Gebruiken bevestigen, van welken haar het genot, door de Inhuldigings Acten van wylen Carel den VI, en diens Dogter Maria Theresia, verzekerd geweest was.

By het *Tweede Artykel* bewilligde de Keizer om alle Buitenspoorigheden en Wanordes, geduurende den tyd der Onlusten gepleegd, in eene volkomene Vergetelheid te begraaven, en dezelve in eene algemeene Vergiffenisse te begrypen, welke onmiddelyk zou afgekondigd worden. —

En

En schoon de Verklaaring, te *Frankfort* den veertienden van Wynmaand deezes Jaars getekend, die Vergiffenis bepaalde tot de geenen, die vóór den één en twintigsten van Slachtmaand de Wapenen zouden nedergelegd, en de opruijing tegen het wettig gezag zouden gestaakt hebben, wilde zyne Keizerlyke Majesteit zyne Zagtmoedigheid wel uitstrekken, tot allen en een iegelyk; zich alleen de Uitzondering voorbehoudende van een klein getal byzondere Personen, die door hun eigen schuld, zich in de ongelukkige omstandigheid gebragt hadden van deeze algemeene Vergiffenis niet te verdienen. — Deeze Uitzondering zou ook de zodanigen betreffen, die zich aan misdryven en misdaaden schuldig gemaakt hadden, geene betrekking hebbende tot de Wanorders, die de Wederspannigheid vergezeld hadden. Welverstaande, dat zyne Keizerlyke Majesteit, deeze Kwytschelding verleenende, niet verstondt te erkennen, noch te bevestigen, het geen, geduurende de Onlusten, tegen de Regten en Hoogheden van zyne Souveraine Magt kon bedreeven zyn.

In het *Derde Artykel* herinnert zyne Keizerlyke Majesteit, hoe hy, by de Onderhandelinge van *Reichenbach*, zyne genegenheid te kennen gegeeven hebbende om aan de *Belgische* Provincien eenige nadere Voorregten in te willigen, welke de Constitutie niet weezenlyk zouden benadeelen, of veranderen, in geval derzelver Onderwer-

LXVII. BOEK. 1790 ping het gebruik der Magt voorging, hadt hy, egter, op aanhouden der bemiddelende Hoven, toegestemd, om, onaangezien de omstandigheden, welke hem tot het gebruiken dier uiterste maatregelen hadden doen besluiten, deeze dezelfde Voorregten toe te staan, tot welke zyne Majesteit, uit eigene beweeging zich reeds verbonden hadt, tot den prys van eene vrywillige Onderwerping (*).

Die voorregten waren vervat in eenen Brieve van zynen Gevolmagtigden aan de bemiddelende Staatsdienaaren, uit *'s Gravenhaage* den negen en twintigsten van Wynmaand deezes Jaars gedagtekend, zy werden geheel in dit Staatstuk ingelascht. Dezelve betroffen hoofdzaaklyk verscheide Punten van Bestuur, ten aanziene van het Geestelyke, waar in de Wetgeeving der *Nederlanden*, onder de laatste Regeering, eenige verandering hadt gemaakt, met bedoelingen, welker zuiverheid men niet hadt willen erkennen. Ten deezen aanziene wilde zyne Majesteit wel herroepen alle de Ordonnantien, betreffende de Kweekschoolen of Seminarien, de Procesfien, en eenige andere Godsdienstige gebruiklykheden; de Broederschappen en dergelyke, en dit alles weder onder de onmiddelyke Bestuurring der Bisschoppen stellen, met al de magt welke zy oefenden op het einde der Regeeringe van Keizerin MARIA THERESIA.

Ten

(*) Deeze oorspronglyk aangebode Amnestie, met eenige Aanmerkingen, vindt men in het *Vaderl. Huisboek*. V. D. bl. 601—606.

Ten aanziene der Univerfiteit van *Leuven*, waar de ingevoerde veranderingen ten grooten ftruikelblok geftrekt hadden, wilde de Keizer alles op den ouden voet herftellen, zo als zy geweest waren op het einde der evengemelde Regeering, en byzonder in het regt van Benoeming, welke zy oefende omtrent zekere Geestlyke Beneficien, uit kragte eener Pauslyke vergunning, alleen voor zich, als nu behoudende de Beneficien van de Provincie *Luxemburg*, tot dat men die aangaande, vriendlyke fchikkingen gemaakt hadt. — De Studien in de Wysbegeerte, de Regten en de Geneeskunde in de *Nederlanden*, vereischten eene Hervorming, die nadere beraamingen vorderden, ten welken opzigte zyne Majefteit met de Staaten zou overeenkomen. LXVII. BOEK. — 1790.

Onmoglyk was het alle de Kloosters, onder de laatfte Regeering afgefchaft, te herftellen; dit ftuk ging vergezeld met veelvuldige zwaarigheden, zo ten aanziene van de Perfoonen als van de Goederen; dan beloofde zyne Majefteit de Inkomften dier Goederen tot geen ander einde te zullen gebruiken of te beftemmen, dan alleen tot Godsdienstige gebruiken, op de meest mogelyke wyze overeenkomftig met de oogmerken der Stichteren, en zulks op voorftellingen, welke hem door de Staaten zouden gedaan worden, met deezen, als mede met de Magiftraaten zou zyne Majefteit zich verftaan, wat het beftuur dier goederen betrof. — Wyders beloofde de

LXVII. BOEK. — 1790. Keizer de vernietigde Abtdyen, welken het regt hadden hunne Opperhoofden naar de Staaten af te vaardigen, te herstellen, of derzelver herstelling te bevestigen.

By het wegneemen deezer groote Struikelblokken voegde de Keizer Toezeggingen van eenen anderen aart; als eene stellige verbintenis dat 'er nimmer een Militaire opschryving regtstreeks of zydelings zou in aanmerking komen; dat hy nooit Militie, of gedwongen Recruten, zou ligten, anders dan met bewilliging der Staaten, ingevalle het daar op mogt aankomen. — Desgelyks verbond hy zich om nooit eenigen Inpost op het volk te heffen, onder welk eenen naam het ook mogt weezen, dan met toestemming der Staaten.

Veel toegeeflykheids betoonde de Keizer verder ten aanziene van de Amptenaaren der Oppergeregtshoven en de vervulling van daar in openvallende plaatzen; het maaken van Wetten; de Organisatie en het Gouvernement, en het gebruik der Militaire Magt. Ten aanziene van dit laatste verklaarde de Keizer zyne hoope, dat de tegenwoordige Onlusten geëindigt zynde, 'er geen voorwendzel meer zou overblyven, het welk dezelve op nieuw zou kunnen doen gebooren worden, het éénige geval, in 't welk het gebruik van Militaire Magt tegen alle, onvermydelyk wordt tot handhaavinge van de Publieke Orde en uitvoering der wetten, en wilde hy wel tot eenen onveranderlyken regel stellen, dat van het

het oogenblik, waar in alles in volmaakte Orde en Rust zou wedergekeerd zyn, de Soldaat nooit zou gebruikt worde tegen de Burgers, dan om Besluiten van den Regter te onderſteunen, en op verzoek der Regtbanken en Magiſtraaten. LXVII. BOEK. —— 1790.

Daar het bedienen van het Burgerlyke en Lyfſtraflyke Regt een der voorwerpen uitmaakte, die voor het geheiligde Regt der Volken op de Vryheid en den wettigen Eigendom, van het weezenlykst belang waren, en zyne Majeſteit het voorneemen hadt, meer dan ooit eene volmaakte eenſtemmigheid vast te ſtellen tusſchen zich en de Vertegenwoordigers des Volks, omtrent het geen ſtrekken kon tot bevordering van den algemeenen voorſpoed en zekerheid, beloofde hy de Staaten te hooren, omtrent de Veranderingen en Hervormingen, die 'er zouden kunnen te maaken zyn, betrekkelyk tot de vastgeſtelde Regelen en Vormen in de bediening des Regts, en verbondt, hy zich om niets te veranderen in de orde der Jurisdictien, zonder overeenkomst met de Staaten, en zonder hunne voorafgaande goedkeuring.

Ten aanzien van twyfelagtige gevallen, aan eene moeilyke uitlegging onderhevig beloofde zyne Majeſteit, dat 'er van zyne zyde, Commisſarisſen zouden benoemd worden, en dat de Staaten der Provincie, welke de zwaarigheid betrof, van hunne zyde, dezelve zouden benoemen, om zich, indien het mogelyk ware, te zamen te verſtaan; dat aan zyne Majeſteit

LXVI. BOEK. 1790. zelve rekenſchap zou gedaan worden van den uitſlag dier Onderhandelingen, en dat, ingeval de zwaarigheden door middel dier Commisſarisſen niet vereffend konden worden, zyne Majeſteit van den eenen, en de Staaten van den anderen kant, een gelyk getal onzydige Perſoonen zouden benoemen, ten dien einde van alle verhinderenden Eed behoorelyk ontſlaagen, en dat zyne Majeſteit, gelyk ook de Staaten, zich aan de Beſlisſing deezer Arbiters zouden onderwerpen.

Naa de Inlasſching deezer ſtukken, in dertien Afdeelingen breeder begreepen, luid het *vierde Artykel* der tegenwoordig voor en vastgeſtelde overeenkomst, dat hunne Majeſteiten de Koningen van *Pruisſen*, en *Groot-Brittanje*, en hun Hoog Mogenden de Algemeene Staaten der *Vereenigde Nederlanden*, op de plegtigſte wyze, aan zyne Keizerlyke Majeſteit, en diens Doorlugtige Erven, en Opvolgers, de Souverainiteit guarandeerden der *Belgiſche* Provincien, thans onder zyne Heerſchappye weder vereenigd, als ſlegts één eenig, onverdeelbaar, onvervreemdbaar en onverwisſelbaar Domein, het welk onafſcheidelyk zou zyn van de Staaten van het Huis van *Oostenryk* in *Duitschland*, en geregeerd volgens de Conſtitutien, Privilegien en Gewoonten, in de drie bovengemelde Artykelen; gelyk de meergenoemde Mogenheden insgelyks guarandeerden de Bewaaring en het volle genot der Conſtitutien, Privilegien en wettige Gewoonten in dezelfde Artykelen uitgedrukt.

Bin-

LXVII. BOEK. 1790.

Binnen zes maanden, of eerder, naa de tekening, op den tienden in Wintermaand, geschied, zouden de Ratificatien deezer Overeenkomst, volgens het slot Artykel, worden uitgewisseld. (*)

VAN DE SPIEGEL, volmagt in het regelen der *Brabandsche* zaaken.

De Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL, die zo veel deels genomen hadt in de Onderhandelingen de *Brabantsche* zaaken betreffende, kreeg, met den aanvang van Wintermaand verlof van Staaten *van Holland*, om te mogen aanneemen de volmagt van wegen hun Hoog Mogenden, als Minister Plenipotentiaris tot herstel der zaaken in de *Oostenrykische Nederlanden*, als mede tot het regelen der Grensscheiding; waar van hy op het einde der gemelde maand verslag deedt (†).

Verdagtheid van de handelingen hier te Lande omtrent de *Brabantsche* onlusten.

Met deeze bedryven nam de hooggereeze Tweespalt in onze Nabuurschap een einde; dan hadt dezelve, ten opzigte van eenige Persoonen hier te Lande een nasleep, welke schoon op eenigen tyds afstand volgende, met het thans gebeurde in een zo naauw verband staat, dat het hier, beter dan elders, plaats vindt.

Onder het verhaal der thans gedempte Onlusten in *Brabant*, hebben wy niet kunnen nalaaten hier en daar gebeurtenissen te melden, welke aan onzen Staat het voorkomen gaven van eene ten minsten zydeling-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 2193—2195, 2388—2391. 2486—2479.

(†) R. L. BOUWENS *aan zyn Committenten*, 322.

LXVI. BOEK. —— 1790. lingsche deelneeming in dezelve (*). Ten tyde der Wapeninge in de *Oostenrykſche Nederlanden* tegen JOSEPHUS DEN II., vondt de Koning van *Pruisſen*, onderſteund door *Engeland*, goed om de misnoegden, in dien oord, met hulpe te vleijen, ten einde den Keizer tot den Vrede met den *Turk* te noodzaaken, en de Stadhouderlyke Party hier te lande deedt alles, wat in haar vermogen was, om aan de oogmerken dier beide Vorsten dienstbaar te zyn: de ſchoone gedaante van onzydigheid bewaarende, bleef men niet in gebreke om hun tegen den Keizer te onderſteunen. Ondanks uitgevaardigd Plakaat op Plakaat, Verbod op Verbod ten aanziene van hulpbetooning aan de Misnoegden, ſtondt men toe dat hunne Hoofden een Congres te *Breda* hielden, liet een Minister van 't zelve daar onder de hand toe, raadpleegde met den zelven in *'s Gravenhage*; verſchafte hun geſchut en krygsvoorraad, verboodt dien, welken van hier gezonden werd, te onderzoeken of aan te houden; gaf aan eenige Officieren in dienst van den Staat hun ontſlag of een lang verlof, om onder een hooger rang in het Leger der Misnoegden geplaatst te worden; zogt daar toe zelfs Officieren aan in den Jaare MDCCLXXXVII gedimitteerd, met belofte van eene eeuwige ver-

(*) Wy hebben reeds iets daar toe behoorende, te vooren gemeld, en meer beloofd. Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXIII. D. bl. 313 Wy volbrengen hier onze gedaane belofte.

vergetelheid van alles, zo zy zich lieten gebruiken (*).

LXVII. BOEK.

1790.

Wat men deswegen aanvoerde.

Deeze deels duistere, maar bedenkelyke, stappen, heeft men zoeken op te klaaren, door het oogmerk te veronderstellen om een Verbond met de *Belgische Republiek* te maaken, en door dit middel den *Franschen*, voor altoos, de gelegenheid te beneemen om deeze Landen van het tegenwoordig Bestuur te ontheffen, of om aan den *tweeden* Zoon des Stadhouders, onder den een of anderen tytel, eenigen Invloed, en een ruim jaarlyks Inkomen te bezorgen. Aan dit doelwit schreef men toe, dat 'er, geduurende den Opstand der *Brabanderen*, eenige Blaauwboekjes, welker Schryvers genoegzaam met naame bekend, door *Hollands* geld betaald, hun daar toe zogten over te haalen; dan dit nam geen opgang, uit hoofde, zo men wil, van den afkeer der *Brabanderen* van Hoofden uit aanzienlyke Huizen, en het verschil van Godsdienstbelydenisse. De Heer VONCK schryft met zo veele woorden, „ dat VANDER NOOT de Prinses beloofd hadt, „ om haar Zoon te doen verheffen tot „ het Stadhouderschap van *Brabant* (†)."— Een na *Frankryk* overgeschreevene tyding, dat

(*) Deeze Persoonen worden met naame genoemd, en als daar toe door den Stadhouder en de Prinsesse aangepreezen, beschreeven door R. L. BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 326.

(†) *Korte Hist. Verhandeling en onzydige Aanmerkingen over de gesteldheid in Brabant*, door Mr. J. F. VONCK, bl. 11. en 52.

LXVII. BOEK. — 1790. dat de Prinsesse, zonder des Stadhouders toestemming, zich na de Vergadering der Algemeene Staaten zou begeeven hebben, om 'er de erkentenisse der Onafhangelykheid der *Belgische* Provincien voor te stellen, werd, op vordering van der Staaten Afgezant LESTEVENON VAN BERKENROODE, als eene onwaarheid herroepen (*).

Anderen willen, dat men, door dien Onderstand, hadt zoeken te bewerken, dat onze in *Brabant* uitgeweekene Landsgenooten, een afkeer hebbende van de misleide Vryheids liefde der bedroogene *Brabanderen*, hun stil en benyd verblyf aldaar moede gemaakt en zy genoodzaakt zouden worden om elders eene schuilplaats te zoeken. Althans VAN DER MEERSCH, die zulks van naby weeten kon, schreef de hulp van hier aan de *Nederlanders* beweezen toe „ aan een mis„ noegdheid over de Protectie, in *Brabant*, „ aan de Uitgeweekene *Hollanderen* be„ weezen, en aan de Onderhandelingen „ der Prinsesse van *Oranje* met het Con„ gres, waar door de *Hollanders*, in *Bra-* „ *bant* woonende, zich van daar moesten „ verwyderen (†).

Dan naauwlyks was de Overeenkomst, in den Zomer des Jaars MDCCXC te *Reichenbach* getroffen, of de Stadhouder, en diens Aanhang, onttrok zich geheel aan de *Braban-*

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 190.

(*) *Verdeediging van den Heer* VAN DER MEERSH, bl. 164.

landers, liet hun over aan hun lot, en door de Keizer vermeesteren. De Staaten verbonden zich met *Pruisſen* en *Engeland* om, gelyk wy gezien hebben, de blyde Inkomst aan de *Nederlanders*, en den Keizer de Souverainiteit over de *Nederlanderen* te verzekeren. In welke handelingen Keizer LEOPOLD alles, wat van de zyde deezer Landen in de *Brabandſche* Onlusten gebeurd was, geheel, als ware 'er niets voorgevallen, onopgemerkt liet.

'Er komt te *Bruſſel* een Stuk uit eenigen hier te lande bezwaarende.

Stil bleef dit alles geduurende eenen geruimen tyd, en ſcheen het volkomen in 't Vergeetboek geſteld; doch, met den Jaare MDCCXCII kwam te *Bruſſel* in 't licht, *Eene Beſchryving van de onnoodige Verkwisting van de Koninglyke en Publieke Penningen, door de geweezen Brabantſche Souverainen*, of *eerſte Extract van den Register der Staaten van Brabant, van den Jaare* MDCCLXXXIX *en* MDCCXC (*). Het was zonder Plaatstekening gedrukt,

(*) De Tytel was *Tableau de la Delapidation des Deniers Royaux & Publicqs par les Ex-Souverains Brabançons; ou Premier Extrait du Registre des Etats de Brabant des Années* 1789 *&* 1790, *publié pour l'inſtruction, de la Nation Belgique & de la Posterité.* Meer dan twaalf Millioenen zouden dezelve beloopen hebben. Men treft 'er zeer groote ſommen in aan, enkel onder de benaaming van geheime of ſecreete Dienſten, als aan VAN EUPEN *f* 88,000; aan VAN DER NOOT *f* 62,000; aan Sr. SAGERMANS *f* 63,290; nog eens voor groote Diensten aan denzelven *f* 40,000, en aan den Heer BEEKMANS *f* 40,000; aan den Graaf VAN LIMMINGEN voor ſecreete Affaires *f* 80,000;

LXVII. BOEK. drukt, maar werd openlyk te *Brussel* verkogt. Op die lysten trof men onder andere aan deeze drie Posten. — „ Ordon-
1790. „ nantie van Betaaling aan den Heer VAN „ DE SPIEGEL, Raadpensionaris van *Holland*, voor het begunstigen der Verzamelingen te *Breda* *f* 80,000. — Aan „ den Intendant van het Huis der Princes van ORANJE *f* 100,000 ter verkryging van haare Protectie; en aan de „ eerste Kamer-Juffer *f* 25,000 tot het „ zelfde einden.

De Stadhouder levert des een Vertoog in by de Algemeene Staaten.

De Stadhouder, een Afdruk hier van ontvangen hebbende, begaf zich onverwyld na de Vergadering van hun Hoog Mogenden, met een mondelingen Voordragt, vervolgens in geschrift overgegeeven. Naa de ontvangst van het gedagte Stuk vermeld en de daar in opgegeevene getrokkene Geldsommen opgehaald te hebben, voer hy voort, „ dat de Princes, zyne „ Gemalin hem verzogt hadt, hun Hoog „ Mogenden voor te draagen, dat zy geenzins onverschillig kon zyn aan zodanig „ een gerugt, verspreid in een stuk, het „ welk, hoe zeer niet geauthoriseerd, „ evenwel schyn van wettigheid hadt; „ vermids het onder het oog van het „ Gou-

f 80,000; aan den Heer VAN LEEMPOEL voor zyne Ambassade in den *Haag* en voor secreete zaaken *f* 358,000; aan den Graaf VAN MERODE voor zyn Gezantschap en secreete zaaken *f* 458,000; aan VAN DER NOOT voor den dag van zyn Feest *f* 100,000; aan VAN EUPEN dito *f* 30,000.

„ Gouvernement te *Brussel* was gedrukt
„ en openlyk verkogt. Dat zo in Pas-
„ kwillen en Blaauwboekjes dergelyke zaa-
„ ken stonden, zy dezelve veragt en ge-
„ oordeeld zou hebben, dat het Haar niet
„ voegde zich aan dergelyke Uitstrooi-
„ zels te stooren; maar dat zy thans, zo
„ wel als Hy, dagt, dat zy daaromtrent
„ niet konden stilzitten, en daarom aan
„ hun Hoog Mogenden verzogten, dat
„ zy zodanige maatregelen in het werk
„ wilden stellen: ten einde de allerge-
„ strengste navorschingen gedaan wierden
„ na de bron, waar uit die beschuldi-
„ gingen gesprooten waren; en, wanneer
„ ze gevonden werden in eenige Registers
„ of Rekeningen geduurende de Trou-
„ bles in de *Nederlanden* gehouden, dat als
„ dan, volgens de regten van het striktst
„ geregtlyk Onderzoek, aldaar gebruiklyk
„ geprocedeerd mogt worden, om te
„ ontdekken den Persoon, of de Persoo-
„ nen, die de opgegeevene sommen mog-
„ ten ontvangen hebben, en welk gebruik
„ zy daar van gemaakt hadden. Vermids
„ het van het uiterste aanbelang was, zo
„ voor zyne Gemalin, als voor Hun, om
„ te weeten of één of meer Persoonen,
„ in hunnen dienst, zich hadden schuldig
„ gemaakt aan het ontvangen van derge-
„ lyke ongeoorloofde Geschenken. Dat
„ hy, wyders, niet kon afzyn om op
„ het ernstigst te verzoeken, om aan
„ zyne Gemalin zodanig eene Satisfactie
„ hieromtrent te bezorgen, als zy zou-

LXVII. BOEK. „ den oordeelen, dat de Beledigiging ver- „ diende."

1790 Schryven der Staaten aan den Heer Hop hier over

Onverwyld vonden hunne Hoog Mogenden goed den Minister Plenipotentiaris Hop te *Brussel* aan te schryven, „ om aan het Gouvernement hunne verwon- „ dering en gevoeligheid te betuigen over „ de verregaande Licentie waar mede derge- „ lyke Papieren, onder het oog van 't zel- „ ve gedrukt wierden", en om voorts den Eisch te doen in de voordragt van des Stadhouders begreepen (*).

Antwoord aan den Heer Hop door het Brusselsche Gouvernement gegeeven.

De Baron Hop marde niet dien last uit te voeren, en kreeg, daags daar na (†), een antwoord, 't welk hier op neder kwam, „ dat de Publiciteit door de Drukpersse „ aan die Stukken gegeeven voor het „ Gouvernement Generaal der *Nederlanden*, niet dan een nieuw bezwaar was, „ te rangschikken onder alle de geene, „ welke de spoorlooze losbandigheden der „ Drukpersse, daar aan, tot deszelfs leed- „ weezen, verschafte. Het was 'er on- „ eindig verre van, dat het tot dit voort- „ brengzel de hand geleend, of het ge- „ toloreerd hadt: en alle waakzaamheid „ van het Gouvernement zou het niet „ kunnen gedekt doen zyn tegen soort- „ gelyke uitvallen, dikwyls tegen het „ Gouvernement zelve gericht. Deeze „ uiterste losbandigheid was toe te schry- „ ven

(*) *Resol. Gen.* 17 Jan. 1790.

(†) Den 19 Jan. was de zaak door den Baron Hop voorgedragen en het antwoord den 20 gedagtekend.

„ ven aan de gevolgen van de gisting, en
„ van de desorders, door de Troubelen
„ van dit Land veroorzaakt; welke men
„ niet te eenemaal hadt kunnen smooren;
„ als mede aan de kwaade voorbeelden,
„ door hunne Nabuuren, door haatlyke
„ Declaratien, die zich niet bepaalden by
„ de Belediging van Particulieren; maar
„ zelfs strekten om, in de oogen van alle
„ Volkeren, de Waardigheid der Souve-
„ rainen te verlaagen.

„ Deeze toestand van zaaken moest
„ noch aan den Prins, noch aan de Prin-
„ sesse, noch aan hun Hoog Mogenden,
„ eenigen twyfel overlaaten omtrent de moei-
„ lykheden, hinderlyk aan eene volko-
„ mene terugkeer van goede Orde in
„ hunne Provincie, onaangezien de zorg
„ en waakzaamheid van het Gouverne-
„ ment. Ondertusschen hadt hetzelve, 't
„ welk zo weinig middelen hadt om de
„ losbandigheid te keer te gaan, wanneer
„ zy over de voornaamste Agenten liep;
„ de meest preciese Orders gegeeven, om
„ informatien te neemen, ten laste van
„ den Drukker en Aucteur van dat Ge-
„ schrift, en dat, zo het mogelyk was
„ hun te ontdekken, zy zeker geactio-
„ neerd zouden worden om bewyzen in
„ Regten van hunne Gezegdens te voor-
„ schyn te brengen; ten einde zy die
„ niet hebbende, zy met alle gestrengheid
„ zouden gehandeld worden, als Lasteraars.
„ Als mede dat het Gouvernement zich
„ byzonder zou toeleggen om aan zyne

LXVII. BOEK. — 1790.

„ Hoogheid, en aan haar Koninglyke
„ Hoogheid de Satisfactie te bezorgen,
„ welke hunnen belasterden Dienaaren
„ zou toekomen; doch dat, in geval 'er
„ wezenlyk eenig bewys bestondt van 't
„ geen tegen dezen aangevoerd was, zou
„ het Gouvernement aan zich voorbehou-
„ den aan de Justitie van hunne Door-
„ lugtige en Koninglyke Hoogheden de
„ Satisfactie over te laaten, welke aan
„ dezelve zou toekomen." (*)

Men zou van dit Antwoord mogen zeggen, dat hetzelve by het Gouvernement eene bedremmeldheid met dit geval tekende, dat het wel spoedig gegeeven was; doch de zaak geenzins uitmaakte; het liet althans de mogelykheid des gevals in 't midden.

Hoe de Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL zich by hun Ed. Gr. Mog. de beklaagt.

De Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL, die zynen Naam, op deeze lyst, vooraan met groote letteren gespeld vondt, zat niet stil. Op den achtsten van Sprokkelmaand leeverde hy ter Vergaderinge van hun Ed. Groot Mogenden een Vertoog in, met deezen aanhef. „ Edele groot mo-
„ gende Heeren! Ik ben niet gewoon de
„ Raadpleegingen van U Ed. Groot Mog.
„ te stooren door een voorstel van zaa-
„ ken, die my in 't particulier aangaan.
„ Ik had anders, reeds menigvuldige rei-
„ zen redenen gehad om te klaagen over
„ den Leugen, Laster en Smaad, die van
„ tyd tot tyd, in zommige meest buiten
„ land-

(*) *Resol. Gen.* 17. Jan. 1792.

„ landsche, periodique Papieren, op myn
„ subject worden verspreid; maar begry-
„ pende dat dit een gevolg is van de
„ tyden, die wy beleeven, waar in nie-
„ mand, van welken stand, conditie of
„ bestaan hy moge zyn, vry is voor de
„ pylen, die in het donkere, of van eene
„ ongenaakbaare plaats, op hem afgeschoo-
„ ten worden; en ook door de ondervin-
„ ding, in myne Ministerieele Posten,
„ zedert lang gehard zynde tegen de aan-
„ vallen der kwaadaartigheid, heb ik ge-
„ leerd op dezelve neder te zien, met
„ die veragting, welke zy verdienen."

„ Maar eene zaak, Ed. Gr. Mog. Hee-
„ ren! onlangs voorgevallen verbiedt my
„ dezelfde stilzwygenheid daaromtrent te
„ bewaaren; om dat niet slegts myn Per-
„ soon daar by betrokken is, ook niet in
„ vague bewoordingen; maar met uit-
„ drukking van een Fait, by het welk U
„ Ed. Gr. Mog. belang hebben, en in-
„ dien het waarheid was my den Dienst
„ van den Lande en de Agting van alle
„ eerlyke lieden onwaardig zou maaken.

Opgehaald hebbende wat 'er, ter Vergaderinge van hun Hoog Mogenden, ten opzigte van de ingediende klagten des Stadhouders, gebeurd was; en hoe hy, zyn Naam mede vermeld vindende op de lyst der beschuldigde Persoonen, onmiddelyk aan den Heer Hop, schreef met betuiging,
„ van weinig gedagt te hebben, dat hy
„ ook zyn aandeel zou hebben aan dien
„ laster; doch hoe het hem voorkwam,

LXVII. BOEK. 1790.

„ dat een stap, door hun Hoog Mogen„ den gedaan, hem genoegzaam authori„ seerde, om, by provisie, voor zyn „ Persoon stil te zitten: dewyl een van „ beiden zou gebeuren, of dat het Gou„ vernement dat Pamphlet desavoueerde. „ In welk geval hy het, onder meer an„ dere Paskwillen, kon veragten; of dat „ het een grond hadt, in de Registers „ der Staaten, geduurende de Troubles, „ wanneer hy de Justitie van het Land „ op de zelfde wyze als hun Hoog Mo„ genden, te hulp kon roepen, om de „ zaak te onderzoeken."

Hop vervoegt zich des nader by het Gouvernement Generaal.

Dan de Heer Hop oordeelde andermaal het Gouvernement Generaal te moeten aangaan, met de kennisgeving; „ dat „ de Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL „ hem niet zo spoedig als Mevrouw de „ Prinses de Orders van hun Hoog Mo„ genden hadt kunnen doen toekomen, „ om Voldoening te vraagen, welke die „ Minister van Staat moest verwagten, „ omtrent eene Beschuldiging, zo eerroo„ vend als uitzinnig, en rechtstreeks strydig „ met de Reputatie, welke hy, in alle „ opzigten, zo billyk genoot."

Welk antwoord hy bekwam.

De Minister Plenipotentiaris gaf 's daags daar op antwoord, by 't zelve nog veel sterker het leedwezen betuigende van het Gouvernement Generaal, over de beledigende aantyging, thans 't zelve onder het oog gebragt, dan over de voorgaande, die slegts betrekking hadt op Bedienden, of Domestiquen van het Stadhouderlyk Hof,

daar

daar de laatste de gevoeligheid trof van een der eerste Ministers van de Republiek. — Naa vermeld te hebben, dat 'er reeds de stipste bevelen gegeeven waren tot ontdekking der Opstelleren en Uitstrooijeren van dit beledigend voortbrengzel, dat het Gouvernement Generaal zich zou beyveren om den uitslag van het onderzoek der Baron HOP te doen weten; „ kon hy hem", om de eigene woorden af te schryven, „ alleen herinneren de „ algemeene aanmerkingen, vervat in het „ voorheen gegeeven Antwoord, betrek„ kelyk de moeilykheid, die 'er tegen„ woordig overal plaats hadt, om de los„ bandigheid der Drukpersse te beteuge„ len. Het was buiten twyfel, en, ge„ duurende de laatste Troubles in de *Ne„ derlanden*, hadt het Gouvernement Ge„ neraal dikwyls, stilzwygend 'er de droe„ vige ondervinding van gehad, dat hun „ Hoog Mogende insgelyks dezelfde „ moeilykheden, onder hunne beheer„ sching, hadden ontmoet, door naamlooze „ geschriften, welke of hunne Regeering, „ of die der nabuurige Mogenheden aan„ randen, het was zeker een droevig ge„ volg van de algemeene gisting, welke „ tegenwoordig, in *Europa*, de losban„ digheid der buitenspoorigheden verwar„ de met de natuurlyke en wertige Vry„ heid."

Naa deeze stukken in 't breede bygebragt te hebben, vaart VAN DE SPIEGEL, in deeze bewoordingen voort. „ Myn

LXVII. BOEK. — 1790. „ oogmerk is geenzins U Ed. Gr. Mogenden op te houden met eene Protestatie van myne volmaakte Onschuld; want bloote woorden van Ontkenning, waar van schuldigen zich zo wel kunnen bedienen als onschuldigen, zouden niet genoeg zyn, indien 'er anders de minste twyfel op myn Subject plaats hadt. Maar het éénig oogmerk waarom ik deeze zaak aan U Ed. Gr. Mog. voordraage, is, om aan Hoogstdezelve te verklaaren, dat, wanneer U Ed. Gr. Mog. oordeelen, dat eene Beschuldiging van dien aart een nader onderzoek vereischt, ik niet alleen dit onderzoek niet vrees, noch tragten zal te ontduiken; maar dat ik, in tegendeel, my volvaardig aan U Ed. Gr. Mog. welbehaagen, dien aangaande, zal onderwerpen, en, in dat geval, ernstig verzoek, dat U Ed. Gr. Mog. zodanige maatregelen gelieven in het werk te doen stellen, als meest dienstig zyn om verzekering te bekomen, aangaande de Integriteit van eenen Minister, die zonder het vertrouwen van zyne Meesters te bezitten, niet nuttig kan zyn in den dienst van het Land."

Wat des ter Vergadering van hun Ed. Gr. Mog. voorviel. De Raadpensionaris, deezen voordragt gedaan hebbende, verliet de Raadzaal, de Baron VAN BOETZELAAR, *Heer van Kyfhoek*, nam, op verzoek, in deeze zaak, de post van Raadpensionaris waar, en viel het besluit, om in een groot Besoigne, 's anderen daags te houden, te overleggen,

gen, „ door welke meest geschikte en „ gepaste middelen aan den Raadpensio- „ naris, ter zaake voorgeschreeven, eene „ behoorelyke Satisfactie zou kunnen wor- „ den bezorgd.”

LXVII. BOEK. 1790.

Aldaar en hoe vrygesprooken

Een Besluit, 't welk de Onschuld van den Raadpensionaris voor uit vastſtelde, en de zaak, als geens onderzoeks waardig, deedt voorkomen. 's Anderen daags was 'er op dit stuk een breedspraakig Verslag gereed. Hoofdzaakelyk kwam het neder op eene sterk uitgedrukte betuiging, „ van de leevendigste aandoening „ met welke zy bespeurd hadden, dat de „ Laster van boosaartige en agter het gor- „ dyn van naamlooze Schryveren schui- „ lende lieden, voor welke niemand veilig „ was, in dit geval getragt hadt aan te „ vallen, den eersten Minister van deeze „ Provincie, — in wiens Persoon zy „ begreepen dat hun Ed. Gr. Mogenden „ zelve beledigd waren. Dat de aart der „ Beschuldiging zodanig was, dat dezel- „ ve, vergeleeken met de bekende, en „ by alle de Leden van hun Ed. Gr. „ Mog. erkende Opregtheid van den „ Raadpensionaris, voor *volstrekt onmogelyk* „ moest gehouden worden. — De Com- „ missie was verzekerd, dat hun Ed. Gr. „ Mog. geen oogenblik aartzelen zouden, „ om hier van eene openlyke verklaaring „ aan den Raadpensionaris te geeven. „ Teffens vertrouwende, dat de Heer „ VAN DE SPIEGEL, offchoon geene Sa- „ tisfactie verwagt hebbende, zodanig

LXVII. BOEK. — 1790. „ een Besluit als eene volkomene Regt„ vaardiging voor hem zou aanzien. — „ Wat het Onderzoek betrof, waar aan „ de Raadpensionaris verklaard hadt zich „ volvaardig te willen onderwerpen, dit „ beschouwden zy *als geheel overtollig*. — „ Gerust zouden hun Ed Gr. Mog af„ wagten, den uitslag der Informatien aan „ den Heer Hop te *Brussel* toegezegd. — „ Dat voorts aan den Raadpensionaris van „ het voorstaande behoorde kennis gegee„ ven te worden, met verzekering, dat „ gedagte atroche Calumnie, geene de „ minste verandering in het Vertrouwen „ der Leden gemaakt hadt; en dat hy „ behoorde verzogt te worden om voor „ zyn partikulier niets te doen in deeze „ zaak, welke hun Ed. Gr. Mog. niet zou„ den nalaaten, als de hunne te beschou„ wen."

Eene ontwyfelbaar te wagten goedkeuring volgde op dit Verslag. De Raadpensionaris, weder binnen verzogt, en van het omtrent hem voorgevallene verstendigd, antwoordde, „ dat, indien hy ook „ eenige Satisfactie hadt beoogd, dit „ Besluit hem dezelve ryklyk verschaf„ te. Dat hy hun Ed. Gr. Mog. „ durfde verzekeren, dat zo lang de He„ mel hem bewaarde by de Grondbegin„ zels, die hy, in zyne onderscheide Pos„ ten altyd hadt aangekleefd hun Ed. „ Gr. Mog. zich in hun vertrouwen op „ zyne Eerlykheid nimmer zouden be„ droogen vinden; en hy zich voor het

„ ove-

„ overige, van het verder Onderzoek deezer zaak aan het goedvinden van hun Ed. Gr. Mog. zou onderwerpen. — Volgens het Verslag, en het Staatsbesluit daar mede overeenkomstig, kreeg den Baron HOP onverwyld des berigt. Hier mede liep de zaak ten opzigte van den Raadpensionaris af. (*) LXVII. BOEK. — 1792.

(*) *Resol. van Holl.* 8 en 9. Jan. 1792. — Dit stuk werd weder verleevendigd by het Rapport in de zaak van den Gewezen Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL, den 14 Oct. 1795 uitgebragt: zonder dat 'er eenig meerder lichts aan wordt bygezet; en 't zelve, in den Brieve van den Heer JOH. VALKENAAR als Fiscaal, gerangschikt *onder de daadzaaken, die hem als Objecten van nader Consideratie voorkwamen.* Zie *Verzamel. van Stukken in de zaak van* L. P. VAN DE SPIEGEL. Te Amst. by VAN GULIK 1796. In 't gemelde *Rapport* vinden wy alleen. „ Ook weeten wy te wel, hoe het Keizerlyk Ministerie te *Brussel*, het onderzoek van deeze zaak, daar alhier in den '*Haag* zo veel ophefs van gemaakt werd, ongevoelig heeft laaten zitten, zonder dat aan VAN DE SPIEGEL, en aan andere mede geinculpeerden, eenige andere Satisfactie, dan die van andere Hoofsche Complimenten, bezorgd is, en waar mede, gelyk ook met eene partydige Declaratie van Integriteit van den kant der Stadhouderlyke Regeering, de eerstgenoemde zich van den hem aangetygden blaam heeft weeten te zuiveren; maar het geen hem, nog by onpartydigen, zo 'er geene andere bewyzen voor handen zyn, *altyd verdagt blyft maaken.*" bl. 37 en 95. Hooger brengt het R. L. BOUWENS niet, als hy, in het Stuk *aan zyne Committenten*, dit geval aanvoert en des eenige byzonderheden boekt, bl. 323—330 en ten slot, zich beklaagt over het gebrek aan noodige Staatsstukken, „ in de laatste dagen der Over-

„ heer-

LXVII. BOEK.

1790. Bekendmaaking van MOTMAN.

Nooit is, onzes weetens, de naam vermeld van de eerste Kamerjuffer, der Prinsesse van *Oranje*, die gezegd wordt 25,000 Guldens getrokken te hebben: en zou men ook geheel in het duistere weezen ten aanziene van den Man als *Intendant van het huis der Prinsesce van Oranje* omschreeven; indien G. W. MOTMAN, Raaden Rentmeester der Domeinen, zich niet bekend gemaakt hadt als den hier bedoelden Man: immers hy liet, in de Nieuwspapieren, deeze Verontschuldiging plaatsen, „ dat hy, eerst van ter zyde, en daar naa „ meer openbaar, beschuldigd zynde, als „ of hy een Som van 100,000 Guldens „ zou genooten hebben, voor het beloo- „ ven van Protectie aan de Geëmigreer- „ den, uit de *Oostenrykſche Nederlanden* „ verklaarende, behoudens zyn regt tegen „ de Verspreiders van die Leugen, dat „ dezelve was verzonnen, en van alle „ waarheid ontbloot: terwyl, even gelyk „ hy openlyk en op de solemneelste wyze „ betuigde, dat hy nimmer van de Staa- „ ten van *Brabant*, noch ook van iemand „ anders, in hunnen naam, voor de bo- „ vengemelde, of voor eenige andere zo- „ genaamde Protectie, welke of hoedanig „ die ook geweest zou mogen zyn, iets „ hoe genaamd, veel min een som van „ 100,000 Guldens, hadt genooten; wes- „ halven hy een ieder durfde provocee-

„ ren,

„ heerfching verdonkerd, of met WILLEM DEN V, „ na *Engeland* overgevoerd."

„ ten, om, dien aangaande, eenige de „ minste bewyzen te berde brengen, en „ voorts de Verspreiders van dat gerugt „ hieldt voor openbaare Calumniateurs (*)."

Een nader ontwikkelend verslag door het *Brusselsche* Gouvernement gegeven.

Met hoe veel duisters dit geval ook moge omgeeven zyn, beyverde men zich zeer om de stukken, daar toe betrekkelyk, die ter verontschuldiging of afweering van blaam konden strekken, in de *Hollandsche* Nieuwspapieren van dien tyd te plaatzen; maar ten zelfden tyde hieldt men daar in schuil eene meer beslissende Memorie, door het *Brusselsche* Gouvernement, op den eersten van Sprokkelmaand, deeze zaak betreffende, aan den Heer HOP overgeleeverd. Belangryk genoeg is dezelve om hier plaats te vinden. „ Het Gouvernement Generaal heeft niet zonder verwondering kunnen zien de wyze waar op zich de *Leydsche Courant van 17 Jan.* MDCCXCII uitdrukte. Zodanig zyn „ de aanmerkingen, die zy zich veroorlooft, by eene Inleiding tot een naamloos Geschrift te *Brussel* gedrukt. '*Er zyn gerugten, die, uit hoofde van derzelver aart, niets anders verdienen dan veragting, of onverschilligheid; maar wanneer die zelfde gerugten schynen gewettigd te worden, door hun, die eenig Openbaar gezag bekleeden, en welke Post zelfs hun verpligt om aan geene gemeene gerugten geloof by te zetten, is die onverschilligheid niet meer geöorloofd.* Uit

„ dee-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1792. bl. 203.

LXVII. BOEK. 1790.

„ deeze aanmerking, die, hoe waaragtig „ ook in haar grondbeginzel, egter niet „ toepasselyk is op de omstandigheden, „ volgt natuurlyk, dat het Gouverne- „ ment Generaal beschuldigd wordt van „ te hebben gewettigd, of ten min- „ sten geduld, het Geschrift, waar over „ gehandeld wordt: en de verzekeringen „ aan den Heer HOP gegeeven, moeten „ hem evenwel overtuigen, dat niets meer „ onwaaragtig is. Konde het Gouverne- „ ment Generaal blootgesteld zyn aan „ verwytingen van oogluiking omtrent „ Paskwilschryvers, terwyl het zelve „ reden heeft om zich te beklaagen, „ dat het blootgesteld is aan derzel- „ ver vergiftige trekken, en terwyl het „ openbaar gezag, zo veel belang heb- „ bende by het inbinden van de waarlyk „ toomlooze vryheid der Drukpersse, zich „ zelven, in andere Landen, en geduu- „ rende eenige jaaren, niet heeft kunnen „ behoeden tegen de kwaade trouw der „ Nieuwspapier- en andere Schryvers? „ En 't is aan 't zelve gebleeken, dat „ het zelve in *Holland* niet meer dan el- „ ders ontzien is.

„ De geauthentiseerde Copien der nevens- „ gaande Stukken, die de Minister Ple- „ nipotentiaris de eer heeft aan den Heer „ HOP mede te deelen, verschaffen het „ bewys, *dat alles geen Laster is, het welk* „ *in dat Geschrift, het welk zo veel gerugts* „ *maakte, gevonden wordt.* —— Het Gou- „ vernement Generaal zou buiten tegen-

„ spraak

„ ſpraak bevoegd zyn om zich te laaten gele- LXVII.
„ gen leggen aan eene Satisfactie van dien *Be-* BOEK.
„ *dienden van het Stadhouderlyk Hof*, welke, ——
„ volgens de eigene bekentenis van eeni- 1790.
„ ge Staaten der *Belgiſche Provincien*, eene
„ Gift van *Honderd Duizend Guldens* ont-
„ vangen heeft voor het doen van voor-
„ gewende goede dienſten, waar op het
„ Gouvernement overtuigd is dat hy zich,
„ zonder eenigen grond, beroemd heeft.
„ Maar getrouw aan de grondbegin-
„ zels, die niet zullen ophouden het-
„ zelve te beſtuuren; en van den ande-
„ ren kant geloovende meer dienstbaar te
„ zullen zyn aan de waardigheid van
„ deszelfs Souverain, bepaalt het zich,
„ om de zaak aan de Rechtvaardigheid
„ van haare Koninglyke Hoogheid de
„ Prinſes van *Oranje* over te laaten."

In een byvoegzel van den Schryver des Briefs, waar by dit Stuk ter plaatzinge in het *Franſche* Nieuwspapier, waaruit wy 't zelve ontleenen, gezonden werd, vinden wy met zo veele woorden vermeld, „dat het
„ egt was, dat MOTMAN die ſom voor
„ de beſcherming der uitgeweeken *Bra-*
„ *banders* te *Breda* genooten en ontvan-
„ gen hadt van den Penſionaris der *Bra-*
„ *bantſche* Staaten de JONGHE, en van
„ verſcheide Gedeputeerden der Staaten
„ van eenige Gewesten; en dat deeze
„ hunne toeſtemming vertoond hadden,
„ om de ſomme te doen lyden in de Re-
„ kening der Staaten van *Brabant*, by

„ ge-

LXVII. BOEK. — 1790. „ gelegenheid van het vereffenen der gemaakte onkosten, geduurende de oneenigheden, met de daar toe benoemde Raadsheeren en Secretarisſen van des Keizers geheimen Raad, benoemd om by die vereffening tegenwoordig te zyn." — Die Schryver laat 'er op volgen, „ dat de Heeren hun beſluit daar by gevoegd hadden, het welk door G. J. DE LIMPENS, en L. C. VAN DE VELD, Secretaris van dien Raad, getekend en vergeleken was met het oorſprongelyke, berustende onder de ſtukken van de Secretarie van Staat door den Secretaris, Baron FELTZ, op den negen en twintigſten van January des Jaars MDCCLXCII (*)."

Aanmerking hier over. Aan de egtheid deezer, zo veel betekenende Stukken kan niet wel getwyfeld worden; inzonderheid wanneer men 'er byvoegt, dat noch het *Brusſelſche* Gouvernement, noch de Stadhouder, noch de Prinſesſe, de egtheid daar van ontkend heeft. Spelt men in de Memorie zelve den naam van MOTMAN niet, is deeze alleen in het Byvoegzel des Zenders te leezen, hy wordt daarin met genoegzaam onderſcheidende en onlochenbaare trekken aangeduid; en, ondanks 's Mans verklaaring ten tegendeele, in het Byvoegzel, met zeer bezwaarende omſtandigheden, beſchuldigd. Ook heeft men gegist, met hoe veel gronds

(*) *Gazette Univers.* 1792. No. 47.

gronds laaten wy aan zyne plaats, dat VAN DE SPIEGEL, in dit Stuk van het *Oostenryks Gouvernement*, ontzien is om dezelfde reden, waarom het betuigde op de Satisfactie over het gedrag van den, wel niet met naame genoemden, maar genoegzaam omschreeven, MOTMAN te zullen aandringen. — Doch deeze overgelaaten zynde aan de *Regtvaardigheid der Prinsesse* hadt geen straf te vreezen. Veeler wegen hadt hy zich aan haar Huis verdienstelyk gemaakt (*). Door haar Schild gedekt hadt hy niet te duchten, dat hun Hoog Mogenden, hem, als een Misdaadiger van de eerste grootte, zouden opzoeken, te regtstellen, en straffen. — Zeer gepast drukt zeker Schryver, op deeze bemoeijingen oogende, zich uit. „ De regtstreeksche styving in de *Vereenigde Gewesten* van den *Brabantschen* Opstand, hoe schynbaar aanleidelyk om „ *Oos-*

(*) Voorlang hebben wy hem, in onze *Vaderl. Hist.* niet van de beste zyde, leeren kennen. Men zie het XIX. D. bl. 357, 358. „ Bekend", dit leezen wy, ten zynen bezwaare, omtrent het stuk hier voor handen, „ is het ten overvloede, hoe „ de befaamde MOTMAN, door zyne frequente ap„ paritie ten deezen tyde in *Brabant*, de aandagt van „ allen, en zelfs van het Ministerie tot zich ge„ trokken heeft; zelfs werden, toen ter tyde, de „ Wissels op hem geëndosseerd, onder voorwend„ zel, dat het penningen waren, uit de Admini„ stratie der Domeinen van zyne Hoogheid proflueë„ rende." *Verzamel. van Stukken in de zaaken van* L. P. VAN DE SPIEGEL bl. 37. Men vergelyke R. L. BOUWENS *aan zyne Committenten*. bl. 328.

LXVII. BOEK. — 1790.

„ *Oostenryk* te verbitteren, liet geen twyfel overig aan uitgestrekter bedoelingen, waar van veelligt *Engeland* en *Pruissen* de aanleggers waren (*).

Iets over de vryheid der Drukpersse hier te lande.

Wy keeren van deezen Uitstap, zo anders het invoegen eener gebeurtenisse tot ons Tydvak zo rechtstreeks behoorende, een Uitstap moge heeten, tot het voorgevallene, ten Jaare onzer Beschryvinge, te rugge. — Was het geen wy des vermeld hebben het gevolg van de vryheid der Drukpersse, of liever van het gebruik des gemaakt, om anders in 't duister blyvende zaaken, aan den dag te brengen; beklaagden zich het *Brabantsche* bestuur deswegen, gaf het te kennen, dat het ook hier te Lande niet ontbrak aan Drukkeryen, gebruikt tot dit en nog haatlyker einden. Deeze tyd, hoe zeer men strenge Plakaaten ten tegendeele hadt uitgegeeven, en hoe open men het waakend oog hieldt op alles, wat de rust der thans heerschende Partye kon stooren, mogt vrugtbaar heeten in Werkjes van een onsmaaklyken aart voor hun, die thans op 't Kussen zaten. Hebben wy voorheen, om de geestneiging der tyden aan te duiden, van dusdanige Geschriften te meermaalen gewag gemaakt, wy doen het thans te meer, om dat zy Vertoogen en Handelingen ten gevolge hadden, die, wat men ook van de waarde of onwaarde dier Geschriften oor-

(*) *Tafreelen van de Staatsomwenteling in Frankryk* VII D. bl. 152. te *Amst.* by ALLART.

oordeelt, te sterk in 't oor klonken of te zeer in 't oog liepen, om in een Geschiedblad onvermeld voorbygegaan te worden.

LXVII. BOEK. 1790.

Beklag en Vertoog van VAN HEUSDEN over eenige Werkjes.

Uit dit oogpunt beschouwd moet het ons niet verdrieten een Voorstel te hooren, in de eerste maand deezes Jaars, ter groote Vroedschaps Vergadering van *Leyden* gedaan, door den Raad en Hoofdofficier Mr. A. VAN HEUSDEN. Aanleiding tot het zelve gaf een Boekje, vreemd van Tytel (*), 't welk in *Leyden* niet alleen verboden en opgehaald was; maar wegens 't welk ook aanschryving gedaan was aan den Pensionaris dier Stad in 's *Gravenhaage*, om dit Boekje, als prophaan, hoonend en lasterend voor het Huis van Oranje, en dus strydig met de Plakaaten van den Lande, bekend te maaken.

Naa dit breedspraakig vermeld te hebben vaart *Leydens* Hoofdofficier voort. „ Natuurlyk Ed. Gr. Agtb. Heeren! was „ het te denken, dat naa het emaneeren „ van zulke sterke blyken van den wil en „ begeerte van den Souverein, de licentieuse Schryvers afgeschrikt zouden zyn „ geworden, om de Pen en Drukpersse op „ nieuw te gebruiken ter vilipendie en „ overtreeding van dezelve Plakaaten en „ Pu-

(*) De zonderlinge Tytel luidde; *Het Prophetische Gezigt van den Ziender* JOANNES, *beschreeven in het XIII Boek zyner Openbaaringen, op de tegenwoordige aanmerkelyke Omstandigheden en zaaken toepasselyk.* Te *Antwerpen* by J. T. FREINIEN.

LXVII. BOEK. — 1790. „ Publikatien, en zich niet blootgesteld „ zouden hebben aan het incurreeren der „ Straffen by dezelve geëmaneerd. Het „ tegendeel Ed. Gr. Agtb. Heeren! heeft „ nogthans, naa de gelukkige Omwending, „ zich gemanifesteerd, en manifesteert zich „ dagelyks nog maar al te klaar. Verschei„ de der dagelyks uitkomende werken too„ nen allerduidelykst, dat, hoe zeer 'er „ eene gelukkige Omwending van zaaken, „ door GODS Goedheid, aan deeze Repu„ bliek heeft mogen te beurt vallen, de „ Omwending van sentimenten en gemoeds„ neigingen by veele Ingezeetenen deezer „ Landen nog geene plaats heeft kunnen „ krygen, en dat 'er onder dezelve zyn, „ die niet alleen halsstarrig blyven by hun„ ne landverderflyke Gevoelens; maar door „ dezelve zodanig worden vervoerd, dat „ zy zich niet ontzien, om de eerste aan„ slagen der Landberoerte wederom in 't „ werk te stellen. Ik meen Ed. Gr. Agtb. „ Heeren! het maaken en verstrooijen van „ oproer wekkende Geschriften.

„ U Wel Ed. Gr. Agtb. weeten tog, dat „ ten allen tyde en in alle Landen, de op„ ruiende Laster- Hoon- en Smaadschrif„ ten, het eerste middel zyn geweest, van „ 't welk zich de geenen, die Beroerte en „ Opstand zogten te verwekken, bediend „ hebben, om hunne inzigten te bereiken; „ in zo verre dat de beste Staatkundigen „ het dissemineeren van zodanige Ge„ schriften houden voor voorbodens en „ eerste beginzelen van Oproer en Seditien.

„ En

„ En geen wonder Ed. Gr. Agtb. Hee- LXVII.
„ ren! als men nagaat welke impresſien BOEK.
„ zodanige vrugten, voortbrengzels van 't
„ menſchelyk bedorven vernuft op de Be- 1799.
„ woonders van een Land moeten maaken,
„ dan wordt men ras overtuigd, dat uit
„ dezelve noodzaaklyk moeten ſpruiten,
„ haat, nyd, tweedragt, twist, onder de
„ Ingezetenen tegen elkander; wantrouwen
„ op het Staatsbeſtuur; misnoegen tegen
„ de Regenten, welke, in verſchillende
„ betrekkingen, aan hetzelve deel hebben,
„ en eene volſlaagene vernietiging van al-
„ len ontzag en onderdaanigheid. Zo 'er
„ geen duizend voorbeelden in de Geſchie-
„ deniſſen van het Menschdom de waarheid
„ daar van bevestigden, het gebeurde in
„ ons Vaderland, geduurende eenige nu
„ pas verloopen Jaaren, op welke de her-
„ ſtelling van de tegenwoordige op nieuw
„ gevestigde Conſtitutie zo onverwagt is ge-
„ volgd, zou op zich zelve alleen genoeg zyn
„ om 'er ons volkomen van te overtuigen.

„ Wy ſtaan Ed. Gr. Agtb. Heeren!
„ thans wederom in 't zelfde gevaar, by
„ rein en onrein wordt de tegenwoordige
„ Conſtitutie, op de felſte wyze, en op
„ allerlei manieren, aangetast, als ondeu-
„ gend, onderdrukkend, verderflyk, met
„ één woord allerhaatlykst aan de goede
„ Gemeente voorgeſteld. Zyne Hoogheid
„ den Heer Prins van *Oranje* wordt, op
„ nieuw, in die Geſchriften gehoond, ge-
„ lasterd en geſcholden, met de ſerfoei-
„ lykſte bewoordingen. De bittere kwaad-

LXVII. BOEK. 1790.

„ aartigheid ſtrekt zich gelykerwyze uit „ over haare Koninglyke Hoogheid, Mevrouwe de Prinſeſſe, Hoogstdeszelfs Gemalinne, en het Huis van *Oranje* en *Nassau*. De euvelmoed gaat verder en „ brengt onder de Voorwerpen, op welke die zynen zwadder uitſchiet, zyne Majeſteit de Koning van *Pruiſſen*, „ van Staatswegen als den Verloſſer, naast „ GOD, van de Republiek uit gevaar en „ elende, begroet en bedankt; en de „ Kroon van *Engeland* wordt in die heilloozebemoeijingen niet geſpaard!

„ Wat moet, wat zal Ed. Gr. Agtb. „ Heeren! daar van eindelyk het gevolg „ zyn? zonder te ſpreeken van eene geheele verbastering van Zeden, welke, „ uit zulk eenen aanhoudenden euvelmoed, „ moet ontſtaan; zonder te ſpreeken van „ de Infamie, welk dezelve op de geheele „ Natie, oudtyds, wegens haare goede „ Zeden, zo hoog geroemd, althans, en „ voor de vreemde Natien tot een affchuw „ ſtelt (*). Hoe is het mogelyk, Ed. „ Gr.

(*) Wy houden onze pen, als buiten onze Geſchiedſchryvende taak loopende, te rugge om dit zonderling Stuk met Aanmerkingen vergezeld te doen gaan; doch kunnen niet voor by, ter gelegenheid deezer zinſnede op te merken, dat de Opſteller, of zeer onkundig heeft moeten weezen van het Characteristique des *Nederlandſchen* Volks in dit opzigt, van zeer oude tyden af het zelve toegekend; en waar van de voorbeelden, door alle tydkringen heen, in welke iets zonderlings te doen viel, voorhanden zyn — of dat hy, dit weetende, om deezen

„ Gr. Agtb Heeren! dat, wanneer zelfs „ de Souverain niet ontzien wordt, het „ Eminent Hoofd der Republiek, deszelfs edelmoedige Gemalinne, derzelver „ Huis en Geslacht, ten spot, ten schimp, „ ter versmaading van ieder een wordt „ overgelaaten? — Hoe is het mogelyk, „ dat by zoodanige positie, eenige agtbaarheid, eenige eerbied, eenig ontzag „ of onderhoorigheid, in de gemoederen „ der Gemeente kan overblyven, en de „ rust in het Land hersteld of bewaard „ kan worden? Moeten dezelve vonken, „ die wederom aan 't vlammen raaken, „ niet hetzelfde vuur doen ontbranden? „ Zullen zy niet wederom dien yver ontsteeken, door welken de geaffectioneerden voor de tegenwoordige op nieuw „ gevestigde en bezwoorene Regeerings „ Constitutie zullen vervoerd worden tot „ ongeregeldheden en buitenspoorigheid? „ Zal men in gemoede het Zwaard kunnen voeren tegen deezen, terwyl die „ aanritzende Oorzaaken buiten kragtdaadige beteugeling blyven, en niet gelykmaatig voor alle Regtbanken en Vierschaaren met effect aangeklaagd kunnen „ worden?

„ Het Boekje, Ed. Groot Agtb. Heeren! voor eenige weinige dagen hier in „ de

zen tyd te bezwaaren, en als flegter dan voorgaande, ten dien opzigte, af te schilderen, niet ter goeder trouwe te werk gaat. Doch niet meer hier van, de Heer VAN HEUSDEN staat hier niet alleen,

LXVII. BOEK. 1790.

„ de Stad opgehaald, dat Godloos Stukje „ van een doolend verstand, is het eenig- „ ste niet, dat myne zorglyke bedenkin- „ gen opgewekt, en tot den stap, dien „ ik nu in deeze Vergadering doe, be- „ swoogen heeft." — Hy telt 'er andere op (*), en vervolgt. — „ Deeze allen, even zeer „ smaalende, schoon op verscheide toonen, „ op 's Lands Constitutie, pas nieuw beves- „ tigd en bezwooren, en inzonderheid op „ het Eminente Hoofd deezer Republiek, „ Hoogstdeszelfs Gemalinne en Geslacht, „ zyn my onder het oog gekomen, en „ ik ben verre van my verzekerd te hou- „ den, dat ik ze alle gezien heb, die in „ denzelfden smaak, zedert kort, zyn „ uitgekomen, ongerekend zulke, tegen „ welke eenige Demarches gedaan zyn (†).

„ Het is zo, Ed. Gr. Agtb. Heeren! „ meer dan éëns is 'er gedagt, om te- „ gen dit euvel, 't welk aan de Ingezetenen „ van eenen Burgerstaat het edelste gedeelte, „ van het geen waarom de Burgerzamenlee- „ ving tot bestaan is gekomen, naamlyk „ vry en veilig genot van zyn eer, en „ goe-

(*) Zie hier de lyst der opgegeeven Tytels, die goed deels uitwyzen wat men van den Inhoud te wagten hebbe. — *De gevallen van een Keeshond.* — *De Pruisischen gedagvaard voor de Vierschaar van Europa.* — *De bedaarde en vrymoedige Nederlander.* — *Twee belangryke Brieven over de Omwenteling in Holland.* — *Het vrolyke Keesje in de verdrukking.* — *Brieven van een gevlugte Hollander.*

(†) Wy hebben 'er een Lyst van opgegeeven in het XXI Deel onzer *Vaderl. Hist.* bl. 38.

„ goeden naam en faam ontrooft, den „ Burgerſtaat zelve ontluistert, en alle „ beſchaafdheid verbant, eenig hulpmid„ del aan te wenden. Te meermaalen is „ 'er geſprooken over het emaneeren van „ een nieuw Plakaat tegen de Licentie „ der Drukpersſe; maar het is niet van „ gevolg geweest. De ondervinding heeft „ ons, in de tyden der laatſte beroerte, „ maar al te zeer overtuigd, dat de bes„ te Wetten nutloos en overtollig zyn, „ wanneer de Executie afhangt van de „ willekeurigheid en zinlykheid der gee„ nen, die dezelve moeten doen wer„ ken. —— Zo veel my voorkomt Ed. „ Gr. Agtb. Heeren! is 'er by ons geen „ gebrek aan Wetten tegen Faamrooven„ de en andere Geſchriften. De beſchree„ ven Regten zyn daaromtrent mede niet „ ſtil: zo dat het zo zeer niet ſchynt te „ haaperen aan Wetten, als wel aan 't doen „ executeeren van de Wetten, overal bin„ nen deeze Provincie, op gelyken voet, „ voor alle Vierſchaaren, en zonder dat „ die Licentie op de eene plaats meer dan „ op de andere getolereerd of geconni„ veerd worde."

LXVII. BOEK. 1790.

Zyn voorſtel deswegen.

Het was op deeze gronden dat of *Leydens* Hoofdofficier der Vroedſchap voorſtelde, van wegen dezelve de Vergadering van hun Ed. Gr. Mogenden kennis te geeven van het beſtaan der Boekjes door hem vermeld; met byvoeging van het verlangen der Vroedſchap, dat 'er

LXVII. BOEK. — 1790. eenmaal kragtdaadige middelen tegen het maaken en verspreiden van fameuse Geschriften mogten worden beraamd en in 't werk gesteld, als mede dat de Wetten hier te Lande daar tegen gegeeven, zo wel als de beschreeven Regten, in kragt en werking gesteld wierden (*).

Een tegen Oranje gerigt Boekje te *Haarlem* uitgegeven. Met regt mogt de Heer VAN HEUSDEN, by de opgave van eene Lyst der onlangs tegen de Oranje Party gerigte werkjes zeggen, dat hy ze alle niet opnoemde. Omtrent gelyktydig met deeze uitgeboezemde klagten en voorgestelde raadgeeving, zag te *Haarlem* het licht een Boekje, getyteld, *Antwoord aan den Schryver van den Vrymoedigen Raad, aan de Inwoonders van Nederland in 't algemeen een aan de Burgery van Haarlem in 't byzonder*, — Het voerde den naam dier Stad, als daar gedrukt, op den Tytel, en hebben wy alle reden om te gelooven dat dit eene egte Plaatstekening ware. Sterk was het onderdehandsche vertier; doch werd het welhaast op de kragtdaadigste wyze gestuit. Naa eene gedaan vergeefsche opspeuring, liet de Regeering onmiddelyk eene welstrenge Publicatie daar tegen afkondigen. „ Met de uiterste verontwaardiging", dus liet zich dezelve hooren, „ hadt zy vernomen, dat, in hunne Stad, het licht „ zag, zeker aller vuilaartigst, schandelyk „ en oproerig Schotschrift, (onder den „ bo-

(*) *N. Nederl Jaarb.* 1790. bl. 32—37.

„ bovengemelden tytel) en daar niettegen- LXVII. BOEK. 1790.
„ staande allen gedaan onderzoek, tot nu toe,
„ de Auteur, Drukker, of Uitgeever
„ niet hadt kunnen ontdekt worden en
„ 'er hun Ed. Agtbaaren ten hoogsten
„ aan gelegen legt, dat dezelve bekend
„ wierden: dewyl het voorgemelde Schot-
„ schrift oproerig en lasterlyk was, zo
„ voor den Souverain, als voor zyne Door-
„ lugtige Hoogheid en deszelfs Gemalinne,
„ en de Regeeringen der *Hollandsche* Steden,
„ en wel byzonder voor de Magistraat van
„ *Haarlem*; zo was het dat de Heeren
„ van den Geregte honderd Gouden Ry-
„ ders beloofden aan hem, die de Auteur,
„ Drukker of Uitgeever van dit Schot-
„ schrift zou weeten aan te wyzen. Zul-
„ lende des Aanbrengers Naam niet al-
„ leen geheim gehouden worden, indien
„ hy zulks begeerde; maar hem werd
„ daarenboven toegezegd, dat, indien hy,
„ door zulks aan te brengen, zomtyds van
„ zyn brood- of kostwinning mogt wor-
„ den beroofd, hy van Stads wegen, zyn
„ leeven lang geduurende, of tot zo lang
„ aan denzelven eene behoorlyke kost-
„ winning kon worden toegevoegd, rede-
„ lyk zou onderhouden worden (*)."

Hoe uitlokkend deeze Aanbiedingen ook mogten weezen, bleef het begeerde eene Verborgenheid, en kon men niet verder komen, dan tot gissingen, ontoereikende om Door Beuls handen verbrand

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790 bl. 188.

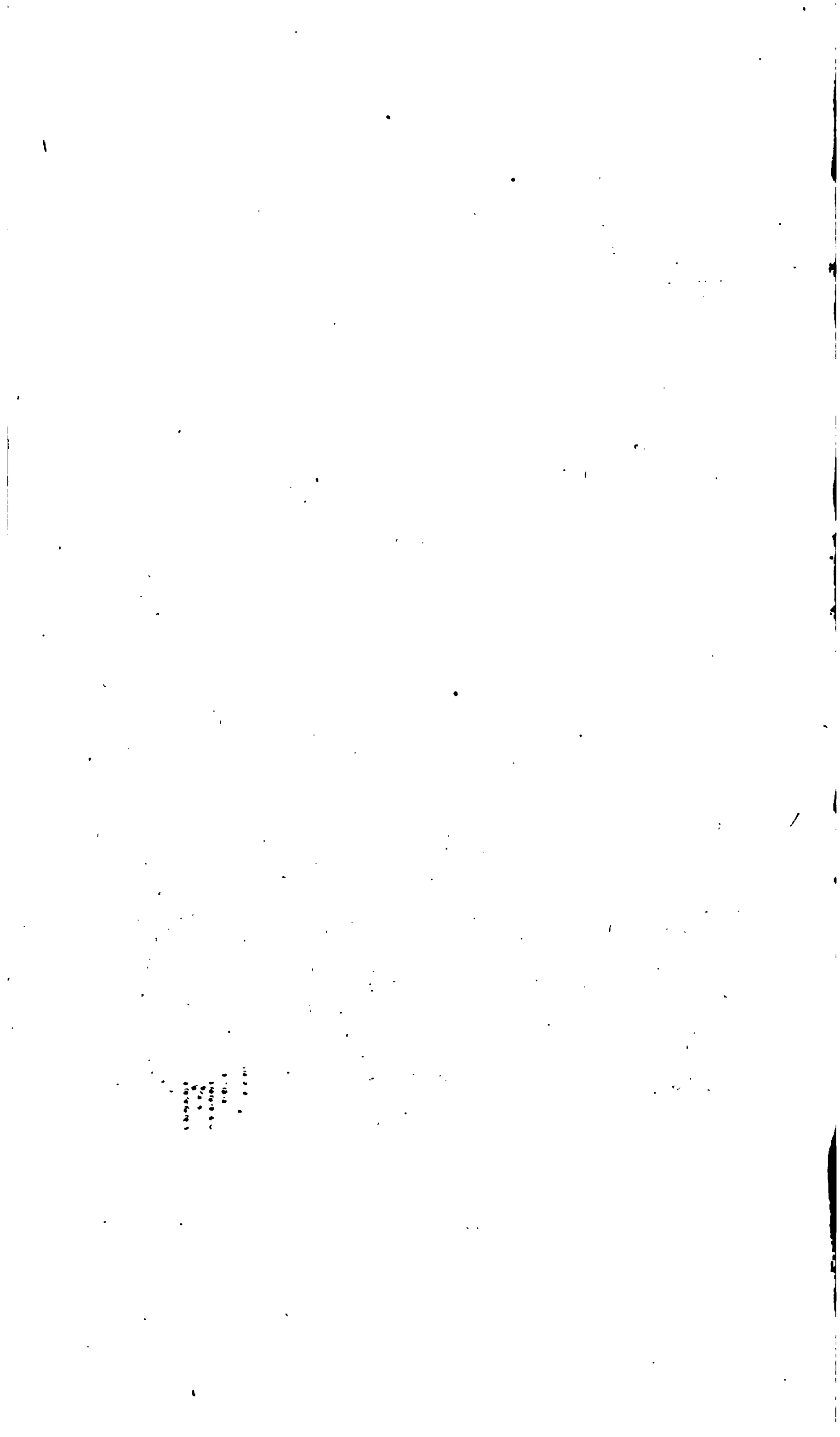
LXVII. BOEK. —— 1790. om iemand des te vatten, en in regten te vervolgen. Den haat tegen dit Werkje mogt men alleen aan het gedrukte Papier koelen. Dit zogt men, drie dagen na opgemelde Publikatie te doen, door alle de Stukken, welke men, by eene gestrenge ophaaling, hadt kunnen bekomen, op het Schavot, door Beuls handen, te verbranden. —— Eene Strafoefening, die een drom Toekykers lokte; doch, in eene Stad, waar der Patriotten aantal steeds groot was en bleef, by veelen meer de lachspieren in beweeging bragt dan eenige andere aandoening wekte; schoon de voorzigtigheid der Patriotten, die deeze strafoefening bywoonden, raadde zulks te bedekken, om zich te bevryden voor de onmiddelyke gevoelige strafoefening, die zeker zou gevolgd weezen door de vuisten des Gemeenen Volks, 't welk in die verbranding een heiligen yver voor het Huis van Oranje meende te bespeuren, en zich wel in den schik vertoonde, over dit bedryf.

Gedenkpenning ter gedagtenisse der Omwenteling. De onaangenaamheden, welke de thans heerschende Party, ter oorzaake van uitgegeevene Schriften, als mede dezelve ter oore komende Gesprekken, te verduuren hadt, werden intusschen ryklyk vergoed, door de goedkeurende toejuichingen, welke zy van elders ontving; door bedryven, die hun de daargestelde Omwenteling als een der grootste en zegenrykste Gebeurtenissen afmaalde. Onder deeze mogen wy bui-

J. Buys delin. Reinier Vinkeles sculp. 1799.

Een Boekje te HAARLEM door Beulshanden verbrand.

buiten twyfel rangschikken de uitdeeling der Zilveren Gedenkpenningen, ter waarde van dertig Guldens, volgens een Staatsbesluit kort naa de Omwenteling genomen, aan de Leden van Regeering en Staatsdienaaren; in den aanvang van Oogstmaand (*). LXVII. BOEK. 1790.

De

(*) Aan de eene zyde van deeze Penning leest men, in een krans van Eikenloof.

HEROIBUS
PATRIIS
LIBERTAS
PUBLICA

Dat is *De Vryheid des Volks aan de Vaderlandsche Helden.* Op de keerzyde staat. REPUBLICA, TYRANNIDE POSTRATA, AB INFESTISSIMIS AC POTENTISSIMIS HOSTIBUS, APERTO ET OCCULTO MARTE SAEPIUS FRUSTRA TENTATA, AB INPROBIS PERDITORUM HOMINUM INCEPTIS VINDICATA, AC TANDEM, SUB AUSPICIIS DEI CONDITIORIS ARCTIORI INTER SOCIOS FOEDERE PERENNITATEM ADEPTA PRAEPOTENT. ORDIN. FOED. BELG. IN AEt. MEM. HUNC CUDI JUSSERUNT.

MDCCLXXXVIII.

Dat betekent. *De Republiek, door Dwingelandy ter neer geveld, door zeer geduchte en zeer magtige Vyanden, met openbaare en bedekte Krygsmagt, meermaalen te vergeefsch belaagd, van de ondeugende voorneemens van snoode menschen verlost, en eindelyk, onder het bestuur van God, haaren Grondlegger, door eene naauwere verbintenis der Bondgenooten duurzaam gemaakt zynde, hebben de Hoog Mogende Staaten der Vereenigde Nederlanden, ter eeuwiger gedagtenisse, deeze Penning doen staan* 1788. Wegens de uitdeeling treffen, wy by R. L. BOUWENS *aan zyne Committenten* dit nader berigt aan bl 363. „Den 11 Aug. heeft de Griffier FAGEL „ter tafel van hun Hoog Mog gebragt 66 Zil„vere Medailles, door den Raad van Staaten

„ ver-

LXVII. BOEK — 1790 De Erf-prins

De Eer van het Oranjehuis, en de Voordeelen met die Eere gepaard, namen, ten deezen Jaare, toe. Immers de Oudste Zoon uit deezen Stamme, die reeds met Krygswaardigheden was beschonken (*), klom

„ vervaardigd volgens Resolutie van 1 Juny 1788 „ ten getale van 100, ter gelegenheid van het „ aangaan eener Acte van gemeenschappelyke „ Verbintenis tusschen de Provincien; van welke „ 'er *drie* aan zyne Hoogheid en zyne Zoonen „ zyn gegeeven. *Vyftien* aan de Leden en Minis„ters van den Raad van Staaten. *Zestien* voor de „ Rekenkamer; en vermids 'er maar *zes en vyftig* „ nodig zyn voor de Heeren Ordinaris Gedepu„teerden; en dus te zamen vyf en tachtig, be„slooten hun Hoog Mog. 'er *één* te geeven aan „ den Drossaart van *Drenthe*. De *veertien* nog „ overgebleevene beslooten hun Hoog Mog. aan „ zyne Hoogheid te offereeren, om daar mede „ naar hoogstdeszelfs goedvinden te handelen, „ terwyl de Raad van Staaten verzogt werd 'er „ nog een van Goud te laaten maaken voor Me„vrouw de Prinsesse." Wy vermelden dit te meer om daar door te verbeteren het kort berigt des gegeeven in onze *Vaderl. Hist.* XX D. bl 59. De volvoering was eenigzins anders dan de Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL, de eerste Voorsteller eens zodanigen Pennings by den Griffier FAGEL: immers hy wilde aan den eenen kant de Zeven Pylen met een Strik verbeeld, en ten omschrift 'er op gesteld hebben *Nodus indissolubilis*, en aan de anderen kant een eenvoudig verhaal van het gebeurde in goed Latyn. — Die zelfde Heer zou ook gaarne gezien hebben, dat men op het Buitenhof een Monument hadt opgerigt, als een Gedenkstuk der *Revolutie*, relatief tot de *Zaak*, en geenzins tot de *Persoon*. R. L. BOUWENS *als boven*. bl. 170. Men zie van andere Gedenkpenningen op die Gebeurenisse onze *Vaderl. Hist.* XX D. bl 144.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XX. D. bl. 105.

klom in deezen tot hoogere op, en verkreeg nog andere Eerbetooningen, van geene geringe Geldbelooningen vergezeld. Laatst lieten wy dien Erfprins aan *Leydens* Hoogeschool (*). Van dezelve scheidde hy in Hooimaand deezes Jaars. Zyn gemis daar ter Stede, werd van zommigen zeer beklaagd. By zyn laatst verschynen in de Kerk, onder het gehoor van den Hoogleeraar TE WATER, kreeg hy eene Afscheidsgroete. De Prins begaf zich na *Breda*, om de plaats van Gouverneur, door het bedanken des Generaals Graaf DE MAILLEBOIS (†) opengevallen, te aanvaarden. Aan den Voorzitter van hun Hoog Mog. zyn vertrek bekend gemaakt en plegtig afscheid van die hooge Vergadering genomen hebbende, vertrok hy derwaards. De *Bredasche* Burgery hadt zich voorgesteld den nieuwen Gouverneur, met veel plegtigheids, in te haalen; dan bleef dit, ter oorzaake dat hy voor die eerbetooningen bedankte, agter wege (§).

LXVII. BOEK.

1790. wordt Gouverneur van *Breda* en trekt derwaards.

Op onlangs gedaane Voordragt der Afgevaardigden van *Amsterdam*, by de Staaten van *Holland* (**), bragten laatstgemelden

Voorstel om den Erfprins Zitting.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 367.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* IX. D. bl. 204.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 1640 en 1850.
(**) Deeze voordragt werd den 30 van July gedaan. R. L. BOUWENS *aan zyne Committenten*, bl. 256.

LXVII. BOEK. 1790. In den Raad van Staaten te verleenen.

den ter Algemeene Staats Vergadering in 't midden, dat WILLEM FREDERIK, Erfprins van *Oranje* en *Nassau*, naa het voleindigen zyner Letteroefeningen te *Leyden*, van daar wedergekeerd was, en op den vier en twintigsten van Oogstmaand achttien Jaaren zou bereikt hebben, waar in hy behoorde opgeleid te worden tot eene meerdere en volkomen kennis van 's Lands zaaken, en tot eene daadlyke uitoefening zyner verkreegene kundigheden; waar om zy hunne Afgevaardigden gelast hadden hun Hoog Mogenden in bedenking te geeven, of niet door de gezamentlyke Bondgenooten aan dien Erfprins Zitting in den Raad van Staaten, op zodanigen meest vereerenden voet, als voorige Heeren Prinsen van *Oranje*, nog niet in de uitoefening der Stadhouderlyke Waardigheden in eenig Gewest zynde, aan de Raadpleegingen des Raads van Staaten hadden deel gehad.

Voordragt van *Holland* om hem tot Generaal te doen aanstellen.

Te deezer gelegenheid, en uit aanmerking der beoogde Egtverbintenisse van dien Prins, met de Koninglyke Prinses van *Pruissen*, hadden zy in last, als het verlangen van *Holland*, aan die Hooge Vergadering voor te draagen, om, vanwegen de gezamenlyke Bondgenooten, zyne Hoogheid den Prins Erfstadhouder te kennen te geeven, dat, zo wanneer deeze mogt goedvinden zyn Zoon aan hun Hoog Mogenden voor te stellen tot Generaal in de Armée van deezen Staat, de Bondgenoo-

nooten, in dat geval, bereid en genegen waren, aan zyne Doorlugtige Hoogheid aan te bieden, om een *Extraordinair Generaals Tractement van Tien duizend Guldens*, ten behoeve van den Erfprins daar te stellen, en op den Staat van Oorlog te brengen.

XVII. BOEK. 1790.

Niet zonder grond hadden de Afgevaardigden van *Holland*, ten aanziene van beide deeze voorstellen, betuigd, „niet te „twyfelen of hun verlangen zou met „dat van alle Bondgenooten overeenstemmen." Immers alle de overige Gewesten verklaarden, met veel genoegen, het Voorstel van *Holland* gehoord te hebben, en in hetzelve, op byzonderen last hunner Zenderen, ten vollen, te treeden.

Dit door de Bondgenooten goedgekeurd.

Die van *Zeeland*, anders doorgaans huiverende, als het op Gelduitgave aankwam, betuigden te deezer gelegenheid, uitdruklyken last te hebben, om van wegen de Staaten huns Gewests te verklaaren, „dat Hoogstdezelve bereid waren derzelver Quota te presteeren in het voorschreeven te creëeren en op den Staat „van Oorlog te brengen, Extraordinair „Generaals Tractement, volgens den „nieuw te bepaalen en by Hoogstdezelven geaccepteerden aanslag."

In zonderheid door *Zeeland*.

Zittens deeze zelfde Vergadering namen de daar toe benoemde Heeren in overleg, op welk een voet men deswegen den Stadhouder zou kennis geeven, en de wyze waar op de Inleiding van den Erfprins zou behooren geregeld te worden. Men

Raadslag over de wyze van Inleiding in den Raad van Staate.

XXVII. BOEK. — 1790.

vondt goed, dat twee Leden uit de Vergadering zulks zouden verrigten, en benoemde de Voorzitter den Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL en VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK, Representant van zyne Hoogheid als Eerste Edele van *Zeeland*; om dit, 's volgenden daags, te volbrengen. Wegens de wyze op welke de Inleiding van den Erfprins zou behooren te geschieden, hadt men het éénig geval met het tegenwoordige overeenkomstig naagezien; naamlyk hoe Prins WILLEM, Zoon van Prins FREDRIK HENDRIK in de Raad van Staaten, ten Jaare MDCXXXVIII was ingevoerd (*).

De Stadhouder neemt genoegen in de voorstellen.

Gemelde Heeren volvoerden den hun opgelegden hoogstaangenaamen last. Zy gaven verslag, dat het zyne Hoogheid aangenaam zou weezen, dat 's anderen daags de Inleiding zyns Oudsten Zoons in den Raad van Staaten geschiedde, dat hy met dankbaarheid aannam de aanbieding van diens bevordering in het Krygsweezen: als mede dat de Erfstadhouder ten oogmerke hadt, nog heden ter Vergadering te verschynen, om den Erfprins tot Generaal in de Armée van den Staat voor te stellen.

Verschynt ter Algemeene Staatsvergade-

De Erfstadhouder verscheen ter hooge Staatsvergadering. Hy gaf mondeling en schriftelyk te verstaan zyn gevoelig genoegen, over beide de Voorstellen. „Ik kan", dus liet hy zich hooren, „niet afzyn om

(*) *Resol. Gen.* 20 Aug. 1790.

„ om U Hoogmogenden myne dankbaar-
„ heid te betuigen voor de genegenheid,
„ welke U Hoog Mogenden en de Hooge
„ Bondgenooten, in deezen aan my, en
„ myn Huis, hebben gelieven te betoonen,
„ en voor de gratieuse wyze, op welke
„ de Resolutie is genomen; en in ver-
„ wagting dat myn Oudste Zoon WIL-
„ LEM FREDRIK, Erfprins van *Oranje* en
„ *Nassau*, zich deeze gunst van U Hoog
„ Mogenden, en van de Heeren Staaten
„ der Respective Provincien, zal waardig
„ maaken, zo draag ik hem voor aan U
„ Hoog Mogenden tot den Rang van Ge-
„ neraal van de Infantery. —— Het zy
„ my geoorloofd deeze gelegenheid waar
„ te neemen, om my en de mynen, in
„ de voortduuring van de Vriendschap,
„ Genegenheid en Affectie van U Hoog
„ Mogenden aan te beveelen, en myne
„ vuurigste wenschen uit te boezemen,
„ dat het den Allerhoogsten behaagen
„ moge het lieve Vaderland voorspoedig
„ te maaken, en deszelfs welvaart te doen
„ groeijen en bloeien, tot aan het einde
„ der eeuwen, en de wyze Deliberatien van
„ U Hoog Mogenden, tot die eindens te
„ bestunren, en op Hoogstderzelven zyne
„ dierbaarste Zegeningen in eene ryke
„ mate neder te storten." —— Hier op
kreeg die zaak onmiddelyk haar volle
beslag (*)."

LXVII. BOEK. —— 1790. ring met betuiging van zyn genoegen.

De

(*) *Resol. Gen.* 23 Aug. 1790.

LXVII. BOEK. —— 1790.

De Erfprins in beide die opzigten in den Eed genomen.

De Erfprins werd, ten bestemden dage, door den Griffier FAGEL afgehaald, en ter Vergadering van hun Hoog Mogenden door den Voorzitter SCHELTINGA begroet. De lastbrief, op welke hy de Zitting zou nemen in den Raad van Staaten, als mede die van Generaal der Infantery hem overgegeeven zynde, deedt hy de daar toe gestelde Eeden. De Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL leidde den Prins ten Raad van Staaten in, met het doen eener aanspraake, beantwoord door den Heer CHANGUION Oud Burgemeester der Stad *Leyden* (*). Als Lid van dien Raad werd hem een Jaargeld van tien duizend Guldens, toegelegd (†).

Staatlyke Gelukwenschingen deswegen.

Staatlyk was het beloop van dien dag. Twee aanzienlyke Commissien waren 'er benoemd, uit de Algemeene Staaten, en de Raad van Staaten om den Erfprins diens Aanstellingsbrief als Generaal der Infantery te overhandigen, en teffens het Stadhouderlyk Gezin, wegens de Achttiende Verjaaringe diens oudsten Zoons, en de aanzienlyke bevordering, ten dien dage bekomen, geluk te wenschen. —— Uit de Algemeene Staaten waren afgevaardigd, de Graaf VAN WELDEREN, de Baron van HEECKEREN TOT KELL, de Baron TORCK, Heer van *Rosendaal*, de Baron SCHIMMELPENNINCK VAN DER OIJE, de Heer CALKOEN, de Heer BLOCK, de Heer VAN LIDT DE JEU-

(*) *Resol. Gen.* 24 Aug. 1790.

(†) R. L. BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 473.

JEUDE; de Heer GEVAARTS en de Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL, de Heer VAN CITTERS, de Baron R. J. VAN BORSSELEN, de Baron VAN BRAKEL, de Heer PESTERS, de Heer SCHELTINGA, de Baron RENGERS, de Baron GROVESTEIN, de Baron SLOET TOT WESTERHOLT, de Heer VAN SUCHTELEN, de Heer TRIP, de Griffier FAGEL, de tweede Griffier FAGEL en de Agent VAN HEEL. —— Uit den Raad van Staaten waren benoemd, wegens *Holland*, de Baron AERTSEN VAN SOMMELSDYK, de Heer CHANGUION, en de Heer JAGER; wegens *Zeeland* de Heer STAVENISSE POUS; wegens *Utrecht* de Heer PESTERS; wegens *Friesland* de Baron BIGOT, de Graaf VAN WASSENAAR OBDAM, met de Heer Thesaurier Generaal VAN DER HOOP, de Ontvanger Generaal VAN CITTERS, en de Secretaris MOLLERUS.

LXVII. BOEK. —— 1790.

Hoe ontvangen.

Het twaalftal koetzen in welke deeze Heeren gezeten waren, werd voorgegaan en opgeslooten door twee Detachementen Guardes Dragonders; hier by bevonden zich de vier Staaten Trompetters, en vier en twintig Bodens van Staat; de Bedienden gingen nevens de koetzen: van alle de Wagten, welke zy voorbytrokken ontvingen zy de gewoone krygseer. Onder dit eerbetoon en den toevloed van veele duizenden aanschouweren, kwam de staatelyke Trein aan de Oranjezaal. De beide jonge Prinssen ontvingen deeze Heeren en geleidden die binnen, om, naa het uitvoe-

 ren

LXVII. BOEK. — 1790. ren van hun last, en het afleggen der gelukwenschingen, het Middagmaal te houden. Voorts werdt deeze Jaardag in *'s Gravenhaage* luisterryk gevierd.

De Voorbidding voor dien Prins in *Holland* en *Zeeland* veranderd. Deeze Standtverandering van den Erfprins gaf de Afgevaardigden der Stad *Hoorn*, te meermaalen voorbeeldig yverende in stukken de Godsdienstverrigting raakende, gelegenheid om ter Staatsvergaderinge te spreeken van de onvoegelykheid om zich, in de Voorbiddinge, ten aanziene van den Erfprins, te houden aan de algemeene vastgestelde Bewoordingen, de *Jonge Prinsen en de Prinsesse van Nassau*, deeze wilden zy verwisseld hebben in eene bede voor den *Heer Erfprins van Oranje, en de verdere Afstammelingen van dat Doorlugtig Huis.* — Het besluit viel overeenkomstig dit voorstel, en werd deeze verandering, by de verdere herhaaling van het oude Voorschrift, het gansche Gewest door gezonden en bekend gemaakt, op dezelfde wyze als de Jaarlyksche Uitschryvingen van den Dank- en Bededag. Men nam deeze gelegenheid waar om den Leeraaren de onlangs gedaane Uitschryving te herinneren, dat zy zich hier aan stipt te houden hadden, terwyl dat hier op zorgvuldig zou gelet worden, om de verzuimers met straffe t'huis te zoeken. — Staaten van *Zeeland* speet het mogelyk, in deeze verandering, voorgekomen te weezen door die van *Holland.* Zy bleeven egter niet in gebreke spoedige Naavolgers te zyn

op

op dezelfde wyze het voorschrift des Gebeds veranderende. (*). LXVII. BOEK.

De Egtverbintenisse van de Jonge Princesse FREDERICA LOUISA WILHELMINA, welker Bekendmaaking aan hun Hoog Mogenden wy, in den voorleden Jaare, vermeld hebben (†), stondt nu voltrokken te worden. Haare bestemde Gemaal CAREL GEORGE AUGUST, Erfprins VAN BRUNSWYK WOLFFENBUTTEL, hadt reeds eenige Edellieden vooruit na *'s Gravenhaage* gezonden. Deeze vertrokken, vergezeld van eenige Edellieden des Stadhouders, na *Utrecht*, om den Bruidegom, daar verwagt, af te haalen, en na de Hofplaats te begeleiden. —— De zelfde Edelman van zyne Doorl. Hoogheid, VAN HEECKEREN VAN WALIËN, die de Bekendmaaking der voorgenomene Huwelyksvereeniging by hun Hoog Mog. gedaan hadt, was ook by de Hooge Vergaderingen de Aankondiger, dat die Egtverbintenis, op den veertienden van Wynmaand, stondt voltrokken te worden. — Niet alleen werd de Bruidegom te *Utrecht* door gezegde Edellieden opgewagt; maar beide de Erfprinsen van *Oranje* gingen hem te gemoet tot *Leyden*. Hy verscheen, onder dier geleide, ten Stadhouderlyken verblyve, waar het geheele Hof ter volvrolyke opwagting gereed was, en de verwelkoming, met alle tekenen van vreugde, geschiedde.

1790. De Erfprins van BRUNSWYK komt ter voltrekking des Huwelyks in *'s Hage*.

Van

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 2191. 2586

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 364.

LXVII. BOEK. 1790. Verwelkoming.

Van zyne aankomst gaf die Prins kennis aan den Voorzitter van hun Hoog Mog. den Baron VAN TUYL VAN SEROOSKERKE, Heer van *Zuylen*, als mede dien der Raad van Staaten, den Heer VAN LICHTENBERG, en hieldt met hun, als ook met andere Regeeringsleden, een gesprek. Beide Voorzitters leiden een staatlyk tegenbezoek van verwelkoming af. Eene dergelyke verwelkoming geschiedde van wegen Gecommitteerde Raaden door Jonkheer VAN WASSENAAR Heer VAN STARRENBERG.

Gelukwenschingen en overgifte van een Juweelgeschenk.

Dagen van veel plegtigheids en van afwisselend vreugdebetoon waren bestemd, en stonden af te loopen naar een bestek, 't welk gevolgd en in deezer voege hoofdzaaklyk volvoerd werd. Het Vorstlyk Paar, den twaalfden van Wynmaand in Ondertrouw getreeden zynde, vervoegden zich uit het midden van hun Hoog Mogenden Jonkheer VAN SPAAN TOT HARDESTEIN en Jonkheer VAN WASSENAAR KATWYK, ten Stadhouderlyken Hove, om niet alleen de Gelukwensching, wegens den volbragten Ondertrouw, en de aanstaande Huwelyksverbindtenisse, af te leggen; maar ook het door hun Hoog Mogende toegelegde Geschenk van Juweelen, aan de Prinses Bruidt, ter waarde van 20,000 Guldens (*), ter hand te stellen. Veel plegtigheids vergezelde deeze Bezending.

Dan

(*) *Hollands* aandeel in de kosten beliep 11661. R. L. BOUWENS *aan zyn Committenten*. 501.

Dan allerplegtigst en ſtaatelykst was de trein op den Trouwdag na de *St. Jacobs Kerk*. Dertien koetzen met zes Paarden bespannen voerde Bruidegom, Bruid, het Stadhouderlyk Gezin, en eenige Hofbedienden, derwaards, met een toeſtel die Vorstlyke grootheid aan den dag lei. De ſleep werd vergroot door zestien Koetzen, die de Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergadering voerden; gevolgd door twaalf met de Leden des Raads van Staaten, vergezeld van alles wat grootheid ten toon kon ſpreiden. Gelyk een Ruiterbende den trein opende werd ook dezelve daar door opgeſlooten. De Haagſche Burgery was in de wapenen, en reed de Stoet door dezelve heen.

LXVII. BOEK. 1790. Staatlykheid van de Trouwplegtigheid.

Grootsch was de toeſtel in de *St. Jacobs Kerk* ter voltrekking van de Trouwplegtigheid, verrigt door MUNNIKEMOLEN, oudſte Leeraar der *'s Gravenhaagſche* Nederduitſche Gemeente. Naa het volvoeren van dit werk keerde het Vorstlyk Paar na 't Stadhouderlyk Hof te rugge. Een aantal van zes en dertig Jonge Dogters, uit drie Buurten, net in 't wit gekleed, met blaauwe zyde linten omgord, ſtrooide, naar 's Lands wyze, by het afgaan en weder opkomen der trappen van het Stadhouderlyk Kwartier den Bruidegom en Bruid.

Daar te rug gekeerd ontvingen de Getrouwden de Gelukwenſchen van hun Hoog Mogenden van hun Edel Mogenden, en andere hooge Regeeringen, als mede van

Gelukwenſching van hun Ed. Gr.

LXVII. BOEK. — 1790. Mogenden.

van den Kerkenraad. By een grooten Maaltyd, dien avond gehouden, was eene Bezending uit de Staaten van *Holland* tegenwoordig. — 's Volgenden daags werd de gelukwensching van wegen hun Ed. Groot Mogenden, met staatlykheid herhaald. De Bezending, hier toe benoemd, bestondt uit Jonkheer DIRK VAN BOETZELAAR, Heer van *Kyfhoek*, wegens de Ridderschap en Edelen; Mr. HUGO REPELAAR Burgemeester van *Dordrecht*, JEAN GYSBERTO DECKER, Burgemeester van *Haarlem*; Mr. HERMANUS JOHANNES VAN ROYEN, Burgemeester van *Delft*; Mr. ABRAHAM VAN GERWEN, Burgemeester van *Leyden*; Mr. JACOB ELIAS *Arnoudsz.* Burgemeester van *Amsterdam*; Mr. ADRIAAN JACOB VAN DER DOES, Raad in de Vroedschap van *Gouda*; Mr. CORNELIS GROENINX VAN ZOELEN Heer van *Ridderkerk*, Burgemeester van *Rotterdam*, Mr. JACOB HAKSTEEN, Heer van *Cadeier* en *Blankenburg*, Burgemeester van *Alkmaar*; CORNELIS CHRISTOFFEL VAN AKERLAKEN, Burgemeester van *Hoorn*; Mr. HUGO ADRIAAN VAN BLEISWYK, Burgemeester van *Enkhuizen*; Mr. LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL, Raadpensionaris.

Muzyk in de Luthersche Kerk en Illuminatien.

Een groot Muzyk liet zich in de *Luthersche* Kerk binnen *'s Gravenhaage*, ter gelegenheid dier Echtverbintenisse, hooren, vereerd met de tegenwoordigheid der Vorstlyke Persoonen, en die van Hoorderen van allerlei rang. Tusschenvallende bestemde Maaltyden en andere Hofver-

maak-

maaklykheden, bragten den negentienden van Wynmaand aan; een dag, op welks avond, volgens eene waarschouwing van het Hof van *Holland*, en de Magistraat van *'s Gravenhaage*, in die Hofplaats eene algemeene Verlichting, deezer Gebeurtenis ter eere, moest plaats hebben. In de volbrenging van dit bevel beyverde zich ieder. Kunst, vinding, smaak, en vreugd vereenigden zich om dit volheerlyk te maaken in de oogen des Stadhouders, diens Gezins, en het Jeugdig Paar, en die welke deeze Verlichting volvrolyk aanschouwden. — Met een Gedenkpenning werd die Gebeurtenis vereeuwigd (*) — Niet lang was het verblyf deezer Gehuwden naa den Trouwdag, en volvoering der Feestlykheden; immers zy verlieten met den vierden van Slachtmaand *'s Gravenhaage*, gingen na 't *Loo*, en trokken van daar

LXVII. BOEK. — 1790.

(*) De Medailleur J. M. LAGEMAN te *Amsterdam* vervaardigde dezelve. De Voorzyde verbeeldde Twee brandende Harten op een Altaar, omhangen met een Feston van Myrthe, en beschee-nen door een Hemellicht; met dit Randschrift: *Door God onscheidbaar vereenigd.* — Op de Keerzyde praalden de Wapenen der beide Vorstlyke Huizen, door Wolken gedraagen; daar onder deeze twee Dichtregels:

Oranjes Deugd door d'Echt aan Brunswyks Roem verbonden,
Heeft Neêrlands Heil gevest op onverwrikb're gronden.

N. Nederl. Jaarb. 1790. bl. 2177—2190—2362, waar alle de Byzonderheden, die Echtverbintenis betreffende, in 't breede worden opgegeeven.

LXVII. BOEK. — 1790.

daar, vergezeld van den tweeden Erfprins', na *Brunswyk*, ten welken Hove laatstgemelde Prins eenigen tyd zou vertoeven, en voorts eene Reis na *Berlyn* doen.

Verslag van de Commissie over de Quotas.

Belangryker stoffe trekt onze aandagt, by verpoozing, gevestigd op eene Gebeurtenis, die den voorstanderen van *Oranje* zo behaagelyk was als ongevallig voor allen in den Lande, die dusdanige vermaagschappingen van dat Huis, door Huwelyksverbintenissen, met leede oogen, als den Vaderlande heilloos, aanzagen. — Hadden, in den voorleden Jaare, de Gelastigden tot het Defensie-weezen van den Staat het lang verwylde verslag uitgebragt (*), de gelyktydig aangestelde Commissie over de *Quotas* (†), was ten deezen Jaare, naa eenen zeer omslagtigen arbeid, in gereedheid gekomen. 't Ontbrak deezen Heeren, zo min als die den evengemelden gelyktydig opgedraagen last volvoerd hadden, aan verontschuldigingen, wegens dit lang agterwege blyven des Verslags. Dezelve waren bykans op denzelfden toon gestemd: immers zy lieten zich in deezer voege hooren.

Aanhef huns Verslags.

„ Zyn wy verpligt geweest tot het vol„ brengen van dit Werk meer tyds te be„ steeden, dan wy zelve wel gewenscht „ hadden, en heeft het ons, om die reden, „ niet mogen gebeuren dit ons Rapport „ eerder te brengen ter tafel van U Hoog

„ Mog.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 323.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XI. D. bl. 157.

„ Mog., zulks is veroorzaakt, eensdeels „ door het omslagtige van het werk zelve, „ anderdeels, en wel voornaamlyk, door „ de gesteltenis der jongst verloopene Jaa- „ ren, en den aart der zaaken, die eerst en „ vooral aan ons Onderzoek waren aanbe- „ volen.

LXVII. BOEK.

1790.

„ Eene nadere Verdeeling toch der Quo- „ tas of Aandeelen, door de Provincien „ op te brengen, in de gemeene Lasten „ der Unie, vorderde meer dan eenige an- „ dere, het hoogstmogelyke vertrouwen „ en eensgezindheid tusschen de Bondge- „ nooten. — Vereischtens, die reeds by „ den aanvange onzer Besoignes, helaas! „ maar al te zeer waren verzwakt; en ein- „ delyk geheel en al ophielden, waar door „ men van den toenmaaligen toestand der „ Republiek, met de woorden van de Gene- „ raliteits Rekenkamer met regt zeggen kon, „ *dat dezelve, in geen Tydperk, door inwendi-* „ *ge twisten sterker en gevaarlyker was geschud,* „ *dat de oneenigheid en verdeeldheid tusschen* „ *de Hooge Bondgenooten, en de Staatsleden* „ *van ieder Provincie, hooger geklommen en he-* „ *viger uitgebarsten waren — en daar door* „ *het gezag van den tot dien tyd toe beken-* „ *de Souverain, in ieder Gewest, minder ge-* „ *eerbiedigd was; zo dat men dagelyks zaa-* „ *ken zag gebeuren, die niets minder voor-* „ *spelden, dan dat de band der Unie, die,* „ *tot voor weinig Jaaren, gelukkig hadt ge-* „ *subsisteerd; tot ruïne van den Staat in 't al-* „ *gemeen, en van elke Provincie in 't byzon-* „ *der, geheel verbrooken, en alle ordere en* „ *ondergeschiktheid vernietigd stondt te wor-* „ *den.*"

LXVII. BOEK. 1790.

„ *den*." — En gelyk dit een en ander
„ noodwendig invloed moest hebben op
„ Deliberatien, die zonder wederzydsche
„ openhartigheid en cordaatheid, nimmer
„ eenen gelukkigen uitslag konden hebben,
„ zo heeft het U Hoog Mog. niet kunnen
„ verwonderen, reeds by de Lecture van
„ de eerste Afdeeling deezer Memorie te
„ vernemen, dat meer dan *twee Jaaren*,
„ zedert onze eerste Byeenkomst verloo-
„ pen zyn, zonder dat zich eenige grond
„ opdeedt om in deezen tot een geluk-
„ kig einde te komen. Ja, dat zelfs
„ deeze Commissie, met betrekking tot
„ dit gewigtig en allerbelangrykst punt,
„ vrugtloos zou hebben moeten scheiden,
„ by aldien zyne Hoogheid niet ware tus-
„ schen beiden gekomen. Want, offschoon
„ wy reeds vóór dien tyd verre gevorderd
„ waren in ons onderzoek na de verdere
„ Objecten in Uwer Hoog Mog. Resolu-
„ tie van den vierden Mey MDCCLXXXV
„ vervat, zo was egter alles vrugteloos en
„ kon men zich daar van geen het minste
„ effect belooven, zo lang de zwaarighe-
„ den over een nader Regulatief van de
„ Quotas bleeven voortduuren. Deeze
„ nu door den gedaanen voorslag van
„ zyne Doorlugtige Hoogheid, gelyk wy
„ vertrouwen, uit den weg geruimd zyn-
„ de (*), smaakten wy eindelyk het ge-
„ noe-

(*) De tusschenkomst des Stadhouders, waar op hier gedoeld wordt, viel voor den elfden van Hooimaand des Jaars 1788. Hy deedt in Grasmaand des

„ noegen, ons werk te zien afgedaan, op „ eene wyze, welke wy ons, in den be- „ ginne, niet hadden kunnen voorstellen, „ en welk genoegen des te grooter is, „ dewyl wy vermeenen ons te mogen „ vleijen, dat, indien de Voorslagen in „ dit Rapport vervat, worden geamplec- „ teerd, de Evenredigheid in het draa- „ gen

LXVII. BOEK. 1790.

des volgenden Jaars eenen Voorslag; doch zodanig, dat de voorgeslagene Verdeeling by veele Gewesten, uit verscheiden hoofden, waarschynlyk geenen ingang zou vinden. Dit gaf aanleiding om den Stadhouder te verzoeken de Bedenkingen en Bezwaaren, op diens eersten Voorslag, te hooren, en een tweeden naderen deswegen te doen. Deeze geschiedde. Osschoon de Commissie als zodanig, verklaarde, „ onkundig te weezen van „ de gronden, op welke deeze laatste Repartitie „ berustte, maakte zy egter geene zwaarigheid „ zich te voegen met de gedagten van zyne Hoogheid over de nadere Verdeeling der Quotas, daar „ by voorgedraagen: dewyl zy overtuigd waren, „ dat deeze zaak niet wel tot meerder genoegen „ kon worden afgedaan.

„ Zy waren, derhalven, van oordeel, dat de „ Verdeeling der Quotas van de Provincien, het „ Landschap *Drenthe* en de Kas van de Generaliteit in de Ordinaris en Extraordinaris Staaten van „ Oorlog en van de Provincien in de buitengewoone Petitien, tot welke laatste de Kas van de „ Generaliteit niet kon contribueeren, als zynde „ alleen sufficient tot het draagen van een Quota „ van *f* 4-8-2 in de Ordinaris Lasten van de Unie, en verder niet — terwyl de Quota van „ *Drenthe* blyft als van ouds op één boven de „ honderd, door de Bondgenooten behoorde te „ worden geaggreëerd. zullende mitsdien de Quotes in ordinaris en extraordinaris Staat van Oorlog, zyn, van

LXVII. BOEK. — 1790.

„ gen der gemeene Lasten, zo wel als „ het vertrouwen op de Eensgezindheid, „ tusschen de Bondgenooten, zo veel mo„ gelyk hersteld, en de Staat van Oor„ log van de ingesloopene gebreken voor „ altoos gezuiverd, de Finantien van de „ Generaliteit verbeterd zullen worden, „ en alzo aan dit Gemeenebest wederge„ gee-

Gelderland . . .	f 6	[illegible]	10
Holland	- 62	1	0
Zeeland . . .	- 3	16	0
Utrecht . . .	- 4	10	0
Friesland . . .	- 9	7	0
Overysfel . . .	- 3	9	6
Stad en Lande . .	- 5	7	8
Drenthe . . .	- 0	19	10
Generaliteits Kas . .	- 4	8	2
en in de Petitien geheel .	100	0	0
van *Gelderland* . .	f 6	7	9
Holland . .	- 65	11	10
Zeeland . .	- 4	0	4
Utrecht . .	- 4	15	2
Friesland . . .	- 9	17	8
Overysfel . .	- 3	13	5
Stad en Lande . .	- 5	13	5
Geheel . . .	f 100	0	0

„ En zouden deeze Quotes provisioneel behoo„ ren betaald te worden, voor den tyd van vyf en „ twintig Jaaren; zonder dat daarin, naa expiratie „ van dien tyd, door één of meerder Bondgenoo„ ten, buitengemeene bewilliging, eene eigendunk„ lyke verandering zou mogen gemaakt worden, en „ zonder dat een derzelve zou geöorloofd zyn, om, „ geduurende dien termyn, zyne Quota te verminde„ ren, of door het afwerpen van lasten van het Bond„ genootschap op zyne repartitie gebragt, of aan het „ Comptoir Generaal van de Unie verschuldigd.

„ geeven, die gelukkige gesteldheid, waar „ in hetzelve zich weleer bevondt." LXVII. BOEK.

Dit uitgebreide ingediende Stuk (*), met dankzegging ontvangen, zou, volgens Staatsbesluit, gedrukt, onder geleide van eenen Brieve, van hun Hoog Mogenden en aan de Gewesten rondgezonden worden; met aanmaaning tot eene rype, spoedige en den Lande heilzaame overweeging en het uitbrengen van een Besluit vóór het begin of uiterlyk vóór het midden van Oogstmaand eerstkomende: ten einde de Raad van Staaten tyd en gelegenheid te geeven, om, zo dra doenlyk, den Staat van Oorlog te formeeren en denzelven aan hun Hoog Mogenden over te brengen (†). 1790. Inhoud van dit Verslag.

In vier Hoofdafdeelingen was dit Verslag gesplitst. De eerste Afdeeling handelt, op dat wy, zo kort doenlyk, den Inhoud opgeeven van eenen arbeid, die zo veel tyds duurde, den Lande op zo veel gelds te staan kwam, en aanleiding gaf tot veelvuldige Aanmerkingen, over de *Quotas*, en geeft verscheide middelen aan de hand, tot het beraamen van eene nadere en meer evenredige verdeeling van dezelve. — Als eene Invordering van algemeene Belastingen — eene Openlegging van de Finantien der klaagende Provincien — eene op- Wat 'er in gezegd wordt wegens de Quotas.

(*) 't Zelve beslaat met de Bylagen, drie bekwaame Boekdeelen in 8vo, gelyk het is uitgegeeven by J. Allart in de *Zaaken van Staat en Oorlog*, maakende van dit Werk het XII, XIII en XIV Deel

(†) *Resol. Gen.* 21 Mey 1790.

LXVII. BOEK. — 1790. opgave van het getal der Ingezetenen in alle de Provincien, zonder onderscheid van rang of jaaren, met derzelver bezittingen, en middelen van bestaan, gelyk ook van de hoeveelheid en deugd der Landen — en eene blootlegging der Finantien van alle de Gewesten. — De Voorslagen van den Stadhouder ten opzigte van dit belangryk Stuk, en het oordeel der Gelastigden deswegen, zodanig als wy het hier boven aan den voet der bladzyde, zeer verkort, hebben medegedeeld.

Wat van de Generaliteits Kas.

De tweede Afdeeling handelt van de *Generaliteits Kas*, behelst een onderzoek na de gesteldheid der Finantien van de Generaliteit, in het Jaar MDCCXVII, en stelt voor op welk eene wyze dit onderzoek thans is geschied en met welk eenen uitslag. — In deeze Afdeeling komt ons voor oogen, de voordeelige staat van de Generaliteits Kas, in vergelyking van dezelve in den Jaare MDCCXVII en MDCCLIV, aangetoond uit den staat der Capitaalen, ten laste van de Unie loopende, met eenige daar uit afgeleide gevolgen. Hier wordt voorgedraagen, welk een gebruik van de Generaliteits Kas, tot verligting der Bondgenooten, zou kunnen gemaakt worden; waar door men de Geldmiddelen der Generaliteit zou kunnen verbeteren; als de invordering van oude agterstallige Intresten, die *Zeeland*, *Friesland*, gelyk ook *Stad en Lande* schuldig waren; de verkooping van der Staaten, Dorpen in de *Meyery*; verkooping der Tienden, Landeryen en Huizen. Men vindt 'er

er by gevoegd verscheide Middelen, tot verbetering der Generaliteits Inkomsten in *Staats-Brabant.* 'Er wordt gehandeld over de Middelen van de Generaliteit in *Staats Vlaanderen*, in de *Landen van Overmaaze*, in de Heerlykheid van *Wedde* en *Westwoldingerland*; over de Inkomsten der Generaliteit in het *Overkwartier van Gelderland*, de *Litsche* Tol, die te *Venlo* wordt geheeven; over de verdere Inkomsten der Generaliteit, Klein Zegel, voordeel van de Lotery; Posten in Rekening van den Ontvanger Generaal, Middelen vallende in het *Committimus*, als mede in de Stad en het Eiland van de *Willemstad*; de Schatting der Heerlykheid van *Ysselstein*, van *Buuren*, *Cuilenburg* en *Leerdam*; Amptgelden en Geestelyke Goederen in de Baronnie van *Breda*.

LXVI. BOEK. 1790.

Van de Middelen van Bespaaring.

Hier by worden gevoegd Middelen van Bespaaring, die eenige Posten van aanbelang; doch ook kleinigheden, behelzen, welke egter te zamen genomen, en op den duur, een Schat beloopen. Deeze zyn betreklyk tot de Jaarlyksche Commissien uit de vergadering van hun Hoog Mogenden; tot de Schryfloonen ter Griffie van de Algemeene Staaten (*), ten Comptoi-

(*) Het was de Griffier H. FAGEL, in die ERFpost grys geworden, welken de Commissie geraadpleegd; doch wiens inlichting zy niet altoos gevolgd, en van andere onderrigtingen zich bediend hadt, die, ter deezer oorzaake, goedvondt zyne Aanmerkingen daar op by hun Hoog Mog. in te zen-

LXVII. BOEK. 1790.

toire van den Commis en van den Klerk; tot het geen eens geschreeven en gedrukt wordt

zenden, waar in de gevoeligheid van een hoogbejaard Man, alzins doorstraalt. Men vindt dezelve in het XIV Deel *der Zaaken van Staat en Oorlog* by ALLART, bl. 171. Aanmerkelyk is 't geen wy, ten zynen opzigtte, in dit Rapport, leezen. „ Wy „ oordeelen het niet ondienstig, tot wegneeming „ van alle verkeerde Begrippen, welke hier om„ trent mogen plaats vinden, aan te merken, dat „ onze Intentie geenzins is om aan den *tegenwoor„ digen Heer Griffier* iets te ontneemen van de „ Regten en Emolumenten, waar op hy, zo wel „ als zyne Prædecesseurs, is aangesteld geworden, „ en van welke hy geduurende zo veele Jaaren het „ genot heeft gehad; maar dat onze gedagten veel „ eer daar heenen gaan, dat byaldien eenige Ver„ anderingen omtrent de Schryfloonen van de Grif„ fie zouden mogen gemaakt worden, dezelve, „ *ten minsten voor zo veel betreft 't geen ten Comp„ toire van gemelden Heer geschreeven wordt*, „ eerst stand zou behooren te grypen omtrent zy„ nen Successeur en verdere Opvolgers, en dat „ wyders de Inkomsten van dit aanzienlyk Ampt „ niet te zeer moesten worden besnoeid; maar „ altoos eene genoegzaame Belooning behooren „ op te leeveren voor de moeite en zorge, die aan „ de waarneeminge van 't zelve is verknogt." Zo kwamen die Heeren te rugge omtrent een Staatsdienaar, die diep in de gunst des Stadhouders stondt, in wiens Geslacht het Griffierschap als gevestigd was, wiens Kleinzoon hem, met den Tytel van *Tweeden Griffier*, kort na de Omwenteling, was toegevoegd. Zie onze *Vaderl. Hist.* XX D. bl. 96. FAGEL liet zich, in den aanvang eene ongunstige aanmerking, over de Commissie zelve, ontvallen; eene aanmerking, die genoegzaam uitwyst, met welk een oog, dezelve van die Party werd aangezien; immers hy schreef. „ Ik zal „ niet ophaalen de omstandigheden, waar in zich „ de Republiek bevondt toen deeze Commissie,

en

wordt voor de Gezanten buiten 's Lands; tot de Translaten en Cyfers; tot onderhoud der Vertrekken, behoorende tot de Vergadering van hun Hoog Mogenden, tot den Hofmeester van den Staat; Trompetters van den Staat; jaarlyksche toelaag aan de Provinciaale Klerken; Jaarlyksche Com- LXVII. BOEK. 1790.

„ en die van het Defensie-weezen in de wereld „ zyn gekomen. — Een tydstip vrugtbaar, voorwaar in *kostbaare* persooneele en buitenlandsche „ Commissien! Ik zal alleen aanmerken, dat de „ Leden van deeze twee Commissien, in aanmerkelyke getalen, uit de respective Provincien te „ zamen kwamen, en, zo als de meeste zelfs „ openhartig bekend hebben, weinig of geen kennis konden hebben van de zaaken, waar over zy „ hun oordeel moesten vellen."

In dien smaak oordeelde de Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL over die beide Commissien. Zie R. L. BOUWENS *aan zyne Committenten.* bl. 150. Diens plan was om die beide Commissien binnen kort te doen ophouden. „ Ondertusschen schreef „ de jonge Griffier FAGEL op den 27 Dec. 1787. „ hebben die Heeren, die vóór Kerstyd gescheiden zyn, om in 't begin van Maart weder te „ vergaderen, middel gevonden om den Prins, „ van wegen hun Hoog Mogenden te doen verzoeken hunne Conferentien by te woonen. Een „ voorstel, 't welk deeze met yver aangenomen „ heeft, hoe wel het baarblyklyk is, dat deeze „ Commissie daargesteld is geworden, om te doen „ vervallen de Magt van den *Capitein* en *Admiraal Generaal*, aan wien dus, als ook aan den „ Raad van Staaten, de zorg is toevertrouwd, „ om voor de verdeediging der Republiek te waaken." BOUWENS als boven bl. 155, 156.

LXVII. BOEK. — 1790. Commissien van den Raad van Staaten (*); tot de Inkomsten van den Thesaurier Generaal; vermindering der Inkomsten van de Jongste Commis ter Thesaurie, der Commisen ter Secretarie, en des Chartermeesters van den Raad van Staaten, der

Com-

(*) Ten aanziene van den *Raad van Staaten* oordeelen wy het gepast hier op te merken, dat het Voorstel van *Gelderland* om twee Leden in denzelven te hebben, (zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 188 enz.,) hoe zeer door zyne Hoogheid in Slachtmaand des Jaars 1787 ondersteund, tot nog toe geen plaats gegreepen hadt. Waarom de Stadhouder, in een zyner Voordragten, de Quotas betreffende, 'er op aandringt, met deeze woorden, „ Omtrent het admitteeren van een *tweeden Gecommitteerden*, wegens de Provincie van *Gelderland* in den Raad van Staaten, ben ik van oordeel, dat de hooggemelde Provincie, te meer wanneer haare Quota wordt verhoogd, met rede, kan vraagen, dat aan haar wedergegeeven worde een voorregt, waar van zy in 't begin van de Republiek lange jaaren heeft gejouisseerd, en dat die redenen niet dezelve zyn ten opzigte van andere Provincien, die maar één Gecommitteerden in den Raad hebben." Op dit voorstel den 27 Jan. 1790 gedaan, leezen wy in dat Rapport, „ Wat betreft de Admisie van een tweeden Gecommitteerden wegens de Provincie van *Gelderland* in den Raad van Staaten, waar van door zyne Hoogheid in den meergemelden Voorslag mentie gemaakt wordt, zo kunnen wy niet nalaaten U Hoog Mog. te remoreeren de Instantien door de Heeren Staaten van die Provincie gedaan tot Recuperatie van een Regt dat aan haar zedert de erectie van dien Raad heeft gecompeteerd; en in welkers genot zy, *uit dien hoofde*, behoort hersteld te worden."

Commisen van de Generaliteits Finantie, en der Kussen Gelden voor de Leden van de Generaliteits Rekenkamer. Daar op volgt een Voorslag tot verbetering der Inkomsten van de Secretarissen en Klerken; van de Jaarwedden der Raaden in den Raad van *Brabant*, en bedenkingen omtrent de Jaarwedde van den Ontvanger Generaal der Unie, van de Commisen en Bedienden op dat Comptoir. — Aanmerkelyk zou 'er kunnen uitgehaald worden omtrent de Schryfbehoeftens, Almanakken, Couranten, Kaarssen en Boden-loonen (*); omtrent den Commissaris en Bedienden van 't Klein Zegel, en de Jaarwedden van eenige anderen hier breeder genoemd. — Ter bezuinging zou ook kunnen strekken de Voorslag van het vereenigen van eenige Ontvangsten, en het vernietigen van de Opzigters plaats te *Maastricht*. Ook wordt hier in aanmerking genomen het verlies der Generaliteit op de *Zeeuwsche* Ryksdaalers.

LXVII. BOEK. — 1790.

Tot de *derde Hoofdafdeeling*, die *den Staat van Oorlog* ten opschrift voert, treeden-

Hoe zy over den

(*) Zeer naaleezenswaardig zyn de Ontdekkingen van verkwisting op verkwisting gestapeld, in deezen, tot schade van 's Lands kasse, in zwang geraakt, en door den tyd, als wettige Inkomsten beschouwd. Hoe veel schreeuwden 'er niet om verbetering! dan men heeft, misschien niet ten onregte opgemerkt, dat men de Bezuiniging, hoe zeer, ook in kleinigheden, als het 'er op aankomt, te zoeken, ook in het groote, dat ongeraakt bleef, moest gezogt hebben.

LXVII. BOEK. 1790. *Staat van Oorlog* spreeken.

dende brengen zy eene voor de Naakomelingschap hier overschryvenswaardige aanmerking te berde, dezelve loopt op deezen zin. „ Hadden wy in alles kunnen voldoen, aan het Voorschrift door „ U Hoog Mogenden aan ons den vierden Mey des Jaars MDCCLXXXIV gegeeven, zo zouden de Middelen tot de „ algemeene Verdeediging benoodigd geschikt zyn naar de Financieele Vermogens van het Bondgenootschap in 't algemeen, en van ieder der Bondgenooten in het byzonder; en het onderzoek van deeze Financie-Punten zou hebben opgeleverd, den grondslag en het richtsnoer, waar op en waar volgens, alle schikkingen omtrent het Militaire Weezen, zo te Water als te Lande, moesten gebouwd en ingericht worden; dan daar wy, reeds by den aanvange onzer Deliberatien, verscheide zwarigheden ontmoeteden, in het nafpeuren van de Financieele Vermogens van ieder der Bondgenooten, en het bepaalen van derzelver *tegenwoordige* grootte, naderhand geheel ondoenlyk was geworden, door de geopperde Bedenkingen tegen het openleggen van den Staat der Provinciaale Financien aan deeze Commissie, waren wy al ras in de onmogelykheid gebragt om het voorschreeve Staatsbesluit, naar de letter te volgen, en den Staat van Oorlog, overeenkomstig de Bondgenootschappelyke Vermogens, te regelen.

„ Men

„ Men verbeeldde zich nogthans niet, LXVII.
„ zo al deeze zwaarigheid geen plaats ge- BOEK.
„ vonden hadt, en men in 't algemeen ——
„ bereid geweest was, tot eene openleg- 1790.
„ ging van den Staat der Provinciaale
„ Financien, dat daar mede alles zou zyn
„ uit den weg geruimd, 't welk zou kun-
„ nen beletten aan den inhoud van Uwer
„ Hoog Mog. Resolutie, voor zo verre
„ dit punt aanbelangt, ſtiptlyk te vol-
„ doen."

Deeze zwaarigheden, in 't breede uit-
gemeeten hebbende, betuigden zy, dat zy
„ geen ander noch beter middel hadden
„ weeten uit te denken, dan door Hee-
„ ren Gecommitteerden uit den *Raad van*
„ *Staaten* te verzoeken om een *Project*
„ *Schema* van een nieuwen Ordinaris en
„ Extraordinaris Staat van Oorlog te ont-
„ werpen en hun ter hand te ſtellen, ge-
„ zuiverd van zodanige Posten, als in-
„ gevolge hunne raadpleegingen over de
„ Financieele Reflectien door de Provin-
„ cien gemaakt, of om andere redenen,
„ zouden kunnen afvallen; aan welk ver-
„ zoek die Gecommitteerden, met overleg
„ van zyne Doorlugtige Hoogheid, vol-
„ daan hadden."

Hier komt eerst voor een breed verſlag handelende, (op dat wy dit, zo kort mogelyk aanſtippen,) —— over Doode Posten. —— Onnoodige Posten, —— ongelyke Betaaling op zommige Posten op den gewoonen Staat. —— Vergezeld van een reeks gebreken in onderſcheide Capittels

 van

LXVII. BOEK. 1790. van den Gewoonen Staat van Oorlog voorkomende; zeker wel van onderscheiden aanbelang, doch die alle om verbetering schreeuwden. — Het schema der beide Staaten van Oorlog, op bovengemelde wys ontworpen, maakt het Slot deezer Hoofdafdeelinge uit, en bevat in zich, een geheel nieuw ontwerp, met eenige daar bygevoegde aanmerkingen, nieuwe Posten op dezelve overgebragt, als Onderstandgelden, ten behoeve van den Vorst van WALDEK, en den Keurvorst van KEULEN; Jaargelden van Officieren, buiten staat om te kunnen dienen; Campementen; Posten ter verbetering der Vestingwerken, en Magazynen, Zeemagt, en eene menigte van andere Punten, die zouden moeten worden vastgesteld; en eindelyk de Vereffening, wanneer mogt blyken, dat de Posten op den Extraordinaris Staat van Oorlog niet waren uitgegeeven of betaald.

Over het voorstel van *Zeeland* wegens Geldopneemingen. De laatste of vierde Hoofdafdeeling is zeer kort, en handelt alleen over het Voorstel van *Zeeland* tot het doen van Geldopneemingen ten Comptoire Generaal der Unie, voor rekening der Gewesten, ingevalle van eenen gevreesden Oorlog.

Aanmerkingen over dit Plan. Met hoe veel genoegen allen, die dit uitgewerkt Verslag laazen, daar in zagen het afschaffen van eenige volstrekt Denkbeeldige of enkel Geldspillende Posten, op den gewoonen Staat van Oorlog; hoe zeer hun de voorgestelde bezuiniging, in sommige gevallen, smaakte, merkten sommi-

migen op, hoe verſcheiden byzonderheden ten voordeele van den Stadhouder als mede der meesten van zyne vrienden, of geheel onaangeroerd gebleeven of met een zeer ligte hand behandeld waren. —— Het groot gevolg van alle de verſchillende en omſlagtige Raadplegingen der Gewesten, en van de onderſcheide overeenbrengende Plans, zo van den Stadhouder als van den Raad van Staaten was, in 't einde, gelyk wy in een volgend Tydperk moeten vermelden (*), dat de Zeven Gewesten zich onderling verbonden, om, by het bepaalen der wederzydſche *Quotas*, voor den tyd van *vyf en twintig Jaaren*, ook te gelyk den *Staat van Oorlog* voor *vyf en twintig Jaar* vast te ſtellen, en zich zelven, en hunne Opvolgers, elk in de hunnen, door die tydsbepaaling, de gelegenheid te beneemen om aanmerkingen te maaken, die zy 's Jaarlyks anderzins op den Staat van Oorlog, op het gebruik des Krygsvolks en der Zeemagt maaken, en, des noods, een gedeelte van de Toegeſtaane Gelden weigeren konden. Dat het dien weg zou op moeten zagen alle eenigzins doorzigtigen in den Lande. — Viel de niet oneigene vraag, ten deezen tyde; indien de Conſtitutie, zo geheiligd en gezegend, en de *Unie*

(*) Het liep, ondanks de ſpoedig verzogte Afdoening deezer zaaken, aan tot den 7 van Herfſtmaand des Jaars 1792, eer men tot een volſtrekt Beſluit kwam.

LXVII. BOEK. —— 1790. *Unie van Utrecht*, zo zeer het eenig Fundament onzer Vryheid en Onafhangelykheid uitmaakt, dat men die, door ontelbaare Eeden, naa de jongste Staatsomwenteling, heeft willen laaten bezweeren, als eeuwigduurend en onveranderlyk, waarom heeft dan de Stadhouder deeze allergewigtigste *Verandering* in de Constitutie voorgeslaagen, en waarom neigde men ter vastlstelling, in een zo belangryk stuk (*)? Het toen gemompeld antwoord der misnoegden was, alleen daarom, op dat de Stadhouder zyn leeven lang, over eene talryke Landmagt, geëvenredigd aan de zwaare Gelden, jaarlyks daar voor bestemd, zou kunnen beschikken, en geene middelen, by verandering van tyden en omstandigheden, ontmoeten, om zich de wet te zien voorschryven. —— Doch het uitbreiden deezer en dusdanige bedenkingen willen wy staaken, om met het verhaal der Gebeurtenissen ten deezen Jaare voort te gaan.

Wegens den voorslag om de vyf Admirali. Was dit de afloop eener geslaagene Commissie voor den Lande van een zo onuitoogelyk aanbelang, wy hebben, by het vermelden van de daar aan gelyktydig vastgestelde; doch in den voorleden Jaa-

(*) Een stuk, waaromtrent wy, wat de Quotas betreft, de Heeren in de Commissie gesteld, met zo veele woorden hoorden betuigen, *dat zy van de gronden 'er niet van wisten*. Zie hier boven bl. 302 *in de Aantekening*.

1790

Jaare volbragte Commisſie, de Verdeediging van den Staat betreffende, aangemerkt, dat deeze, onder andere Voorſlagen, ſprak om de Vyf Admiraliteits Collegien, tot één te brengen, en daar met een enkel woord by gevoegd, dat er van dien Voorſlag niets kwam, met aanduiding van de algemeene oorzaaken tot verwerping van dit voorſtel aanleidelyk, zo niet volſtrekt werkzaam (*). Iets meer, die zaak betreffende, ten deezen Jaare voorgevallen, ſtaat ons thans te vermelden.

teits Collegien tot één te brengen.

Staaten van *Holland* vonden by een beſluit in Louwmaand deezes Jaars, goed van de onderſcheidene Zeeraaden in hun Gewest nadere kundſchap in te neemen, op „ de Voordragt ter oprichting van een „ Algemeenen Raad ter Admiraliteit, waar „ van de beſtendige Zitplaats in den *Haag* „ zou zyn, en welke zou beſtaan uit „ zestien Perſoonen of Leden. Vier uit „ *Holland*, en twee uit iedere Provincie, „ een Raad en Advocaat Fiscaal, een Se„ cretaris, een Griffier, en een Ontvan„ ger Generaal. Welke Raad zou ſtellen, „ twee of drie Commisſarisſen in de re„ ſpective Zeehavenen deezer Landen, „ tot het doen der gewoone Expeditien „ voor de Commercie, de noodige Equi„ pagiemeesters, tot opzigt over de Wer„ ven en andere Publieke Werken, en „ één of twee Officieren of Capiteinen, „ tot

Inhoud van dien voorſlag. Vordering der Staaten van *Holland* om het gevoelen der Admiraliteits Collegien te weten.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. bl. 331.

LXVII. BOEK. 1790.

„ tot het opzigt over de Werwingen, „ Monsteringen, compleetheid der Equi„ pagien, toestand der Schepen, en andere „ Militaire zaaken, alle onderhoorig aan „ den Raad zelve, en met behoorlyke „ Instructien door denzelven voorzien (*).

Wat de Zeeraad van het *Noorder-kwartier* des zegt.

Op een voorstel van dien aart was natuurlyk te wagten, dat wederspraak zou gehoord worden. Deeze vernam men met de daad. Eerst waren hier in gereedheid de *Hollandsche* Raaden en Ministers ter Admiraliteit in *West-Friesland* en het *Noorder-Kwartier*, die, in Bloeimaand, hunne Bedenkingen ter Staatsvergadering indienden. — In 't algemeen zwaayden zy den Voorstelleren van dit Plan den lof toe, welken zy, „ door het zamenstel van „ eene allerdoorwrogtste Memorie, voort„ gevloeid uit eenen onvermoeiden arbeid, „ van elk kundig en onbevooroordeeld „ Regent hadden verworven. — Zy „ wilden niet ontkennen, dat het Plan „ zyne verdienste hadt, dat het mogelyk „ maar niet zeker, eenige Bezuiniging zou „ te wege brengen; maar zy konden niet „ ontveinzen hun schroom en huiverig„ heid, of mogelyk de voordeelen dier „ Bezuiniging, zo dezelve daar door al „ mogt worden uitgewerkt, niet zouden „ kunnen opwegen, tegen de Inconve„ nienten, welke daar uit zouden voort„ spruiten."

Veel,

(*) *Resol. van Holland.* 30 Jan. 1790.

Veel, 't welk zy zouden kunnen aanvoeren, lieten zy onaangeroerd, en vergenoegden zich met eenige algemeene bedenkingen in 't midden te brengen, als, dat de onzekerheid van den uitslag en de vrees voor gevolgen, die niet te voorzien zyn, wel niet altoos moesten strekken tot een hinderpaal van voorgenomene verbeteringen; maar dat het egter altoos gevaarlyk was de verbeteringen te zoeken in eene geheele Omverwerping van eene vastgestelde Constitutie, en dat het min gevaarlyk was, zo veel van die Constitutie te behouden, als mogelyk is, en de verbetering te zoeken in 'er iets by of af te doen. —— Ten anderen, dat de schynbaare Bezuiniging, welke men, met het invoeren van één eenig Departement, zich voorstelde, hoe waarschynlyk ook, uit verscheide hoofden, niet wel zou te bepaalen zyn. —— Dat de omslag, welke, by de vernietiging der tegenwoordige Admiraliteits Collegien, zou worden overgebragt in één middelpunt, huns agtens, van dien aart zou zyn, dat een spoedige afdoening van zaaken boven het menschlyk vermoogen zou reiken, ten ware dan dat dit ééne Collegie weder in verscheide Departementen verdeeld werd, 't welk eene vermeerdering van Leden noodzaaklyk maakte. —— Wyders, dat de voorzorg onzer Vooroudereu den Zetel der Zeezaaken gevestigd hadt op Plaatzen meest door den Handel bloeiende, en dat het overbrengen van dezelve in ééne

Plaats,

LXVII. BOEK ——— 1790. Plaats, in één Departement in *'s Gravenhaage*, onderheevig zou zyn aan verscheide ongelegenheden, spruitende uit de verdere afgelegenheid van de voorwerpen des Handels, en der benoodigdheden van veelerlei aart. — Voorts dat door de vernietiging der Admiraliteits Collegien, wel veele Raadsplaatzen zouden worden afgeschaft; maar dat de bezorging der zaaken andere Persoonen, onder andere Tytels, zou vorderen. — Eindelyk merkten zy op het verschil tusschen de inrigting van den Raad van Staaten en de bedryven der Admiraliteiten.

Liever dan dit Plan wilden zy, met eenige verandering, omhelzen een vroeger, door de Gelastigden der Admiraliteits Collegien in de Jaare MDCCLXXXVI, aan de Persooneele Commissie, voorgesteld (*). 't Zelve strekte om een Algemeen Bestuur der Zeezaaken in *'s Gravenhaage* te beschryven, 't welk den Admiraal Generaal aan 't hoofd hadt: dit oordeelden zy het eenvoudigste, en meest overeenkomende met de oorspronglyke Inrigting der Admiraliteits Collegien, en dat men, dit omhelzende, het minste gevaar eener geheele Omverwerping der oude Constitutie zou ontwaar worden (†).

Op

(*) Dit plan is, in de Bylagen tot het Rapport Let. D. voor handen.

(†) Zie het geheele Stuk in de *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 1861—1871.

LXVII. BOEK. —— 1790. Berigt der Admiraliteit op de *Maaze*.

Op eenen anderen toon was het Berigt der Admiraliteit op de *Maaze*, 't welk in Oogstmaand ter tafel van hun Ed. Groot Mog. kwam, gestemd. Wel noemen zy het opgegeeven Plan, „ het werk van „ kundige Staatslieden, het gevolg van een „ zeer langduurig en omslagtig onderzoek, „ draagende de kenmerken van goeden „ yver en onvermoeiden arbeid; — doch „ konden zy het niet aanpryzen, als vol„ doende tot oplossing der gebreken in „ het tegenwoordig Bestuur van zaaken; „ noch als geschikt ter bereiking van de „ heilzaame gevolgen, welke men zich „ daar van beloofde, of overeenkomstig „ met de belangen van hun Ed. Gr. „ Mogenden, wier Gewest, onder alle „ de Bondgenooten, het allernaaste belang „ hadt by het Defensieweezen te Water." Ten bewyze hier van voeren zy hunne bedenkingen aan, — of dit Plan de bedoelde nuttigheid zou hebben? — of het zo veel zou bespaaren? — en geeven hunne vrees te kennen, dat de bedoelde Eenheid van Bestuur niet zou bereikt worden. Hoe zeer zy met de tegenwoordige Orde der zaaken waren ingenomen, en de verwydering daar van schroomden, blykt uit de volgende staalen. „ De Hoofddirectie te „ Water berust meer afzonderlyk by hun „ Hoog Mog. en den Heer Admiraal Ge„ neraal; die der Convoyen en Licenten „ vloeit onmiddelyk uit de Vergadering „ van hun Hoog Mogenden voort. — „ Daar dan de Heer Admiraal Generaal

LXVII. BOEK. 1790.

„ is het leeven en de ziel van het Zee„ weezen, daar dezelve, zo als Heeren „ Gedeputeerden zich zeer wel uitdruk„ ken, *het Fundament is, waar op dat ge„ heele Gebouw berust, waar uit van den be„ ginne af zyn voortgevloeid alle de Bestel„ lingen, al het Gezag, al het Bewind in „ zaaken van de Zee*, oordeelen wy met „ dezelve te mogen besluiten, dat het dan „ ook, in dat opzigt, weinig ter zaake „ doet, of de waarneeming van die Emi„ nente Charge, zich zal openbaaren door „ den weg van *één* of wel van *meerdere* „ Collegien, en dat vervolgens de klem „ en kragt der Eenheid van Bestuur, in „ al wat weezenlyk, en van de plaatslyke „ omstandigheden onafscheidbaar is, in „ dat Character van Admiraal Generaal re„ sideert, en in Hoogstdezelven met meer„ der succes en kragt, dan in eenig Col„ legie of Raad ter Admiraliteit, hoeda„ nig dan ook gecomponeerd, moet en „ kan worden gezogt, gevonden en be„ vorderd." — Naa eene aanmerking over den ophef der Convoyen en Licenten, waar in hun Hoog Mog. zelve geen Eenheid hadden kunnen daarstellen, laaten zy, ter staaving van het bygebragte, volgen, „ beleefden wy de ongelukkige tyden, „ waar in de Republiek te duchten hadt, „ het Character van Admiraal Generaal te „ zien verdwynen, men zou kunnen ge„ voelen, waarom Heeren Gedeputeerden „ deszelfs werkzaamheid in een *Politiek* „ *Lichaam* wilden byeenverzamelen; dan

daar

„ daar zy *de onderhoorigheid van alle de dee-* LXVII.
„ *len van het Admiraliteitsweezen aan de Pre-* BOEK.
„ *rogativen van die Eminente Charge vol-*
„ *mondig erkennen*, zien wy geen reden, 1790.
„ om, naa de Herstelling van 's Lands
„ Regeering, in haare voormaalige vorm
„ en gedaante, in een der voornaamste
„ deelen van 's Lands Administratie, zo-
„ danige totaale subversie daar te stellen."

Uit zodanig eene geheele Ommekeer van zaaken, moest, hoe zeer alle gevolgen van vooren niet te berekenen waren, gelyk zy spraken, voortvloeijen, „ eene „ mindere kennis, en daar door mindere „ relatie, en minder yver in de Hoofdbe- „ stuurders, mindere gelegenheid tot het „ nagaan van alle onderdeelen van het „ Bestuur, en daar door meer onzeker- „ heid, en meer kostbaarheids in wer- „ king, minder plaatslyk opzigt, en daar „ door meer afhangelykheid van allerhan- „ de, en zomtyds verkeerde, informa- „ tien:"

Zo veel gezegd hebbende, om dit Plan verwerplyk te doen voorkomen, en dat zy 'er wel verre af waren, van alle die bedoelde Voordeelen daar van te verwagten, ontkende de Zeeraad aan de *Maaze* niet, dat 'er eenige noodwendig uit moesten voortspruiten; doch oordeelde, dat die geenzins tegen de nadeelen, te vooren met den vinger aangeweezen, zouden kunnen opweegen

Niet vry blyft hun Berigt van eenigzins een spottoon aan te neemen, wanneer

LXVII. BOEK. 1790. zy, wegens de door de Heeren Gecommitteerden hooggeschatte Gelykheid in de zamenstelling der Scheepen, oordeelen, „ dat dezelve tot die *Platonische Republiek* „ behoorde, welker daarstelling, huns ag„ tens, nimmer kan, noch zou, gevon„ den worden; en, voegen zy 'er by, in „ deezen opzigte nimmer behoeft verkree„ gen te worden." —— De toon wordt die der berisping, als zy de opgegeevene Berekeningen nagaan.

„ Wy zoeken," zeggen zy vervolgens, „ geenzins onze gebreken te verschoonen, „ veel min te verbergen, en kunnen der„ halven niet anders dan volmondig er„ kennen, dat deeze veele zyn. Terwyl „ de Collegien dagelyks moesten ver„ gaderen, is het U Ed. Groot Mog. „ bekend, dat zulks by geen derzelven „ plaats heeft; dat de Gedeputeerden uit „ de Provincien de Vergaderingen niet „ veel bywoonen; dat genoegzaam geen „ der Leden hunne residentie ter plaatze „ van die van het Collegie hebben; schoon „ wy zeker, zo zeer als eenig ander Col„ legie, onze primitive Instructie hebben „ aangekleefd, kunnen wy niet ontken„ nen, in meer dan één opzigt, van on„ ze Instructie te zyn afgeweeken, en „ vertrouwen, dat Heeren Gedeputeerden „ naar waarheid zeggen, hoe het nu of „ dan is gebeurd, dat de Collegien, door „ onderlingen nayver, de Materiaalen, by „ ieder noodig, tegen den anderen hebben „ opgejaagd. Wy ondervinden dagelyks,

„ dat

„ dat wy, in veele opzigten, door de „ Repartitie en Orde, by hun Hoog Mo- „ genden, in den Jaare MDCLXXXIII vast- „ gesteld, worden gedrukt en benadeeld; „ dat in de Convoylyst, van den Jaare „ MDCCXXV, veele nuttige veranderingen „ zouden te maaken zyn; om nu van de „ Constitutie van het Collegie in *Noord-* „ *Holland* niet te spreeken, als zulks aan „ hun eigen Berigt overlaatende; noch „ van de al te groote Provinciaale Depen- „ dentie van het Collegie in *Zeeland*, noch „ van de maar al te wereldkundige gesteld- „ heid van het Collegie in *Friesland*, ter „ welker redding nuttige voorslagen ge- „ daan zyn (*)."

LXVII. BOEK

1790.

De Admiraliteits Leeden aan de *Maaze* overweegen verder in 't breede, of de Belangen der Staaten van *Holland*, in de tegenwoordige gesteldheid van zaaken, het oprigten van zodanig een Raad ter Admiraliteit kunnen medebrengen. Zy raadpleegen de Oudheid, en gaan naa, hoe de Gewesten, aan Zee gelegen, door den Koophandel en Zeevaard bestaande, zich met betrekking tot het Oppertoezigt in zaaken van de Zee gedraagen; en *Holland* en *Zeeland* zich in 't byzonder beyverd had-

(*) Men slaa hier naa de Opgave van de gesteltenis der Admiraliteits Collegien in den jaare 1787. in onze *Vaderl. Hist.* XIX D. bl. 366—377. Dit zal, onder andere, uitwyzen, hoe de beide best gestelde Zeeraaden, die aan de *Maas* en den *Amstel*, in wyze van doen zo veel verschilden, dat de laatstgemelde de eerstgenoemde niet zagt berispt.

LXVII. BOEK. — 1790. hadden voor de bewaaring van een Regt, zo noodzaaklyk tot bewaaring der bronnen van derzelver Welvaart. — Dit aangestipt hebbende, laaten zy 'er op volgen; „ Maar wy zouden, dit alles uithaalende, „ misschien, aan den eenen kant, te verre „ afwyken van de denkbeelden van den „ tegenwoordigen tyd, en aan den anderen kant gerekend kunnen worden onze betrekking, als een Generaliteits Collegie, te veel uit het ooge te verliezen, „ daar het tog zeker is, dat 'er eene Uniformiteit in de Directie moet plaats hebben, en dat dezelve van Generaliteits wege behoort geadministreerd te worden, en in handen te zyn van den Admiraal Generaal der Provincien, en men „ waarlyk een grooten ondienst zou doen „ aan den gemeenen Staat, door meer *dagelykschen* Provinciaalen Invloed in de „ Admiraliteits zaaken te brengen dan noodig is."

Het oude Bestuur, met het nieuwe Plan vergelykende, laaten zy zich, onder andere, dus hooren. „ By het thans voorgestelde „ Plan worden aan de Provincie van *Holland* alleen *vier* van de *zestien* Raadsplaatzen toegeschikt, en gaat dus de „ klem van Directie over in handen van „ Heeren Gedeputeerden uit de andere „ Provincien; daar nu, zelfs te midden „ van den laatsten kostbaaren Oorlog, „ zommige Provincien niet, andere zeer „ langzaam, hebben geconsenteerd in zaaken van de Zee, en, zedert dien tyd,

„ by-

„ byna geen der Bondgenooten, buiten Holland, gaave Consenten heeft gedraagen, oordeelen wy dat gebeurde maar te moeten aanstippen om U Ed. Gr. Mog. te doen nadenken, welke de gevolgen van de Compositie van deezen Raad voor de Provincie van *Holland* zouden kunnen worden. Eene Provincie, die byna den last der Marine alleen draagt, die daar aan zo veele Schatten ten koste legt, en uit wier boezem de gansche klem en kragt zou genomen, en in handen der Regenten van andere Provincien overgebragt worden."

LXVII. BOEK. 1790.

Vervolgens kwamen zy 'er volmondig voor uit; „ Wy zouden liefst besluiten, om den tegenwoordigen vorm te behouden; een vorm door byna twee Eeuwen geheiligd, en die als ingeworteld is. Want wie zal 'er voor instaan, dat deeze Verandering, met zo veel wysheids zal gemaakt worden als de eerste Inrichting geweest is, in eene Eeuw, waar in dezelve zich schaamen te denken als hunne Voorvaders, daar men al het oude aanziet als Vooroordeelen, daar *harssenschimmige Gedagten* dikwerf voor *verlichte Principes* worden gehouden — in zulk eene Eeuw schynt men, naar ons inzien, zeer omzigtig te moeten zyn om aan geene Capitaale Punten in het Publiek Bestuur te tornen, en liever *eenige Gebreken* te laaten blyven, dan gevaar loopen, dat ze door *grooter* vervangen worden. En daar Heeren Ge-

LXVII. BOEK. 1790.

„ deputeerden gelieven te spreeken *van de* „ *schier ongeloofbaare zorgeloosheid, waar* „ *mede een zo important deel van de Regee-* „ *ring, geduurende Twee Eeuwen, is behandeld;* „ moeten wy egter aan U Ed. Gr. Mog. „ herinneren, dat, subsisteerende die zorg- „ loosheid, de Republiek zeer formidabele „ Vlooten heeft in Zee gebragt, waar „ mede DE RUITER en TROMP, en andere „ Zeehelden, hunne Naamen vereeuwigd „ hebben; maar toen vergde men niet meer „ van de Admiraliteiten, dan men haar be- „ taalde, en de Provincien lieten niet ge- „ noegzaam alles, wat de Zee aanging, „ voor Rekening van de Provincie van „ *Holland*; en indien de Admiraliteiten uit „ haare Schulden gered en de Petitien rig- „ tig betaald worden, zullen de kosten, „ naar evenredigheid, niet meer zyn dan „ te vooren.

„ Wy zeggen *naar evenredigheid*: want „ de Schepen zyn nu grooter en sterker „ bemand, en by den nieuwen aanbouw „ kosten dezelve oneindig meer; doch 't „ welk onafhangelyk is van de Directie „ der Admiraliteits Collegien. Wy agten „ de Institutie, zo als ze by onze Voor- „ ouderen gemaakt is, noch ongeschikt; „ noch onverstandig, als wy maar meer „ bepaald by onze Instructie, mits zo als „ wy gezegd hebben, naar de tydsom- „ standigheden geschikt, blyven. En de „ Eenheid van Bestuur moet vooral ge- „ zogt en behouden worden in de Opper- „ directie van den Heer Admiraal Gene-

„ raal;

„ deeze is de band, die de Collegien za- LXVII.
„ menſtrengelt; de Raaden zyn tog zyne BOEK.
„ Raaden, en hy moet ordonneeren al
„ wat tot de Executie van den Oorlog te 1790.
„ Water behoort. Dit zelfde Eminente
„ Hoofd kan al die Orders geeven, wel-
„ ke, in het Rapport, als eene zeer groo-
„ te nuttigheid van de Gevolgen van den
„ Nieuwen Algemeenen Raad worden be-
„ ſchreeven, en daar toe is, naar ons in-
„ zien, geen Algemeene Raad noodig."

Aan dit denkbeeld van de Ondergeſchiktheid aller Werkzaamheden der Admiraliteiten aan den Admiraal Generaal onderwierpen de Zeeraaden van de *Maaze* vervolgens de opgave van eenige te maakene, door hun dienſtig gekeurde, veranderingen (*).

Berigt van *Amſtels* Zeeraad.

Amſtels Zeeraad verwylde met het indienen van Berigt tot den laatſten van Wynmaand. Eenigzins eene andere ſchikking, doch dezelfde hoofdzaaken, treffen wy 'er in aan, als wy uit het Berigt van die der *Maaze* bybragten, ſoms met dezelfde woorden, ſchoon, over 't algemeen min ſcherp, in de geheele voordragt. „ Het is," zeggen zy, onder anderen, op dat wy 'er iets uit aanſtippen, „ Edel Groot Mog. Hee-
„ ren! noch door de oprigting van eenen
„ Zeeraad, noch in het afſchaffen der vyf
„ Collegien, dat het Gebrek aan Eenheid
„ te remedieeren is; in één woord het is
„ niet

(*) Men vint het geheele ſtuk in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1790. bl. 1872—1891.

LXVII. BOEK. — 1790.

„ niet in den boezem der Admiraliteiten, „ dat de Sources van dit gebrek te vinden zyn; neen, men moet die hooger „ op zoeken: want *cessante causa cessat effectus*, en dat is hier het geval. Daar, „ naar ons inzien, de dependente takken „ in evenredigheid pericliteeren moeten, „ wanneer de geheele zamenhang der Regeering verloopt. Want wy moeten met „ leedweezen betuigen, dat zo lang niet „ de *Band van Unie*, by den aanvang der „ Republiek haastelyk zamengevlogten, „ en zedert door den tyd verwyderd, en „ door de menigvuldige schokken, van „ tyd tot tyd, verzwakt, en de onlangs „ nog op den oever van eene totaale scheuring en vernietiging gebragt, en door „ GODS Zegen alleen gered, niet allerernstigst wordt zamengetrokken, en zo „ onverbreeklyk aan een geknoopt, dat „ ieder der Bondgenooten, ieder eerlyk „ en cordaat Regent, overtuigd zy, *dat het belang* van iedere Provincie, van ieder „ Familie, aan het *gemeene welzyn* moet „ worden opgeofferd, en zo lang dat ieder Provincie in den haare, tusschen „ de Bondgenooten onderling geen middelen van afkomst beraamt, en dat een „ ieder over de gemeene zaaken zo bekrompen blyft denken, en niet wil overtuigd zyn, dat ieder der Bondgenooten „ voor zich wel schade lyden kan, en het „ algemeen toch bewaard blyft; maar dat „ het algemeen belang geen inbreuk lyden kan, zonder dat *ieder een* daar door

„ in-

„ inbreuk geschiedde, en dat *alle* zich niet LXVII.
„ verheugen in den bloei of de voordeelen BOEK.
„ van *IJnen*; zo lang zal men vrugtloos
„ zoeken naar de gewenschte Eenheid van 1790.
„ Bestuur in de gemeene zaak, zo wel
„ als in ieder van de takken der *publieke*
„ Administratie. En zo lang hier aan niet
„ is geremedieerd, zo lang ook zullen de
„ Petitien blyven zonder Conclusie, de
„ Consenten zonder Fournissementen, en
„ alle mogelyke beste voordragten en
„ voorneemens zonder gevolg, en de ge-
„ meene zaak hoe langer hoe confuser,
„ en eindelyk totaal in het verderf ge-
„ dompeld worden."

Ten aanziene van de Gelykheid in de Zamenstelling der Schepen, laat de Zee-raad van den *Amstel* het niet berusten by aanmerkingen van dien aart als die van de *Maaze*; doch zeggen, dat, schoon zy, in hun Departement, voor het tegenwoordige, zeer wel van bekwaame Scheepsbouwers voorzien waren, zy voor het vervolg, niet genoeg konden aandringen op eene verbetering in deeze tak der Marine, „ daar de „ ondervinding hun geleerd hadt, hoe on- „ kundigheid in deezen Millioenen aan „ het Land gekost hadt, met onbruikbaare „ Schepen te bouwen." — Maar zy meenden niet, dat dit zou verholpen zyn door alleen één Constructeur Generaal aan te neemen: meer zou het hun behaagen, dat 'er uit de te stellene vaste post op den Staat van Oorlog, een Fonds wierd bestemd, waar uit de kosten van een Kweek-school

LXVII. BOEK. — 1790. school voor den Scheepsbouw, onder bestuur van een kundig Bouwmeester werden gevonden, waar Jongelingen, die genie tot deeze tak van Studie betoonden, in staat zouden gesteld worden om hunne Talenten te ontwikkelen, en vervolgens den Scheepsbouw na te gaan, zo op 's Lands Werven, als buiten 's Lands, 't welk geen mensch uit eigen vermogens in staat is om te doen, en tot groote opwekking zou strekken, als ook tot nut van 't Vaderland; dewyl uit de zodanigen bekwaame Equipagie-Meesters en onder Equipagie-Meesters zouden kunnen aangekweekt worden.

Amstels Zeeraad, niet min sterk dan die van de *Maaze* aan het oude, met wegneeming van eenige doorsteekende gebreken, gehegt, voert in 't slot eene bedenking aan, van schamperheid niet vry te spreeken; „ hoe het hun singulier en contradictoir „ voorkwam, dat men in een tyd, dat „ men het schier niet durft waagen één „ stap buiten de Retroacta der voorige „ Eeuwen te doen, men in deezen tyd „ den schyn of schaduw van eene zedert „ *twee Eeuwen gesubsisteerd hebbende Admini-* „ *stratie* wilde uitrooijen; 't geen zy hoopten dat nimmer plaats zou vinden (*).”

Geldleening der Algemeene Staaten. Geldbehoefte deedt de Algemeene Staaten, ten deezen Jaare eene Geldleening doen, ten laste der Generaliteit, groot vyfmaal honderd en vyftig duizend Guldens, losbaar bin-

(*) Het geheele Rapport is voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 2363—2386.

binnen elf Jaaren, met een voordeel van vier ten honderd in 't jaar (*).

1790.

Laagte van het Bank-geld.

De fchaarsheid aan Geld in den Lande, waar van wy, ten voorleden Jaare, gewaagden, met opgave van de oorzaaken, waar aan men dezelve toefchreef (†), bleef aanhouden, en deedt een ontzettend verfchynzel gebooren worden, waar van wy hier liever dan elders gewaagen: dewyl het algemeen Credit onzes handeldryvenden Lands, 'er mede gemoeid was, en, naar zommiger oordeel, de verzwakking aanduidde van een fteunpylaar, die bezwykende, den gewisfen val des Lands naa zich fleepen zou; en fchoon anderen des min bezwaarend dagten, liet het geenzins na een opmerkelyk verfchynzel te weezen, dat het Bankgeld te *Amfterdam*, in ftede van drie, vier of vyf ten honderd, meer te doen dan het Kasgeld, tot gelykheid met hetzelve naderde, en eindelyk daar beneden daalde. Men verfchilde over de oorzaaken van dit vreemd beloop der dingen. Eenigen meenden de oorzaak te vinden in de fchaarschheid van Kasgeld, waar door 't zelve noodzaaklyk ryzende, huns oordeels, het Bankgeld, in evenredigheid, moest daalen. —— Anderen gaven voor reden, dat de *Oost-Indifche Maatfchappy*, zints een

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 1554.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* hier boven bl. 174.

LXVII. BOEK. — 1790. een geruimen tyd, in de noodzaaklykheid geweest zynde, alle haare vermogens in te spannen om zich staande te houden, gelyk ons Geschiedblad des, jaaren agter den anderen, reeds heeft moeten gewaagen, en Geld te bekomen, om na de bezittingen in het Oosten te zenden, zeer veel van haar Bankgeld verkogt, 't welk, langs deezen weg, in groote hoeveelheid aan de markt gebragt, noodwendig in prys moest daalen: dewyl 'er zo wel te veel als te weinig Bankgeld, in den omloop kan zyn. —— Men liet niet na op te merken, hoe de vermogenden in den Lande, die in de veelvuldige en herhaalde Geldligtingen van vreemde Moogenheden zeer veel deels namen, groote sommen Bankgeld verkogten. Vast gaat het, dat eene byzondere omstandigheid mede wrogt om den overvloed van Bankgeld te vermeerderen. In den uitgeschreeven vyf- en twintigsten Penning, ten Jaare MDCCLXXXVIII, vonden de Staaten goed, tot meer gemaks in het opbrengen dier Belastinge, toe te staan, dat men, ter voldoeninge, zich ook van Bankgeld zou kunnen bedienen, 't welk tot drie ten honderd opgeld zou gerekend worden. Veele vermogenden, die groote Geldsommen in die Heffing op te brengen hadden, betaalden in Bankgeld. Staaten van *Holland* in gevolge hier van zeer veel Bankgelds gekreegen hebbende, deeden 't zelve verkoo-

koopen; te meer om dat geen gering gedeelte tot onderfteuning van de Oost-Indifche Maatfchappyen moest dienen, en na de Oost verzonden worden. —— Nog anderen fchreeven, daar benevens, de oorzaak van de laagte des Bankgelds toe aan het ongunftig beloop der tyden; aan de nog overblyvende verdeeldheden en het daar uit ontftaande wankelend vertrouwen.

LXVII. BOEK. —— 1790.

Wat 'er ook van die oorzaaken, op zich zelve, of in 't algemeen genomen, weezen mag, met dezelve aan te wyzen, met daar over te twisten, bleef de daaling des Bankgelds aanhouden, het liep beneden het Kasgeld, en kon in Slachtmaand flegts acht- en negentig ten honderd haalen.

Bekendmaaking der *Amfterdamfche* Regeering deswegen.

Een vertoon aan veel op en nafpraaks onderheevig, welke zich zo luide, deedt hooren, dat Burgemeesters en Regeerders der Stad *Amfterdam* eene Bekendmaaking uitvaardigden van deezen merkwaardigen Inhoud. „ Alzo wy in ervaaring gekomen zyn, dat zedert een geruimen tyd, „ door onderfcheidene oorzaaken, het „ Bankgeld tot eene ongehoorde laagte „ gekoomen is, en in 't publiek verfpreid „ wordt, dat het Bankgeld niet dan eene „ ingebeelde waarde heeft, en de Bank „ buiten ftaat is, om, des noods, het „ loopend Bankgeld te realifeeren, en „ derhalven noodig geoordeeld hebben,

„ tot

LXVII. BOEK — 1790.

„ tot instandhouding van het voor de
„ Commercie zo noodig Credit der Wis-
„ selbank, voornaamlyk buiten 's Lands,
„ alwaar zommigen niet nagelaaten hebben
„ de nadeeligste denkbeelden te versprei-
„ den, eenige provisioneele voorzienings
„ te doen. —— Zo hebben zy, aange-
„ merkt dat een groote menigte van Gou-
„ den en Zilveren specien versmolten en
„ na buiten 's Lands verzonden wordt,
„ en te gemoet ziende, dat, op dezelfde
„ wyze met het Gemunt Goud en Zil-
„ ver, dat aan de Bank in Eigendom be-
„ hoort, uitgevoerd wordende, gehandeld
„ zou worden, en tevens willende too-
„ nen, hoe zeer ten onregte het Credit
„ der Wisselbank wordt aangerand, en
„ ter gerustftelling der geenen, die eenig
„ vermoeden tegen de Soliditeit of de
„ Administratie van dezelve hebben op-
„ gevat, Commissarissen van de Wissel-
„ bank gequalificeerd, om alle die gee-
„ nen, die eenige Rekening in Banko
„ hebben, het beloop derzelver te reke-
„ nen van Woensdag den zeventienden
„ November aanstaande, om het geheel of
„ ten deele uit te leeveren aan Zilveren
„ Baaren, met Stads Stempel voorzien,
„ op het daar van gemaakt behoorlyk
„ Essay tegen *f* 26 : 15 - Bankgeld per
„ Mark fyn, voor deeze loopende Maand,
„ en vervolgends tot zodanig een Prys,
„ als van maand tot maand bepaald zal

„ wor-

„ worden, zonder daar van te betaalen
„ een vierde perCento by de uithaaling;
„ en om dezelfde Baaren Zilver ten allen
„ tyde, op den Stempel en Essay deezer Stad,
„ tot denzelfden Prys, zonder eenige kor-
„ ting, wederom in te neemen, en den
„ Brenger daar voor in rekening te cre-
„ diteeren. —— Dit alles nogthans met
„ dien verstande, dat deeze faculteit alleen
„ geaccordeerd word aan zoodanigen, die
„ ƒ 2500 of 2600, en daar boven, op hun-
„ ne Rekening hebben, en dat één en
„ dezelfde Persoon, op zyne rekening,
„ op één en denzelfden dag, niet meerder, op
„ voorgestelde wyze, zal kunnen afschryven
„ dan ƒ 50.000. —— Voords dit alles on-
„ verminderd de gewoonlyke Restitutie
„ der in Banco gedepositeerde Gouden
„ of Zilveren Specien, of die nog gede-
„ positeerd zouden mogen worden: dewel-
„ ke, op vertooning der Recepissen daad-
„ lyk zullen werden uitgeleeverd." (*)

LXVII. BOEK. —— 1790.

Ondanks deeze gerustsstellende Bekendmaaking leedt het tot in Sprokkelmaand, des volgenden Jaars, eer het Bankgeld hooger liep dan het Kasgeld. Dus geleek die laagte, noch in hoeveelheid, noch in langduurigheid, by die welke in den Jaare MDCCLXIII, voor weinig oogenblikken, plaats greep; wanneer de neerslag-

Aanhoudende laagheid des Bankgelds.

(*) N. Nederl. Jaarb. 1790. bl. 2404.

LXVII. BOEK. 1790. slagtigheid onder de Kooplieden, uit veelvuldige Bankbreuken gebooren, het Bankgeld een achtste of een vierde ten Honderd beneden het Kasgeld deedt vallen. (*)

(*) Zie wegens het voorgevallene ten dien Jaare onze *Vaderl. Hist. ten onmiddelyken vervolge op* WAGENAAR XXIII D. bl. 231. enz.

Einde van het drie- en twintigste Deel.

BLAD-

BLADWYZER

DER

VOORNAAMSTE ZAAKEN.